T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT PROGRAMI

ORTA GELİR TUZAĞI: TÜRKİYE İLE GÜNEY KORE KARŞILAŞTIRMASI

Müge ŞİMŞİT

Danışman

Doç. Dr. Ece DEMİRAY EROL

MANİSA–2019

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Doküman Kodu	FRYL-031
		Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 26/02/2019 tarih ve 6/10 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz İktisat Anabilim Dalı İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Yüksek Lisans Programı öğrencisi Müge ŞİMŞİT'in ***"Orta Gelir Tuzağı: Türkiye İle Güney Kore Karşılaştırması"*** Konulu tezi incelenmiş ve aday 29/03/2019 tarihinde saat 12.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

BAŞKAN
Doç. Dr. Ece EROL

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Seda KURT

ÜYE
Doç. Dr. C. Erdem HEPAKTAN

	Evet	**Hayır**
Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.	☐	☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.	☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.	☒	☐
Tez, basımı gereksizdir.	☐	☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişiği kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişiği kesilir.

Hazırlayan Enstitü Sekreteri	Onaylayan Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "ORTA GELİR TUZAĞI: TÜRKİYE İLE GÜNEY KORE KARŞILAŞTIRMASI" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

MÜGE ŞİMŞİT

İmza

ÖZET

ORTA GELİR TUZAĞI: TÜRKİYE İLE GÜNEY KORE KARŞILAŞTIRMASI

İktisat yazınında "Orta Gelir Tuzağı" ilk kez 2007 yılında Dünya Bankası raporunda yer alan ve son yıllarda adından sıkça söz ettiren bir konudur. Geçtiğimiz on yıl içerisinde yüksek gelirli ülke statüsüne ulaşmayı başaran ülke sayısı, orta gelir seviyesine gelen ülkelerin yarısından bile azdır. Türkiye 1955 yılında alt orta gelir grubuna dahil olmuş ve burada 50 yıl kalarak üst orta gelir grubuna yükselmeyi başarmış bir ülkedir. Ancak Türkiye, 10 yılı aşkın bir süredir üst orta gelir seviyesinde yer almaya devam etmektedir. Ortalama 60 yıl orta gelir seviyesinde takılı kalan Türkiye'ye kıyasla 1980'lerde benzer ekonomik göstergelere sahip Güney Kore, kısa sürede dünya devleri arasına girmeyi başarmıştır.

Bir ülkenin yüksek gelir skalasında yer alabilmesi için, dünya çapında belirlenen bazı ölçütlere sahip olması gerekir. Bu ölçütlerin başında teknoloji odaklı üretim yapan sektörlerin ülke ekonomisinde egemen olması ve bilgi yoğun mallarda rekabet gücü kazanılması gelmektedir. Güney Kore planlı kalkınma ile gereken ölçütleri yerine getirerek günümüzün sayılı güçlü ekonomilerinden biri haline gelmiştir. Bu tezin amacı, aynı yıllarda ekonomisini kalkınma planları ile toparlamaya başlayan ve benzer olaylar yaşayarak benzer ekonomik göstergelere sahip olan iki ülkenin bugün neden ve nasıl farklı konumda olduklarını araştırmaktır. Bu amaca ulaşmak için iki ülke ekonomisi detaylıca incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, Güney Kore'de ilk olarak tarım sektörünün geliştirilmiş olması ve aynı zamanda eğitime büyük önem verilmiş olması dikkat çekmiştir. Ülkede sağlanan refah ile sanayi sektörüne yatırım yapılarak, diğer yandan nitelikli personel yardımıyla ar-ge çalışmalarının hız kazandığı görülmüştür. Teknolojiye verilen önem sayesinde Güney Kore'de rekabet gücü yüksek ürünlerin üretimi ile ihracat artmış ve gelir seviyesi yükselmiştir. Türkiye'de ise milli gelir 8.000-10.000 Dolar bandında kalmaya devam etmiştir.

Çalışmada, Orta Gelir Tuzağı'na takılmadan dünya ülkeleriyle rekabet edebilir hale gelen Güney Kore'den hangi derslerin alınarak, Türkiye'nin bu tuzaktan nasıl çıkabileceği sorusuna yanıt aranmaktadır. Elde edilen bulgular, Türkiye'de fiyat ve finansal istikrarın sağlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Güney Kore ekonomisinin gelişiminde önemli rol oynayan chaebol-devlet işbirliği örnek alınarak, Türkiye'deki kurumlarda reformların yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Teknolojinin hızla geliştiği küresel alanda, Türkiye'nin rekabet gücünü arttırmak ancak katma değeri yüksek ürünlerin ihracatı ile mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Orta Gelir Tuzağı, Türkiye, Güney Kore, Ekonomik Büyüme.

SUMMARY

THE TRAP OF MIDDLE INCOME SCALE: COMPARISON OF TURKEY WITH THE SOUTH KOREA

"The trap of middle income scale" in economics is a subject matter over which man talked fairly frequently in recent years and it was included in the report of the World Bank for the first time in 2007. The number of the countries that can manage to attain the ones with high income scale in the past ten years is even less than those reaching the middle income scale. Turkey is a country included in the subgroup of middle income scale in 1955 and a country which managed to rise up to the upper middle income scale in the wake of 50 years as from 1955. Nevertheless, Turkey has kept its position as having the upper middle income scale for over 10 years. South Korea having the similar economic indicators as compared with those of Turkey, which had remained at the level of middle income scale for a period of 60 years, in 1980s managed to be among the world giants in a short while.

It is a known fact that a given country is supposed to have some world-wide criteria which will enable it to be in a position with high income scale. Among the criteria at issue, the dominancy of the sectors making production focused on technology over the economy of the country and taking possession of competitive power form the leading ones, South Korea has been one of the leading powerful economies nowadays by carrying out the required criteria thanks to the planned development. The present thesis aims at surveying why and how on earth these two countries are now in a different position whereas they had tried to improve their economies thanks to the planned development and had had the similar events and indicators within the same period. The economies of both countries have meticulously been studied to effect this aim. In the consequence of the studies, the fact that the agricultural sector was developed at first and a great emphasis was placed on education has drawn attention. It has been noticed that thanks to the wealth effected in the country, investments were oriented to the industrial sector and that R&D studies were accelerated through the help of the qualified personel. Thanks to the emphasis placed on technology, the exportation increased as a result of the production of the products having a high competitive power and the level of income rose in South Korea. As for Turkey, income per capita has remained in the vicinity of $ 8.000-10.000.

The present study aims at finding the very answer to the question of how Turkey will be able to get rid of the trap of middle income by taking into consideration of the South Korea, a country which was able to reach a level at which it could compete with the other countries

of the world without falling into the aforementioned trap that Turkey underwent. It goes without saying that there are some lessons to be taken from the situation of the South Korea and the present study deals with lessons not to be sneezed at from the point of view of Turkey. It follows clearly from the data obtained that Turkey has to provide the stability of price and finance in country. It has been concluded that Turkey should pattern itself after the collaboration of chaebol-state which plays and important role in the progress of South-Korean economy and should carry out required reforms concerned with the institution in the country. As a result, it can be possible for Turkey to be able to enhance its competitive power merely thanks to the exportation of the products having high additional values in the global area in which technology exhibits a rapid development.

Keywords: The Trap of Middle Income, Turkey, South Korea, Economic Growth.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ece DEMİRAY EROL başta olmak üzere, kendisini tanımaktan büyük onur duyduğum sevgili hocam Sayın Doç. Dr. C. Erdem HEPAKTAN'a bilgi ve tecrübesi ile lisans ve lisansüstü öğrenim hayatımda yardımcı olduğu ve desteğini hiç eksik etmediği için çok teşekkür ederim.

Akademik hayat yolumun başlangıcında güzel bir tesadüf ile tanıştığım, tecrübeleri ve bilgisi ile bana ışık tutan değerli hocam Sayın Erol GÜÇ'e çalışmamda yer alan katkılarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarım sırasında beni yalnız bırakmayan ve manevi desteğini hissettiren yoldaşım Burcu COŞMUŞ'a, katkı sağlayan saygı değer hocalarım ve yardımı dokunan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Son olarak, hayatım boyunca aldığım her kararda beni destekleyen ve akademik hayata yönlendiren annem Meral ŞİMŞİT'e, yaşam yolunda aldığım ilk nefesten itibaren beni düşünen ve evimin konforunda huzurla bu çalışmamı tamamlamamı sağlayarak, maddi manevi her türlü imkanı esirgemeyen babam İbrahim ŞİMŞİT'e ve her zaman yanımda olan, sorunlarımı çözen kardeşim Ege ŞİMŞİT'e yürekten teşekkür ederim.

Çalışmamı, lisansüstü öğrenim hayatımda en az benim kadar heyecanlı olan ve beni destekleyen babaannem Perihan ŞİMŞİT'e, halam Çiğdem ŞİMŞİT'e ve değerli aileme armağan ediyorum.

Hepiniz iyi ki varsınız…

MÜGE ŞİMŞİT
Manisa, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **VI**
SUMMARY ..... **VII**
TEŞEKKÜR ..... **IX**
İÇİNDEKİLER ..... **X**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **XIII**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **XV**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XVII**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR KAVRAMI PERSPEKTİFİNDE İKTİSADİ BÜYÜME VE ORTA GELİR TUZAĞI İLİŞKİSİ

1.1. GELİR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR **3**
1.1.1. Gelir Dağılımı ve Türleri 4
1.1.2. Gelir Grupları ve Sınıflandırılması 6
1.1.3. Gelir Tuzakları 10
1.2. ORTA GELİR TUZAĞI KAVRAMI VE TUZAĞA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR **11**
1.2.1. Orta Gelir Tuzağı 11
1.2.2. Alt Orta Gelir Tuzağı 14
1.2.3. Üst Orta Gelir Tuzağı 14
1.2.4. Orta Gelir Tuzağı'na Yönelik Yaklaşımlar 16
1.2.4.1. Orta Gelir Tuzağı'na Yönelik Temel Yaklaşımlar 16
1.2.4.2. Orta Gelir Tuzağı'na Yönelik Aşamalı Yaklaşımlar 17
1.3. ORTA GELİR TUZAĞI'NIN TEORİK ALT YAPISI: İKTİSADİ BÜYÜME **22**
1.3.1. Klasik Büyüme Modeli 24
1.3.2. Modern Büyüme Modeli 28
1.3.3. Neo-Klasik Büyüme Modeli 30
1.3.3.1. Solow Büyüme Modeli 31
1.3.3.2. Solow Büyüme Modelinde Nüfus Artış Oranın Etkisi 36
1.3.3.3. Solow Büyüme Modelinde Teknolojinin Etkisi 38
1.3.3.4. Yakınsama Hipotezi 40
1.3.4. İçsel Büyüme Modeli 42

İKİNCİ BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE VE GÜNEY KORE EKONOMİK GELİŞİMİ

2.1. TÜRKİYE EKONOMİSİ VE GELİŞİMİ 45
2.1.1. Cumhuriyet'in İlanı ve Planlı Ekonomi Modeline Geçiş Süreci (1923-1960) 45
2.1.2. Planlı Kalkınma Yılları ve Alt Orta Gelir Tuzağı Süreci (1961-1980) 50
2.1.3. Ekonominin Dışa Açılması ve Yüksek Orta Gelir Seviyesine Geçiş (1981- 2004) ... 58
2.1.4. Hızlı Büyüme Sürecinde Türkiye Ekonomisi (2005-2008) 73
2.1.5. 2008 Küresel Finans Krizi Beraberinde Türkiye'de Orta Gelir Tuzağı (2009-2017) 78
2.2. GÜNEY KORE EKONOMİSİ VE GELİŞİMİ 84
2.2.1. Güney Kore Ülke Tarihi: Sömürge Yönetiminden Bağımsızlığa Geçiş 85
2.2.2. Güney Kore'de Askeri Müdahale ile Planlı Kalkınma Dönemine Geçiş 86
2.2.3. İhracata Dayalı Büyüme ile Teknolojide İmitasyon Süreci ve Alt Orta Gelir Tuzağı 88
2.2.4. Chaebol'lerin Egemenliği ile Alt Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış ve Yüksek Gelir Seviyesine Geçiş Dönemi 98
2.2.5. Asya Krizi'nden Günümüze: Güney Kore'nin Dünya Liderliği 107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-GÜNEY KORE EKONOMİSİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ 117
3.1.1. Milli Gelir 117
3.1.2. Tasarruf Oranları 118
3.1.3. Enflasyon 120
3.1.4. Üretim Kapasitesi 123
3.1.5. Rekabet Gücü 126
3.1.6. Yatırımlar 128
3.1.7. Sermaye Birikimi 129
3.1.8. Teknoloji 131
3.1.9. Beşeri Sermaye 135
3.1.10. Toplam Faktör Verimliliği 140
3.1.11. İstihdam Artışı 141

3.2. TÜRKİYE'DE ORTA GELİR TUZAĞI VE TUZAKTAN ÇIKIŞ STRATEJİLERİ 142
3.2.1. Fiyat İstikrarı ile Finansal İstikrarın Sağlanması 144
3.2.2. Kurumsal Reformlar 144
3.2.3. Mali Politikada Disiplin Sağlanması 145
3.2.4. Üretim Politikasında Değişim 146
3.2.5. Teknoloji Politikasında Etkinlik 147
3.2.6. Beşeri Sermaye Politikalarının Geliştirilmesi 148
3.2.7. Yatırım ve Tasarruf Politikalarına Verilen Önemin Artması 150
SONUÇ 151
KAYNAKÇA 158

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

$: Dolar

A.Ş.: Anonim Şirketi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomi Topluluğu

AR-GE: Araştırma Geliştirme

BDDK: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu

BTYK: Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu

BUMKO: TC Maliye Bakanlığı Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

Byy.: Basım Yeri Yok

CAD: Karşılaştırmalı Üstünlük Karşıtı

CAF: Karşılaştırmalı Üstünlük Takip

CDS: Kredi Temerrüt Takası

Çev.: Çeviren

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EARN: Avrupa Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı

EPB: Ekonomik Planlama Organizasyonu

FED: Amerikan Merkez Bankası

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMD: Uluslararası İşletme Okulu (İsviçre)

IMF: Uluslararası Para Fonu

KDV: Katma Değer Vergisi

KIST: Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsleri

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KM: Kilometre

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiyi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MOST: Bilim ve Teknoloji Bakanlığı

MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği

OAPEC: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

PISA: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

PSTN: Sabit Telefon Hattı

SEGEM: Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi

SGP: Satın Alma Gücü Paritesi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TFV: Toplam Faktör Verimliliği

TL: Türk Lirası

TTGV: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

TURDOK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi

TÜBA: Türkiye Bilimler Akademisi

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜVEKA: Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı

USD: ABD Doları

Vd.: Ve Diğerleri

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kişi Başına Düşen GSMH'ye Göre Ekonomilerin Sınıflandırılması 8
Tablo 2: Yüksek Orta Gelirli Ülkeler ve Yüksek Gelirli Ülkeler 9
Tablo 3: Dünya Ekonomisinde Gelirler İtibariyle Büyümenin Nitelikleri 13
Tablo 4: Alt Orta Gelir Tuzağı'na Yakalanan ve Tuzağa Yakalanmadan Bir Üst Gelir Seviyesine Çıkabilen Ülkeler 14
Tablo 5: Üst Orta Gelir Tuzağı'na Yakalanan ve Bir Üst Gelir Grubuna Çıkabilen Ülkeler .. 15
Tablo 6: Büyümede Yavaşlama Durumuna Örnek Bazı Ülkeler 21
Tablo 7: Ulusal Gelir ve Sektörel Dağılımı 47
Tablo 8: Nüfus ve Sosyal Gelişmelerle İlgili Bazı Göstergeler 47
Tablo 9: Planlı Dönem Öncesi Sosyal Alanda Gelişmelerle İlgili Bazı Göstergeler 50
Tablo 10: Yıllık Sektörlerin GSMH İçindeki Payı (Sabit Fiyatlarla) 57
Tablo 11: 1960-1980 Dönemi Bazı Sosyal Göstergeler 57
Tablo 12: İstikrar Dönemlerinde Bütçe Harcamalarının Bazı Kalemlerinin Toplam İçindeki Payı (%) 64
Tablo 13: Harcamalar Yöntemi ile Seçili Yıllarda GSYİH Değişimi (1987 Fiyatları İle Milyar TL*) 67
Tablo 14: Seçili Yıllarda Türkiye'nin Büyüme Oranları 69
Tablo 15: Seçili Yıllarda GSMH ve Ana İktisadi Faaliyet Kollarının Değişim Oranı (%) 70
Tablo 16: Seçili Yıllarda Ana Sektörlerin İhracat ve İthalat İçerisindeki Payı (%) 71
Tablo 17: İhracat ve İthalatta Geniş Ekonomik Grupların Payı (%) 72
Tablo 18: Harcamalar Yöntemine Göre Milli Gelir Analizi (2005-2008, Bin TL) 74
Tablo 19: Türkiye Ekonomisi Büyüme Oranları (2005-2008) 75
Tablo 20: Ekonomide GSMH ve Ana Sektörlerin Değişim Oranları (%) 75
Tablo 21: Ana Sektörlerin Dış Ticaret İçerisindeki Payı (%) 77
Tablo 22: Dış Ticarette Geniş Ekonomik Grupların Payı (%) 78
Tablo 23: Küresel Finans Krizi Sonrası Büyüme Süreci (Bin TL) 79
Tablo 24: Seçili Yıllar Bazında Krizin Büyüme Üzerindeki Etkisi 80
Tablo 25: GSMH İçerisinde Ana Sektörlerin Değişim Oranı (%) 81
Tablo 26: Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Göstergeleri 82
Tablo 27: Planlı Kalkınma Döneminde Sektörlere Göre Güney Kore Milli Geliri (1960-1980) 96
Tablo 28: Güney Kore Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri (1960-1980) 97
Tablo 29: Yüksek Gelirli Ülkeler Statüsüne Çıkmadan Önce Makro Ekonomik Görünüm .. 102
Tablo 30: Güney Kore GSMH Sektörel Dağılımı (%) 103
Tablo 31: Güney Kore Ekonomik Görünümü (2000-2017) 113
Tablo 32: Güney Kore GSYİH Sektörel Dağılımı (%) (2000-2017) 116

Tablo 33: Türkiye ile ABD Kişi Başına Gelir Karşılaştırılması 142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kalkınma Evreleri ve Orta Gelir Tuzağı 17
Şekil 2: Ekonomilerin Gelişim Aşamaları 19
Şekil 3: İşbölümü ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki 25
Şekil 4: İşgücü Başına Sermaye ve Durağan Durum Dengesi 33
Şekil 5: Tasarruf Oranında Değişmenin Büyümeyi Etkilemesi 35
Şekil 6: Solow Büyüme Modelinde Nüfus Artış Oranının Etkisi 37
Şekil 7: Teknolojik İlerlemeli Durgun Durum 39
Şekil 8: Yıllar İtibariyle Türkiye-Güney Kore Kişi Başına Milli Geliri 118
Şekil 9: TR-GK Tasarruf Oranları Karşılaştırması (Milyar $) 119
Şekil 10: TR-GK Tasarruf Oranları Milli Gelir İçerisindeki Payı 120
Şekil 11: TR-GK Tüketici Fiyatları Karşılaştırması 121
Şekil 12: TR-GK GDP Deflatörü 122
Şekil 13: Yıllar İtibariyle TR-GK Üretkenlik Karşılaştırması 123
Şekil 14: Yıllar İtibariyle TR ve GK İşçi Üretkenliği 124
Şekil 15: Yıllar İtibariyle TR ve GK İşçi Faydası 125
Şekil 16: Türkiye Üretim Kapasitesi 125
Şekil 17: Güney Kore Üretim Kapasitesi 126
Şekil 18: Rekabetçilik Endeksi 127
Şekil 19: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Güney Kore Yatırımları (% GSYİH) 128
Şekil 20: Türkiye ve Güney Kore Yatırım Miktarları (Milyon $) 129
Şekil 21: Türkiye ve Güney Kore Sabit Sermaye Stoku (% GSYİH) 130
Şekil 22: Yıllar İtibariyle TR ve GK Sabit Sermaye Birikimi (Milyar $) 131
Şekil 23: Teknoloji Ürünleri İhracatı Karşılaştırması 132
Şekil 24: Teknoloji Ürünleri İthalatı Karşılaştırması 133
Şekil 25: İnternet Erişiminde TR-GK Karşılaştırması 134
Şekil 26: Yıllar İtibariyle Patent Başvuru Sayısı (Bin Kişi) 135
Şekil 27: Özgürlük Endeksi Türkiye ve Güney Kore Karşılaştırması 136
Şekil 28: PISA Testi Matematik Okuryazarlığı Performansı Karşılaştırması 137
Şekil 29: PISA Testi Okuma Becerileri Performansı Karşılaştırması 138
Şekil 30: PISA Testi Fen Bilimleri Okuryazarlığı Performansı Karşılaştırması 138
Şekil 31: Yükseköğretimde Okullaşma Oranı Karşılaştırması 139
Şekil 32: Yıllar İtibariyle Toplam Faktör Verimliliği Karşılaştırması 140
Şekil 33: Türkiye ve Güney Kore İstihdam Oranı Karşılaştırması 141

GİRİŞ

İktisadın başlangıcından günümüze ülkelerin ekonomik performansları ilgi gören bir konu olmuş ve bu bilim dalının alt kolu olan "İktisadi Büyüme ve Kalkınma" başlığı altında incelenmiştir. Feodal toplum ve kralların var olduğu 19. yy öncesi ülkeler arasında ekonomi kapsamında herhangi bir ayrışma yaşanmamıştır. En büyük üretim kolunu ise tarım meydana getirmiştir. Ancak bu yüzyıl sonrasına bakıldığında, krallıkların yıkılması coğrafi keşifler ve özellikle sanayi devriminin gerçekleşmesi ile ülkeler arası gelir farklılıkları oluşmuştur.

İlk dönemlerde tarım sayesinde ucuz emek ile üretim artışları meydana gelmiştir. Fakat alt orta gelir seviyesine gelen ülkelerin emek gücünden sağladıkları avantajlar birer dezavantaja dönüşmeye başlamıştır. Azalan verimler kanununun işlemesi ve artan maliyetler sebebiyle ekonomilerin büyüme hızlarında yavaşlamalar meydana gelmiş ardından stabil hale geldikleri görülmüştür.

Orta Gelir Tuzağı kavramı ilk olarak 2007 yılında Doğu Asya Rönesans'ı başlığıyla yazılan Dünya Bankası raporunda karşımıza çıkmıştır. Son yıllarda iktisat alanında yeniden gündeme gelen bu olgu adından sıkça söz ettirmektedir. Sebebi ise, dünyada alt orta gelir ve üst orta gelirden oluşan, orta gelirli ülke sayısının artmasıdır. Bu bağlamda merak edilen sorunsal; bir ülkenin Orta Gelir Tuzağı'na yakalanıp yakalanmadığıdır. Tuzağa düşme koşulu, alt orta gelirli ülkelerin bir üst gelir grubu olarak bilinen, üst orta gelirli ülkeler grubuna yükselip yükselmemesi veya üst orta gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkeler sınıfına yükselip yükselmemesi ile ilişkilendirilmiştir.

Bu kavram, kişi başına düşen milli gelir bazında incelenebileceği gibi atlas metodu sınıflandırmasına göre de incelenebilmektedir. Olgu günümüz ekonomileri üzerinde önemle durulan bir gösterge olduğu için, daha çok kişi başına düşen gelirin dikkate alındığı gözlenmiştir.

Orta Gelir Tuzağı, daha çok gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiren önemli bir konu ve ayrıca sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı ülkeler zaman içinde gelişirken, bazı ülkeler belirli gelir seviyesini aşamamaktadır. Bu durum hem ülke ekonomilerini hem de toplumsal yapıyı sarsacak derecede olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

Dünya üzerinde bu tuzağa yakalanmış ve hala etkisinde olan birçok ülkenin yanı sıra bir ülke vardır ki, uzun çabalar sonucu tuzaktan çıkmayı başarmıştır. Son yıllarda teknolojik başarıları ve gelişen ekonomisiyle adından söz ettiren Güney Kore, kırk yılın ardından düştüğü Orta Gelir Tuzağı'ndan başarılı bir şekilde çıkmıştır.

Bu çalışmada birinci bölümde Orta Gelir Tuzağı kavramı detaylı ele alınarak ve değişkenleri incelenmiştir. Ayrıca büyüme modelleri ile ilişkilendirilerek bu kavramın temelleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye ekonomisi incelenip, geçmişten günümüze ekonominin yapısından bahsedilmiştir. Orta Gelir Tuzağı bileşenleri ve kalkınma planları çerçevesinde ülke ekonomisinde hem yapılan hatalar hem de elde edilen başarılar incelenmiştir.

Aynı bağlamda, Orta Gelir Tuzağı faktörleri ve kalkınma planları ile detaylıca Güney Kore ekonomisi de incelenmiştir. Ayrıca Güney Kore'nin başarıları da anlatılarak, özellikle yüksek gelirli ülkeler grubuna nasıl yükseldiğine değinilmiştir.

Son bölümde ise, 1960'lı yıllarda kalkınma planlarını uygulamaya koyan iki ülkenin günümüzdeki durumu karşılaştırılmıştır. 1980'li yıllarda aynı ekonomik duruma sahip olan bu iki ülkenin son durumlarının başarılı ve başarısız yanları açıklanmıştır. İki ülke karşılaştırması, Orta Gelir Tuzağı faktörleri başlıkları ile beraber betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bugün gelinen noktaya bakıldığında, Türkiye Güney Kore'nin çok gerisinde kalmıştır. Bu çalışma ile birlikte Orta Gelir Tuzağı kapsamında Türkiye'nin hataları, kayıpları gözden geçirilmiştir. Güney Kore örnek alınarak sunulan çıkış yolları, Orta Gelir Tuzağı'na düşen Türkiye için öneri niteliğindedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
GELİR KAVRAMI PERSPEKTİFİNDE İKTİSADİ BÜYÜME VE ORTA GELİR TUZAĞI İLİŞKİSİ

Orta Gelir Tuzağı, bir ekonomide kişi başına düşen gelire göre belirlenen ve uzun yıllar orta gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkeler seviyesine geçememelerini ifade eden bir kavramdır. Bu tuzağın açıklanabilmesi için çeşitli kavramlardan bahsetmekte fayda vardır.

1.1. GELİR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelir kavramı incelendiğinde çeşitli tanımlara rastlanmaktadır. Genel anlamda, üretim faktörlerinin üretim sürecine sokulmasının karşılığında elde edilen değerdir.[1] Bir diğer tanım ise, üretim faktörü sahiplerinin belirli bir süre üretime katıldıktan sonra kazandıkları parasal değerler bütünüdür.[2] Bahsi geçen üretim süreci değişik şekilde gerçekleşebilir. Örneğin, insan üretime emeğiyle katılabilir ve karşılığında ücret alabilir. Firmalar ve toplum açısından gelir kavramı farklılık gösterir. Firma açısından gelir, belirli süre içerisinde firmanın halka ya da diğer firmalara sattığı mal ve hizmetlerden elde ettiği kazançtır. Gelir kavramı, elde edilen satış hasılatından firmanın üretim giderleri çıkartılarak hesaplanır. Firmalar kendi durumlarını değerlendirmek için belirli bir dönemi kapsayan ve aktif, pasif stok kavramını gösteren bilançolarını devamlı takip ederler.[3] Toplum açısından gelir kavramı, ulusal ekonomi yönünden incelenmektedir. Bir ulusal ekonomide belirli bir dönemde meydana gelen katma değerlerin toplamı ulusal gelir adını almaktadır. Bir ülkede ulusal gelir hesapları, o ülkede ki toplam üretimin değişik şekillerde ölçülmesini sağlar. Ulusal gelirin anlaşılması bakımından, bir ülkede toplam gelirin ölçülmesi için kullanılan Gayri Safi Milli Hasıla ile Gayri Safi Yurtiçi Hasıla kavramlarını bilmekte fayda vardır. Ayrıca kişisel gelir ve harcanabilir gelir kavramlarını açıklamak ulusal gelir kavramını doğru şekilde tanımlamak için gerekmektedir.

Bir ülkede bir yıl içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetler toplamının piyasa fiyatlarına göre para ile ifade edilmesi Gayri Safi Milli Hasıla adını alır. Bu kavramda, yalnızca ülke vatandaşlarının ürettiği ekonomik değerler ile her yıl üretilen mal ve hizmetlerin bir önceki yıldan devralınan bina, makine, köprü ya da yol gibi sermayelerinde belirli oranda oluşan eskime, yıpranma payı da dahil edilmektedir.[4] Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ise, bir yıl gibi belirli bir süre içerisinde ulusal sınırlar dahilinde oluşan nihai mal ve hizmetlerin toplam

[1] Mehmet Tosuner, Zeynep Arıkan, Türk Vergi Sistemi, Kanyılmaz Matbaası, 18. baskı, İzmir, 2013, s.10.

[2] Hüseyin Karakayalı, Ekonomi Kuramı, Emek Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, 8. baskı, Manisa, 2010, s. 69.

[3] İbrahim Erol, Ece Demiray Erol, Makro Ekonomi, Emek Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, Manisa, 2011, s. 3.

[4] D. Demirgil, Büyük Ekonomi Ansiklopedisi, Sabah Gazetesi, Cem Ofset Anonim Şirketi, s. 230.

değeridir. Bu toplam değere, başka bir ülkede çalışan ülke vatandaşının elde ettiği gelirleri kendi ülkesine transfer etmesi de dahildir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya ulaşmak için, Gayri Safi Milli Hasıla'dan Dış Alem Net Faktör Gelirleri'nin çıkartılması gerekmektedir. Bahsedilen Dış Alem Net Faktör Gelirleri işçi dövizleri, müteşebbis gelirleri, kar transferleri, dış borç faiz ödemeleri ve faiz gelirlerinden meydana gelmektedir.[5]

Halkın belirli bir dönemde elde ettiği gelir, kişisel gelir olarak tanımlanmaktadır. Milli Gelir olarak da literatürde geçen Gayri Safi Milli Hasıla'dan kurumlar vergisi, emekli sandığı ve sosyal sigorta aidatları, dağıtılmayan şirket karlarının çıkarılması ve sonrasında devletin kişilere yaptığı yardımlar ile transfer ödemelerinin ilave edilmesiyle kişisel gelir ifade edilmektedir. Harcanabilir gelir ise, kişisel gelirden doğrudan vergilerin çıkartıldığı yani kişilerin serbestçe kullandığı gelir çeşididir. Adı geçen doğrudan vergiler; gelir vergisi, kurumlar vergisi, veraset ve intikal vergisi, taşıt vergisi gibi vergilerdir. Harcanabilir gelir, kişiler tarafından tasarruf ve tüketim harcamaları olarak kendi isteklerine göre ayrıştırılır. Bu durum ekonomide tüketim harcaması ve tasarrufların ne düzeyde olacağını harcanabilir gelirin belirlediğini göstermektedir.[6]

İktisat bilimi incelendiğinde mikro iktisat ve makro iktisat alanlarında gelir tanımı değişmektedir. Mikro iktisat gelir tanımını, tüketici, üretici ve firma geliri olarak yaparken; makro iktisat alanında ise bu tanımdan, ulusal gelir olarak bahsedilmektedir.[7]

1.1.1. Gelir Dağılımı ve Türleri

Bir ekonomide yapılan uğraşın ilk amacı, gelir yaratan mal ve hizmetler meydana getirmektedir. Oluşturulan gelir düzeyi, sosyal refahın belirlenmesi açısından en iyi ölçüyü verir. Sosyal refah düzeyinin artıp artmadığını saptamak için, milli gelirin nasıl dağıldığı ve yıllar içerisinde nasıl değiştiğini bilmek çok önemlidir.[8]

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir dönemde yaratılan milli gelirin bireyler, üretim faktörleri veya sektörler arasında bölünmesidir.[9]

Bir ülkede gelir bölüşümünü etkileyen etmenler şunlardır:

- Üretim faktörlerinin ve bu faktörlerin fiyatlarının dağılımı,

---

[5] Güngör Uras, Dış Alem Net Faktör Gelirleri ve Giderleri, Dünya Gazetesi, http://www.gungoruras.com/dunya-dis-alem-faktor-gelirleri-ve-giderleri-2/ . Erişim tarihi: 10.06.2017.

[6] Gülden Ülgen, İktisat Bilimine Giriş, Der Yayınevi, 3. baskı, İstanbul, Ağustos 2007, ss. 218-219.

[7] Yüksel Bilgili, Makro İktisat Ders Notları, İkinci Sayfa Dizisi, İstanbul, 2014, s. 29.

[8] Yaşar Uysal, Bölüşüm İlişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi Türkiye Örneği, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, İzmir, Temmuz Ağustos Eylül 1999, s. 7.

[9] İktisat Sözlüğü, Gelir Dağılımı Nedir?, https://www.iktisatsozlugu.com/nedir-2188-GEL%C4%B0R%20DA%C4%9EILIMI . Erişim tarihi: 10.06.2017.

- Kamu hizmetlerinin dağılımı,
- Eğitim, sağlık, haberleşme, ulaştırma ve sosyal güvenlik gibi kamu hizmetlerinin yaygınlığı ile bunlardan yararlanma oranları,
- Ülke ekonomisindeki değişiklikler (enflasyon, krizler, bütçe açıkları, özelleştirme, devalüasyon vb.),
- Dünya ekonomisindeki değişiklikler (teknolojik değişme, küreselleşme vb.).[10]

Milli gelirin bireyler, sektörler ve üretim faktörleri arasında nasıl dağıtılması gerektiği ekonomistler tarafından araştırılan bir konudur. Araştırma yapan ekonomistler her toplumda geçerli olabilecek kurallar ortaya koymaya çalışmışlardır. Çeşitli araştırmalar sonucunda gelir dağılımına ilişkin sınıflandırmalar şu şekilde yapılabilir:

- **Kişisel Gelir Dağılımı:** Nüfus grupları, aileler ya da fertler arasında bir yıl içerisinde yaratılan gelirin dağılımı şeklinde ifade edilmektedir.[11] Bu dağılımın özelliği hanehalkının toplumun hangi kesiminden meydana geldiğinin bilinmemesidir. Bu sebeple kişisel gelir dağılımı sınıfsal açıdan tarafsızdır.[12]
- **Fonksiyonel Gelir Dağılımı:** Bir ülkede toplam gelirin emek, sermaye, toprak ve girişimci olmak üzere üretim faktörleri arasında nasıl ve hangi oranlarda paylaşıldığı fonksiyonel dağılım ile ifade edilir. Milli gelirin ücret, toprak rantı, faiz ve kar olarak ayrılması fonksiyonel gelir dağılımıdır.[13]
- **Sektörel Gelir Dağılımı:** Milli gelirin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine dağılımını yani hangi oranda pay aldıklarını gösteren gelir dağılımıdır.[14]
- **Bölgesel Gelir Dağılımı:** Bir ülkedeki gelirin bölgesel dağılımını ifade eden gelir dağılımı çeşidi, farklı bölgelerde yaşayan insanların milli gelirden hangi oranda pay aldığını göstermektedir. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde, gelişmemiş ülkelere nazaran bölgesel gelir dağılımının daha dengeli olduğu göze çarpmaktadır.[15]

---

[10] Yeşim Kuştepeli, Umut Halaç, Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi, http://debis.deu.edu.tr/userweb//yesim.kustepeli/dosyalar/gelir-sbe.pdf , s. 4. Erişim tarihi: 10.06.2017.

[11] Mahfi Eğilmez, Makro Ekonomi Türkiye'den Örneklerle, Remzi Kitabevi, 10. baskı, İstanbul, Eylül 2017, s. 212.

[12] Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, 8. baskı, İstanbul, Eylül 1996, s. 415.

[13] Korkut Boratav, 100 Soruda Gelir Dağılımı, Gerçek Yayınevi, 3. baskı, İstanbul, 1976, s. 8.

[14] İsmail Türk, Maliye Politikası, Turhan Yayınevi, Ankara, 2003, ss. 314-315'ten aktaran Banu Karaman, Melih Özçalık, Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü, C.B.Ü. İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, Manisa, 2007, s. 26.

[15] Uysal, 1999, s. 9.

Yukarıda bahsedilen gelir dağılımı türleri birbirini etkilemektedir. Bireylerin ön planda tutulduğu kişisel gelir dağılımı, diğer dağılım çeşitlerini yönlendirmektedir. Bölgesel gelir dağılımı ise sektörel gelir dağılımını etkisi altına almaktadır. Sektörlerin etkilenmesi sonucu, milli gelirden ücret, kar, kira, faiz şeklinde hangi oranda pay aldıklarını gösteren fonksiyonel gelir dağılımı da etkilenmektedir. Birbirinden bağımsız düşünülemeyen gelir dağılımı türlerinin ilişkisi, bir ülkede sosyal politika veya ekonomik planlama yapılırken göz önünde tutulması gereken bir husustur.[16] Ayrıca bu gelir dağılımları haricinde fiziksel ve yeniden gelir dağılımı da literatürde yer almaktadır. Ülkemizde sık bahsedilmeyen fiziksel gelir dağılımı, malın ticaret aracılığı ile dağılmasını ifade eder. Yeniden gelir dağılımı ise, ülkede harç veya vergi benzeri yöntemlerle kamunun gelir elde etmesi ve bu geliri kamu giderleri adı altında topluma yeniden dağıtması anlamına gelir.[17]

1.1.2. Gelir Grupları ve Sınıflandırılması

İktisat biliminin doğuşuna üç ana düşüncenin hakim olduğu bilinmektedir. Bunlar Eski Yunan, Roma ve Ortaçağ döneminde oluşan düşüncelerdir. İktisat biliminin gelişerek gelir gruplarının oluşumu, Ortaçağ'ın sonlarına doğru özellikle Batı Avrupa toplumlarının Merkantilizm'den etkilenmesiyle başlamıştır. Üç yüz yıllık bir dönemi kapsayan Merkantilist düşünce tarzında paraya ve dış ticarete büyük önem verilmiştir. Bu dönemde devletin gücü, sahip olduğu altın ve gümüş paranın varlığı ile bir tutulmuştur.

Merkantilist düşünce yapısında ülkelerin gelir seviyesini etkileyen esas, dış ticarete verilen önem yoluyla yurt içine daha fazla altın ve gümüş girmesini sağlamak olmuştur. Bunun anlamı, bir ülkenin kazancının diğer ülkenin kaybı olmasıdır. Bu dönemde devlet ekonomide aktif rol oynamış ve ithalata karşı çıkarken, ihracatı teşvik etmiştir. İhracat yapılarak ülkeye kıymetli maden girişini sağlamak için özellikle üretimin tüketimden fazla olmasına dikkat edilmiştir.

Bu akım ile birlikte ülkeler, dış ticareti benimseyip gelirler arasında uçurum yaratmıştır. Böylece bugün adını sıkça duyduğumuz gelir gruplarını oluşturmuşlardır.[18]

Kişi başına düşen gelire göre belirlenen Orta Gelir Tuzağı, orta gelir seviyesine ulaştıktan sonra belirli bir dönem burada takılı kalıp bir üst gelir grubuna çıkmayı başaramayan ülkeler için kullanılan bir kavramdır. Bir ülkenin tuzağa yakalanıp

[16] Yaşar Uysal, Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, İzmir, 2007, s. 255.

[17] Cemal Erdem Hepaktan, Asil Alkaya, Türkiye'de Gelir Dağılımının Bölgesel Yönden İncelenmesi, C.B.Ü. İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, Manisa, 2001, s. 43.

[18] Ülgen, ss. 16-20.

yakalanmadığını anlamak için, gelir gruplarının belirlenmesinde bütün ülkelerce kabul gören Dünya Bankası'nın kullandığı metotları açıklamak gerekir. Dünya Bankası, "düşük, düşük orta, yüksek orta ve yüksek gelirli ülkeler" olarak gelirleri açısından ülkeleri dörde ayırmaktadır. Bu ayrım yapılırken, cari fiyatlarla hesaplanan GSMH, ölüm oranları, okullaşma oranları ve yoksulluk göstergeleri dikkate alınmaktadır.[19] Gelirleri bu şekilde sınıflandıran Dünya Bankası, Atlas metodu adı verilen bir yöntem kullanır. Bunun nedeni Dünya Bankası'nın operasyonel ve analitik amaçları göz önünde tutulduğunda, bir ülkenin milli geliri ile başka bir ülkenin milli geliri karşılaştırılırken döviz kuru oranlarının etkilememesini sağlamaktır. Atlas faktörü ile döviz kuru oranlarının etkisini en aza indirgemek bu yöntemde ana hedeftir. Bu yöntem ile bir ülkenin belirli bir yıldaki milli gelirinin dolara çevrildikten sonra aynı yılın döviz kuru ile önceki iki yılın döviz kurlarının ortalaması alınmaktadır. Atlas faktörü, uluslararası enflasyon ile bir ülkedeki enflasyon oranını da ayarlar. Enflasyonun neden olduğu döviz kuru dalgalanmalarını düzeltir.[20] Dünya Bankası'nın Atlas metodu ile yapmış olduğu hesaplamalara göre 2017 yılı kişi başına GSMH'si 1.005 Dolar ve altı olan ülkeler "düşük gelirli", 1.006 Dolar ve 12.235 Dolar arası "orta gelirli", 12.236 Dolar ve üzeri kişi başı GSMH'ye sahip olan ülkeler ise "yüksek gelirli" ülkeler olarak sınıflandırılır. Bu veriler kapsamında düşük gelirli ülke sayısı 31, düşük orta gelirli ülke ekonomileri 53, yüksek orta gelirli ekonomiler 56 ve yüksek gelirli ekonomiye sahip ülke sayısı ise 78'dir. Dünya Bankası, uluslararası enflasyon rakamlarındaki değişimlere göre bu eşikleri sürekli yenilemektedir. Bu yenileme sürecinde Dünya Bankası özellikle, modern dünyada öncü olan ABD, Japonya ve Euro Bölgesi gibi ülkelerin enflasyon oranlarının ortalamalarını dikkate almaktadır.[21]

[19] World Bank, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into , Erişim tarihi: 09.01.2017.

[20] World Bank, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378832-what-is-the-world-bank-atlas-method , Erişim tarihi: 09.01.2017.

[21] World Bank, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups , Erişim tarihi: 10.01.2017.

Tablo 1: Kişi Başına Düşen GSMH'ye Göre Ekonomilerin Sınıflandırılması

Ekonomiler	Kişi Başına Yıllık GSMH
Düşük Gelirli Ekonomiler	1.005 Dolar ve Altı
Orta Gelirli Ekonomiler	1.006 Dolar – 12.235 Dolar Arası
Düşük Orta Gelirli Ekonomiler	1.006 Dolar – 3.955 Dolar Arası
Yüksek Orta Gelirli Ekonomiler	3.956 Dolar – 12.235 Dolar Arası
Yüksek Gelirli Ekonomiler	12.236 Dolar ve Üzeri

Kaynak: World Bank, 2017, http://blogs.worldbank.org/opendata/edutech/new-country-classifications-income-level-2017-2018 , Erişim tarihi: 10.01.2017.

Tablo 1'de belirtildiği üzere, orta gelirli ülkeler 1.006 Dolar ile 12.235 Dolar arasında kişi başına yıllık GSMH değerine sahiptir. Dünya Bankası raporuna göre Türkiye yüksek orta gelirli ülkeler arasında, Güney Kore ise yüksek gelirli ülkeler arasında yer almaktadır. Aşağıda Tablo 2'de Türkiye ve Güney Kore'nin konumu gösterilmektedir.

Tablo 2: Yüksek Orta Gelirli Ülkeler ve Yüksek Gelirli Ülkeler

Yüksek Orta Gelirli Ülkeler (3.956-12.235 Dolar)			
Arnavutluk	Arjantin	Belize	Rusya Federasyonu
Cezayir	Azerbaycan	Bosna Hersek	Samoa
Botsvana	Fiji	Marşal Adaları	Sırbistan
Amerikan Samoası	Belarus	Brezilya	Güney Afrika
Bulgaristan	Gabon	Maldivler	Saint Lucia
Çin	Grenada	Mauritius	Saint Vincent ve Grenadinler
Kolombiya	Guyana	Meksika	Suriname
Kosta Rika	İran	Montenegro	Tayland
Hırvatistan	Irak	Namibya	Tonga
Küba	Jamaika	Nauru	Türkiye
Dominika	Kazakistan	Panama	Türkmenistan
Dominik Cumhuriyeti	Lübnan	Paraguay	Tuvalu
Ekvator Ginesi	Makedonya	Peru	Venezuela
Ekvador	Malezya	Romanya	
Yüksek Gelirli Ülkeler (12.236 Dolar ve Üstü)			
Andora	Estonya	Lihtenştayn	Singapur
Antigua ve Barbuda	Faroe Adaları	Litvanya	Sint Maarten (Alman Tarafı)
Aruba	Finlandiya	Lüksemburg	Slovakya
Avustralya	Fransa	Makao, Çin	Slovenya
Avusturya	Fransız Polinezyası	Malta	İspanya
Bahama	Almanya	Monako	
Bahreyn	Cebelitarık	Hollanda	
Barbados	Yunanistan	Yeni Kaledonya	
Belçika	Grönland	Yeni Zelanda	
Bermuda	Guam	Kuzey Mariana Adaları	
Britanya Virjin Adaları	Hong Kong, Çin	Norveç	
Brunei Sultanlığı	Macaristan	Umman	
Kanada	İzlanda	Palau	
Cayman Adaları	Man Adası	Polonya	
Manş Adaları	İsrail	Portekiz	
Şili	İtalya	Porto Riko	

Curaçao	Japonya	Katar	
Kıbrıs	Güney Kore	San Marino	
Çek Cumhuriyeti	Kuveyt	Suudi Arabistan	
Danimarka	Letonya	Seyşeller	

Kaynak: World Bank, article 906519, https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2017-2018 Erişim tarihi: 10.01.2017.

1.1.3. Gelir Tuzakları

Gelir tuzağı; bir ekonominin belirli bir gelir düzeyi içerisinde sıkışıp kalması sebebiyle kısır döngüye girmesidir. Bu kısır döngü içinde yer alan ülkeler uzun süre aynı gelir grubunda kalarak bir üst gelir grubuna geçememektedirler.[22] Gelir tuzağına yakalanmadan bir üst gelir grubuna geçmek isteyen bir ülkenin ilk dikkat etmesi gereken faktör, büyümedir. Büyüme oranlarını arttırmayı başarabilen ekonomiler yıllar ilerledikçe gelir grupları arasında yüksek gelirli ülkeler sınıfına yaklaşır, ancak büyümesi duraksamaya başlayan ülkeler gelir tuzağı riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Büyümesi sabitlenen ülkeler ise gelir tuzağına yakalanmaktadır. Büyüme oranını istikrarlı şekilde yükselten ülkeler bir süre sonra düşük gelir grubundan orta gelirli ülkeler grubuna çıkar ve bu oranı sürdürebilen ülkeler yüksek gelirli ülkeler grubuna dahil olur.

Gelir tuzağına düşük ve orta gelire sahip olan ülkelerin yanı sıra yüksek gelirli ekonomiye sahip ülkelerin de düşmesi mümkündür. Buna örnek olarak Japonya'yı gösterebiliriz. Orta gelir seviyesinden yüksek gelir seviyesine ulaşan Japon ekonomisi istikrar göstermekte sıkıntı yaşamıştır. Ortalama yirmi yıldır Japonya'nın büyüme oranı yüzde 1'in altında kalarak, girdiği kısır döngüden çıkmayı başaramamıştır. Yerinde sayarak itibar kaybeden Japonya yüksek maliyetleri ile tersine sanayileşme sonucu sanayi göçü vermektedir.

Gelir tuzağı kavramını tam olarak anlamak için büyüme ile olan ilişkisini anlatmak gerekir. Gelir tuzaklarını en iyi ifade eden kavram büyüme oranlarıdır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında gelir ve büyüme ilişkisine detaylıca yer verilmektedir.

[22] Hatice Karahan ve diğerleri, Kalkınma Yolunda Yeni Eşik: Orta Gelir Tuzağı, MÜSİAD Araştırma Raporları: 79, Mavi Ofset Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 96.

1.2. ORTA GELİR TUZAĞI KAVRAMI VE TUZAĞA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

2007 yılında "Bir Doğu Asya Rönesansı: Ekonomik Büyüme İçin Fikirler" adlı raporda Indermit Gill ve Homi Kharas tarafından ortaya atılarak gündeme yerleşen Orta Gelir Tuzağı kavramı, bir ekonominin kişi başı milli gelir düzeyinin belli bir rakama ulaştıktan sonra artış göstermeyip sıkışıp kalması durumuna verilen addır.[23] Orta Gelir Tuzağı, alt orta gelir ve üst orta gelir tuzağı olmak üzere iki tür şeklinde literatürde yer almaktadır. Kavram ve türleri ile bu kavrama yönelik yaklaşımlar aşağıda detaylı biçimde açıklanmaktadır.

1.2.1. Orta Gelir Tuzağı

Orta Gelir Tuzağı'nın kuramsal kökenleri, Neo-Klasik iktisadın Solow büyüme modelinin bir uzantısı halinde karşımıza çıkmaktadır. Neo-Klasik iktisat kendi paradigmalarının optimum dağılımını araştırmakta ve bireylerin davranışlarından hareket etmektedir. Neo-Klasik varsayımlarla çalışan iktisatçılar, istikrarlı büyüme modelleri sunmuşlardır.[24] İleride Orta Gelir Tuzağı'nın büyüme modelleri ile olan ilişkisi farklı bir başlık altında anlatılmaktır.

Orta Gelir Tuzağı, bir ekonomide kişi başına gelir düzeyinin belirli bir aşamadan öteye gidememesi ya da belirli bir gelir düzeyine ulaştıktan sonra durgunluk içine girmesi durumunu özetleyen bir yaklaşımdır. Bu tanımda açık olmayan konu ise, hangi gelir düzeyinin orta gelir düzeyi olarak kabul edilmesi gerektiği meselesidir.

Kavram ilk ortaya atıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) kişi başına düşen gelirin yüzde 20'si ekonomiler açısından orta gelir düzeyi olarak kabul ediliyordu. Günümüzde ABD kişi başına geliri ortalama 53.000 Dolar kabul edersek, orta gelirli ekonomiye sahibim diyebilmesi için bir ülkenin 10.600 Dolar kişi başına GSYH'ye sahip olması gerekmektedir. 1920 yılından bu yana dünyada ekonomik lider olarak kabul gören ABD gelir düzeyine göre ülkeleri sınıflandırmak kabul gören bir yaklaşım olmuştur.[25] 125 yıllık büyüme verileri dikkate alındığında ABD'nin ortalama yüzde 1,8'lik bir büyüme oranını yakaladığı gözlenmektedir.[26]

Bir başka tanım ise, Barry Eichengreen, Donghyun Park ve Kwanho Shin tarafından yapılmıştır. Tanımda, Orta Gelir Tuzağı üç ana ölçüte göre değerlendirilmektedir;

---

[23] Mahfi Eğilmez, Kendime Yazılar, 2015. İnternet Erişimi: http://www.mahfiegilmez.com/2015/07/orta-gelir-tuzagnda-turkiye.html, Erişim tarihi: 15.01.2017.

[24] Ülgen, s. 358.

[25] Wing Thye Woo, China Meets the Middle Income Trap: The Large Potholes in the Road to Catching-Up, Journal of Chinese Economic and Business Studies, vol. 10, no. 4, november 2012, p. 314.

[26] Charles I. Jones, Sources of U.S. Economic Growth in a World of Ideas, The American Economic Review, vol. 92, no. 1, march 2002, p. 220.

- Kişi başına gelirin 2005 yılı sabit fiyatları baz alınarak 16.000 Dolara yükselmesi,
- Kişi başına gelirin ABD düzeyinin yüzde 58'ine ulaşması
- Ülke imalat sanayisinin milli gelir içindeki payının yüzde 23'e ulaşmasıdır.[27]

Ayrıca Eichengreen ve diğer ekonomistler sırasıyla kişi başına düşen milli hasılaları 8.500, 9.600 ve 3.800 Dolar olan Çin, Brezilya ve Hindistan gibi ekonomileri yükselen ülkelerin, kendi belirttikleri kişi başı gelir eşiğine ulaştıklarında muhtemelen Orta Gelir Tuzağı'na yakalanacaklarına inanmaktadırlar.

Dünya Bankası tarafından yayınlanan Çin 2030 başlıklı raporda Orta Gelir Tuzağı tanımından bahsedilmiştir. Rapora göre, düşük gelire sahip ülkeler dışarıdan transfer ettikleri basit teknoloji sayesinde ucuz maliyetli emek yoğun ürün elde ederler. Bu düşük emek maliyeti avantajını kullanarak uluslararası piyasalarda rekabet edebilirler. Emek verimliliği ile sermaye verimliliğinin düşük olduğu tarım sektöründen, daha yüksek verimliliğe sahip olan imalat sektörüne kayan ülkelerin, üretkenlik düzeyi artar. Ve bunun bir sonucu olarak gelir düzeyinde artış görülür. Bu tip ülkelerin orta gelir düzeyine ulaşmaları ile birlikte kırsal kesimdeki eksik istihdam giderek azalır. Bu durum ücretleri artırır ve dolayısıyla da uluslararası rekabet gücü düşer. Teknolojiyi kullanarak özellikle inovasyon yolu ile üretkenlik düzeyini arttırmayı başaramayan ülkeler orta gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine geçemez. Bir başka deyişle, Orta Gelir Tuzağı'na düşerler.[28]

Gelir kriterlerini tanımlama konusunda nispeten yeni yapılan bir çalışma ise, Jesus Felipe, Arnelyn Abdon ve Utsav Kumar'a aittir. Bu çalışmada ülkeler dört farklı gelir seviyesi ile dört gruba ayrılmıştır. Bu ayrımda 1990 yılı satın alma gücü paritesine (SGP) göre;

- Geliri 2.000 Dolardan daha az olan ülkeler düşük gelirli,
- Geliri 2.000-7.250 Dolar arasında olan ülkeler düşük-orta gelirli,
- Geliri 7.250-11.750 Dolar arasında olan ülkeler yüksek-orta gelirli,
- Geliri 11.750 Dolardan fazla olan ülkeler ise yüksek gelirli olarak kabul edilmiştir.[29]

Felipe vd.'nin ana veri kaynağı olan Summer-Heston veri setine atıfta bulunularak dünya ülkeleri üç sınıfa ayrılmaktadır: zengin ülkeler, orta dereceli gelire sahip ülkeler ve yoksul ülkelerdir.[30]

---

[27] Barry Eichengreen , Donghyun Park, Kwanho Shin, When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China, NBER Working Paper Series, no. 16919, march 2011, p. 12.

[28] World Bank, China 2030 Building a Modern, Harmonious, and Creative Society, 2013, p. 12.

[29] Jesus Felipe, Arnelyn Abdon, Utsav Kumar, Tracking the Middle Income Trap: What Is It, Who Is in It, and Why?, Levy Economics Institute of Bard Collage Working Paper, no. 715, april 2012, p. 1.

Tablo 3: Dünya Ekonomisinde Gelirler İtibariyle Büyümenin Nitelikleri

Yıllar	Kişi Başına Milli Gelir ($)	Kişi Başına Milli Gelir Büyüme Hızı (%)	Sermaye Birikimi	Dışa Açıklık
Zengin Ülkeler				
1950-1973	10.957,21	3,6	24,1	37,8
1974-1989	18.595,53	2,1	23,6	54,2
1990-1999	23.808,84	1,8	22,8	69,6
2000-2004	28.080,89	1,8	23,6	85,4
Orta Dereceli Ülkeler				
1950-1973	4.109,03	3,2	15,9	40,4
1974-1989	6.649,09	1,5	16,7	50,2
1990-1999	8.840,63	2,3	17,3	70,9
2000-2004	10.107,18	1,8	15,9	79,8
Yoksul Ülkeler				
1950-1973	1.205,92	2,4	16,7	92,0
1974-1989	1.652,48	1,3	12,5	53,7
1990-1999	2.035,82	1,8	10,3	54,7
2000-2004	2.320,10	1,7	10,5	61,0

Not: Bütün alt dönemlerde Zengin ülke grubu en yüksek gelirli yüzde 20 grubuna; Yoksul ülke grubu en alt yüzde 20 gelir grubuna; Orta dereceli grup ise geri kalan ülkelere aittir.

Kaynak: Erinç Yeldan, Kamil Taşcı, Ebru Voyvoda, Mehmet Emin Özsan, Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt1: Makro/ Bölgesel/ Sektörel Analiz, Türkonfed, İstanbul, Aralık 2012, s. 37.

Tablo 3 incelendiğinde, sermaye yatırımlarının milli gelire oranı yoksul ülkelerde çok düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Zengin ülkelerde bahsedilen oran yüzde 23,4 iken, orta gelir düzeyindekilerde yüzde 15,9, yoksul ülkelerde ise yüzde 10,5 olarak hesaplanmaktadır.[31]

Orta gelir grubunun; alt orta gelir ve üst orta gelir olarak ayrıldığı gibi Orta Gelir Tuzağı da Alt Orta Gelir Tuzağı ve Üst Orta Gelir Tuzağı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

[30] Erinç Yeldan, Kamil Taşcı, Ebru Voyvoda, Mehmet Emin Özsan, Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt1: Makro/ Bölgesel/ Sektörel Analiz, Türkonfed, İstanbul, Aralık 2012, s. 37.

[31] Yeldan ve diğerleri, s. 37.

1.2.2. Alt Orta Gelir Tuzağı

Felipe, Abdon ve Kumar'ın yaklaşımına göre bir ülkenin alt orta gelir grubundan 28 yıl veya daha fazla süre boyunca çıkamaması durumunda Alt Orta Gelir Tuzağı'na yakalanmış olacağı kabul edilmektedir.

Tablo 4: Alt Orta Gelir Tuzağı'na Yakalanan ve Tuzağa Yakalanmadan Bir Üst Gelir Seviyesine Çıkabilen Ülkeler

Ülke	Bölge	Alt Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	Üst Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	Alt Orta Gelir Grubunda Geçirdiği Yıl	Alt Orta Gelirden Üst Orta Gelire Geçişte Ort. Büyüme Hızı (%)
Çin	Asya	1992	2009	17	7,5
Malezya	Asya	1969	1996	27	5,1
Güney Kore	Asya	1969	1988	19	7,2
Tayvan	Asya	1967	1986	19	7,0
Tayland	Asya	1976	2004	28	4,7
Bulgaristan	Avrupa	1953	2006	53	2,5
Türkiye	Avrupa	1955	2005	50	2,6
Kosta Rika	Latin Amerika	1952	2006	54	2,4
Umman	Orta Doğu	1968	2001	33	2,7

Kaynak: Jesus Felipe, Arnelyn Abdon, Utsav Kumar, Tracking the Middle Income Trap: What Is It, Who Is in It, and Why?, Levy Economics Institute of Bard Collage Working Paper, No. 715, April 2012, p. 22; Onur Dündar, Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Ekonomisi İçin Riskler ve Sakınma Stratejileri, İstanbul, 2013, s. 24.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, başta Çin olmak üzere Malezya, Güney Kore, Tayvan aynı gelir düzeyinde yirmi sekiz yıldan fazla kalmamıştır. Böylece, Alt Orta Gelir Tuzağı'na yakalanmadan üst orta gelir düzeyine yükselmeyi başarmışlardır.

1.2.3. Üst Orta Gelir Tuzağı

Bir ülkenin Üst Orta Gelir Tuzağı'na yakalandığının söylenebilmesi için üst orta gelir grubunda 14 veya daha fazla yıl geçirmesi gerekmektedir. Yüksek gelirli ülkeler grubuna sıçrayan ülkeler için önemli olan, bu ülkelerin bir önceki gelir eşiğinde kalma süreleri ve bu

eşikte kaldıkları zaman aralığı boyunca ortalama ne kadar büyüme performansı sergilediklerdir.[32]

Tablo 5: Üst Orta Gelir Tuzağı'na Yakalanan ve Bir Üst Gelir Grubuna Çıkabilen Ülkeler

Ülke	Bölge	Üst Orta Gelir Seviyesine Ulaşma Yılı	Yüksek Gelir Seviyesine Ulaşma Yılı	Üst Orta Gelir Seviyesinde Geçirdiği Yıl	Üst Orta Gelirden Yüksek Gelire Geçerken Ort. Büyüme Hızı
Hong kong	Asya	1976	1983	7	5.9
Japonya	Asya	1968	1977	9	4.7
Güney kore	Asya	1988	1995	7	6.5
Singapur	Asya	1978	1988	10	5.1
Tayvan	Asya	1986	1993	7	6.9
Avusturya	Avrupa	1964	1976	12	4.1
Belçika	Avrupa	1961	1973	12	4.4
Danimarka	Avrupa	1953	1968	15	3.3
Finlandiya	Avrupa	1964	1979	15	3.6
Fransa	Avrupa	1960	1971	11	4.4
Almanya	Avrupa	1960	1973	13	3.4
Yunanistan	Avrupa	1972	2000	28	1.8
İrlanda	Avrupa	1975	1990	15	3.2
İtalya	Avrupa	1963	1970	15	3.4
Hollanda	Avrupa	1955	1970	15	3.3
Norveç	Avrupa	1961	1975	14	3.5
Portekiz	Avrupa	1978	1996	18	2.8
İspanya	Avrupa	1973	1990	17	2.7
İsveç	Avrupa	1954	1968	14	3.6
Arjantin	Latin Amerika	1970	2010	40	1.2
Şili	Latin Amerika	1992	2005	13	3.7
İsrail	Orta Doğu	1969	1986	17	2.6
Mauritus	Sahra Altı Afrika	1991	2003	12	4.0

Kaynak: Felipe ve diğerleri, s. 24.

[32] Felipe ve diğerleri, s. 1; Şahin Çetinkaya, Orta Gelir Tuzağı Tehlikesi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz, İstanbul Kültür Üniversitesi 2. Üretim Kongresi, İstanbul, Nisan 2016, s. 5.

Tablo 5'e bakıldığında, Arjantin'in kırk yıl süreyle en fazla üst orta gelir seviyesinde kalan ülke olduğu görülmektedir. Hong Kong, Tayvan ve Güney Kore ise 7 yıl gibi kısa bir süre üst orta gelir seviyesinde kalıp bir üst sınıfa geçmiştir. Ortalama büyüme hızı 5,9 olan Hong Kong, bu büyüme rakamı ile geçişi yıllar itibariyle bakıldığında en yüksek düzeyde tamamlamıştır. Burada Arjantin'in en düşük büyüme hızına sahip olan ülke olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla ülkelerin geçiş süreleri birbirinden farklılık göstererek, bazılarının hızlı bazılarının ise yavaş iken diğerlerinin durağan bir seyir izlediği görülmektedir.

1.2.4. Orta Gelir Tuzağı'na Yönelik Yaklaşımlar

Literatür incelendiğinde Orta Gelir Tuzağı'na yönelik iki temel yaklaşım yer almaktadır. Bunlar Kharas ve Kohli (2011) ile Lin (2001) yaklaşımlarıdır. Orta Gelir Tuzağı'nı daha iyi anlamak için aşamalı yaklaşımları da anlatmakta fayda vardır. Bunlar Kenichi Ohno (2009), T. V. Tho (2013) ve Eichengreen vd. (2012) ile büyümede yavaşlama yaklaşımlarıdır.

1.2.4.1. Orta Gelir Tuzağı'na Yönelik Temel Yaklaşımlar

Kharas ve Kohli (2011) tarafından orta gelir seviyesine ulaşan her ülkede, üretkenliğin baz alındığı büyüme politikalarına geçişin sağlanamadığı öne sürülmüştür. Bununla birlikte orta gelir seviyesinde yer alan bir ülkenin, düşük ücretli imalat ihracatı yapan düşük gelirli ülkeler ve inovasyonla ihracat yapan yüksek gelirli ülkeler ile rekabet edememesi durumu orta gelir tuzağı olarak tanımlanmıştır.[33] Yaklaşıma göre, orta gelir seviyesindeki ülkelerin büyüme stratejilerini değiştirerek, belirli bir üründe uzmanlaşmak için inovasyon ve bilgi ağırlıklı üretim anlayışına geçmesi gerekir.

Justin Yifu Lin (2001) ise, Orta Gelir Tuzağı'nı açıklarken ülkelerin kalkınma aşamalarında iki evreden geçtiklerini savunur. İlki CAF (Comparative Advantage Following) Karşılaştırmalı Üstünlük Takip yaklaşımı ve diğer evre ise CAD (Comparative Advantage Defying) Karşılaştırmalı Üstünlük Karşıtı yaklaşımıdır. Lin'in CAF yaklaşımında, ülkeler bir üst gelir grubuna geçerken strateji değiştirmezler. Karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ürünlerin pazar paylarını arttırmak için çalışırlar. Diğer CAD yaklaşımında ise, ülkeler

[33] Homi Kharas and Harinder Kohli, What is the Middle Income Trap, Why do Countries Fall into It, and How Can It Be Avoided?, Global Journal of Emerging Market Economies, vol. 3, 2011, p. 282.

karşılaştırmalı üstün oldukları ürünü önemsemez ve sanayi politikalarına öncelik verirler.[34] Bunun sonucu olarak, orta gelir seviyesine gelen ülkeler bu seviyede takılma riski yaşarlar.[35]

1.2.4.2. Orta Gelir Tuzağı'na Yönelik Aşamalı Yaklaşımlar

Ohno (2009)'ya göre teknoloji düşünülerek Orta Gelir Tuzağı dört adımda değerlendirilmektedir. Bu durum özet olarak Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1: Kalkınma Evreleri ve Orta Gelir Tuzağı

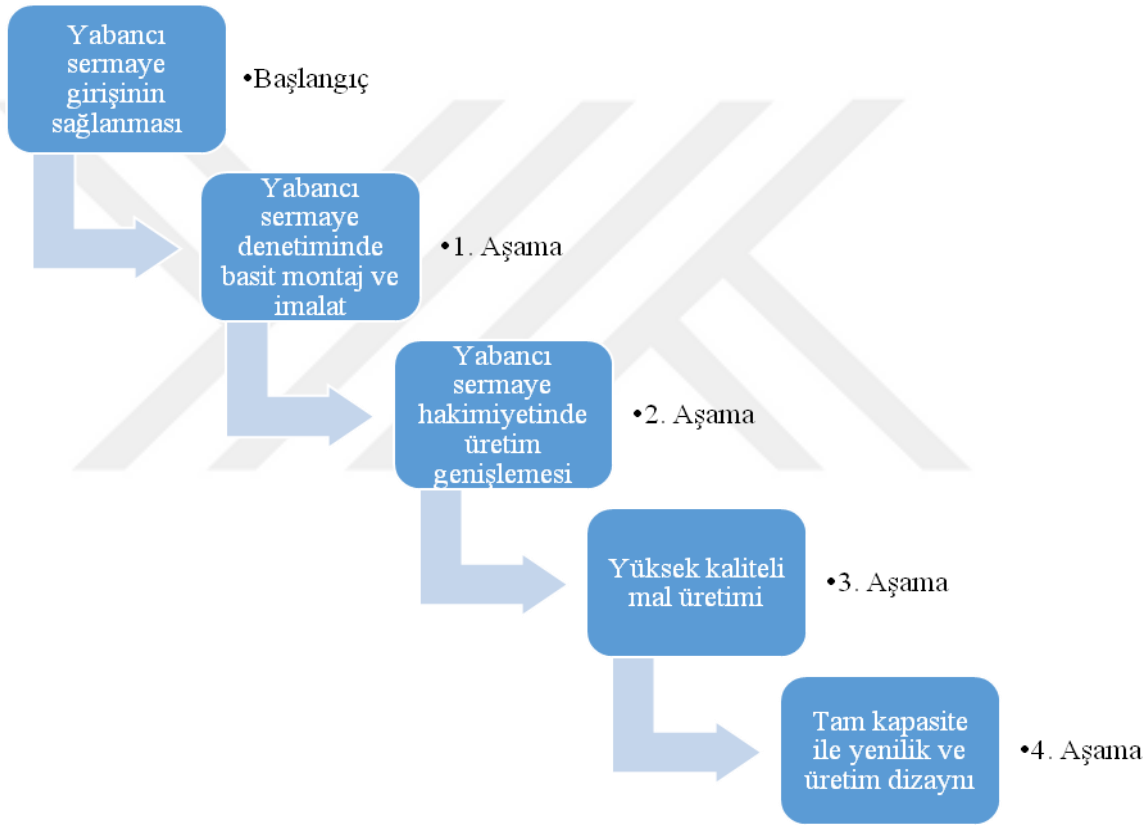

Kaynak: Kenichi Ohno, The Middle Income Trap Implications for Industralization Strategies in East Asia and Africa, GRIPS Development Forum, Japan, 2009, s. 8.

[34] Justin Yifu Lin, Development Strategy, Viability, and Economic Convergence, William Davidson Working Paper No. 409, October 2001, p. 21.

[35] Nazrul Islam, Beyond the Middle Income Trap: What Kind of High Income Country Can China Become?, Working Paper Series Vol. 20, October 2013, pp. 6-7.

Düşük gelirli ülke ekonomilerine bakıldığında genel görünüm; kaynak yetersizliği, ekonomik kırılganlığın yüksek olması, tarıma dayalı ekonomi ve dış ekonomik yardımlara bağlılık şeklinde özetlenebilir.[36] Başlangıç aşamasında imalat sanayi yok sayılmaktadır. Ülkelere gelen doğrudan yabancı yatırımlar vasıtasıyla hafif sanayi ürünlerinin üretimi, iktisadi kalkınma sürecinde ilk adımı anlatmaktır. İlk adım giysi, ayakkabı ve gıda gibi hafif ihraç ürünlerinin işlenmesi ya da montajının ithal edilmesidir. Bu aşamada tasarım, teknoloji, üretim ve pazarlama yabancı sermaye tarafından yönlendirilmektedir. Bahsi geçen ülke ise üretime yalnızca niteliksiz işgücü ve üretim yapılacak yeri temin ederek katkı sağlamaktadır.

İkinci aşamada, bir önceki aşamanın sonucu olarak ülkenin geliri ve iş imkanlarının artmaya başladığı görülmekte yani yabancı sermaye girişindeki artış sayesinde yerli firmalar da piyasada yer almaya başlamaktadır. Bu sayede üretim genişlemesi yaşanmaktadır. Ancak bu aşamada yabancı yatırımcıların piyasa hakimiyetleri unutulmamalıdır ki bu sebeple yerel ücret ve gelirler artırılmaz.

Üçüncü aşamada ise, bilgi birikimi ve becerilerin benimsenmesi zorunlu tutulması ve bu sayede yabancı sermaye bağımlılığının azaltılması hedeflenmiştir. Yabancı sermaye bağımlılığı azaldıkça yerel firmalar kaliteli ürün ihracatçısı konumuna gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak ülkenin daha rekabetçi konuma gelmesi öngörülmektedir.

Son aşamada, ülkeler hem piyasaya yeni ürün sunma yeteneği kazanarak hem de küresel piyasada öncü konuma gelecektir. Bu konuma, bazı Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, Japonya ve ABD örnek olarak gösterilmektedir.[37]

Anlatılan aşamalara göre orta gelire sahip ülkelerin üçüncü aşamaya geçememeleri Orta Gelir Tuzağı'na düştüklerini göstermektedir.

Tho (2013) ise ekonomik gelişim sürecinde Orta Gelir Tuzağı'nı Şekil 2 yardımıyla açıklamaktadır.

[36] Sinan Alçın ve Billur Güner, Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi, Cilt 37, Sayı 1, İstanbul, 2015, s.31.

[37] Kenichi Ohno, The Middle Income Trap Implications for Industralization Strategies in East Asia and Africa, GRIPS Development Forum, Japan, 2009, ss. 7-8.

Şekil 2: Ekonomilerin Gelişim Aşamaları

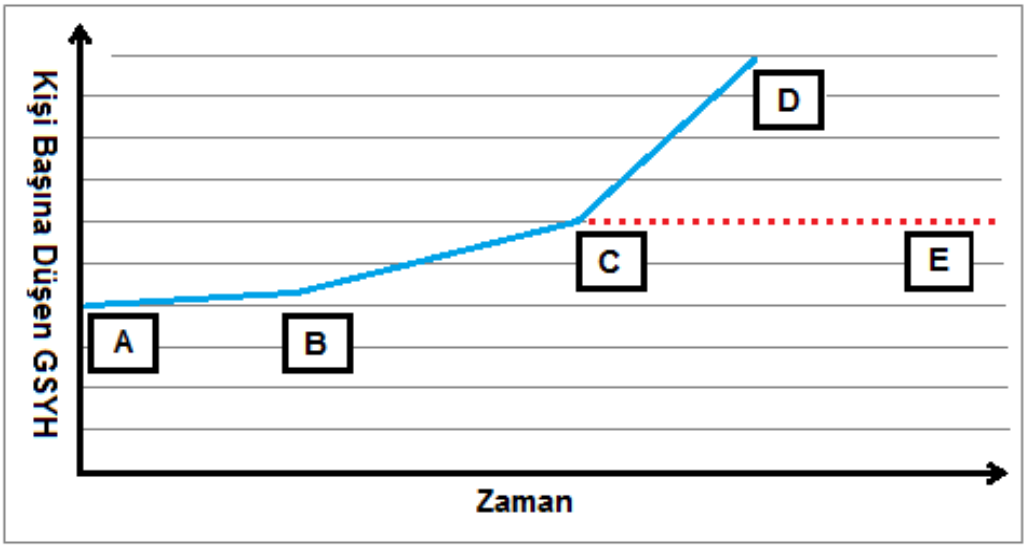

Kaynak: Tran Van Tho, The Middle Income Trap: Issues for Members of the Association of Southeast Asian Nations, VNU Journal of Economics Business, Vol. 29, No. 2, Vietnam, 2013, p. 107, 128.

A-B: Geleneksel Toplum, Az Gelişmişlik, Yoksulluk Tuzağıyla Yüzleşme.

B-C: İlk Gelişim Aşaması, Yoksulluk Tuzağından Uzaklaşma, Piyasaların İlk Gelişimi.

C: Orta Gelir Düzeyi.

C-D: Yüksek Gelir Düzeyine Kadar Devam Eden Sürdürülebilir Büyüme (D).

C-E: Durgunluk veya Düşük Büyüme- Orta Gelir Tuzağı[38]

Şekilde görüldüğü üzere, yoksulluk düzeyi olan A-B aralığından Orta Gelir Tuzağı seviyesi C noktasına ulaşmak için, ülkenin tarım sektöründen endüstriyel sektöre geçmesi gerekmektedir. Bunu da toplam istihdam ve üretilen ürünlerde imalat sanayi ve hizmet sektörünün payını arttırarak gerçekleştirmektedir. B noktasında emek arzı sonsuz iken sermaye kıt gösterilmektedir. Ülke yüksek gelir seviyesine doğru (öncelikle B noktasından C noktasına doğru) sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirmek için, teknolojik kaynaklarla donatılmış olmak zorundadır ve sermayenin verimli kullanılması gerekmektedir. Ülkeler için esas zorluk bu aşamadan sonra başlamaktadır. Önemli olan C düzeyine ulaştıktan sonra emeğin verimliliğinin ücret artışlarıyla aynı seviyede yükselme gösterebilmesidir. Yani C noktasındaki kişi başına gelire ulaşan ülke, D noktasındaki gelire istenilen süre zarfında

[38] Tran Van Tho, The Middle Income Trap: Issues for Members of the Association of Southeast Asian Nations, VNU Journal of Economics Business, Vol. 29, No. 2, Vietnam, 2013, p. 109.

gelemez ise ekonomisinde gerekli dönüşümü gerçekleştiremez. Bunun sonucunda Orta Gelir Tuzağı (C-E arası) içine düştüğü görülmektedir. Orta gelir düzeyinde bir ekonomiye sahip ülkeler, artan ücretlere bağlı olarak emek yoğun çalışan sektörlerde karşılaştırmalı üstünlüklerini kaybetmektedir. C düzeyindeki (orta gelir düzeyi) ülkelerin ekonomileri teknolojiyi benimsemediği takdirde C-E aralığında kalmaktadır.[39]

Bir diğer yaklaşım ise, Eichengreen vd. tarafından ortaya konulan büyümede yavaşlamadır. Yaklaşımda 1957-2007 yılları arasında 45 ülke baz alınarak Chow-Probit Testleri ile Orta Gelir Tuzağı araştırılmıştır.[40] Orta Gelir Tuzağı olgusu, düşük gelirli bir ülkenin orta gelir düzeyine ulaştıktan sonra ülkenin büyüme sürecinde yavaşlamanın ortaya çıkması durumu olarak ifade edilmiştir. Yaklaşıma göre, ülke ekonomisinin büyüme sürecindeki yavaşlaması, üç koşulun bir arada gerçekleşmesine bağlanmıştır. Bu koşullar;

- Büyümede yavaşlama ortaya çıkmadan önceki yedi yıllık dönemde ortalama büyüme oranının yüzde 3,5 ve daha fazla olması,
- Büyümede yavaşlama ortaya çıktıktan sonraki yedi yıllık dönemde ortalama büyüme oranında en az yüzde 2'lik bir düşüşün olması,
- Kişi başına düşen gelirin 10.000 Dolardan (satın alma gücü paritesine göre ve 2005 yılı fiyatlarıyla) daha büyük olmasıdır.[41]

[39] Tho, 2013, pp. 108-109.

[40] Eda Bozkurt ve diğerleri, Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Örneği, Maliye Bakanlığı, Maliye Dergisi, Sayı 167, Ankara, 2014, s. 28.

[41] Emrah Koçak ve Ümit Bulut, Orta Gelir Tuzağı: Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama, Maliye Bakanlığı, Maliye Dergisi, Sayı 167, Ankara, 2014, s. 9.

Tablo 6: Büyümede Yavaşlama Durumuna Örnek Bazı Ülkeler

Ülke	Yıl	Yavaşlamadan Önceki Ortalama Büyüme Oranı (%)	Yavaşlamadan Sonraki Ortalama Büyüme Oranı (%)	Büyümedeki Fark (%)	Kişi Başına Düşen Gelir (Dolar)
Arjantin	1998	3,7	0,5	-3,2	13.132
Avustralya	1969	3,9	1,6	-2,3	16.326
Avusturya	1977	4,0	1,5	-2,5	19.643
Belçika	1976	3,8	1,1	-2,7	18.312
Danimarka	1970	3,9	1,9	-2,0	16.223
Finlandiya	1975	5,0	2,3	-2,7	15.777
Fransa	1974	4,4	1,6	-2,8	17.473
Güney Kore	1996	7,2	2,2	-5,0	17.613
İngiltere	1989	3,7	1,3	-2,4	21.733
İspanya	1990	3,8	1,6	-2,1	19.112
İtalya	1974	4,4	2,3	-2,1	15.629
Japonya	1992	3,7	0,2	-3,5	27.250
Lübnan	1984	6,3	-10,1	-16,4	15.107
Macaristan	1979	3,9	1,3	-2,6	10.244
Malezya	1997	6,5	2,5	-4,0	13.297
Portekiz	1992	5,4	2,8	-2,6	15.635
Tayvan	1997	5,9	3,3	-2,7	18.832
Uruguay	1998	4,4	-1,2	-5,6	12.097
Yeni Zelanda	1966	4,6	1,3	-3,2	15.070
Yunanistan	1978	3,6	-0,3	-3,9	16.775

Kaynak: Eichengreen ve diğerleri, s. 47-50.

Tablo 6'da çeşitli ülkelerin farklı yıllarda ortalama büyüme oranları verilmiştir. Yavaşlamadan önceki ortalama büyüme oranı en düşük ülke Yunanistan'dır. Yavaşlamadan önceki ortalama büyüme oranı en yüksek ülke ise Güney Kore'dir. Bir ileri aşama olan yavaşlamadan sonraki ortalama büyüme oranı en yüksek ülke yüzde 3,3 ile Tayvan olarak görülmektedir. Yavaşlamadan önceki ve sonraki ortalama büyüme oranları arasındaki en

büyük farkı Lübnan gerçekleştirmiştir. Kişi başına düşen gelire bakıldığında en yüksek gelir 27.250 Dolar ile Japonya'ya aittir.

1.3. ORTA GELİR TUZAĞI'NIN TEORİK ALT YAPISI: İKTİSADİ BÜYÜME

Bu çalışmada, Orta Gelir Tuzağı kavramının çeşitli tanımlarına yer verilmiş ve gelir tuzakları açıklanmıştır. Kavramın daha iyi açıklanması için, teorik alt yapısı da anlatılmaktır. Bu çerçevede ekonomik büyüme ve kalkınma konusuna değinilmesi gerekmektedir. Yapılan tanımlamalarda bir ülkenin büyüme oranlarının sabit kalışı ve gayri safi yurtiçi hasılasının belirli bir oranda sıkışıp kaldığından bahsedilmektedir. Orta Gelir Tuzağı'ndan çıkmak için, bir ülkenin büyüme hızını arttırması ve gayri safi milli hasıla artışı ile yüksek gelirli ülkeler seviyesinde yer alması gerektiği bilinmektedir. Bu sebeple Orta Gelir Tuzağı çerçevesinde büyüme ve kalkınma kuramlarından bahsetmekte fayda vardır.

Ekonomik büyüme, bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin toplam değerlerindeki artış anlamına gelir. Ekonomik kalkınma ise, büyüme kavramının yanında toplumsal, siyasal, sosyal, kültürel birçok yapıda artışı kapsar. Diğer bir deyişle, çalışan nüfusun veriminin arttırılmasıdır.[42] Ekonomik kalkınmanın amacı, bir ülkede kişisel reel geliri arttırmak, büyüme hızını yükseltmek, yeni bir yaşam anlayışı getirmek, ülkeler arası rekabet gücünü arttırmak, o ülkenin dünya ile ulaşım, haberleşme gibi hizmetlerinden herkesin yararlanmasını sağlamaktır. Ekonomik kalkınma ile eğitim anlayışı değişir, reel gelir artar, varsayılandan daha yüksek büyüme hızına geçiş sağlanır ve dinamik bir harekettir.[43]

İktisadi büyümeyi belirleyen faktörler; beşeri ve sosyal sermaye, doğal kaynaklar, sermaye, teknoloji ve teknolojik gelişmedir. Büyümenin nasıl gerçekleştiğini öğrenmek amacıyla, detaylı bir şekilde bu faktörler açıklanmıştır.[44]

- **Beşeri ve Sosyal Sermaye:** Ekonomik kalkınma ve iş birliği örgütü tarafından tanımlanan beşeri sermaye, insanın bilgisini, deneyimini ve verimliliğini arttırmak için yapılan harcamaların tümü anlamına gelmektedir. Beşeri sermaye özellikle insanlara yapılan yatırımlardan oluşur. Bu sermaye doğuştan gelen ya da sonradan kazanılan yetenek olabileceği gibi, kişinin kendisinden ayrı düşünülemez. Beşeri sermaye görülemez ancak etkileri hissedilir. Bu etkiler içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılır. İçsel etkiler, halkın refahı ve

[42] Hüseyin Karakayalı ve İlkay Dilber, Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri, Emek Matbaacılık, Manisa, Şubat 2013, ss. 7-8.

[43] Ali Özgüven, İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma, Planlama ve Japon Kalkınması, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 99.

[44] İlkay Dilber, Büyüme Teorileri, Kitapana yayınevi, İzmir, 2018, ss. 34-38.

mesleki eğitim ile okullaşmasını kapsar. Dışsal etkiler ise, beşeri sermayenin diğer büyüme faktörleri üzerindeki etkilerini ölçmeye yarayan ekonometrik modellerden meydana gelir.

Beşeri sermaye teknolojik gelişmelerden, ar-ge harcamalarından, sosyal sermaye ve yenilikten etkilenmektedir. Sosyal sermaye kavramı ise, toplumsal güven düzeyi ile yazılı olan olmayan kurallardan ve davranışlardan oluşan normlar anlamına gelmektedir. Sosyal sermayenin amacı, sivil toplumun ekonomi içindeki yerini arttırıp yaşam kalitesini değiştirerek ekonomik kalkınmayı sağlamaktır.

- **Doğal Kaynaklar:** Büyümenin geleneksel kaynaklarından biri olan doğal kaynaklar, doğada bulunan ve insan gereksinimlerini karşılayabilen varlıkların bütünü anlamına gelmektedir. Doğal varlıklar denildiğinde; toprak, su, petrol, orman, maden, rüzgar ve benzeri şeklinde anlaşılmaktadır. Dünya üzerinde eşit şekilde dağılmayan doğal varlıkların, kaynak olarak nitelendirilmesi için bir malın üretiminde kullanılması gerekmektedir. Üretimin gerçekleşmesi ise ancak bilgi ile meydana gelir. Bu nedenle insanların bilgisi çoğaldıkça, doğal kaynak sayısında artış gözlenmektedir. Teknolojik gelişmelerin doğal kaynaklar üzerinde etkisi oldukça fazladır. Teknolojinin gelişimi ile yeni istihdam alanları yaratılmaktadır. Ayrıca bu gelişmeler sayesinde doğal kaynakların niteliği de değiştirilerek çeşitli kullanım alanları da oluşturulmaktadır. Teknolojinin doğal kaynaklar üzerindeki önemini Japonya örneği ile daha iyi anlatmak mümkündür. Sınırlı doğal kaynaklara sahip olan Japonya son elli yılda ekonomik büyümesi ile dünyayı şaşırtmıştır. Şili, Bolivya gibi maden kaynakları bol olan ülkelerde ise durum tam tersidir. Doğal kaynaklarına rağmen ekonomik büyüme konusunda oldukça geride kalmışlardır.

- **Teknoloji ve Teknolojik Gelişme:** İktisadi anlamda teknoloji, bir mal ve hizmetin üretimi için gerekli teknik bilgiler bütünüdür. Teknolojik gelişme ise, daha büyük miktarlarda çıktı üretme veya bir kaynaktan daha üstün kaliteli çıktı üretimini sağlayan bilgiler olarak tanımlanır. Sanayi devrimiyle beraber iktisatçılar teknolojik gelişme konusunu incelemeye başlamış ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisine şahit olmuşlardır. Teknolojik gelişmenin amaçlarından biri sınırlı kaynakların daha verimli kullanılabilmesini sağlamaktır. Gelişmiş ülkelerde sermaye bolluğu ile teknolojik gelişme ve inovasyonlar sıkça yapılmaktadır. Bu da üretimin çeşitlenmesine yol açar. Az gelişmiş ülkelerde ise sermaye kıtlığı ile yetersiz teknoloji beraberinde ekonomide durgunluk meydana getirir. Burada önemli olan nokta, teknoloji seçimidir. Böyle ülkelerde, sermaye tasarrufu eden türden teknoloji seçilmelidir. Sanayileşmiş ülkelerde uzun vadeli ekonomik büyümenin belirleyicisi teknolojik gelişme olmuştur. İleri teknoloji verimlilik anlamına gelir. Nüfusun eğitim düzeyinin yükseltilmesi, teknolojik yenilik yaratım gücünü arttırır. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde,

GSMH'lerinin yaklaşık yüzde 2-3'ünü ar-ge faaliyetlerine ayırdıkları görülmektedir. Ar-ge faaliyetlerine ne kadar yüksek pay ayrılır ise, ülke teknoloji anlamında o kadar ileri gider.[45]

- **Sermaye:** Üretim sürecinde doğal kaynakların yanında bina, aletler ve makineler de üretimde kullanılmaktadır. İnsanlar tarafından üretilen tüm üretim araçları sermaye adını alır. Ekonomistler tarafından büyümenin temel koşulu olarak, sermaye birikimi kabul edilmektedir. Bir ülkede ulusal gelir yüksek oranda tasarruf edilir ve yatırımlar yönetilirse hızlı ekonomik büyüme gerçekleşir. Az gelişmiş ülkelerde düşük olan tüketim düzeyi daha da düşürülerek tasarrufu yani sermaye birikimini arttırmak mümkün değildir. Bu sebeple, ülkelerin gelişmiş düzeye çıkması için cari tüketimin kısılıp tasarrufların arttırılması gerekmektedir. Bir ülke ekonomisinde sermaye birikiminin meydana gelmesi için öncelikle hızlı nüfus artışı ile birlikte oluşan altyapı yatırımlarını yapmak, eskiyen üretim araçlarının değiştirilip yenilerinin satın alınması ve ödemeler bilançosu açıklarını gidererek büyümeyi kolaylaştırmak gerekmektedir.

Az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi için dikkat edilmesi gereken faktörler şunlardır:

- Paranın iç ve dış değeri yani enflasyon ve devalüasyon düşünülmemeli,
- İşçi ve işveren arasında anlaşma sağlanmalı ve sıkça grev yapılmamalı,
- Siyasal istikrar sağlanmalı,
- Ülkede yatırım olanakları kolayca sağlanmalı,
- Kişilerin kendi gelirlerine göre tasarruf etmesi özendirilmelidir. Bu da ancak faiz oranlarını dengede tutarak gerçekleştirilir. Çok yükselen faiz oranı tüketim eğilimini azaltır, çok düşük faiz oranı ise tüketim eğilimi haddinden fazla arttırır.[46]

1.3.1. Klasik Büyüme Modeli

İktisat yazınında Orta Gelir Tuzağı'nın yeri belirlenirken çıkış noktasını anlatmak gerekir. Bu çalışmada tuzak kapsamında kronolojik sıra ile başta Klasik Büyüme Modeli sonrasında Modern Büyüme Modeli ve Neo-Klasik Büyüme Modeli ile son olarak İçsel Büyüme Modeli'ne yer verilmiştir.

Uzun dönemli büyüme sürecini analiz eden ilk iktisat ekolu Klasik Ekol olarak literatürde yerini almıştır. Tasarruf, Klasik Büyüme Modeli'nde sermaye ve büyümenin temel kaynağını oluşturmaktadır. Orta Gelir Tuzağı oluşumuna neden olabilecek etmenlerden biri ise ekonomik durgunluktur. Ekonomik durgunluğun en büyük etmenleri ise tasarruf, kar haddi

[45] Sami Taban, İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller, Nobel Yayın Dağıtım, Ekim 2008, Ankara, s. 9.
[46] Karakayalı ve Dilber, ss. 49-50.

ve yatırımdır. Bu sebeple, Orta Gelir Tuzağı'ndan bahsederken bu büyüme modelinden detaylıca bahsetmek gerekmektedir. Klasik Büyüme Modeli'nin başlıca teorisyenleri Adam Smith, Thomas R. Malthus ve David Ricardo'dur.

- **Adam Smith'in Görüşü:** Ulusların Zenginliği kitabı ile ün yapmış iktisatçı, iktisadi büyümenin temel faktörlerini iş bölümü, uzmanlaşma ve sermaye birikimi olarak açıklamıştır. Smith'e göre iş bölümü ancak emek ve emeğin verimliliği ile artar. Emek verimliliğinin artışı, işçi başına üretimin artması anlamına gelir. İş bölümü yalnızca farklı firmaların farklı mal üretmeleri ile değil, aynı firmada çalışan işçilerin bir malın farklı kısımlarını üretmesiyle de tanımlanır.

Düşünür, işçi başına üretim artışının nedenlerini şu şekilde sıralamıştır; işçinin bir alanda uzmanlaşmasının gerçekleşmesi, bir işte zaman tasarrufu sağlanması ve uzmanlaşma sağlandıktan sonra işçinin sorun çözme yeteneği geliştirilerek makineler yardımı ile teknolojiye katkıda bulunmaktır. İş bölümü pazar büyüdükçe artar. Büyüyen pazar işçinin verimliliğini arttırır ve sonuç olarak ekonomik hasılada artış görülür ve büyüme gerçekleşir.

Şekil 3: İşbölümü ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

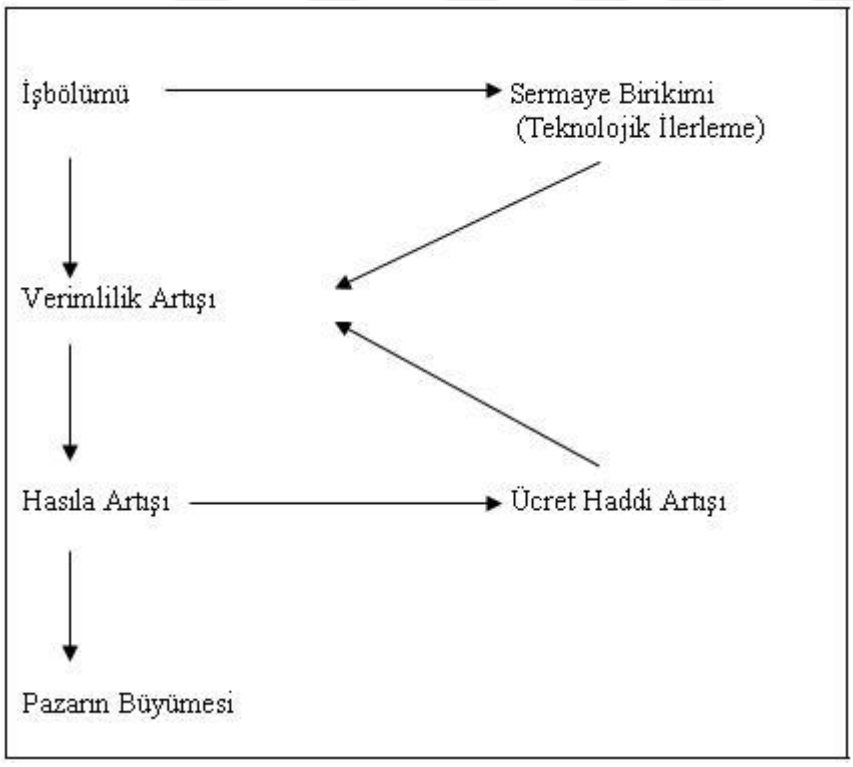

Kaynak: İlkay Dilber, Büyüme Teorileri, Kitapana Yayınevi, İzmir, 2018, s. 88.

Ücretlerin yükselmesiyle işgücü arzının olumlu yönde arttığını savunan Smith, aynı zamanda bu durumun nüfus artışına da neden olacağını vurgulamıştır. Ancak işgücü arzının

artışı ücretlerin düşmesine sebep olacaktır. Smith bu durumu, etkin ücretler teorisi olarak adlandırmıştır.

Adam Smith, toprak gibi doğada hazır bulunan kaynakları üretim faktörü olarak görmektedir. Başlangıçta doğal kaynakların sermaye birikimine göre fazla oluşu, kar oranını yüksek tutar. Yükselen kar ile sermaye birikimi artar ve işgücü talebi ile ücretlerde artış meydana gelir. Sermayenin azalan verimler kanununa tabi olduğu unutulmamalıdır. Sermaye artışı nüfus artışına paralel olarak gerçekleştikçe, zenginliğin en üst aşamasına ulaşılmaktadır. Kendi kendini besleyen büyüme anlamına gelen tam zenginlik aşaması, büyümenin geleceği en üst sınırdır. Bu aşamada kar oranları ve ücretlerin azalan verimler kanununa göre düşmesiyle büyüme durma noktasına gelir. Bu da bir ülkede büyümenin değişmediği durağan durum olarak karşımıza çıkar. Burada bahsedilen durağan durum, Orta Gelir Tuzağı'nda ki iktisadi durgunluktan daha ılımlıdır. Bunun sebebi ise, Adam Smith kar oranlarında yeniden bir artışın meydana gelmesi ile durağanlığın geçici olduğunu savunur. Kar oranlarında artış, ülkelerdeki iş bölümüne bağlı olarak sermaye birikiminin emek verimliliği ve teknoloji düzeyini arttırması ile sağlanır. [47]

Adam Smith'in klasik iktisadi görüşü ile Orta Gelir Tuzağı'nın bağdaştığı nokta, ekonomik durgunluktur. Orta Gelir Tuzağı faktörlerinden biri olan ekonomik durgunluk, bu görüşte kar oranları ve ücretlerin düşmesi ile meydana gelmiştir. Ancak yukarıda bahsedildiği üzere, Adam Smith bu durumun geçici olduğunu savunduğu için Orta Gelir Tuzağı'nda söz edilen ekonomik durgunluk kadar katı değildir.

- **Thomas R. Malthus'un Görüşü:** Nüfus politikasını ilk savunan düşünür olarak bilinen Malthus, kişi başına gelirin artışı ile artan nüfusu ölüm oranlarının düşmesi ile ilişkilendirmiştir. İktisatçı, nüfus artarken aynı zamanda toprak-nüfus oranının düşmesinin, ücretleri de düşürdüğünü savunmuştur. Bu durumda teknolojinin yokluğunda nüfus kendi kendini dengeler. Kaynaklar artsa dahi nüfus başına düşen gelir seviyesi uzun dönemde değişmez. Sebebi ise Malthus'a göre, daha iyi teknoloji veya zenginliği olmayan nüfusun artmasıdır.

Malthus'un büyüme teorisinde ilk politika, sağlık alanındaki gelişmeler ile ölüm oranlarının azalmasının kişi başına geliri azaltmasıdır. Düşünür, nüfus artışının fakirliğe neden olduğunu da savunmaktadır. İktisatçı, bu durumun daha fazla insanın fakir biçimde yaşamasına sebep olduğunu da vurgular. Ona göre, bir ülkede sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının bir önemi yoktur.

[47] Eda Bozkurt, Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ve Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Erzurum, 2014, s. 25.

Teorideki ikinci politika ise, gelir adaletsizliği ile ilgilidir. Adaletsizliği azaltmak amacıyla toprak sahiplerinin işçiye aktardığı kaynakların gereksiz olduğu savunulmuştur. Düşünüre göre, zengin toprak sahiplerinin işçilerin gelirlerini arttırması yalnızca onların daha iyi beslenmelerine neden olur. Bu da daha büyük hasıla üzerinden daha çok insanın düşük kişi başına gelir elde etmesine yol açar.

Teoride son politika, teknolojik ilerlemeyi barındırır. Malthus, teknolojik ilerlemenin uzun dönemde üretim artışı sağladığından bahsetmektedir. Bu artış sonucu nüfus artışı da meydana geleceği için, kişi başına hasılanın değişmediğini savunmaktadır.[48] Orta Gelir Tuzağı ile Malthus'un iktisadi görüşü, nüfus faktörü açısından örtüşmektedir. O yıllarda nüfus artışının kişi başına geliri değiştirmediğini savunan Malthus, ekonomik durgunluğun nedeni olarak nüfus büyüklüğünü göstermiştir. Nüfus artışının ekonomide yol açtığı durağanlık nedeniyle oluşan bu olumsuz etkinin, Orta Gelir Tuzağı'na sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu nedenle Malthus'un büyüme teorisi, Orta Gelir Tuzağı'nın meydana gelişini kanıtlar denilebilmektedir. Burada kesin konuşulmamasının sebebi ise, son dönemde gelişmekte olan ülkelerde nüfus ve büyüme ilişkisinin, nüfus artış hızı değil nüfusun yapısı ve beşeri sermayeye göre değerlendiriliyor olmasıdır.

- **Ricardo'nun Görüşü:** Klasik büyüme modeline en önemli katkıyı David Ricardo gerçekleştirmiştir. Ricardo modelinin temel faktörleri rant ve ücrettir. Rant, topraklar arasında verimlilik farkı ile oluşan haksız kazanç olarak tanımlanmaktadır. Ücret tanımlaması ise, kısa dönemde emek arz ve talebine göre belirlenirken, uzun dönemde en az geçim düzeyine göre sabitlenir. İktisatçı modelinde, nüfus artışının tarım ürünü talebini arttıracağını varsayar. Üretimin arttırılması için verimsiz topraklarının açılması gerekmektedir. Bu da rant artışına yol açar. David Ricardo, uzun dönemde ücretler sabitlense bile nüfus ve çalışanların artışı ile ücret düzeyinin de artacağını ifade etmiştir. Böylece uzun dönemde artan rant ve ücret artışı, aşırı karın ortaya çıkmasını engeller. Sonuç olarak aşırı karın yer almadığı görüşte, yatırım ve sermaye birikimi sabit olarak durmaktadır.

Ricardo modelinin varsayımları;

- Ekonomide tam rekabet ve tam istihdam koşulları geçerlidir.
- Yatırımlar karlarla pozitif ilişkilidir.
- Sanayide teknik gelişme hızı yüksek, tarımda ise teknik gelişme hızı düşüktür.

[48] Taban, ss. 28-30.

- Ekonomi üç sınıfa ayrılır. İşçiler, geçimlerini ücret ile sağlar. Girişimciler, sermaye birikiminde bulunur yatırım yaparlar. Toprak sahipleri, gelirlerini tüketim harcamalarında kullanırlar.[49]

Modelde gelişme aşaması sonrasında mutlaka bir durgunluk olacağı varsayılmaktadır. Büyümenin gerçekleşmesi için kuramda gelir dağılımına önem verilmiştir. İktisatçıya göre, toprak sahibi toprağını kendi işlemek yerine kiraya verirse, rant alanı kadar kira geliri elde eder. Toprağı kiralayan girişimci ise, yanında çalıştırdığı işgücüne bu gelir alanından ücret ödemesi yapar. Üretimin artmasıyla, büyüme açısından önemli olan rantın toplam hasıla içindeki payı artar.[50]

Thomas Malthus'un görüşlerine paralel olarak ekonomide durgunluğun mutlaka oluşacağına savunan Ricardo'nun modeli, ülkelerin Orta Gelir Tuzağı'na takılabileceği görüşünü destekler niteliktedir.

Klasik büyüme modelleri ve Orta Gelir Tuzağı ilişkisini özetlemek gerekirse, teknolojik gelişme, nüfus artışı ve sermaye birikimi büyüme açısından önem arz eder. Ancak bir ülkenin tuzağa düşmemesi için bu modeller yeterli değildir. Teknolojik gelişme ve sermaye birikiminin modellerde yer alması, Orta Gelir Tuzağı ile klasik büyüme modelleri arasında yakın ilişki kurmuştur. Özellikle, Adam Smith'in iş bölümünden faydalanarak sermaye verimliliğinin, emek verimliliği ve teknolojik gelişimi arttırarak ekonomiyi durgunluktan kurtarma varsayımı, günümüzde Orta Gelir Tuzağı'ndan çıkışta kullanılan yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ricardo ve Malthus'un ise mutlak ekonomik durgunluğu savunmaları, ülkelerin Orta Gelir Tuzağı'na kolayca düşebileceklerini göstermektedir.

1.3.2. Modern Büyüme Modeli

Modern büyüme modeli, Keynesgil temel makro ekonomik modelin genişletilmiş halidir. Keynesyen modelde ekonomi kısa dönemde ele alınmıştır. Ekonomide tam istihdama erişmek için devlet müdahalesinin gerekli olduğu savunulmuştur. Uzun dönemde ele alınan modern büyüme modeli üzerinde Roy Harrod ve Evsey Domar adlı iki iktisaçı ayrı ayrı çalışmışlardır. Aralarında çok az farklılık olup aynı sonuca ulaştıkları için modern büyüme modeli literatürde Harrod-Domar büyüme modeli olarak anılmaktadır. Modelde uzun

[49] Dilber, ss. 93-97.
[50] Erdal Ünsal, İktisadi Büyüme, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007, ss. 57-59.

dönemde büyümenin sermaye stoku ile ilişkisini incelemişlerdir. Aynı zamanda yatırımında büyüme üzerindeki etkisine değinmişlerdir.[51]

Ekonomik büyümenin yalnızca sermaye faktörü ile açıklandığı Harrod-Domar büyüme modeli, günümüz büyüme modellerine göre oldukça eksiktir. Buna rağmen Orta Gelir Tuzağı ile arasındaki ilişki; modern büyüme modelinde ekonominin dengeden ayrıldığında yeniden eski haline gelemeyeceğinin yani büyümenin durağanlaşacağının savunulmuş olmasıdır. Ekonominin durağan halde olması bir ülkede Orta Gelir Tuzağı'na yol açmaktadır. Büyüme modeli aşağıda daha detaylı anlatılmaktadır.

Bir yılda yapılan yatırım harcamaları, o yıl olan ulusal geliri belirler. Aynı zamanda o yıl yapılan yatırım harcamaları ise gelecekteki üretim kapasitesini arttırır.

Domar modelinde ekonomik büyüme için, her yıl yapılan yatırım harcamaları bir öncekinden daha fazla yapılmalıdır.[52] Modelde ekonomik büyümenin şartı, yatırımların kapasite artırıcı etkisi ile gelir artırıcı etkisinin birbirine eşitlenmesi olarak açıklanmıştır.

Yatırımların kapasite artırıcı etkisi, Klasiklerin mahreçler yasası kanunu temellidir. Bu yasada her arzın kendi talebini yaratması söz konusudur. Toplam talep sabit kabul edilmektedir ve burada yatırımların sadece kapasite arttırdığı görülmektedir.

Yatırımların gelir artırıcı etkisi ise, Keynesyenler tarafından yorumlanmıştır ve onların varsayımlarına dayanır. Marjinal tasarruf eğilimi ve sermaye hasıla katsayısı ile yatırımların gelirde meydana getireceği artış açıklanmaktadır. Marjinal tasarruf eğilimi, gelirin değişimiyle tasarrufta meydana gelen yüzdelik artış iken, gelirdeki bir birim artış için gerekli olan sermayenin ne olduğu gösteren katsayı sermaye hasıla katsayısı adını alır.[53]

Harrod modelinde belirleyiciler, tasarruf ve yatırımlardır. Modelde yatırımların gelir artışına bağlı olarak ne kadar artacağı konusu ele alınmıştır. Aslında Domar modeli ile eşit olan bu modelde, üç farklı büyüme hızı vardır. Bunlar; gerekli, gerçek ve doğal büyüme hızıdır.

Gerekli büyüme hızı, girişimcilerin tasarruflarıyla yatırımlarında herhangi bir değişiklik yapmalarına gerek duyurmayacak büyüme hızıdır.

Gerçek büyüme hızı, bir dönem sonunda ekonomideki ulusal gelirde meydana gelen artış yüzdesidir.

[51] Brain Snowdon ve Howard R. Vane, Modern Macroeconomics Its Origins, Development and Current State, New Edition Edward Elgar, Cheltenham, UK-Northampton, 2005, p. 598.

[52] Karakayalı ve Dilber, s. 78.

[53] Gülten Ülgen, İktisat Bilimine Giriş, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2014, ss. 462-463.

Doğal büyüme hızı, teknolojik büyüme hızı ile nüfus artış hızının toplamı anlamına gelir.[54]

Harrod-Domar modeli sermaye faktörü ile büyümeyi açıklamaktadır. Bu da ekonomide denge bozulduğunda yeniden dengeye gelecek bir yapısal durum olmadığını gösterir. Burada denge bıçak sırtında oluşmaktadır. Büyümede istikrarsızlığı veren bıçak sırtı modelinde talep karşılanmazsa yani büyüme hızı gerekli büyüme hızından daha az olursa, Orta Gelir Tuzağı meydana gelir.[55]

1.3.3. Neo-Klasik Büyüme Modeli

Orta Gelir Tuzağı'nın kuramsal kökenleri Neo-Klasik iktisadın Solow büyüme modelinin bir uzantısı halinde karşımıza çıkmaktadır. Neo-Klasik iktisat kendi paradigmalarının optimum dağılımını araştırmakta ve bireylerin davranışlarından hareket etmektedir. Neo-Klasik varsayımlarla çalışan iktisatçılar, istikrarlı büyüme modelleri sunmuşlardır.[56] Bu yaklaşımda bir ülkenin toplam milli geliri tek bir ürün Y, olarak değerlendirilirse, üretim faktörleri olan sermaye K, emek L ve teknoloji düzeyi üretim fonksiyonu ile birlikte üretimin düzeyini verir.[57] Neo-Klasik modelde kullanılan sermaye ve teknoloji faktörlerinin büyüme üzerindeki etkisi ile Orta Gelir Tuzağı'ndan çıkışta bu faktörlerin yeri yakından ilişkilidir. Aşağıda Solow Büyüme Modeli ve adı geçen faktörlerin büyüme üzerindeki etkisi detaylıca anlatılmaktadır.

İlk kez Robert Merton Solow (1956) ve Trevor Winchester Swan (1956) tarafından geliştirilen Neo-Klasik büyüme modeli, uzun dönem büyüme modeli analizi için gerekli olan tekniklerin kullanılmasına olanak sağlayan bir modeldir.[58] Mal ve emek piyasalarının yer aldığı modelde, gelirler reel olarak ifade edilir. Yatırım fonksiyonunun yer almadığı modelde ise tasarruf bir yatırım olarak kabul edilmiştir. Eksik istihdamın oluşumunu önlemek için tasarrufların yatırımları belirlediği varsayılmaktadır.

Neo-Klasik büyüme modeli varsayımları:

- Sermaye faktöründe azalan verimler yasası geçerlidir.
- Sermaye ve işgücü arasında ikame vardır.
- Nüfus artışı ve teknolojik gelişme dışsal etkendir.
- Nüfus arttıkça işgücü artmaktadır.

[54] Taban, ss. 54-57.
[55] İlker Parasız, Ekonomik Büyüme Teorileri, Ezgi Kitabevi, 3. Baskı, Bursa, 2008, ss. 94-95.
[56] Ülgen, 2007, s. 358.
[57] Yeldan ve diğerleri, s. 31.
[58] Karakayalı ve Dilber, s. 92.

- Ölçeğe göre sabit getiri söz konusudur.
- Kapalı ekonomide tek bir mal üretildiği varsayılır.
- Dış ticaret ve devlet harcamalarının olmadığı varsayılır.

Büyüme modelinin temelinde ki kavram, üretim fonksiyonudur.[59]

1.3.3.1. Solow Büyüme Modeli

Solow büyüme modelinde işgücü başına üretim fonksiyonu kullanılmaktadır. Modelde, işgücü ve sermaye arasındaki ilişki büyük önem taşımaktadır. Bilindiği üzere, üretim fonksiyonunun değişkenleri işgücü ve sermayedir. Sermaye ve işgücü oranının (k) ilerleyen dönemlerde göstereceği artışlar, modelin temelini oluşturur.[60] İşgücü ve sermaye miktarı artışı arz ve talep mekanizması sayesinde tam istihdam dengesini bozmaz.[61]

$Y = f(K,L)$

Toplam üretim fonksiyonunda bulunan değişkenlerin tümü işgücü sayısına (L) bölünür. Bunun sonucunda işgücü başına sermaye ve hasıla arasındaki ilişki bulunur.

$y = f(k,l)$

y = f(k,l) işgücü başına üretim fonksiyonu

y = işgücü başına hasıla (üretim) $\left(\frac{Y}{L}\right)$

k = işgücü başına sermayeyi $\left(\frac{K}{L}\right)$ (sermaye işgücü oranı) ifade eder.

Modelde ikinci temel, sermaye birikimi eşitliğidir. Bu eşitliği elde etmek için, işgücü başına sermaye oranının zaman içindeki değişiminin doğal logaritmasını alınır.

$\ln k = \ln K - \ln L$

Bu eşitliğin zamana göre türevini alınırsa,

$$\frac{\Delta k}{k} = \frac{\Delta K}{K} - \frac{\Delta L}{L}$$

Eşitliğine ulaşılır. Bu eşitlikte, sermaye stokundaki artış oranı $\left(\Delta K/K\right)$ ve işgücü artış oranı $\left(\Delta L/L\right)$ sermaye işgücü arasındaki artış oranını verir.

İşgücü artış oranının sabit olduğu ve nüfus artış oranına (n) eşit olduğu varsayılır.

$$\frac{\Delta L}{L} = n$$

[59] Ekonomihukuk, https://ekonomihukuk.com/buyume-kalkinma/solow-buyume-modeli-neo-klasik-buyume-modeli/ , Erişim tarihi: 20.07.2017.
[60] Karakayalı ve Dilber, s. 101.
[61] Ülgen, 2007, s. 359.

Buradan hareketle,

$$\frac{\Delta k}{k} = \frac{\Delta K}{K} - n$$

Eşitliğinin iki tarafını K ve K/L ile çarpıldığında,

$$\frac{\Delta K}{L} = \Delta k + nk$$

Eşitliği elde edilir. $\Delta K = I$ olduğu ve tasarruf fonksiyonu S= sY olduğu bilindiği için işgücü başına terimlerle sermaye birikim eşitliğine ulaşılır.

$$\Delta k = s\, f(k) - nk$$

Son eşitlik, Solow modelinin temel eşitliğidir.[62]

Bu eşitlikte s f(k), işgücü başına tasarrufları göstermektedir. Bu da işgücü başına yatırımları temsil eder. Diğer bir terim olan nk ise, artan nüfus karşısında sermaye-işgücü oranını sabit tutmak amacıyla gereksinme duyulan net işgücü başına tasarruf veya yatırım miktarıdır.

Solow-Swan modelinde, işgücü başına hasıla, teknoloji ve sermayenin değiştirilmesinin mümkün olmadığı durum, durağan durum dengesi adını almaktadır.[63]

Orta Gelir Tuzağı'nın çıkış noktası ve modelin merkezini oluşturan durağan durum dengesinde, işgücü başına sermaye ve hasıladaki değişme sıfırdır. Burada nüfus artışı yok sayılmaktadır. Bu durum aşağıda bir şekil yardımıyla açıklanmıştır.

[62] Erdal Ünsal, Makro İktisat, İmaj Yayınevi, 10. baskı, Ankara, 2013, ss. 645-648. Karakayalı ve Dilber, ss. 101-102.

[63] Daron Acemoğlu, Introduction to Modern Economic Growth, Princeton University Press, New Jersey, 2009, p. 37.

Şekil 4: İşgücü Başına Sermaye ve Durağan Durum Dengesi

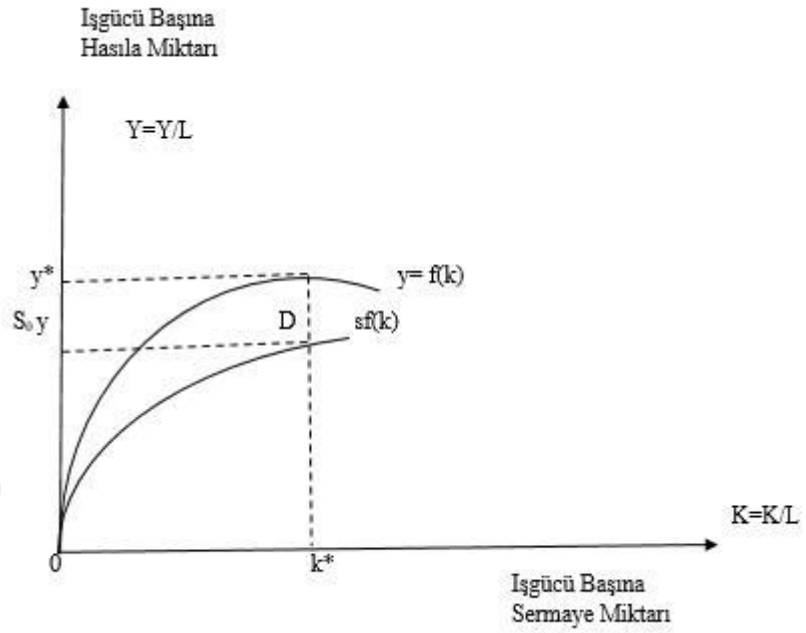

Kaynak: Zeynel Dinler, KPSS İktisat, Ekin Yayın Dağıtım, Eylül 2011, 6. baskı, Bursa, s. 1123.

$y = {}^{Y}/_{L}$: işgücü başına hasıla miktarı

y = f(k) : işgücü başına hasıla

s f(k) : işgücü başına tasarruf

k = K/L: işgücü başına sermaye miktarı

$\Delta k = s\,f(k) - nk$ denkleminde Δk = 0 olduğunda, durağan durum dengesi s f(k) = nk olmaktadır. Söz konusu eşitlik, Şekil 4'te D noktasını göstermektedir. Şekilde görüldüğü üzere, kişi başına tasarruf kişi başına sermaye stokundaki aşınmaya eşittir (s f(k) = nk). Burada kişi başına tasarrufu, sermaye stokundaki aşınmaya eşit kılan kişi başına sermayenin durağan durum değeri k* kadarken, kişi başına hasıla miktarı y* kadar olmasıdır.

Bu dengeye durağan durum denilmesinin nedenleri ise,

- İşgücü başına sermaye miktarı, k*'nın solunda ise: s f(k) > nk yani işgücü başına tasarruf miktarı sermayenin yıpranma payını aşmaktadır. Bu durumda, işgücü başına sermaye miktarı artar ve işgücü başına hasıla düzeyi durağan durum denge hasıla düzeyine (Şekil 4'te y* düzeyi) gelmektedir.

- İşgücü başına sermaye miktarı, k*'nın sağında ise: tasarruf yatırım ihtiyacının üzerinde yani s f(k) < nk olacağından işgücü başına sermaye miktarı k*'a gerilemekte ve hasıla y* düzeyine dönmektedir.

Durağan durum denge modeline göre, ekonomi istikrarlı bir büyüme trendi içerisindedir.

İşgücü başına düşen hasıla miktarındaki artış, toplum lehine olan bir durumdur. Solow modelinde bu durum, sermaye birikimi altın kuralı adı verilen olgu ile açıklanır. Hükümetler, işgücü başına yüksek hasılayı meydana getirerek durağan durum dengesini veren işgücü başına sermayeyi sağlamak ister. Buradaki önemli nokta, işgücünde hasılanın değil, refahı belirleyen tüketimin büyük olmasıdır. Bunun içindir ki hükümetler durağan durum dengesinde, hem üretim düzeyine hem de işgücü tüketimine bakarak dengeyi yakalamaya çalışırlar. İşgücünün maksimum tüketim düzeyini sağlayan durağan durum dengesi "sermaye birikiminin altın kuralı" adını alır.[64]

Sermaye birikiminin altın kuralı durağan durum dengesinde istenilen bir olgu iken, nüfus artışı ve tasarruf oranındaki artış uzun dönemde bu model içerisinde istenilmeyen bir durumdur. Çünkü Solow'un amacı, işgücü başına düşen üretim artışının ne kadarının işgücü başına düşen sermaye miktarındaki artıştan, ne kadarının teknolojik gelişmeden kaynaklandığını belirleyecek uygun bir yöntem bulmak olmuştur.[65]

Tasarruf oranının büyümeyi etkilemesi, aşağıda Şekil 5 yardımıyla açıklanmaktadır. Tasarruf oranındaki bir artış, yatırım (tasarruf) fonksiyonunu yukarı kaydırarak, ilk durağan durum dengesine göre daha yüksek işgücü başına sermaye ve hasıla düzeyi sağlamaktadır.

[64] Zeynel Dinler, KPSS İktisat, Ekin Yayın Dağıtım, 6. baskı, Bursa, Eylül 2011, s. 1123.
[65] Karakayalı ve Dilber, s. 103.

Şekil 5: Tasarruf Oranında Değişmenin Büyümeyi Etkilemesi

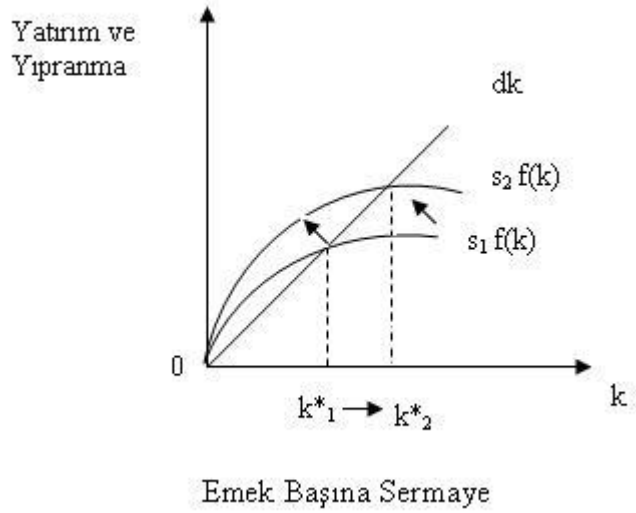

Kaynak: İlker Parasız, Ekonomik Büyüme Teorileri, Ezgi yayınevi, Bursa, 2008, s. 151.

Şekil 5'te görüldüğü gibi ekonomi başlangıçta, S_1 tasarruf oranı ve k_1* sermaye stokunu içeren durgun bir durumdadır. Tasarruf oranının S_1 den S_2 ye yükselmesi ile sf(k) eğrisi yukarı doğru kayar ve S_1f(k) iken S_2f(k) olmaktadır. Bunun sonucunda yıpranma payı değişmezken yatırım daha çok yükselmektedir. Dolayısıyla yatırım yıpranma payını aşmaktadır. Sermaye stoku ekonomide k_2^* ye ulaşıncaya kadar aşamalı olarak yükselmektedir. Yeni durgun durum dengesinde sermaye stoku ve çıktı düzeyi eski durgun durum dengesine göre daha yüksek olmaktadır.

Solow modeli, tasarruf oranının durgun durum sermaye stokunun temel belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Tasarruf oranının yüksek olduğu ekonomilerde daha büyük sermaye stoku ve daha yüksek çıktıya sahip olunduğu görülmektedir. Aksine, tasarruf oranı daha küçük olan bir ekonomide daha küçük sermaye stoku ve daha düşük çıktıya sahip olunduğu görülmektedir.

Daha yüksek tasarruf daha hızlı büyümeye sebep olmaktadır. Bu durumun yalnızca kısa dönem için geçerliliğini koruduğu unutulmamalıdır. Tasarruf oranındaki artış yeni durgun duruma ulaşıncaya kadar büyümeyi arttırmaktadır. Tasarruf oranı yüksekse sermaye stokuda üretim düzeyi de yüksek olacaktır. Ancak yüksek büyüme oranının sürüp gitmediği görülmektedir.[66] Yani, tasarruf artışı uzun dönemde yeniden durağanlık sağlar.

[66] İlker Parasız, Ekonomik Büyüme Teorileri, 3. baskı, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2008, ss. 151-152.

1.3.3.2. Solow Büyüme Modelinde Nüfus Artış Oranın Etkisi

Nüfus oranındaki artışın büyümeyi etkilemesi durumu ise şöyledir, durağan dengeden başka bir dengeye geçerken uzun dönem işgücü başına düşen durum dengesi, sermaye ve hasıla düzeyini azaltmaktadır. Bu yaklaşımda, sermaye ve işgücünün kullanım artışları milli gelirin büyümesinden çıkartılır. Kalan kısmın teknolojik gelişmelerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Sonuç olarak teknolojik gelişme artık ya da elde kalan olarak ele alındığı için, arta kalan kısma toplam faktör verimliliği adı da verilmektedir. Solow'a göre üretimde meydana gelen artışın girdilerde meydana gelen artışla açıklanamadığı kısmı, Solow Artığı adını almaktadır.

$$\Delta Y / Y = \Delta A / A + \alpha \Delta K / K + (1-\alpha) \Delta L / L$$

$\Delta Y / Y$ = Çıktının (hasılanın) büyüme oranı

$\Delta A / A$ = Teknolojinin büyüme oranı

$\Delta K / K$ = Sermayenin büyüme oranı

$\Delta L / L$ = İş gücünün büyüme oranı[67]

α = Sermayenin hasıladan aldığı pay, $1 - \alpha$ = İş gücünün hasıladan aldığı pay

Nüfus artışının yanında sermayenin yıpranma payıda (d) model için önemlidir. Solow büyüme modelinde sermayenin yıpranma payı, nüfus artışının etkisine dahil edilerek, aşağıda bir şekil yardımıyla detaylıca açıklanmıştır.

[67] Karakayalı ve Dilber, s. 104.

Şekil 6: Solow Büyüme Modelinde Nüfus Artış Oranının Etkisi

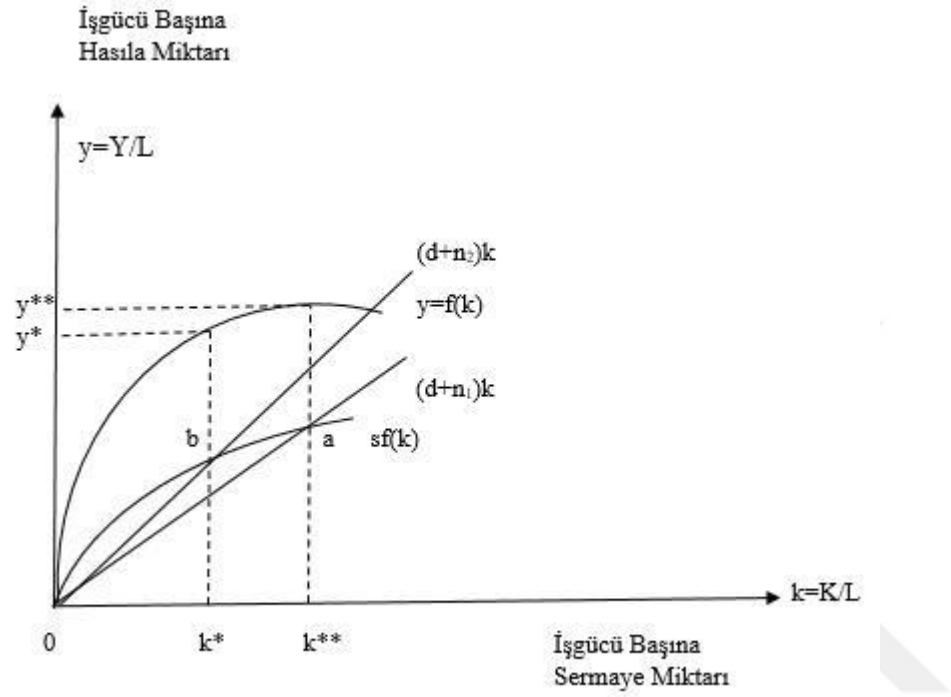

Kaynak: Dinler, s. 1127.

Şekil 6'da başlangıçta ekonomi $sf(k)=dk+n_1k$ eşitliğinde, a noktasında durağan durum dengesindedir. Burada dk amortisman, nk ise işgücüne yeni katılanlar için gerekli sermayeyi göstermektedir. Başlangıç durumunda, nüfus artış oranı ekonomide n_1k kadar ve kişi başına tasarruf kişi başına sermayedeki aşınmaya eşittir ($sf(k)=(d+n_1)k$). Bu denge durumunda, işgücü başına sermayenin durağan durum değeri k** kadarken, işgücü başına hasıla miktarı y** kadardır. Nüfus artış oranı n_1 düzeyinden artarak n_2 düzeyine yükselirse, sermaye-yıpranma ve nüfus büyümesi doğrusu daha dik bir hal alarak durağan durumdaki işgücü başına sermayenin k** noktasından k* noktasına gerilemesine sebep olduğu görülmektedir. Doğru, $(d+n_1)k$ durumundan $(d+n_2)k$ durumuna geçmektedir. İşgücü başına düşen sermayedeki azalış, azalan verimler kanununun işlemesi nedeniyle işgücü başına düşen hasılanın gerileyip y** konumundan y* konumuna düşmesine neden olmaktadır.[68] Nüfus oranındaki artış ile ekonominin durağan durum dengesinin a noktasından b noktasına kaydığı

[68] Dinler, s. 1127.

görülmektedir. İşgücü başına düşen sermaye miktarında nüfus oranı kadar artış olmadığı için işgücü başına hasıla miktarı azalmaktadır. Sözü edilen ekonominin burada durağan durum büyümesinin gerçekleşmediği gözlenmiştir. Bu büyümeye sahip olmak için işgücü başına düşen sermaye sadece yıpranmayı karşılayacak kadar değil aynı zamanda işgücü miktarındaki büyümeyi de karşılayacak kadar olması gerekmektedir.

1.3.3.3. Solow Büyüme Modelinde Teknolojinin Etkisi

Tasarruf ve nüfus oranlarındaki artışın yanı sıra Solow modelinde teknolojinin de büyüme oranlarını etkileyip etkilemediğinin araştırıldığı görülmektedir. Teknolojik ilerlemeyi Solow modeline dahil etmek için, toplam çıktı (Y), toplam sermaye (K) ve emek (L) arasındaki ilişkiyi belirten üretim fonksiyonu ele alındığında;

Y=F(K,L) şeklinde yazılan üretim fonksiyonunu

Y=F(K,LxA) olarak yazabiliriz.

Burada emeğin etkinliğinin yeni bir değişken olduğu görülmektedir. Bu değişken, emek gücünün sağlık, eğitim, beceri ve bilgisine bağlı olmaktadır. LxA terimi etkinlik birimi olarak, emek sayısıyla her emeğin etkinliğini (A) hesaba katmaktadır. Böylece yeni üretim fonksiyonu toplam çıktının (Y) sermaye miktarıyla (K), etkin emek birimlerine (LxA) bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

En basit şekilde emeğin etkinliğini (A), teknolojik ilerlemenin sabit bir g oranında arttırdığını varsayacak olursak, g=0,02 ise her birim emek yılda yüzde 2 oranında daha etkin denilebilmektedir. Teknolojik ilerlemenin bu şekline emek arttırıcı teknolojik ilerleme denilmektedir.

Emek arttırıcı teknolojik ilerleme g ile gösterilmektedir. Emek gücü < n oranında büyüdüğü için ve her birim emeğin etkinliği (A), g oranında büyüdüğünden, etkin emek birim sayısı (LxA), n+g oranında büyümektedir.[69]

Emek arttırıcı teknolojik ilerleme aşağıda bir şekil yardımıyla anlatılmıştır.

[69] Parasız, s. 160.

Şekil 7: Teknolojik İlerlemeli Durgun Durum

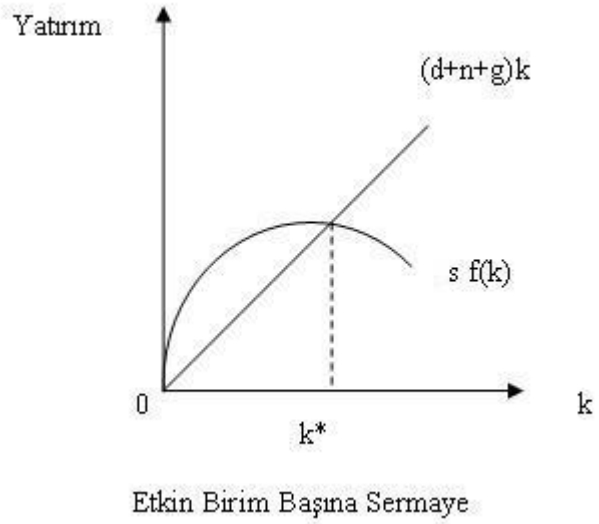

Kaynak: Parasız, s. 161.

Emek arttırıcı teknolojik büyümenin açıklanması nüfusun büyümesine benzetilmektedir.

k=K/(LxA) etkin birim başına sermayeyi ifade ederken, y=Y/(LxA) ise etkin birim başına çıktıyı göstermektedir. Bu tanımlar kapsamında y=f(k) yi yeniden yazabiliriz. Zaman içinde k daki gelişmeyi gösteren denklem şu şekilde olacaktır;

$\Delta k=sf(k)-(d+n+g)k$

Eğer burada g büyük ise, etkin birimlerin sayısının hızla büyüdüğü görülür. Büyümenin bir sonucu olarak etkin birim başına sermaye miktarı düşer.

Şekil 7'de de görüldüğü gibi teknolojik ilerleme, durgun durum analizinde büyük ölçüde değişiklik göstermemektedir. k* ile gösterilen tek k düzeyinde etkin birim başına sermaye ve etkin birim başına çıktı sabittir. Bu durgun durum, uzun dönem ekonomi dengesini göstermektedir.[70]

Ülkelerin durağan durum dengesinde büyümemeleri ve büyüme oranlarının uzun zaman diliminde sabitlenmesi, günümüzde Orta Gelir Tuzağı kavramını oluşturmuştur.

Neo-Klasik teorinin iki sonucu vardır:

[70] Parasız, s. 161

- Teknik ilerleme olmadığı zaman büyüme geçicidir.
- Tasarruf oranında bir yükselmenin sonucu olarak büyümenin hızlanması geçicidir.

Bu iki sonuca bağlı olarak iki özellik ortaya çıkmaktadır:

- Ekonomilerin yakınlaşması
- Büyümenin dışsal özellikli olması.[71]

1.3.3.4. Yakınsama Hipotezi

Yeldan ve arkadaşlarına (2012) göre, Orta Gelir Tuzağı kavramını anlamak için, Solow büyüme modelinin bir sonucu olan Yakınsama hipotezinin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada bu hipotez incelenmektedir.

Ülkeler arası kişi başına gelir farkının azalması, Neo-Klasik mekanizma ile sermayesi az olan (yoksul) ülkelerin sermaye birikimi yaparak daha hızlı büyümeleri koşuluna bağlıdır. Sermayenin giderek azalan getirisi şeklinde gerçekleşen Neo-Klasik mekanizma ile hızla büyüyen ülkelerin zaman içinde kararlı duruma yaklaştıkça büyüme oranlarının azaldığı bilinmektedir. Bu durum ülkeleri birbirine yakınsamaktadır.[72]

Ülkelerin Orta Gelir Tuzağı'nda birbirlerini yakınsamamaları için en az üç mekanizmadan bahsedilmektedir. İlki, bazı iktisatçıların öne sürdükleri gibi, yoksul ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında teknoloji, verimlilik ve kişi başına gelir farkları fazlalaştıkça, yoksul ülkelerin bu farkı yakalama potansiyellerinin o kadar artması görüşüdür. Bu görüşte yoksul ülkelerin, maliyetlerine katkıda bulunmadıkları gelişmiş ülke teknolojilerini serbestçe edinebilecekleri varsayımı hakimdir. Ayrıca, yoksul ülkelerin gelişmiş ülke teknolojilerini edinmede istekli ve yatırım yapmaya hazır oldukları da varsayılmaktadır. Burada verimlilik açığı gerekli bir koşul olsa dahi, yakalama süreci yönünden yeterli bir koşul olarak görülmemektedir. Başka bir deyişle, gelişmekte olan ülkelerin maliyetsiz sahip oldukları gelişmiş ülke teknolojilerinden yararlanabilmeleri ve o ülkeleri yakalama potansiyeli, ülkelerin buna istekli ve yatırım yapmaya hazır olmaları koşuluna bağlanmıştır.[73]

İkinci mekanizma, tarım sektöründen sanayi sektörüne kaydırılan kaynaklardan meydana gelen yakalama sürecidir. Tarım sektörü düşük verim getirirken, sanayi sektörü yüksek verimlilik sağlar. Diğer veriler sabitken bu şekilde yapılan bir kaynak transferi, bunun daha önce yapıldığı zengin ülkelere göre, yoksul ülkelerde daha fazla gelir artışına yol

[71] Parasız, s. 136.
[72] Yeldan ve diğerleri, s. 33.
[73] Muhteşem Kaynak, Kalkınma İktisadı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s. 95.

açmaktadır. Gelir artışı sonucunda yoksul ülkeler gelişmiş ülkeleri yakalar, diğer bir deyişle yakınsar.

Yoksul ülkeler ile zengin ülkeler arasındaki üçüncü mekanizma, sermayenin azalan getiriler varsayımına dayanan yakınsamadır. Kişi başına sermayenin fazla olduğu zengin ülkelerde sermaye getirisinin, yoksul ülkelere oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Yani, yoksul bir ülkede kişi başına her bir sermaye ilavesinin getirisi, zengin ülkelerde görülenden daha fazladır. Bu da, yoksul ülkelerin zengin ülkelerden daha hızlı büyüme potansiyeline sahip olması anlamına gelmektedir.[74]

Literatürde Neo-Klasik büyüme modeli kapsamında incelendiğinde teknoloji, büyüme oranı ve gelir düzeyi yakınsaması kavramları içinde yer alır. Xaiver Sala-i Martin'in Neo-Klasik büyüme modelinde teknoloji sürecini tanımlanması Reşat Ceylan'ın aktarımıyla şu varsayımlar çerçevesindedir; teknolojik yenilik üretmek için yeni kaynağa ihtiyaç duyulmaz, herkes var olan teknolojiden eşit faydalanmaktadır. Kimse teknolojiden faydalandığı için ödeme yapmaz. Bu varsayımlar global anlamda düşünüldüğünde, tüm ülkelerin teknoloji sürecini eşit olarak paylaştığı anlaşılmaktadır. Bunun anlamı, tüm ülkeler aynı durağan durum ile büyür. Bu durum büyüme oranlarında yakınsama hipotezinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılara göre bu varsayımlara tüm ülkelerin aynı üretim fonksiyonuna sahip oldukları da eklenebilmektedir. Aynı üretim fonksiyonuna sahip ülkeler, aynı durağan durum gelir düzeyine sahip olacaktır. Ülkelerin özdeş üretim fonksiyonuna sahip olmaları, mevcut dünyanın homojen bir yapıda olduğunu gösterir.[75]

Yakalama sürecinde üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise, teknolojik açıktır. Teknolojik açık ve teknolojiye giriş engelleri birçok araştırmacı için önem arz eden bir konudur.

Teknolojik açık ve teknoloji eğilimleri ile ilgili çalışmaları yapanların başında Perez ve Soete (1988) gelmektedir. Perez ve Soete yaklaşımını önemli kılan kavram, geç kalanların net avantajlarının neler olduğunu açıklarken yararlandıkları tekno-ekonomik paradigma olmuştur.

Tekno-ekonomik kavramı, teknolojik ve ekonomik kalkınmanın bu kavram içerisinde birikimli ve sürekli bir süreç olması anlamına gelir.[76]

Düşünürlere göre ileri teknolojileri yakalamaları açısından geç kalan ülkelerin iki fırsat penceresi vardır. Bunlar, birinci fırsat penceresi ve ikinci fırsat penceresi adını alır.

[74] Kaynak, s. 166.
[75] Reşat Ceylan, Yakınsama Hipotezi Teorik Tartışmalar, Sosyo Ekonomi Dergisi, 2010, s. 55.
[76] Kaynak, s. 113.

Tekno-ekonomik paradigmanın içerisinde yer alan ürün, gelişmekte olan ülkelerin yakalama fırsatlarını etkilemektedir. Bir ürünün olgunlaşıp teknolojisinin standartlaşması, gelişmekte olan ülke için karşılaştırmalı üstünlüğün lehine geçmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, önder ülkeleri yakamaları bakımından geç kalan ülkeler için bir fırsat demektir. Buna birinci fırsat penceresi denir. Perez ve Soete, birinci fırsat penceresini çok önemsememiştir. İki düşünür, gelişmekte olan ülkelerin teknoloji transferi yapmış olsalar dahi gelişmiş ülkelerin tekno-ekonomik paradigma içindeki avantajını devam ettireceklerini ve teknolojik üstünlüklerini sürdüreceklerini ileri sürmektedir.

İki iktisatçı da gerçek fırsat penceresinin, gelişmemiş ülkelerin tekno-ekonomik paradigma kaymalarının gerçekleştiği dönem içerisinde açıldığını düşünmüştür. Sebebi, geçiş dönemlerinde geçmiş teknolojik ve kuramsal gelişmelerin gelişmiş ülkelere, yapmayı istedikleri yapısal değişiklikler üzerinde fiziki ve mali yükler oluşturmasıdır. Geç kalan ülkeler ise geçmişte kalan kurumları taşıma ve sermaye stoku sorunları olmadığından avantajlı bir konuma sahip olmaktadır. Yani, gelişmemiş ülkeler yeni bir teknoloji sistemi kabulü açısından daha hafif ve daha hızlıdırlar. Bu nedenle, paradigma değişikliği dönemlerinde gelişmiş ülkelere göre gelişmemiş ülkeler daha net avantaja sahiptirler. Bu, geç kalan ülkeler için ikinci fırsat penceresi anlamına gelmektedir. Ve asıl fırsat penceresi de budur.[77]

1.3.4. İçsel Büyüme Modeli

Solow tarafından geliştirilen büyüme modelinde, büyüme oranının artması için teknolojik gelişmenin önemi vurgulanmıştır. Ancak bazı iktisatçılar için bu yeterli olmamış ve bu konuda eksikliklerin giderilmesi için içsel büyüme modeli geliştirilmiştir. Neo-klasik modelde eksiklerden biri, büyümenin sürdürülebilir olmamasıdır. Bunun önündeki en önemli engel, sermayenin azalan verimler kanununa tabi olmasıdır.[78] Romer, Barro ve Lucas tarafından geliştirilen modelde bilgi birikimi, beşeri sermaye, ar-ge ve kamu politikası büyümenin belirleyicileri olmuştur. Orta Gelir Tuzağı ile içsel büyüme modeli arasındaki ilişki bu büyüme faktörleri temelinde kurulmuştur. Orta Gelir Tuzağı'nın çıkış noktası olan ekonomik büyüme için içsel büyüme modelinde olduğu gibi, özellikle beşeri sermaye ve teknoloji gelişimi önemli yer kaplar. Aşağıda içsel büyüme modeli ve büyüme belirleyicileri detaylıca anlatılmaktadır.

[77] Kaynak, s. 114.
[78] Yeldan ve diğerleri, s. 31.

Bilgi birikimi yaklaşımı Romer tarafından ortaya atılmıştır. Bir ekonomide araştırma faaliyetleri ile kalkınma çabaları sonucu verimli bilgi birikir. Bu bilgi azalan verimler yasasına tabi değildir ve herkes tarafından kullanılır. Romer yaklaşımında, büyümenin kaynağı olarak bilgi birikimi ile meydana gelen teknolojik gelişmeleri göstermiştir. Uzun dönemli sürdürülebilir büyüme için, teknolojiye yapılan yatırım büyük önem arz eder. Bu yatırım ise beşeri sermaye ile mümkün olmaktadır. Ar-ge sektörü için ne kadar çok araştırmacı, teknik elemanlar yetiştirilirse o kadar çok teknoloji gelişir. Gelişen teknoloji ile ülkeler yeni ürün üreterek büyümeyi sağlar.[79] İktisatçıya göre ekonomik büyüme, halkın kendini geliştirmesine, tasarruf oranını etkileyen zaman tercihi oranına ve yeniliğin getiri oranına göre devam eder.

Barro, ekonomik büyümenin kaynağını kamusal alt yapılar olarak belirlemiştir. İktisatçı modelinde haberleşme ağı, enformasyon hizmeti gibi alt yapı yatırımlarının özel sermayenin verimliliğini arttırdığını ve bir firma için dışsal bir üretim faktörü olduğunu savunmuştur. Kamu harcamalarının vergilerle finanse edildiği düşünüldüğünde, firmadaki sermaye miktarının yükselmesi üretimi arttırırken aynı zamanda alt yapı harcamalarını da arttırmış olacaktır. Barro'ya göre bu yolla sağlanan üretim artışı büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.[80]

Lucas'ın görüşü içsel büyüme modelleri arasında en bilinenidir. 1988 yılında geliştirilen modelde büyüme kaynağı, beşeri sermaye olmuştur. Beşeri sermaye azalan verimler kanununa tabi değildir. Yaklaşımda eğitim, beşeri sermayenin en önemli unsuru olarak görülmüştür. Eğitimin çeşitli işlevlerinden bahsedilmiştir. Bunların ilki, eğitimli insanların eğitim evrelerinde aldıkları teknik bilgiyi üretim birimlerinde kullanabilmeleridir. Bir diğeri, yenilenen teknolojiyi iş yaşamlarında eğitimli insanların daha çabuk benimsemesi ve kullanmasıdır. Diğer bir eğitim işlevi ise, insanlar arasındaki iletişimi daha güçlü kılmasıdır.

Lucas'ın yaklaşımında piyasa eksik rekabet koşullarında olup, sermayenin artan getirisi vardır. Sosyal altyapı önemli bir büyüme etkeni olarak görülmektedir. Burada sermaye, bilgi ve insan sermayesini kapsar. Modelde, eğitim işgücü düzeyini arttırmakta ve işgücünün üretim esnekliği büyütmektedir. Bu gelir artışının sürekli artması anlamına gelmektedir. Beşeri sermayesi güçlü olan ülkeler, zayıf ülkelere göre daha yüksek büyüme

[79] Paul M. Romer, Endogenous Technological Change, The Journal of Political Economy, 98(5),1990, pp. 71-74.

[80] Parasız, s. 195.

oranlarına sahiptir.[81] Lucas'ın yaklaşımında devlete de rol düşmektedir. Eğitim düzeyinin geliştirilmesi ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak devletin en önemli görevleri arasındadır. Nitelikli işçiler sayesinde bir ülkede büyüme hızı artar.[82] İktisatçıya göre eğitim harcamalarına daha çok önem veren ülkelerde nitelikli işçiler sayesinde teknoloji gelişimi de yüksektir. Buna bağlı olarak ülkeler Orta Gelir Tuzağı'na takılmaz.[83]

[81] R. E. Lucas, "On the Mechanics of Economic Development", Journal of Monetary Economics, 22, 1988, pp. 17-27. Aktaran, Bozkurt, s. 33.

[82] Aykut Kibritçioğlu, "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Rolü" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 53, Sayı 1-4, 1998, s. 225.

[83] Bozkurt, s. 34.

İKİNCİ BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE VE GÜNEY KORE EKONOMİK GELİŞİMİ

İlk bölümde Orta Gelir Tuzağı kavramından ve bu kavramın temelini oluşturan büyüme modellerinden bahsedilmiştir. Bu bölümde ise, yıllar itibariyle Türkiye'nin ve Güney Kore'nin ekonomik durumu analiz edilmektedir. Orta Gelir Tuzağı kapsamında yapılmış olan bu analizde, Türkiye ve Güney Kore'de 1980 yılına kadar yaşanan ekonomik gelişmelere değinilmektedir. Dışa açık ekonomi olarak adlandırılan 1980 yılından günümüze kadar Türkiye ve Güney Kore ekonomisi ise, detaylıca ele alınmaktadır. Bunun sebebi, 1980'li yıllarda Türkiye ekonomisinin Güney Kore ekonomisinden daha iyi durumda olmasıdır. Çalışmanın bu bölümünde günümüzde yüksek gelir seviyesine çıkamayan Türkiye'nin, neden Güney Kore'nin gerisinde kaldığı sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda ekonomide görülen problemler araştırılmakta, sektörel bazda inceleme yapılmaktadır.

2.1. TÜRKİYE EKONOMİSİ VE GELİŞİMİ

Türkiye ekonomisinin gelişimini daha iyi anlayabilmek ve analiz edebilmek için geçmişten faydalanmakta yarar vardır. Bu nedenle ilk olarak Cumhuriyet'in ilanı ile 1960 yılına kadar olan süreden kısaca bahsedilmektedir.

2.1.1. Cumhuriyet'in İlanı ve Planlı Ekonomi Modeline Geçiş Süreci (1923-1960)

Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren ilk on yıl, savaş sonrası Türkiye ekonomisinin toparlanma çabası ile geçmiştir. Bu süreçte imzalanan Lozan Barış Anlaşması ile Osmanlı'dan kalan borçların ödenmesi konusu ekonomiyi kötü etkilemiştir. İzlenecek ekonomi politikası İzmir İktisat Kongresi ile belirlenmiştir. Devlet bu dönemde özel sektörü teşvik etmiştir. Teşvik-i Sanayi Kanunu ile özel kesime hammadde ve işgücü temini amacıyla Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) kurulmuştur. Ancak 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile ekonomi tam toparlanırken yeniden çıkmaza girmiştir. Ekonomik göstergelerden kısaca bahsedilmesi gerekirse, 1923 GSYH'si 570 Milyon Dolar iken, 1929 yılında 1 Milyon Dolara yükselmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile Büyük Buhran'a kadar olan sürede büyüme oranı yüzde

9.4 olmuştur. Bir kez bütçe açığının yaşandığı dönem ortalamasında, yüzde 0.2 oranında bütçe fazlası verilmiştir. Dış ticaret açığı ise ortalama yüzde 4 oranında gerçekleşmiştir.[84]

Batı ülkelerinde başlayarak tüm dünyayı etkisi altına alan Büyük Buhran'a kadar, Lozan Anlaşması gereği Türkiye'de bağımsız gümrük tarifesi uygulanmamış ve ithalata kısıtlama getirilmemiştir. Bu durum ithalatın artmasına ve dış ticaret açığına neden olmuştur. 1929 yılından itibaren gümrük tarifelerinin uygulanmasıyla korumacı-devletçi iktisat politikaları ekonomiye yön vermiştir. Bu politikaların temel amacı yerli sanayinin kurulmasını sağlamak olmuştur. 1930 yılında çıkarılan "Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu" ile döviz işlemlerine sıkı kontroller getirilmiştir.[85] Bu yasa ile Türk Lirası'nın yabancı paralarla ilişkisi sabit döviz kuru rejimine bağlanmıştır. Yani ülkeye döviz girişi ve çıkışı tamamen devlet kontrolü altına alınmıştır. Aynı yıl, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur. Bu sayede para politikasını yönlendirecek bir kurum ortaya çıkmış ve Türkiye kendi parasını kendisi basar hale gelmiştir.

Bu yıllarda devletin ekonomiye en önemli müdahalesi sanayi planları hazırlaması olmuştur. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938) çerçevesinde, beş sektör için sanayi tesisleri kurulmuştur. Bu sektörler; dokuma sanayi, maden işleme sanayi, kağıt sanayi, kimya sanayi ve toprak sanayidir. Kurulan bu tesisler Sovyetler Birliği'nden alınan kredilerle yapılmıştır. Plan tam olarak başarılı olmasa bile, birçok tesis tamamlanmış ve Türk mühendis ve işçileri çalışmaya başlayarak deneyim kazanmıştır. [86] Planın başarılı olamamasının nedenleri kısaca; sermaye yetersizliği, gelir ve iş veriminin düşüklüğü, enerji ve ulaştırma olanaklarının yetersizliği ile maliyetlerin yüksekliği olarak görülmüştür. [87] İthal ikamesi sağlayan sanayileşme ayrıca ithalata konulan yasaklarla da desteklenmiştir. Dış ticaret açığı yaşanan ülkede durum tersine dönmüş ve ihracatın artışıyla birlikte dış ticaret fazlası meydana gelmiştir. Kuru üzüm, tütün, pamuk, incir, afyon ve yumurta ülkemizde ihracatın yüzde 60-72'sini oluştururken, sınai tüketim malları ithalatın büyük kısmını meydana getirmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye dünya ekonomisi içinde hammadde ihraç eden ve sınai tüketim malı ithal eden bir ülke konumunda yer almıştır. [88]

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı sonrasında ikincisi hazırlanmış ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle uygulamaya geçirilememiştir. Tüm dünyayı etkilediği gibi savaş Türkiye'yi

[84] Dr. Mahfi Eğilmez, Değişim Sürecinde Türkiye Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme, Remzi Kitabevi, 7. baskı, İstanbul, 2018, s. 137.

[85] Aslan Eren, Türkiye Ekonomisi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2006, ss. 214-215.

[86] Eğilmez, s. 138.

[87] Yrd. Doç. Dr. Murat Koraltürk, Türkiye Ekonomisi 1923-1960, s. 16, https://www.altayli.net/turkiye-ekonomisi-1923-1960.html . Erişim tarihi: 01.09.2017.

[88] Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009, İmge Kitabevi, 22. baskı, Ankara, 2016, s. 50.

de etkisi altına almıştır. Savaş dönemi öncesinde, ülkenin gelişimini anlatmak için milli gelirdeki gelişmeden bahsetmekte yarar vardır. Söz edildiği gibi Orta Gelir Tuzağı'nın ana ölçütü milli gelirdir. Bu nedenle aşağıda milli gelirden bahsedilmiş ve gelirin hangi sektörlere dağıldığı analiz edilmektedir. Ayrıca Orta Gelir Tuzağı ölçütlerinden olan nüfus, eğitim ve sağlık ile ilgili bazı göstergelerden de bahsedilmektedir.

Tablo 7: Ulusal Gelir ve Sektörel Dağılımı

Yıllar	1927	1938
Tarım	67	48
Sanayi	10	16
Hizmetler	23	36
Ulusal Gelir	100	100

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1. BYKP, Ocak, 1963, s. 9.

Tablo 8: Nüfus ve Sosyal Gelişmelerle İlgili Bazı Göstergeler

Yıllar	1927	1940
Nüfus (Bin)	13.648	17.821
Nüfus artışı (%)	-	1,6
Nüfusun Okur-Yazar Oranı	10,6	22,4
Öğrenci Sayısı (Bin)	350	1.110
Hastane Yatak Sayısı (Bin)	3,3	11,9
Elektrik Üretimi (Mil./Kw.)	-	396,9
Demiryolu Uzunluğu (Km.)	3.756	7.381
Devlet ve İl Yolları (Km.)	18.335	41.600

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 1. BYKP, s. 7-8.

Devlet Planlama Teşkilatı'ndan (DPT) alınan veriler, 1927 yılından başlamaktadır. Bunun sebebi ise, bahsedilen yıldan önceki verilere ulaşmanın zorluğu ve yapılan çalışmaların da yeterli derecede güvenilir olmamasıdır.

Cumhuriyet'in ilan edildiği yıl GSYH 9.882 Milyon USD ve kişi başına gelir 712 USD; İkinci Dünya Savaşı öncesi 1940 yılında GSYH 29.855 Milyon USD ve kişi başına gelir 1.625 USD olarak kayıtlara geçmiştir.[89]

Tablo 7 incelendiğinde, ulusal gelirin tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne dağıldığı gözlenmektedir. Bunun nedenlerinden biri, 1929 Ekonomik Buhranı ve kötü iklim

[89] Eğilmez, s. 133. *1990 dolar değeri baz alınmıştır.

şartları nedeniyle tarımsal üretimin düşmesidir. Ayrıca diğer önemli bir neden ise, devletin tercihini sanayi ve alt yapı yatırımlarını geliştirmekten yana kullanmasıdır. Böylece tarımsal verimde artış yaşanmamış ve ekilen alanların genişlemesine rağmen tarımsal üretim aynı kalmıştır.[90]

Tablo 8'de demiryolu ve karayolu verilerindeki artış, ülkedeki alt yapı yatırımlarına verilen önemi göstermektedir. Ayrıca sağlık ve eğitim alanında da yapılan yatırımlar sonucu olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle okur-yazar nüfus oranında yaklaşık iki katı artış görülmüştür.

1940'lı yıllarda dış ticaret incelendiğinde, Türkiye'nin Dünya Buhranı sırasında aldığı korumacı-devletçi tedbirlerin işe yaradığı görülmektedir. 1929 yılı ihracat rakamı 74.827 Dolar; ithalat rakamı ise 123.558 Dolar olmuştur. 1939 yılına bakıldığında ihracat 99.647 Dolara yükselmiş, ithalat ise 92.498 Dolara düşmüştür. 1929 yılı Dolar kuru (TL/$) 2.07 iken, 1939 yılında bu rakam 1,28 olmuştur.[91]

İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmayan Türkiye, yukarıda bahsedildiği gibi bu döneme, iyileşmeye başlamış bir ekonomiyle girmiştir. Savaş öncesi çıkarılan Milli Korunma Kanunu ile ithalata konulan sınırlamalar artmıştır. Savaş bunalımının etkisiyle tarım ürünlerine dış dünyanın talebi artmıştır. Tarım ürünü ihraç eden Türkiye, bu dönemde 200 Milyon Dolar değerinde ihracat yapmıştır. İhracatın hızlı artışı ve çıkarılan yasa ile ülkede ithalat istikrarsız bir şekilde gelişmiştir. Savaş yılları olarak yazında yer alan 1940-1945 yılları arasında, Türkiye'nin dış ticaret fazlası 63 Milyon Dolar artmıştır. Ülkedeki yatırımların çoğunun askeri harcamalara gitmesi ve ihracattaki artış ekonomide mal kıtlığı ve karaborsaya neden olmuştur. Savaş boyunca, milli hasıla, tarımsal üretim ve sanayi üretiminin sürekli düştüğü gözlenmiştir. Ortalama olarak, milli hasıla yüzde 6, tarımsal hasıla yüzde 7.1 ve sanayi üretimi ise yüzde 5.5 oranında azalmıştır. Sanayi ürün çeşitleri durumunu korumuş ancak tarımsal ürün üretiminde azalma meydana gelmiştir. Özellikle, buğday üretimi ortalama yüzde 9 ve pamuk üretimi yüzde 1 düşmüştür.[92] Üretimde meydana gelen azalma ve mal kıtlığının sonucu olarak fiyatlar genel düzeyi artmıştır. Savaşın uzun sürmesi ve ithalatta yaşanan daralma yani konulan yasaklar ile dış ticaret hacmi giderek azalmıştır. Fiyatlar genel düzeyinin artışıyla enflasyon ve döviz kuru artan ülkede, ilk kez 1946 yılında devalüasyon gerçekleşmiş ve sonrasında ithalatta sınırlamalara son verilmiştir.

[90] Rıdvan Karluk, Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, Beta Basım Yayım Dağıtım, 10. Baskı, İstanbul, 2005, s. 182.

[91] Kerim Özdemir ve Serap Durusoy, Türkiye Ekonomisi, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 76.

[92] Boratav, s. 89.

1950'li yıllar Türkiye için liberal politikaların yeniden etkin olduğu yıllardır. Bu dönemde sanayide ikame politikası gibi farklı yaklaşımlar görülmüştür. Ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması amacıyla Petrol Kanunu ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yürürlüğe konmuştur.

Bu dönemde uygulanan politikalar şu şekilde özetlenmektedir; tarımın makineleşmesi, kredi olanaklarının arttırılması, yerli sanayinin korunması için ithalatın sınırlandırılması, altyapı yatırımlarına önem verilmesi ve dış yardım almaktır. Özellikle 1950-1953 yılları Türkiye ekonomisinde bolluğun yaşandığı dönemdir. Bu yıllarda yaşanan Kore Savaşı ile tarımda makineleşme sayesinde ekilen alanların genişletilmesi ekonomiyi canlandırmıştır. Özellikle iklim şartlarının elverişli olması ile beraber tarım alanında büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Tarımda makine ve alet kullanımına başlanması ile gübre kullanımının yaygınlaşması, üretimi büyük oranda arttırmıştır. Üretim artışı sayesinde ekonomik büyüme hızlanmıştır.

Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nden alınan Marshall yardımları ve tarım ürünleri artışı ile yatırımlar karşılanmıştır. Bu yatırımlar daha çok tarım alanında yapılmış, makine ve teçhizat ithal edilmiştir.

Bahsedilen politikalar ilk etapta olumlu sonuçlar doğursa da, uzun vadede olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Tarımsal üretim artması ile büyüyen ekonomi, ekilen alanların daralması sonucu dar boğaza girmeye başlamıştır. Tarımda yaşanan sıkıntılar ve hızlı para arzının genişlemesi enflasyonun artışına neden olmuştur ve böylece Türk Lirası değer kaybetmeye başlamıştır. Bu da 1958 yılında ikinci bir devalüasyonu gerektirmiştir.

1950 yılında 34.279 Milyon Dolar olan GSYH, 1960 yılında 63.417 Milyon Dolara yükselmiştir. Kişi başına gelir ise sırasıyla; 1.623 Dolar'dan 2.247 Dolar'a yükselmiştir. Bu süreçte ortalama büyüme hızı yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Yeniden oluşan dış ticaret açığı yıllık olarak ortalama yüzde 1.8, bütçe açığı ise yüzde 0.5 olmuştur. Bu dönem boyunca yüksek olan enflasyon düzeyi yıllık ortalama yüzde 8.8 olarak gerçekleşmiştir.[93] 1950'den beri dış ticarette bir gelişme kaydedilmemiştir. 1950 yılında sırasıyla ihracat ve ithalat rakamları 263.4 Milyon Dolar ve 285.7 Milyon Dolar olmuştur. 1961 yılında ise bu rakamlar sırasıyla, 345.7 Milyon Dolar ve 509.5 Milyon Dolara ulaşmıştır. Buradan dış ticaret açığının giderek arttığı görülmektedir. 1950 yılında 22.6 Milyon Dolar olan rakam, 1961 yılında 162.8 Milyon Dolara yükselmiştir.[94]

[93] Eğilmez, ss. 133-134. * 1990 dolar değeri baz alınmıştır.
[94] Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ocak, 1963, İstanbul, s. 23.

Yukarıda 1960 öncesi Türkiye'nin, bazı ekonomik göstergelerinden bahsedilmiştir. Ancak Orta Gelir Tuzağı çerçevesinde bu değerlendirme yeterli değildir. Ekonominin sosyal alandaki gelişmelerinden bahsetmekte fayda vardır. Aşağıda Tablo 9'da ekonomide büyümeyi etkileyen bazı sosyal göstergeler verilmiştir.

Tablo 9: Planlı Dönem Öncesi Sosyal Alanda Gelişmelerle İlgili Bazı Göstergeler

Yıllar	1950	1960
Nüfus (Bin)	20.947	27.830
Nüfus Artışı (%)	50,3	71,3
Nüfusun Okur-Yazar Oranı	33,6	40,1
Öğrenci Sayısı (Bin)	80	3.340
Hastane Yatak Sayısı (Bin)	18,8	45,0
Elektrik Üretimi (Mil./Kw)	789,6	2.286,0
Demiryolu Uzunluğu (Km.)	7,671	7.800
Devlet ve İl Yolları (Km.)	47.100	61.500

Kaynak: DPT, 1. BBYKP, 1963, s. 7-8.

Tablo 9 incelendiğinde, 1950-1960 yılları arasında nüfusun arttığı görülmektedir. Eğitim alanında çok fazla gelişme yaşanmamıştır. Geçen on yılda okur-yazar nüfus artışı yalnızca yüzde 7 oranında artmıştır. Öğrenci sayısı ise 3000 kişi civarında yükselmiştir. Sağlık alanında yatırımların arttığı görülmektedir. Hastane yatak sayısı 18.000'den 45.000'e çıkmıştır. Devlet yatırımlarının plansız dönem boyunca ne kadar az yapıldığı tablodaki demiryolu ve il yolları uzunluğundan anlaşılmaktadır. Özellikle demiryollarına bu dönemde neredeyse hiç yatırım yapılmamış, yalnızca 130 km uzamıştır.

Ekonomide yaşanan sıkıntılar ve ülkedeki diğer sorunlar ile Türkiye'de 1960 yılında askeri darbe yaşanmıştır. Plansız ve programsız ekonominin neden olduğu sıkıntıları gören yeni yönetim, Planlı Karma Ekonomi Dönemi'ni başlatmıştır.[95]

Aşağıda, askeri darbe sonucu yeniden kurulan hükümetle birlikte başlayan Planlı Ekonomi dönemi anlatılmaktadır.

2.1.2. Planlı Kalkınma Yılları ve Alt Orta Gelir Tuzağı Süreci (1961-1980)

1960'lı yıllar, Türkiye'de hem ekonomik hem siyasal değişimlerin başladığı yıllardır. Askeri darbe sonrası kurulan hükümet, ülke ekonomisinin düzeltilmesine önem vermiş ve bu

[95] Eğilmez, ss. 143-144.

dönemde ilk kez kalkınma planları hazırlanmıştır. Kalkınma planlarının nasıl oluştuğunu daha iyi anlamak için, dönemin ekonomik yapısını özetlemekte fayda vardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye tarımsal ürünlerin fiyatlarını, destekleme politikaları ile uluslararası fiyatların üzerine çekmiştir. Bu sırada KİT ürünlerinin fiyatlarını iç piyasada refah ortamı oluşturmak amacıyla düşük tutmuştur. Devlet sabit döviz kuru sistemini kullanarak hammadde ve ara malı ithalatını arttırıp sanayiyi teşvik etmek istemiştir. Bu yolla sanayi gelişiminin yanı sıra, özel sektörün de düşük faiz politikaları ile güçlendirilmesi ve yatırımların artması hedeflenmiştir.[96]

Hızlı büyümenin hedeflendiği bu yıllarda, fiyat istikrarı ve dış ödemeler dengesinin sağlanması gibi iktisat politikaları önemsenmemiştir. Gerçekleştirilmeye çalışılan liberal iktisadi politikanın ekonomi üzerindeki olumlu havası 1954 yılına kadar sürmüştür.[97] Ekonomide uygulanan politikaların sonucu olarak, enflasyon ve dış açık giderek artmıştır. Bu noktaya gelinmesinde, Merkez Bankası kaynaklarının kullanılması ve bütçe açıklarının engellenemediği maliye politikasının payı büyük olmuştur. Yaşanan sıkıntılar ile iç ve dış borç yükünün artışı, 1958 yılında devalüasyonu zorunlu kılmıştır. Sonraki dönemde ise Türkiye'de dış borçlanmanın artması, döviz kurunun yükselmesi ile ülkenin altın ve döviz rezervlerinin tükenme noktasına gelmesi ekonomide planlama yapılmasına neden olmuştur.[98] Bu ekonomik ve siyasal sorunların birleşimi askeri darbenin zeminini oluşturmuştur.

1960-1961 yılları ekonomide geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Dış yardım alındığı ve Merkez Bankası'ndan borçlanma yolunun kapanmasıyla enflasyonun kontrol altına alındığı dönemdir. 1960 yılında yüzde 19,5 oranına kadar yükselen enflasyon, önlemler sonrası 1961 yılında yüzde 2,9 seviyelerine inmiştir. Parasal genişleme sonucu yükselen faizler, tarım ve ihracat kredilerine yansıtılmamıştır. Bu kredilerin düşük tutulması sonucu bankacılık sektörü zor durumda kalmış ve bazı bankalar iflas etmiştir. Kalkınma planlarında bankacılık sektörünün düzenlemelerine geniş yer verilmiştir.[99]

1961 yılında koalisyon hükümetinin kurulmasıyla darbe son bulmuş ve yeni anayasa yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasası'nın kabulü ile birlikte DPT plan çalışmalarına

[96] İlker Parasız, Türkiye Ekonomisi: 1923'den Günümüze Türkiye'de İktisat ve İstikrar Politikaları Uygulamaları, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998, s. 113. Aktaran, Özcan Dağdemir ve Mesud Küçükkalay, Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 3, Kasım, 1999, s. 125.

[97] Hüseyin Şahin, Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, 4. Baskı, Bursa, 1997, s.113.

[98] Erdinç Tokgöz, "Türkiye İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997), İmay Yayınevi, Ankara, 1997, s. 128. Aktaran, Dağdemir ve Küçükkalay, s. 126.

[99] Ekrem Erdem, Ömer Şanlıoğlu, M. Fatih İlgün, Türkiye'de Hükümetlerin Makro Ekonomik Performansı (1950-2007), Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 62. Aktaran, Eyüp Tok, Türkiye Ekonomisinin Liberalleşme Süreci (1923-1990), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2017, ss. 51-52.

başlamıştır. Türkiye ekonomisinin yeniden canlanması amacıyla bu dönemde beş yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. Bu planlar, birinci bölümde bahsedildiği üzere Orta Gelir Tuzağı'nın temellerinden biri olan Harrod-Domar büyüme modelinden yola çıkılarak geliştirilmiştir. Harrod-Domar tipi büyüme modeline göre hazırlanan planların ortak özelliği, makro olmaları yani ekonominin bütününü kapsıyor olmalarıdır. Planlar incelendiğinde, kamu kesiminin iktisadi faaliyetlerinin doğrudan, özel kesimin ise dolaylı olarak ele alındığı görülmüştür. Tüm kalkınma planlarının temel amacı ise sanayileşme olmuştur. [100]

Sanayileşmenin temel alındığı planlarda, belirlenen GSMH büyüme hızlarına ulaşmak hedeflenmiştir. Hedeflenen büyüme hızlarına ulaşılması sabit sermaye yatırımlarındaki artışa bağlanmıştır. Planlarda ekonomik ve toplumsal yapı veri alınmış ancak hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli yapısal değişimler önemsenmemiştir. Kısaca planların genel hedefleri; ödemeler bilançosu sorunun çözülmesi, istihdam imkanlarının arttırılarak işsizliğin düşürülmesi, kentleşmenin artması ve bölgesel farklılıkların giderilmesi olarak sıralanmıştır.[101]

İlk beş yıllık kalkınma planı 1963 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu planda Perspektif Plan denilen on beş yıllık kalkınma planından bahsedilmiştir. İlk plan on beş yıllık bir perspektif ile kısa ve orta vadeli gelişmenin yanında uzun vadeli gelişmeyi de ele almıştır.[102]

Prof. Dr. İbrahim Aksöz Perspektif Plan'ın hedeflerini şöyle özetlemiştir:[103]

- Her alanda yeterli sayıda nitelikli eleman yetiştirilmesi,
- Her yıl yüzde 7'lik bir büyüme hızının sağlanması,
- Dış ödemeler dengesinin sağlanması,
- İşsizlik sorununun çözülmesi,
- Gelir dağılımında adaletin sağlanması,
- Bölgeler arası sosyal farklılıkların giderilmesi başlıca hedefler arasındadır.

1962-1976 yılları Türkiye ekonomisinde hızlı sanayileşmenin gerçekleştiği dönem olarak dikkat çekmektedir. İlk üç plan çerçevesinde, ithal ikameci politikalar uygulanmış ve sanayi sektörü rakamsal olarak büyük gelişme göstermiştir. Gelişen sanayinin ve uygulanan

[100] Gürkan Danık, 1960-1980 Türkiye Ekonomisi, Sanayi Politikası ve Siyasal Durum, 2016, https://www.paranomist.com/1960-1980-turkiye-ekonomisi-sanayi-politikasi-ve-siyasal-durum.html . Erişim tarihi: 15.10.2017.

[101] Türkiye'de Planlı Kalkınma Dönemi, https://ekonomihukuk.com/turkiye-ekonomisi/turkiyede-planli-kalkinma-donemi/ . Erişim tarihi: 15.10.2017.

[102] Yıldız Zeliha Hatipoğlu, Ceyhun Haydaroğlu, Melih Coşgun, Türkiye'de Darbelerin Ekonomi Politiği, Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi, Eskişehir, 15-17 Temmuz 2011, s. 15.

[103] İbrahim Aksöz, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hedefleri ve Stratejisi, Atatürk Üniversitesi Konferansı, 1968, s. 73, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/34252 . Erişim tarihi: 15.10.2017.

politikaların gelire olan yansımasını görmek amacıyla, plan dönemlerindeki ekonomik ve sosyal gelişmelerden bahsetmek gerekmektedir.

Planların ilk ve temel hedefi yıllık ortalama yüzde 7 oranında bir büyüme hızına ulaşmak olmuştur. 1963-1967 yıllarını kapsayan birinci plan döneminde bu hedefe ulaşılmamıştır. Bunun sebebi, tarımla beraber diğer sektörlerin üretim hedeflerinin tutturulamamış olmasıdır. Üretim hedeflerinin gerçekleşmemesinin nedeni, tarım ürünlerinin kötü iklim koşullarından etkilenmesi ve yapılan yatırımların etkisinin hemen görülmemesidir. Birinci plan döneminin başında tüketim malları üreten sektörler ekonomiye hakim olmuştur. Bunun nedenlerinden birincisi kişi başına gelirin çok düşük olması, ikincisi ise nüfus artış hızının yüksek olmasıdır. Planın son yılı incelendiğinde, ara malları ve yatırım malları lehine ekonomi gelişmiştir. Bu gelişme demir-çelik, çimento ve petrol mamulleri ile kimya sanayindeki hızlı gelişmelerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmıştır. Yatırım ve hammadde malı üreten sanayilerde, diğer sektörlere nazaran artışın sağlanması ekonominin sanayileşme yönünde olumlu bir adım attığını göstermiştir.[104] Ancak bu planda üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri, sektörel çözümlerde sayısal büyüklüklere önem verilmiş olması ve buna karşılık niteliğin yok sayılmasıdır.[105] Bu durum, o anda olumlu bir gelişme gibi görünen sanayileşmenin ileride ters etki yapabileceğinin işareti olmuştur.

İkinci plan döneminde sanayi sektörü ekonomide lokomotif kesim olarak yer edinmiştir. İhracat teşviki ve ithalat ikamesi bu planda öne çıkan politika önlemleri olmuştur.[106] Bu plan sonunda da Türkiye'nin ekonomik yapısı tarımsal niteliğini korumuştur.[107] İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ucuz işgücü arzı ve geniş tüketici kitlesi elde etmek amacıyla kentleşme başlıca hedefler arasına konmuştur. Yalnız kentleşmenin getirdiği ve artan eğitim, sağlık ve konut ihtiyaçları hesaba katılmamıştır.[108]

Yukarıda bahsedilen sanayileşme, ekonominin dışa bağımlılığını zaman içinde azaltacakmış gibi görünse bile, 1970'lere gelindiğinde beklenenin tam tersi meydana gelmiştir. O dönemde gelişmiş kapitalist toplumlardan yayılan ve iktisat yazınında dayanıklı tüketim malları olarak bilinen mallara talep artmıştır. Talebin karşılanması amacıyla bu malların ithali serbest bırakılmıştır. Zamanla bu mallar ülkede yabancı sermayenin katılımıyla üretilmeye başlanmıştır. Bu üretim şekli, sektörlerin teknoloji ve temel girdileri açısından dışa

[104] DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1967, ss. 7-8-9.
[105] Kepenek ve Yentürk, s. 135.
[106] Eğilmez, s. 145.
[107] Hüseyin Karakayalı, Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Değişimi, Emek Maatbacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, 3. baskı, Manisa, 2009, s. 134.
[108] Hatipoğlu ve diğerleri, 2011, s. 16, http://docplayer.biz.tr/32553329-Turkiye-de-darbelerin-ekonomi-politigi.html . Erişim tarihi: 16.10.2017.

bağımlı olduğunu göstermektedir. Makro göstergeler incelendiğinde, toplam arz ve GSMH içinde ithalatın payı genel olarak artmıştır.[109] Aşırı ithal ikamesinin uygulanması, ihraç ürünlerine olan talebi azaltmış ve değerlenmiş döviz kurlarını gündeme getirmiştir.[110]

Değerlenen döviz kurları karşısında ülkede ihracat yapılamaz hale gelmiş ve işçi dövizleri girişi Türk Lirası çok değerli olduğu için gerçekleşememiştir. Ülkedeki kısa süreli ekonomik kriz hükümetin devalüasyon yapması ile sonlanmıştır. 1970 yılında Türk Lirası yüzde 66 oranında devalüe edilmiş ve 1 Dolar=15 Lira olmuştur.[111]

Hükümet devalüasyon kararı ile, hem yurtiçi hem yurtdışı ilişkilerde istikrar sağlamayı hedeflemiştir. Bu karar özellikle işçi dövizleri üzerinde etkili olmuştur. Çok önemli sıçrama gösteren işçi dövizleri 1969 yılında 141 Milyon Dolar iken devalüe sonrası 1970 yılında 270 Milyon Dolar'a yükselmiştir. Sonraki dört yıl incelendiğinde, 1974 yılında bu gelirlerin 1.5 Milyar Dolar'a çıktığı görülmüştür.[112] İşçi dövizlerinin ani artışı, Türkiye tarihinde ilk kez 1971 ve 1972 yıllarında enflasyon oranının çift haneye yükselmesine sebep olmuştur. İşçi dövizlerinin artması emisyon hacmini ve para arzını çoğaltmıştır. Dışarıdan kaynaklanan tüketim artışına, üretim artışının cevap verememesi sonucu enflasyon yükselmiştir.

1968-1972 yıllarını kapsayan ikinci plan döneminde gerçekleşen tek hedef, yüzde 7'lik büyüme oranı olmuştur. Beş yıllık süre boyunca sektörler incelendiğinde, sanayi sektörünün GSMH içerisindeki payı sabit kalmıştır. Tarım sektöründeki yaşanan daralma, hizmetler sektörünü genişletmiştir. Tarım sektöründe yaşanan küçülmenin sebebi, siyasal istikrarsızlık nedeniyle toprak reformunun ele alınmamış olmasıdır. Tarımda makineleşme bu dönemde sınırlı kalmıştır. Bitkisel üretim ise iklim koşullarına bağlı kalmaya devam etmiştir. Sanayi sektöründe gelişme yaşanmaması da, siyasal çalkantılar sonucu yerli ve yabancı özel sermayenin beklemesinden kaynaklanmıştır. O dönemde ülkede yaşanan döviz bolluğu, ucuz kredi olanakları ve vergi yükünün düşüklüğü bile özel sektörü yeteri kadar sanayi yatırımı yapmaya teşvik etmemiştir. İstihdamın sektörlere dağılımı incelendiğinde aynı sonucu görmek mümkündür. Hızlı nüfus artışının yaşandığı bir ülke olan Türkiye'de, sanayi

[109] Boratav, ss. 121-122.

[110] Eren, s. 217.

[111] Türkiye'de Ekonomik Krizler, Sinestezi E Dergi, 20 Şubat 2009. İnternet Erişimi: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MT-7hUdTjA4J:https://sinestezi.wordpress.com/2009/02/20/turkiye-de-ekonomik-krizler-1969-1974-1978-ve-1980-krizleri/+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr . Erişim tarihi: 20.10.2017.

[112] Dr. Sudi Apak, Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik İstikrar Uygulamaları, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993, s. 158. Aktaran; Volkan Alptekin, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, ss. 478-479. İnternet Erişimi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289262 . Erişim tarihi: 20.10.2017.

sektöründe işgücü artışı beklenirken tam tersi olmuştur. Özel sektör yatırımlarının genellikle küçük ölçekli olması istihdamı sınırlandırmıştır.[113]

Ekonomiyi bu denli etkileyen siyasal istikrarsızlık sonucu, 1971 yılında ikinci bir darbe meydana gelmiştir. Yeni kurulan ilk reform hükümetinin hazırladığı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yılları arasında yürürlükte kalmıştır. Bu plan döneminde on beş yıllık süreci kapsayan perspektif plan görüşü terk edilmiş, yeni bir uzun vadeli perspektif plan hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Plan, 22 yılı kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bunun nedeni, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile imzalanan Katma Protokol gereği gümrük engellerinin 22 yıl sonra kaldırılmasının öngörülmesidir.[114]

Diğer plan dönemlerinden farklı olarak, yıllık programlar, sektör ve alt sektör ana planları, il planları da hazırlanması önerilmiş ancak üçüncü planda yer almamıştır. Planın niteliği, AET'ye üye olma amacı taşıyan Türkiye ekonomisini dışa açılmasını sağlamak olmuştur. Planda özellikle sanayi ve tarımda dışa açıklık esas alınmıştır.[115]

Üçüncü plan dönemi boyunca gerek yaşanan siyasal olayların etkisi gerek dünyada meydana gelen olayların etkisi, Türkiye ekonomisini derinden sarsmıştır. Ülkede bu dönem sürecince yedi kere hükümet değişikliği yapılmıştır. 1974 yılında yaşanan iki olay sonrası Türkiye'nin dış ilişkileri bozulmuş ve ekonomisi de bunun bir sonucu olarak kötü etkilenmiştir.

O dönemde yapılan Arap-İsrail savaşlarında Kıbrıs'ta yaşayan Türklere kötü davranılmıştır. Bu nedenle Türk hükümeti iki kez adaya Barış Harekatı düzenlemiştir. Sonrasında adada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) kurulmuştur. Kıbrıs nedeniyle başta ABD ve diğer ülkeler Türkiye'ye ekonomik ambargo uygulamıştır.[116]

1973-1974 yıllarında yaşanan petrol krizi, 1929 Büyük Buhran'ı gibi tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği'nin (OAPEC; OPEC üyesi Arap ülkeleri ile Mısır ve Suriye) İsrail ile olan savaşında ABD'nin İsrail'e destek vermesi sonucu, OAPEC ülkeleri petrol ihracatını kesmiştir. OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü;

---

[113] İkinci Beş Yıllık Kalkınma Dönemi, http://www.ekodialog.com/turkiye-iktisat-tarihi/ikinci-bes-yillik-kalkinma-donemi.html . Erişim tarihi: 23.10.2017.

[114] Rıdvan Karluk, Türkiye Ekonomisi, 5. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul, 1997, s. 214; Erdinç Tokgöz, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914 - 2001), İmaj Yayınevi, Ankara, 1997, ss. 159-164. Aktaran; Tok, 2017, s. 59.

[115] İlhan Tekeli, Üçüncü Beş Yıllık Plan Üzerine Genel Bir Değerlendirme, Mimarlık Dergisi, S. 11, 1972, ss. 61; 72. İnternet Erişimi: http://www.emo.org.tr/ekler/dfe565bb7839b83_ek.pdf?dergi=17 . Erişim tarihi: 25.10.2017.

[116] Türkiye'de Ekonomik Krizler, Sinestezi E Dergi, 20 Şubat 2009. İnternet Erişimi: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MT-7hUdTjA4J:https://sinestezi.wordpress.com/2009/02/20/turkiye-de-ekonomik-krizler-1969-1974-1978-ve-1980-krizleri/+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr . Erişim tarihi: 25.10.2017.

Cezayir, Endonezya, Venezuela, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Irak, Kuveyt, Libya, Nijerya, Katar, Suudi Arabistan) ise dünya petrol fiyatlarını yükselterek ülkelerine giren kaynakları arttırmayı hedeflemiştir. [117] Dünyada yaşanan bu kriz sonucu, petrol ithalatçısı olan Türkiye'nin dış ticaret açığında üç misli artış olmuştur.

Dış ticaret açığında meydana gelen artış ile plan dönemi sonunda dış ticaret açığının GSMH'ye oranı yüzde 8,7 olmuş ve ilk kez ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 29,6 oranına düşmüştür. Öngörülen hedefin altında kalan GSMH yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Bunun nedeni dış etkenlerin yanında tarım sektörünün doğa koşullarına bağlı olarak dalgalanmasıdır. Üçüncü plan döneminde tarım sektörü yalnızca yüzde 3,5 oranında gelişmiştir. GSYH oluşumunda tarım sektörünün payı yüzde 24,1 oranında, sanayi sektörünün payı yüzde 22,7 oranında olmuştur. Hizmetler sektörünün payı ise hedefin üstüne çıkarak yüzde 53,2 oranında meydana gelmiştir. Ayrıca Türkiye, bu dönemde dış borç tuzağına düşmüştür. Bunun nedeni, yükselen petrol fiyatları ile giderleri artan Batı Avrupa ülkeleri, ürünlerini daha pahalı fiyattan satmaya başlamıştır. İthalatçı konumda olan ülkemizde hükümetlerin günü kurtarma anlayışlı politikaları ile kısa vadeli yüksek faizli dış borçları artmıştır. Plan dönemi sonunda ülke borçlarını ödeyemez hale gelmiştir. Dış itibarı zedelenmiş olan Türkiye, IMF ile dış alacaklıların yardımları sonucu borç ödeme planı yapmak zorunda kalmıştır.[118]

Yaşanan sıkıntılar sonucu hükümet, 1978 yılında Dördüncü Kalkınma Planı yerine bir yıllık geçiş programı hazırlayıp yürürlüğe koymuştur. Program başarılı olmamış ve seçimler sonucu hükümet değişmiştir. Başarısız olan programın yürürlüğe girmesinden kısa süre sonra, yani 1980 yılında askeri darbe yaşanmış ve planı hazırlayan hükümet görevden alınmıştır. Uygulanabilirliği ortadan kalkan plan sonrasında kurulan hükümetler, kendi iktisadi ve sosyal politikalarını belirlemiştir. Böylece Türkiye için yepyeni ve dışa açık ekonomi dönemi başlamış denilmektedir.[119]

Yukarıda bahsedilen 1960-1980 dönemi ekonomisini, Orta Gelir Tuzağı kapsamında değerlendirmek amacıyla büyümeyi etkileyen bazı ekonomik ve toplumsal göstergelerden bahsetmekte fayda vardır.

---

[117] OPEC ve Petrol Krizi, 2 Şubat 2011. İnternet Erişimi: http://www.tuicakademi.org/opec-ve-petrol-krizi/ . Erişim tarihi: 28.10.2017.

[118] Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Dönemi. İnternet Erişimi: http://www.ekodialog.com/turkiye-iktisat-tarihi/ucuncu-bes-yillik-kalkinma-plani-donemi.html . Erişim tarihi: 28.10.2017.

[119] Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Dönemi. İnternet Erişimi: http://www.ekodialog.com/turkiye-iktisat-tarihi/dorduncu-bes-yillik-kalkinma-donemi.html . Erişim tarihi: 28.10.2017.

Tablo 10: Sektörlerin GSMH İçindeki Payı (Sabit Fiyatlarla)

Sektörler	1963	1967	1972	1977
Tarım	35,7	30,2	25,9	23,0
Sanayi	14,6	16,7	20,5	20,3
Hizmetler	36,4	38,6	36,9	51,7
GSMH	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, 1972, s. 8; DPT, 1979, s. 158.

Tablo 10, kalkınma planları öncesi ve sonrasında ekonomideki sektörlerin GSMH içerisindeki paylarını göstermektedir. Yıllar itibariyle üçüncü kalkınma planı dönemi sonunda hizmetler sektörünün GSMH içerisindeki payının arttığı görülmektedir. Tarım ülkesi olarak adlandırılan Türkiye'de tarım sektörünün milli gelirdeki payı git gide azalmıştır. Sanayi sektörü verileri ise, bu sektörün fazla gelişmediğini yerinde saydığını göstermektedir.

Tablo 11: 1960-1980 Dönemi Bazı Sosyal Göstergeler

Yıllar	Nüfus	Nüfus Artış Hızı	Okur-yazar Sayısı	Öğrenci Sayısı	Toplam Enerji Tüketimi (kwh)	Hastane Yatağı Sayısı
1960	27.754.820	28,53	6.214.603	3.562.140	2.357,2	45.807
1970	35.605.176	25,19	11.112.732	4.450.353	7.307,8	87.134
1980	44.736.957	20,65	17.907.901	5.244.131	20.632,4	114.217

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2006), Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Aralık, 2007, s. 258, 261. TÜİK, İstatistik Göstergeler (1923-2010), Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Aralık, 2011, s. 12, 18, 220.

Tablo 11'de yıllar itibariyle bazı önemli toplumsal gelişmeler yer almaktadır. Ekonomisi iyi durumda olmayan Türkiye, nüfus, eğitim ve sağlık alanlarında yol kat etmiştir. 1960 yılından 1980 yılına kadar ülkedeki okur-yazar sayısı iki katına yükselmiştir. Sağlık alanındaki önemli gösterge olan hastane yatak sayısı yirmi yılda neredeyse 70.000 adet artmıştır. Sanayi gelişimine özen gösterilen ve sanayileşmenin benimsendiği yıllarda, elektrik tüketimi bir hayli artmıştır. Eğitim alanında veriler incelendiğinde, toplam ülke nüfusuna oranla öğrenci sayısının az oluşu dikkat çekmektir.

Türkiye'nin planlı kalkınma süreci içerisinde iç ve dış sorunlar sonucu ekonomisinin toparlanamadığı ve IMF gibi bir kurumdan yardım almaya başlaması yukarıda bahsedilmiştir. Bu süreçte Türkiye, 1955 yılında ulaştığı alt orta gelir seviyesinde kalmaya devam etmiştir. Ülkemizin alt orta gelir seviyesinde geçirdiği yıl sayısı, 50'dir. Alt orta gelir tuzağında takılı kalan Türkiye'nin Dünya Bankası verilerine göre kişi başına milli geliri 1970'lere kadar 500-1.000 Dolar aralığında kalmış ve sonrasında 1.000 Dolar üzerine çıkmıştır. Kişi başına gelir, 2005 ve sonrası 10.000 Dolar seviyesine ulaşmış ve Türkiye üst orta gelir seviyesine çıkmıştır.

Aşağıda, Türkiye ekonomisinin dışa açılmasıyla birlikte ihracatının emek-yoğun sektörlerden nasıl orta teknolojili sektörlere kaydığı anlatılmaktadır. Alt orta gelir seviyesinde yer alan ülkemizin gelir analizi yıllar bazında detaylandırılarak, nasıl üst orta gelir seviyesine çıktığı açıklanmaktadır.

2.1.3. Ekonominin Dışa Açılması ve Yüksek Orta Gelir Seviyesine Geçiş (1981-2004)

Çalışmanın bu aşamasında, Türkiye ekonomisinde kalkınma planlarından bahsedilmemiştir. Ekonomi, sektörel olarak analiz edilmiş ve buna bağlı olarak ekonomide hangi alanlarda, hangi sorunlar yaşandığı anlatılmaktadır. Bu bilgiler ışığında ekonomik büyümenin kaynakları araştırılarak, sürdürülebilirliği incelenmektedir. Bunun sebebi, çalışmanın ilerleyen kısımlarında, benzer ekonomik sorunlar yaşadığı dönemde Güney Kore'nin kalkınma planları ile Türkiye'nin kalkınma planlarının karşılaştırılacak olmasıdır. Güney Kore 1980 sonrasında, doğru uygulanan kalkınma planları sonucu gelişmiştir. Buradan yola çıkarak Türkiye'nin kalkınma planlarında yapılan hatalar anlatılmaktadır. Bu aşamada yalnızca ekonomik büyümenin nasıl gerçekleştiğinden bahsedilmektedir.

1980'li yıllarda Türkiye ekonomisi için yapısal dönüşüm başlamıştır. 1970'lerde ülke ihracatında tarımsal ürün yapısı hakim olmuş, 80'li yıllarda ihracat yapısı emek-yoğun, geleneksel sektörlere kaymıştır. 1990'larda ancak orta-düşük ve orta-yüksek teknolojili sektörlerde ihracat yapılmaya başlamıştır.[120]

Beş yıllık kalkınma planları ile başlayan ithal ikameci sanayileşme dönemi yerini, hem siyasi hem ekonomik kriz dönemlerine bırakmıştır. 1970'lerin başında meydana gelen ilk petrol krizinin ardından toparlanamayan Türkiye, dışa bağımlı ve dış borçlarını ödeyemez hale gelip IMF ile anlaşma yoluna giderken, 1979-80 yıllarında ikinci petrol krizi meydana

[120] Yeldan ve diğerleri, s. 51.

gelmiştir. Aynı dönemde ekonomisi sorunlu olan ülkemiz, krizden daha çok etkilenmiş ve bu durum ekonomide sıkı tedbirler alınmasını zorunlu kılmıştır. IMF destekli tedbirler ülke ekonomi tarihi boyunca çeşitli kriz dönemlerinde alınmıştır. 1980 yılından itibaren 24 Ocak 1980, 5 Nisan 1994, Aralık 1999 ve Ocak 2000 ile 24 Şubat 2001 tedbirleri Türkiye iktisat tarihine geçmiştir. [121] Ekonomideki dönüşümü anlatmak için nedenleri ile birlikte bu tedbirlerden bahsetmekte yarar vardır.

Türkiye 1980 yılında döviz kıtlığına bağlı üretimde daralma, yüksek enflasyon, işsizlik, mal kıtlığı ve negatif büyüme gibi sorunlarla uğraşırken dünyada meydana gelen ikinci petrol krizi ekonomide ki sorunları arttırmıştır. Bu sorunlara çözüm yolu olarak hükümet, 24 Ocak Kararları'nı açıklamıştır. Kararda; enflasyon oranını kontrol altına almak, ihracatı arttırıp dış ticaret açığını küçültmek başlıca hedef olmuştur. İstikrar programı olarak da adlandırılan bu kararlar, ekonomiyi dışa açarak uluslararası piyasalara uyumu amaçlamıştır.[122]

İstikrar programıyla devalüasyon uygulanmış ve Türk Lirası yüzde 32,7 oranında devalüe edilmiştir. Ekonomide sabit kurdan, kontrollü dalgalı döviz kuru politikasına geçilmiştir. Yabancı sermaye girişi özendirilerek ekonominin dışa açılması hedeflenmiştir. Doğrudan ve dolaylı ihracatı teşvik edici uygulamalar başlatılmıştır.[123] Devletin ekonomideki payı daraltılmış, tarım ürünleri destekleme alımlarına sınırlandırma getirilmiştir. Gübre, enerji ve ulaştırma haricinde sübvansiyonlar kaldırılmıştır. İthalat kademeli olarak serbestleştirilirken, ihracat çeşitli yollarla teşvik edilmiştir. Bu yollar, vergi iadesi, düşük faizli kredi, imalat yapan ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti ve sektörlere göre farklılık gösteren teşvik sistemi yürürlüğe konmuştur.[124]

24 Ocak Kararları, özellikle 1988 yılına kadar ekonomiye damgasını vurmuştur. Kararlar, standart istikrar politikasından ziyade dönemin sermaye güçleri doğrultusunda ve

---

[121] BSB, Kavşağında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum, Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2008. Aktaran; İlyas Karabıyık ve Metin Uçar, Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi, Sakarya Üniversitesi Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2010, s. 42.

[122] DPT, 1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar: Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi ve Bazı Değerlendirmeler, Ankara, 1990. Aktaran; Özdemir ve Küçükkalay, 1999, ss. 128-129.

[123] Adil Temel, Ercan Boyar, Şeref Saygılı, Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946-1999), DPT Planlama Dergisi 42. Yıl Özel Sayı, 2002, s. 58.

[124] Hayrettin Tüleykan ve Selçuk Bayramoğlu, Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile Başlayan Finansal Serbestleşmenin Günümüz İktisadi ve Mali Yapısına Yansımaları, The Journal of Academic Social Science Studies, Adıyaman, Sayı 44, 2016, s. 405. İnternet Erişimi: https://www.jasstudies.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3361&Detay=Ozet . Erişim tarihi: 01.11.2017.

emek aleyhinde unsurlar içermiştir. Ayrıca, Dünya Bankası tarafından geliştirilen yapısal uyum programının tipik bir örneği haline gelmiştir.[125]

Alınan kararlar doğrultusunda 1980-1990 yılları arasında KİT'lerin finansmanı azaltılmış ve kamu yatırımları minimum düzeyde tutulmuştur. Yabancı sermayenin serbestçe dolaştığı ülkede o yıllarda, yabancı yatırımcı reel sektöre değil finans sektörüne yatırım yapmıştır.[126]

O dönemde kamu dengesinin düzeltilmesi için, nominal ücretlerin belirlenmesinde Yüksek Hakem Kurulu oluşturulmuştur. Fiyat kontrollerinin kaldırılması ve KİT ürünlerine yapılan zam ile kamu kesimi fiyat ayarlamasında piyasa koşullarının dikkate alınmaya başlandığı görülmektedir. Memur maaşları, emekli ikramiyeleri gibi harcama kalemlerinde kısıntılar yapılmıştır. Vergi sisteminde de büyük değişikliğe gidilmiştir. Kurumlar vergisinde şirketler lehine yeni ayrıcalıklar tanınmış ve katma değer vergisi de yine bu dönemde yürürlüğe girmiştir. Bu uygulamalar ile ülkede ücretli ve tüketicinin, vergi yükünü üstlendiği anlaşılmaktadır.[127]

1980 yılında görülen petrol krizinin etkileri ile yüksek enflasyon sorunu, reel ücretlerdeki düşüş ve tarım ticaret hadlerinin gerilemesiyle 1981-83 yıllarında kontrol altına alınmıştır. Reel ücretlerdeki düşüş ile iç talepte daralma yaşanmıştır. Bu daralma 1984'ten itibaren kamu harcamalarının artışı ile ikame edilmiştir. Bunun sonucu olarak artan kamu açıkları, Türkiye'yi yeniden enflasyon sorunu ile karşı karşıya getirmiştir. Enflasyonda meydana gelen artış ile faiz oranları yükselmiştir. Uluslararası rekabet gücünü koruyabilmek için hızlı kur ayarlamalarının yapılması ve faizlerin yükselmesi ülkemiz için kronikleşmeye başlamıştır.[128]

Ülkede 1980'lerin ortasından itibaren kamu artışı ile parasal genişleme dönemi başlamıştır. Bunların bir sonucu olarak borçlanma konusu gündeme gelmiştir. Bu dönemde özellikle iç borçlanma şekil değiştirerek Hazine, bankalara belirli aralıklara tahvil ve bono satışı gerçekleştirmiştir. Bu dönemde KİT yatırımlarının Hazine tarafından finansmanı kısıtlanmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak KİT'ler borçlanmaya yönelmiştir.[129]

---

[125] Boratav, 2016, ss. 150-151.

[126] Aynur Uçkaç, Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları, Strateji Geliştirme Bakanlığı Maliye Dergisi, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010, s. 427.

[127] 1980'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi, Ekonomitrend, 13 Şubat 2015. İnternet Erişimi: http://www.ekonomitrend.com/1980li-yillarda-turkiye-ekonomisi/ . Erişim tarihi: 03.11.2017.

[128] Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi: 1908-1985, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987, s. 65. Aktaran; Emek Aslı Cinel, Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri (1980-2011), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 01-04-2014, s. 17.

[129] 1980'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi, 13 Şubat 2015. İnternet Erişimi: http://www.ekonomitrend.com/1980li-yillarda-turkiye-ekonomisi/ . Erişim tarihi: 03.11.2017.

İç talepte yaşanan daralma ve ihracat teşvikinin ön planda tutulduğu bu kararların bir sonucu olarak, ihracat artışı meydana gelmiştir. Türkiye ekonomisi için olumlu görünen bu artış beraberinde ithal bağımlılığını düşürmemiştir. Bunun nedeni, ihracat ürünlerinin üretimi için gerekli enerji, yatırım ve ara mallarının ithal ediliyor olmasıdır. Serbestleşen dış ticaret ve kambiyo rejimleri ile ithalat hacmi ve birleşiminin denetimi bu dönem zayıf kalmıştır. Bu sebepten ötürü, ihracat artsa bile dış açıklarda azalma görülmemiştir. Bunun anlamı, ekonomide karar mekanizmasının uluslararası sermayeye geçmiş olmasıdır.[130]

1989 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile kambiyo rejimi kontrolü iyice zayıflamıştır. O dönemde iç borçların artışı ile sağlanan kamu finansmanı, dış borçlar ile sağlanmaya başlamıştır. Bunun yanında yapılan ithalatın da dış borçlar ile sağlanması, ülkeyi 1994 büyük krizine hazırlamaya başlamıştır. Uygulanan yanlış para ve maliye politikaları ile faizler, enflasyon ve dış borçlar artarak ekonomik krize yol açmıştır. [131] 5 Nisan tarihine yaklaşırken, son çare olarak devaülasyon görülmüştür. Ancak ardı ardına yapılan devalüasyonlar da başarılı olmamıştır. Türkiye, ikinci kez IMF desteği ile "5 Nisan 1994 Kararları" adını taşıyan bir dizi ekonomik önlem almak zorunda kalmıştır.

Türkiye'de liberalizasyonun amacı, düşük faiz uygulamaları nedeniyle yetersiz kalan tasarruflara dışarıdan kaynak bulabilmek olmuştur. Ancak istikrarsız seyir süren sermaye hareketleri, 5 Nisan 1994 kararları alınmasını gerektirmiştir. Yoğun bir finans sektörü krizi ile beraber ortaya çıkan kararlar, 1980 kararlarından farklı olarak bankacılık sektörünün döviz borçları içindir.[132]

5 Nisan İstikrar Programı'nda sıkı maliye ve para politikaları ilke edinilmiştir. Programda, KİT ürünlerine önemli ölçüde zam yapılması, ücretlerin arttırılması ve bütçe ile sınırlandırılması, döviz kurunun çapa olarak kullanılması hedeflendirmiştir. Ayrıca enflasyonun denetim altında kalması amacıyla kur artışlarının enflasyon oranının altında kalması tedbirler arasındadır. Genel anlamda hedefler yerine getirilmiş ancak ücret artışı ve KİT ürünleri zammı gibi hedefler sekteye uğramıştır. KİT ürünlerine zam yapıldıktan sonra 6 ay süre ile dondurulmuştur. Ücret artışı ise, çok düşük seviyede yapılmış ve daha sonrasında yapılmamıştır. Alınan kararlarda Devlet Planlama Teşkilatı öncü olsa da, IMF belirleyici rol oynamıştır.

[130] Boratav, 2016, s. 163.
[131] Eğilmez, 2018, s. 148.
[132] Fatih Mangır, Finansal Deregülasyonun (1989-2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, Konya, 2006, s. 464.

Program kapsamında yapılan önemli bazı yapısal tedbirler şu şekilde sıralanabilir; Merkez Bankası'nın daha özerk hale getirilmesi, Bankalar kanununun Avrupa Topluluğu standartlarına göre ayarlanması, ihracata verilen yardımların Küçük ve Orta Boy Sanayi'lere (KOBİ) yönelik düzenlenmesi, yabancı sermaye kapsamının genişletilmesi ve destekleme ürün kapsamının daraltılması, KİT mallarının haczine imkan tanınması, Türk Telekom'un özelleştirilmesine ilişkin ilk yasal dayanağın oluşturulması, yatırımların yap-işlet-devret yöntemi ile gerçekleştirilmesidir. Devlet bu kararlar ile ekonomide biraz geri çekilmiş, gözetici ve denetleyici rol üstlenmiştir.[133] Ayrıca yükselen döviz kuru nedeniyle 1995 yılında yeniden yüzde 13 oranında devalüasyon yapılmıştır.[134]

Alınan kararların temel amacı, enflasyonun düşmesi ve fiyat istikrarının sağlanması olmuştur. Ancak enflasyon hedefi tutmamış ve tam tersine daha da artmıştır. Artışın bir nedeni, faiz ve döviz kuru yükselişinin üretim maliyetlerini arttırması olmuştur. Bir diğer nedeni ise, döviz ve faiz artışının kamu açıklarına olan etkisinin hesaplanamamasından dolayı ekonomiye olan güvenin azalması ve olumsuz beklentiler içine girilmesi olarak görülmektedir. Bu durum ekonomide belirsizlik ortamını meydana getirmiştir. Yüksek enflasyon, reel ücretlerde ve dolaylı olarak iç talepte gerilemeye sebep olurken, kredi maliyetleri yüksek oranda artmıştır. Enflasyon ortamının getirdiği belirsizlik ile yatırım maliyetlerindeki artış ve reel ücretlerin gerilemesi sonucu iç talepte meydana gelen daralma, kapasite genişletici faaliyetleri engellemiştir. Bu durum özellikle uzun dönemde ekonomiyi olumsuz şekilde etkilemiştir.[135]

Programın en önemli başarısı, kamu kesimi borcunun azaltılması ve belirli bir oranda bütçe disiplininin sağlanmasıdır.[136] İstikrar kararları ilk yıllarda olumlu tablo sergilemiştir. Para ve döviz piyasalarında fiyat istikrarı sağlanmış ve kur kontrol altına alınmıştır. Ayrıca kamu açıkları azalırken, cari fazla söz konusu olmuştur. Döviz rezervlerinin hızla artışı ise bir diğer başarı sebebi haline gelmiştir.[137] Uygulanan istikrar politikası ile iç talep artmış ve

---

[133] Salih Köse, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması, Devlet Planlama Dergisi, DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayı, Ankara, 2002, ss. 120-122.

[134] Esat Çelebi, Türkiye'de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000), Doğuş Üniversitesi, İstanbul, 2001, s. 62.

[135] Cinel, ss. 17-18.

[136] Hayri Soygüzel, 1994 Türkiye Ekonomik Krizi ve 5 Nisan Kararları, 5 Ocak 2017. İnternet Erişimi: http://www.ilimvemedeniyet.com/1994-turkiye-ekonomik-krizi-ve-5-nisan-kararlari.html . Erişim tarihi: 15.11.2017.

[137] İlker Parasız, Enflasyon Kriz Ayarlamalar, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2001, s. 404. Aktaran; Zeynep Karaçor ve Volkan Alptekin, 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 11, Nisan, 2006, s. 311.

doğru kapasite kullanımı ile üretim artışı sonucunda ekonomi tekrar büyüme sürecine girmiştir. Aynı zamanda enflasyon oranı ise azalmaya başlamıştır.

Ancak 1990'ların sonlarına doğru ekonomideki iyimser hava yerini karamsarlığa bırakmıştır. Enflasyon oranları yeniden yükselmiş ve yapılan fiyat ayarlamaları sonucu özel sektörün enflasyonu düşürmesine yardımcı olmadığına karar verilmiştir. Bu nedenle kamu sektöründen daha az zam yapılmıştır. Aynı zamanda bütçe açıkları artmış ve devletin iç borcu 25 Milyar Dolar civarına yükselmiştir. Devlet artan iç borcunu yeniden iç borçlanma yaparak kapatmak zorunda kalmış ve yüksek faizle alınan borçlar da yeniden enflasyonu arttırmıştır.[138]

Yüksek faizler ve borçlar ile kamu finansmanının dengesinin bozulması ayrıca enflasyonun giderek artması ülkede yeniden IMF destekli bir istikrar politikası uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Olumsuzlukların giderilmesi amacıyla, 9 Aralık 1999'da IMF ile Stand-by antlaşması imzalanmıştır.

Antlaşma sonucu, 1 Ocak 2000'de Enflasyonu Düşürme Programı uygulamaya konmuştur. Bu programda sıkı para ve kur politikası ile bankacılık sektöründe yapısal değişiklikleri öngören düzenlemeler yer almıştır. Programda öne çıkan özellik, kullanılan politika araçlarının döviz kuruna dayalı olmasıdır.[139]

Programın temeli, enflasyonu düşürmek ve içinden çıkılamaz hale gelen kamu iç borçları sürecine son vermeye dayalıdır. Bu bağlamda, hedeflerden biri kamu maliyesinin düzeltilmesi olmuştur. Bunun için sıkı maliye politikası uygulanması ve özelleştirmenin hızlanması programın temel unsurları arasında yer almıştır. Enflasyonu düşürmek amacıyla buna uygun gelirler politikası bir diğer temel unsurdur. Program, faiz ve ücret oranları ile fiyatları serbest bırakmayı hedeflemiş, aynı zamanda döviz kurunu sabit oranlı arttırmayı da amaçlamıştır.[140]

Programın finansmanı için vergi gelirleri, iç ve dış borçlanma, özelleştirme gelir kaynakları kullanılmıştır. Kalıcı ve tek haneli enflasyonun hedeflendiği programda tarım ve bütçe reformları ile özelleştirme reformları yapılması planlanmıştır. Tarım reformu kapsamında, tarımda fiyat desteklemesi yerine gelir desteklemesi yapılması uygun

---

[138] Esenay Aydoğan, 1980'den Günümüze Türkiye'de Enflasyon Serüveni, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, Manisa, 2004, s. 96.

[139] Devlet Planlama Teşkilatı, Katılım Öncesi Ekonomik Program, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, Ekim, 2001, s. 8. İnternet Erişimi: http://www.sbb.gov.tr/Lists/KatilimOncesiEkonomikProgramlar/Attachments/12/Kat%C4%B1l%C4%B1m_%C3%96ncesi_Ekonomik_Program_2001.pdf . Erişim tarihi: 17.11.2017.

[140] Eren, s. 266.

görülmüştür. Bütçe reformunda, bütçenin hazırlanmasından uygulanmasına kadar her dönemde kurallar konulması denetlenmesi ve uygulamanın şeffaflığı amaçlanmıştır.[141]

2000 yılının ortalarına kadar alınan kararların sonuçları olumlu olmuştur. Ekonomide dış finansman artığı yaratılmış, faiz oranları düşmüştür. Ancak bu süreçte olumsuz olan tek unsur, dış ticaret açığının artmasıdır. Buna rağmen sermaye girişlerinin artışı ve ödemeler dengesinin fazla vermesi ülkedeki eriyen rezervlerin artmasını sağlamıştır.[142]

Bu olumlu gidişe rağmen, uygulanan istikrar programında enflasyonla mücadelede başarısız olunmuştur. Programda iç borçlanma, dış borçlanma ile ikame edilmiş ve Hazine'nin iç borç talebi azalmıştır. Bu sebepten ötürü Hazine bonolarının faizleri azalmış ve banka fonları tüketici kredilerine kaymıştır. Tüketici kredileri iç talebi canlandırırken, enflasyonu da yeniden beraberinde getirmiştir.[143]

Aşağıda Tablo 12'de bütçe harcamalarının toplam harcamalar içindeki payına yer verilmiş ve uygulanan programların borç faizleri konusunda başarısızlığı gösterilmiştir.

Tablo 12: İstikrar Dönemlerinde Bütçe Harcamalarının Bazı Kalemlerinin Toplam İçindeki Payı (%)

Yıllar	Personel Harcamaları/ Toplam Harcamalar	Yatırım Harcamaları/ Toplam Harcamalar	İç Borç Faiz Ödemeleri/ Toplam Harcamalar	Dış Borç Faiz Ödemeleri/ Toplam Harcamalar	KİT'lere Transfer/ Toplam Harcamalar
1980	31,70	17,24	2,04	0,83	16,40
1990	38,62	14,67	14,03	6,35	1,85
2001	18,92	5,15	46,65	4,44	1,49

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Aktaran; Hayri Soygüzel, 1994 Türkiye Ekonomik Krizi ve 5 Nisan Kararları, 5 Ocak 2017. İnternet Erişimi: http://www.ilimvemedeniyet.com/1994-turkiye-ekonomik-krizi-ve-5-nisan-kararlari.html . Erişim tarihi: 18.11.2017.

Tablo 12'de belirtildiği gibi kararların ardından dış borç faiz ödemeleri azalmış ancak iç borç faiz ödemelerinde bir azalma meydana gelmemiştir. Bu ayrışmanın nedeni IMF'nin denetlemesidir.[144]

[141] Aydoğan, ss. 97-98.

[142] Zeynep Karaçor, Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, Konya, 2006, s. 387.

[143] Özdemir ve Durusoy, s. 312.

[144] Soygüzel, 2017. İnternet Erişimi: http://www.ilimvemedeniyet.com/1994-turkiye-ekonomik-krizi-ve-5-nisan-kararlari.html . Erişim tarihi: 18.11.2017.

Enflasyonu ve borçları artan ve ekonomisi olumsuz yönde ilerleyen Türkiye yılın sonunda yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Yapısal reformlardaki gecikme özellikle kamu bankalarının özelleştirilmesinde yaşanan gecikmeler Kasım 2000 krizine yol açmıştır. Finansal sistem kaynaklı olan krizinin esas nedeni, bankaların açık pozisyonlarını kapatmaya çalışmasının kamu ve özel bankaların borçlanmasına sebebiyet vermesidir. Ülkede dışsal piyasalarda borçlanma faizi üzerindeki risk yükseldikçe, bankaların dış borçlanması zorlaşmıştır. Bunların bir sonucu olarak bankaların artan likidite ihtiyacını Merkez Bankası karşılamakta geç kalmıştır.[145]

Yüksek faizle likidite ihtiyacını karşılamak için bankaların arayışa girmesi, döviz talebini arttırmıştır. Programa olan güven sarsılırken, piyasalardaki bunalım reel kesimde talep daralmasına neden olmuştur. Dövize yönelik spekülatif akım oluşması talebi genişletmiş bu kez de döviz krizi meydana gelmiştir. Literatürde birbiri ardına görülen bu kriz çeşitleri, ikiz kriz adını almaktadır.[146] Ülke tarihinin en büyük krizi olarak nitelendirilen 2001 krizinin temelinde döviz artışının haricinde, unutulmaması gereken önemli bir neden daha vardır. Bu sebep, 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi'dir. Deprem sonrası dış kaynak kullanımı artmış ve ülke ekonomisi küçülmeye başlamıştır. Depremin ekonomiye olan kötü etkisi 2001 yılında kendini göstermiştir.[147]

2000 yılının sonunda patlak veren döviz krizi, 2001 yılı Şubat ayında artan döviz talebi sonucu Merkez Bankası'nın 5 Milyar Dolarlık döviz satışına neden olmuştur. Ülke rezervleri Ocak-Mart döneminde 3,5 Milyar Dolar azalmıştır. Şubat 2001 adıyla anılan bu kriz sonucu yeniden IMF'nin öncülüğü ve denetiminde yeni bir istikrar programı hazırlanmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı olarak adlandırılan bu program, kamu finansmanı sorununun tamamen çözümünü amaçlamıştır.[148]

Ana hedef kamu kesimi borçlanma dinamiğinin kırılması, bankacılık kesiminin yeniden işlerlik kazandırılmasına bağlanmıştır. Bu durum, para ve mali piyasalara ilişkin düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. Bu açıdan program, parasal sermayenin krizden çıkışı olarak nitelendirilmektedir. Yurtiçi talebin daralması ve ihracat fazlası oluşturulması da bu dönemin hedefleri arasında yer almıştır. Bunları gerçekleştirmek için, kamu kesimi harcamalarını kısarak emek ve kırsal kesim gelirlerinin düşmesi ile talep daralması yaratılmak istenmiştir. İhracat fazlası için ise, ücret maliyeti ve tarımsal ürün fiyatlarından sağlanacak tasarruflar ile

[145] Ercan Uygur, Krizden Krize Türkiye: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni (1), İkinci Genişletilmiş Taslak, Ankara, 7 Nisan 2001, s.11.

[146] Karluk, 2005, s. 425.

[147] Eray Bozan, 2001 Ekonomik Krizinin 5 Nedeni ve Sonuçları, 5 Aralık 2017. İnternet Erişimi: https://ekonomist.co/ekonomist/ekonomi/2001-ekonomik-krizi-nedeni-sonucu-8466/ . Erişim tarihi: 15.12.2017.

[148] Karakayalı, 2009, ss. 570-571.

ihracat teşviki hedeflenmiştir. Diğer programlar gibi bu programda da, yabancı tekel sermayenin ekonomiye yön vermesinin önü açık olup, hiçbir sanayileşme hedefi olmadan ulusal sanayinin rekabet gücünü arttıracak bir strateji sunulmamıştır.[149]

Bu program ile enflasyon ile mücadelede başarı elde edilmiş, iç ve dış borçlar sorunu da kısmen çözülmüştür. Faiz oranlarının da düşmesi, programın diğer istikrar programları ile kıyaslandığında daha iyi çözümler ürettiğini göstermektedir.[150]

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın olumlu etkileri Türkiye ekonomisini canlandırmıştır. Gelişen ve büyüyen ekonomide ilk adım, milli gelirin artması olmuştur. 2004 yılında Türkiye, yüksek orta gelir seviyesine çıkmayı başarmıştır.

Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağı serüveni tam bu noktada başlamıştır. Bir ekonomi Orta Gelir Tuzağı kapsamında değerlendirilirken, yanıt alınması gereken önemli sorulardan biri de büyümenin niteliği sorusudur. Bu soruyu yanıtlamak için sektörel analiz yapılarak, büyümenin kaynakları ve sürdürülebilir olup olmadığını açıklamak gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada üst orta gelir seviyesi öncesi Türkiye ekonomisinin hangi yolla büyüdüğü anlatılmaktadır.

Türkiye ekonomisinin nasıl üst orta gelir seviyesine çıktığını anlatmak için, ülkedeki büyümenin yapısından bahsetmek gerekir. Bunun için, sermaye birikim oranlarının büyümeye hangi düzeyde kaynaklık ettiği araştırılmalıdır. Bu nedenle, milli gelir hesaplama yöntemlerinden biri olan, harcamalar yöntemine göre geliri analiz etmek gerekmektedir.

Harcamalar yöntemine göre milli gelir; özel ve kamusal tüketim, sermaye birikimi, stok değişmeleri, ihracat/ithalat farkının toplamından meydana gelmektedir.[151]

[149] Bağımsız Sosyal Bilimciler-İktisat Grubu, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Ankara, Haziran, 2001, s. 8.

[150] Cüneyt Yenal Kesbiç ve Mustafa Çevik, Döviz Kuruna Dayalı İstikrar Politikalarının Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Model Denemesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Cilt 12, Isparta, 2007, s. 114.

[151] B. Ali Eşiyok, İktisadi Dönemler İtibariyle Türkiye Ekonomisinde Kalkınma (1923-2004), Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara, Şubat, 2006, s. 28.

Tablo 13: Harcamalar Yöntemi ile Seçili Yıllarda GSYİH Değişimi (1987 Fiyatları ile Milyar TL*)

Harcama Unsurları	1980	1990	2000	2004
Cp	39.112	57.803	80.935	87.897
Cg	3.865	6.297	10.304	9.748
It	9.816	21.670	33.166	32.802
Ig (1+2)	4.918	6.915	8.635	6.180
Meg (1)	2.381	2.450	2.686	1.702
Ocg (2)	2.538	4.466	5.949	4.478
Ip (1+2)	4.898	14.755	24.531	26.622
Mep (1)	866	6.678	15.496	19.666
Bop (2)	4.062	8.077	8.581	6.957
CS	225	1.513	3.082	11.145
X	2.645	14.184	39.233	61.033
M	-5.368	-18.027	-47.481	-65.515
GDP	50.296	83.440	118.950	137.110

Kaynak ve Notlar: DİE ve B. Ali Eşiyok, İktisadi Dönemler İtibariyle Türkiye Ekonomisinde Kalkınma (1923-2004), Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Şubat, 2006, Ankara, s. 31.
* Elde edilen verilerin güvenilirliği nedeniyle, daha sağlıklı yorum yapabilmek adına 1987 yılı fiyatları baz alınmıştır.

Cp: özel nihai tüketim

Cg: devlet nihai tüketimi

It: sabit sermaye yatırım tutarı

Ig: kamu sektörü sabit sermaye yatırım tutarı

Meg: kamu kesimi makine ve ekipmanı yatırımları

Ocg: kamu kesimi bina ve bina dışı inşaat yatırımları

Ip: özel sektör toplam sabit sermaye yatırımları

Mep: özel kesim makine ve ekipman yatırımları

Bcp: özel sektör bina inşaat yatırımları

CS: stok değişmeleri

X: ihracat

M: ithalat

GDP: GSYİH

Yukarıda Tablo 13'te harcamalar yöntemine göre GSYİH bileşenleri gösterilmiştir. İncelenen verilere göre, özel tüketim harcamaları milli gelirin en temel unsuru haline gelmiştir. 1980 yılında yaklaşık 50.000 Milyar TL'lik milli gelirin, 39.000 Milyar TL'si özel tüketim harcamalarından meydana gelmiştir. 2004 yılında durum biraz değişmiştir. Yaklaşık 140.000 Milyar TL'ye yükselen milli gelirin, 88.000 Milyar TL'sini özel tüketim harcamaları oluşturmuştur. Sonuç olarak, özel tüketim harcamaları kaleminin milli gelirdeki payı düşmüştür. GSYİH içerisinde özel tüketim harcamalarından sonra temel ikinci pay, ihracat kalemidir. Üçüncü pay ise, gayri safi sabit sermaye birikimine aittir. Sabit sermaye birikimi unsuru incelendiğinde, geçen zaman içerinde çok az arttığı gözlenmektedir. İhracat unsuru ise, yüksek bir oranla artmış ve 1980 yılında 2.645 Milyar TL iken, 2004 yılında bu rakam 61.033 Milyar TL olmuştur. Burada önemli bir husus dikkat çekmektedir. İhracat kaleminin yanında ithalat kalemi de önemli miktarda artmıştır. 2004 yılı verileri incelendiğinde, ithalat değerinin ihracat değerinden yüksek olduğu görülmektedir. Bunun anlamı, bu değerin GSYİH üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta ise, kamu kesimi sabit sermaye birikiminde görülen düşüştür. Bu duruma neden olan unsurun, kamu kesimi ve ekipmanları sabit sermaye birikimi olduğu açıkça görülmektedir. 1980 yılında GSYİH'nin yaklaşık 5.000 Milyar TL'si kamu sabit sermaye yatırımıdır. 2004 yılında yaklaşık 140.000 Milyar TL olan GSYİH'nin yalnızca 6.180 Milyar TL'si kamu sabit sermaye yatırımlarından meydana gelmiştir.[152]

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, milli gelirin yapısı incelenmiştir. Ekonomik büyüme oranlarını incelemek için, Orta Gelir Tuzağı kavramı özelinde ekonomide mutlaka kişi başına GSYİH gelişiminden bahsetmek gerekmektedir. Kişi başına GSYİH'nin gelişiminde rol alan bazı unsurları açıklamakta çok büyük fayda vardır. Bu unsurlar nüfus ve büyüme hızıdır. Aşağıdaki Tablo 14'te seçili yıllar itibariyle başlıca göstergelerden bahsedilmektedir.

[152] Eşiyok, 2006, ss. 29-30.

Tablo 14: Seçili Yıllarda Türkiye'nin Büyüme Oranları

Yıllar	Nüfus	Kişi Başına GSYİH Değeri ($)	Kişi Başına GSİYH Büyüme Hızı (%)
1975	39.277.211	1.110	4,7
1980	43.975.921	1.860	-4,6
1985	49.133.883	1.310	2,1
1990	53.921.699	2.310	7,4
1995	58.486.381	2.850	6,2
2000	63.240.121	4.300	5,0
2001	64.191.474	3.550	-7,4
2002	65.143.054	3.560	4,9
2003	66.085.803	3.910	4,1
2004	67.007.855	5.220	8,1

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/country/turkey . Erişim tarihi: 05.01.2018.

Dünya Bankası sınıflandırmasına göre, 1.005 Dolar ve altı düşük gelirli ülkelerdir. 1.006-3.955 Dolar arası düşük orta gelirli, 3.956-12.235 Dolar arası gelir seviyesine sahip ülkeler ise yüksek orta gelirli ülkeler sınıfına dahil edilmiştir.[153] Yukarıda Tablo 14'te görüldüğü üzere, Türkiye 1975 yılında düşük orta gelirli ülkeler sınıfına geçmiş ve 2004 yılında yüksek orta gelirli ülkeler sınıfına terfi etmiştir. Bir ülkedeki üretimi artıran önemli faktörlerden biri nüfus artışıdır. Ülkemizde yıllar içinde yaşanan özellikle çalışan nüfus artışı, üretime katkı sağlamıştır. Üretim miktarı artan Türkiye, 2000'li yıllara geldiğinde kişi başına düşen gelirini yükseltmeyi başarmıştır. Tabloda dikkat çeken bir ayrıntı ise, 2000 yılında kişi başına düşen gelirin yüksek orta gelir seviyesini aşmış olmasıdır. Ancak literatürde, Türkiye'nin 2004 yılında yüksek orta gelir düzeyine ulaşmış olduğu bilgisi yer almaktadır. Bunun nedeni ise, ülkemizde yaşanan büyük döviz krizidir. 2001 krizi ile oluşan TL'nin değer kaybı, dolar bazında kişi başına geliri sürekli olarak düşürmüştür. 2003 yılında TL'nin değer kazanmasıyla birlikte gelir seviyesi yeniden yükselmiştir.[154]

Tablo 14 verileri, yıllar itibariyle kişi başına düşen gelirin gelişimini göstermiş ve 2004 yılında Türkiye yüksek orta gelirli ülkeler sınıfına yükselmeyi başarmıştır. Yaşanan gelir artışı, ekonominin düzeldiğinin ve büyüdüğünün bir kanıtıdır. Bu büyümenin niteliğini öğrenmek için, sektörlerin büyüme sürecine olan katkısını açıklamak gerekmektedir.

[153] World Bank, 2017. İnternet Erişimi: https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2017-2018 . Erişim tarihi: 05.01.2018.

[154] Mahfi Eğilmez, Kendime Yazılar, 2012. İnternet erişimi: http://www.mahfiegilmez.com/2012/12/orta-gelir-tuzag-ve-turkiye.html . Erişim tarihi: 05.01.2018.

Türkiye'de iktisadi faaliyet kolları 2000'li yıllardan sonra artmıştır. Bu nedenle elde edilen veriler kısıtlıdır. Kısıtlı veriler ışığında bu faaliyet kolları tarım, sanayi ve hizmetler sektörü olarak üç ana dalda incelenmiştir.

Aşağıda verilen tabloda başlıca sektörlerin milli gelir içerisindeki değişim oranları yer almaktadır.

Tablo 15: Seçili Yıllarda GSMH ve Ana İktisadi Faaliyet Kollarının Değişim Oranı (%)

Yıllar	GSMH (%)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
1980	-2	1,3	-3,6	-4,1
1985	4,3	-0,3	6,5	5,0
1990	9,4	7,0	9,3	10,1
1995	8,0	1,3	12,5	7,6
2000	6,3	3,8	6,2	7,0
2004	9,9	2,0	9,4	11,8

Kaynak: TÜİK, 2010, s. 647.

Yukarıdaki Tablo 15, seçili yıllar itibariyle milli gelirin ve ana iktisadi faaliyet kollarının yüzdelik olarak bir önceki yıla göre değişimini göstermektedir. Tabloda dikkat çeken ayrıntı, milli gelir değişiminin sanayi sektörünün değişimi ile doğru orantılı olmasıdır. Yıllar itibariyle incelendiğinde, 1980, 1995 ve 2000 yılları ekonominin kötü olduğu, yaşanan siyasi ve ekonomik krizlerden ülkenin etkilendiği görülmektedir.

Tarım ülkesi olarak adlandırılan ülkemiz, yanlış politikalar sonucu kendi kendine yetemez hale gelmiştir. Türkiye'de tarım sektörünün alt kolları; çiftçilik ile hayvancılık, ormancılık ve balıkçılıktan meydana gelmektedir.

1980'li yıllarda ekonominin dışa açılması, tarım sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Sanayi ve hizmetler sektörünün gelişimine ağırlık verilmiştir. Liberalleşmenin ağır bedeli 1990'lara gelindiğinde kendini göstermiştir. 5 Nisan Kararları'ndan sonra, iç ve dış borçlar nedeniyle ekonomi kısa süreli çöküşe uğramış ve o dönemde tarım, sanayi ve hizmetler sektörü de negatif büyümüştür. Alınan tedbirler ile 1995 yılında özellikle sanayi sektörü gelişmiştir.

2000'li yıllara yaklaşırken ekonomi, toparlanmaya başlamış ancak 2001 krizi ile bir durgunluk daha yaşamıştır. Ancak, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile 2004 yılına kadar toparlanmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, sanayi ve hizmet sektöründen ziyade, tarım sektörü eski önemini yitirmiş ve değişim oranı çok azdır.

Aşağıda Tablo 16'da Türkiye ekonomisinde dışa açılmanın ekonomik büyümeye olan etkisini göstermek amacıyla, sektörlerin ihracat ve ithalat payları seçili yıllara itibariyle verilmiştir. Bunun sebebi, 1980'lerden itibaren neoliberal politikaların uygulanmasıyla ülkede ihracat ve ithalat miktarlarının yüksek oranda artmasıdır.

Tablo 16: Seçili Yıllarda Ana Sektörlerin İhracat ve İthalat İçerisindeki Payı (%)

Yıllar	Tarım		Madencilik		Sanayi		Diğer	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1980	56,0	1,0	6,6	39,9	36,6	59,1	0,9	-
1985	20,8	2,5	3,0	31,8	76,0	65,7	0,2	-
1990	15,6	5,1	2,5	18,9	81,1	73,5	0,8	2,5
1995	8,5	5,3	1,8	11,4	89,0	80,0	0,7	3,3
2000	6,0	3,9	1,4	13,0	91,9	81,1	0,7	2,0
2004	4,2	2,8	1,0	11,3	94,3	82,5	0,5	3,4

Kaynak: TÜİK, 2007, s. 439. TÜİK, 19.03.2008 İnternet erişimi: www.tuik.gov.tr . Aktaran; Sinem Yapar Saçık, 1980-2006 Döneminde Türkiye'nin Dış Ticaret Politikaları ve Performansı, Mevzuat Dergisi, Sayı. 140, Ağustos, 2009. İnternet erişimi: https://www.mevzuatdergisi.com/2009/08a/02.htm . Erişim tarihi: 05.01.2018.

Tablo 16 incelendiğinde, 2000'li yıllarda ihracat payının en yüksek olduğu sektörün sanayi olduğu görülmektedir. İhracat kaleminde en büyük azalış, tarım sektörüne aittir. Nitekim, uygulanan politikalar sonucu tarım sektörü ihracatı azalırken beraberinde ithalat artışını da getirmiştir. Madencilik sektörü özelinde incelenen verilerde, bu sektörün ihracat ve ithalatta payının azaldığı görülmektedir. Türkiye'nin yüksek orta gelir seviyesine çıktığı 2004 yılında yüzde 94'lük ihracat payı ile sanayi sektörü öncü konuma gelmiştir. İthalat verilerinde de durum aynıdır ve sanayi sektörü birinciliği korumaktadır.

Tablo 16'da gösterilen ithalat verilerinden hareketle, burada açıklanması gereken önemli bir husus vardır. Ekonomide büyümenin niteliğini araştırmak için, ihracat ve ithalatta iktisadi mal türlerinin hangi oranlarda kullanıldığını incelemek gerekmektedir.

Bilindiği üzere, Türkiye 1994 ve 2001 yıllarında dış borçlarından kaynaklanan büyük iki kriz yaşamış ve ödemeler bilançosu açık vermiştir. Ödemeler bilançosundaki açıkları kapatmak için kalıcı çözüm yolu, ihracatı arttırmaktır. Kısa dönemde ekonomiyi rahatlatmak için anlık çözüm yolu ise, kısa süreli para politikalarıdır. Hammadde ve sermaye malı ithalatını azaltmak ekonomide ki açıkların meydana getirdiği sıkıntıları geçici olarak durdurduğu bilinmektedir. Fakat bu malların ithalatının azaltılması, üretimin azaltılması

anlamına gelmektedir. Bu nedenle üretim miktarında kayıp yaşanmaması için önemli olan, tüketim malları ithalatını azaltabilmektedir.[155]

Buradan yola çıkarak, ihraç ve ithal edilen mal türlerinin ekonomik büyümeye olan etkileri anlatılmaktadır.

Tablo 17: İhracat ve İthalatta Geniş Ekonomik Grupların Payı (%)

Yıllar	Sermaye		Tüketim		Hammadde		Diğer	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1980	1,7	10,1	45,8	4,6	52,5	85,3	-	-
1985	2,5	16,1	41,2	5,9	56,3	78,0	-	-
1990	2,4	18,0	51,4	9,4	46,2	72,4	00,1	0,14
1995	3,9	22,7	54,8	6,5	41,3	70,6	00,3	0,25
2000	7,8	20,9	50,4	12,7	41,6	66,1	0,17	0,37
2004	10,3	17,8	48,3	12,4	41,1	69,3	0,30	0,51

Kaynak: TÜİK. Aktaran; Saçık, 2009, internet erişimi: https://www.mevzuatdergisi.com/2009/08a/02.htm . Erişim tarihi: 05.01.2018.

Tablo 17 verilerinden hareketle, ülkedeki ihracatın yüksek oranda bir bölümünün tüketim ve hammadde malından meydana geldiğini söylemek gerekir. Ayrıca ekonomideki ithalat oranının yaklaşık yüzde 70'i hammadde ithalinden oluşmaktadır. Yüksek hammadde ithali, petrol ürünlerinden kaynaklanmaktadır.[156] Türkiye ihracatının lokomotif sektörü, otomotiv sektörüdür. Bu sektörü, hazır giyim ve tekstil, beyaz eşya ile tarım ve gıda ürünleri sektörü takip etmektedir.[157] Ülkede en çok ihracatın yapıldığı sektör olan sanayinin alt dalı, otomotiv sektörüdür. Tablodaki ithalat verileri ışığında, hammadde malı ithalatının açık ara farkla birinci sırada oluşu, ülkede sanayi sektörünün dışa bağımlı olduğunun bir kanıtıdır.[158]

Türkiye ekonomisinde ithalat, ihracattan daha fazla yapılmaktadır. En çok ithalat yapılan ürünler ise, doğalgaz ve petrol, otomotiv ile elektronik aletlerdir.[159] Bu durum ülkedeki ihracatın neredeyse tamamının ithalata bağımlı olduğunu göstermektedir. Bunun

[155] Aydın Sarı, Döviz Kuru, Sermaye Malları, Ara Mal ve Tüketim Malı İthalatı Arasındaki Uzun Dönemli Nedensellik Analizi: 2000-2013 Dönemi, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi, Cilt 2, Sayı 1, 2015, İstanbul, s. 33.

[156] Sinem Yapar Saçık, 1980-2006 Döneminde Türkiye'nin Dış Ticaret Politikaları ve Performansı, Mevzuat Dergisi, Sayı 140, Ağustos, 2009. İnternet erişimi: https://www.mevzuatdergisi.com/2009/08a/02.htm . Erişim tarihi: 05.01.2018.

[157] Ata Kurumsal. İnternet Erişimi: https://www.atakurumsal.com/turkiyede-en-cok-ihracati-yapilan-urunler-ve-ihracat-yapilan-ulkeler/ . Erişim tarihi: 05.01.2018.

[158] Web sitesi yazarı, Bildiginekonomi, İhracat ve İthalat Kalemleri, 01.04.2014. İnternet erişimi: http://bildiginekonomi.net/2014/04/ihracat-ve-ithalat-kalemleri/ . Erişim tarihi: 05.01.2018.

[159] Ata Kurumsal. İnternet Erişimi: https://www.atakurumsal.com/turkiyede-en-cok-ithalat-yapilan-urunler-ve-ulkeler/ . Erişim tarihi: 05.01.2018.

doğal bir sonucu olarak da, Türkiye'de ihracat artışının ithalatı arttırmasıyla sürekli olarak dış ticaret açığı sorunu yaşanmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak, Türkiye ekonomisi dışa bağımlı biçimde büyüyerek yüksek orta gelirli ülkeler seviyesine çıktığı söylenebilmektedir.

Türkiye 2004 yılı itibariyle yüksek orta gelir seviyesine ulaşmış bir ülkedir. Felipe vd., yaptıkları çalışmalarda bir ülkenin Orta Gelir Tuzağı'na düşme durumunu, 14 yıl süre ile orta gelir seviyesinden yüksek gelir seviyesine çıkamaması olarak tanımlamıştır.[160] Bu nedenle aşağıda üst orta gelir seviyesinde yer alan ülkemizin günümüze kadar olan süreçte ekonomik durumu incelenmiştir. Bu dönemde yaşanan krizden bahsedilerek, sürdürülebilir büyümenin sağlanamamasının nedenleri araştırılmıştır.

2.1.4. Hızlı Büyüme Sürecinde Türkiye Ekonomisi (2005-2008)

Türkiye ekonomisini anlatmadan önce bahsedilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Yıllardır darbelerin yaşandığı ve siyasi iktidarın sağlanamadığı ülkede, 2002 genel seçimleri sonrasında ülkede tek bir parti iktidara gelmiştir. Siyasi krizlerin, ekonomik büyüme üzerinde olan etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Ülkede yıllardır yaşanan siyasi istikrarsızlık son bulmuştur.

Türkiye, üst orta gelir sınıfına dahil olduktan sonra 2008 yılının son çeyreğine kadar ekonomik büyümesine sürekli olarak devam etmiştir.[161] IMF destekli Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı bu dönemde de devam etmiş hatta 2005 yılında yeniden bir stand-by antlaşması imzalanmıştır. Buradan yola çıkarak Türkiye'de 1998-2008 yılları arasında kesintisiz şekilde IMF programlarının uygulandığı söylenebilmektedir.[162]

2007 yılına kadar ülke ekonomisinde yüksek büyüme oranları gerçekleşmiştir. Ayrıca, ihracat ve üretimde yüksek oranlı artışlar meydana gelmiştir. Büyüme yapısından bahsedilecek olursa, cari açığı artmaya devam etmiştir. 2008 yılında yaşanan kriz öncesinde küresel likidite bolluğu sayesinde, finansman sorunuyla karşılaşmamıştır.[163]

Türkiye ekonomisinin hızlı büyüme sürecinde nasıl büyüdüğünü anlatmak için daha önce bahsedildiği gibi gelirin, harcamalar yöntemine göre analiz edilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda kriz öncesi kadar, Türkiye ekonomisinin büyüme yolu harcamalar yöntemine göre milli gelir analizi ile anlatılmaktadır.

---

[160] Felipe ve diğerleri, s. 1.

[161] Karahan ve diğerleri, s. 100.

[162] Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi (1908-2005), İmge Kitabevi, 11. baskı, Ankara, Eylül, 2007, s. 173.

[163] Fatih Acar, Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013), ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Ekim-Aralık 2013, s. 17.

Tablo 18: Harcamalar Yöntemine Göre Milli Gelir Analizi (2005-2008, Bin TL)

Göstergeler	2005	2006	2007	2008
GSYİH	673.702.943	789.227.555	880.460.879	994.782.858
Özel Nihai Tüketim	431.595.428	491.457.673	551.480.230	612.911.888
Devlet Nihai Tüketimi	82.898.243	102.712.569	118.862.212	136.337.707
Gayri Safi Sabit Sermaye Yatırımları	179.547.342	226.412.643	247.402.873	267.077.456
İthalat	164.513.946	209.150.753	229.530.524	269.387.845
İhracat	141.597.411	170.871.064	186.835.775	227.071.695

Kaynak: TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Temel Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Listesi, İnternet Erişimi: http://www.sbb.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx . Erişim tarihi: 15.01.2018.

Tablo 18'de veriler, 2009 yılı baz alınarak ve cari fiyatlarla uyumu sağlanarak oluşturulmuştur. Harcamalar yöntemine göre gelir analizi göstergelerinde yapılan değişiklik ile bilgilerin güncelliği ve anlaşılırlığı açısından bu şekilde tercih edilmiştir. Tablodan hareketle, dört yıl içerisinde GSYİH'nin yükselerek yaklaşık 995 Bin TL olduğu görülmektedir. Milli gelirin oluşumunda en büyük pay, tüketim harcamalarına aittir. Özellikle özel tüketim harcamaları 613 Bin TL'ye ulaşarak hasılaya yüzde 61,6 oranında bir katkı sağlamıştır. Gayri safi sabit sermaye yatırımlarında görülen artış GSMH artışına katkıda bulunmuştur. Yıllar itibariyle incelendiğinde, milli gelir içerisindeki sermaye yatırım payları yüzde 26,7'den yaklaşık yüzde 28'lere yükseldiği ve son olarak 2008 yılında yeniden yüzde 26'lara indiği görülmüştür. Tabloda dikkat edilmesi gereken nokta ithalat rakamlarıdır.[164] Çünkü, 2004 yılı öncesi ekonomi analizinde ithalata bağımlı büyüme gerçekleştiği gözlenmiştir. Tabloda, son dört yılda yaklaşık olarak ihracatın 85 Bin TL, ithalatın ise 104 Bin TL arttığı gösterilmektedir. İthalat artışı, ihracata göre daha fazla olmuştur. İthalatın milli gelir içerisindeki payı, ihracatın payına göre daha fazladır.

Tablo 18, Türkiye'nin ithalata bağımlı büyümeye devam ettiğini göstermektedir. Bu durumun neden devam ettiğini açıklamadan önce, Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağı'nın neresinde yer aldığını görmek için, dolar bazında büyüme oranlarından bahsetmekte fayda vardır. Aşağıda Tablo 19'da kişi başına GSYİH artışı gösterilmektedir.

[164] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Temel Ekonomik Göstergeler, internet erişimi: http://www.sbb.gov.tr/Pages/TemelEkonomikGostergeler.aspx . Erişim tarihi: 15.01.2018.

Tablo 19: Türkiye Ekonomisi Büyüme Oranları (2005-2008)

Yıllar	Nüfus	Kişi Başına GSYİH ($)	Kişi Başına GSYİH Büyüme Hızı (%)
2005	67.903.406	6.760	7,9
2006	68.763.405	7.820	5,7
2007	69.597.281	8.880	3,9
2008	70.440.032	9.770	-0,4

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/country/turkey . Erişim tarihi: 15.01.2018.

Tablo 19 incelendiğinde, nüfus ve kişi başına gelirin son üç yılda arttığı görülmektedir. Ancak, burada karşımıza ithalata dayalı büyüme haricinde başka bir sorun çıkmaktadır. Tabloda dikkat çeken nokta, kişi başına gelirin artış hızının yıllar itibariyle düşmüş olmasıdır. Bu düşüşün nedeni, tarım üretimindeki gerilemedir. 2002-2006 yıllarında hızlı büyümeyi sağlayan sanayi üretimi olmuştur. Bu sektörün büyüme hızının azalması ile birlikte ekonomik büyümede yavaşlama meydana gelmiştir.[165] Ayrıca büyüme hızının düşmesinde; 2007 yılında meydana gelen uluslararası dalgalanmalar ve iç siyasette yaşanan belirsizlik ile seçimlerde etkili olmuştur.

Ekonomideki gelişimi anlatmak için, büyümede yavaşlamaya neden olan sektörlerin analizinin yapılması gerekmektedir. Bu nedenle aşağıda Tablo 20'de, sektörlerin ve milli gelirin değişim oranları gösterilmektedir.

Tablo 20: Ekonomide GSMH ve Ana Sektörlerin Değişim Oranları (%)

Yıllar	GSMH	Tarım	Sanayi	Hizmet
2005	16,8	14,7	16,4	14,3
2006	17,1	3,3	17,6	18,1
2007	11,6	2,8	10,8	10,1
2008	13,0	12,5	11,5	13,2

Kaynak: Bumko, internet erişimi: http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html . Erişim tarihi: 15.01.2018.

Tablo 20'de milli gelirin oluşumunda yer alan başlıca sektörlerin bir önceki yıla göre değişim oranları görülmektedir. Dikkat çekici husus ise, tarım sektöründeki ani değişimdir. Büyümede yavaşlamaya neden olan bu sektör, çeşitli sebeplerden ötürü sekteye uğramıştır. Bu sebepler, ticaret hadlerinin tarım ürünleri aleyhine işlemesi ve tarım ürünleri talep

[165] TÜSİAD, 2008 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, Graphis Matbaa, İstanbul, Aralık, 2017, s. 14.

esnekliğinin düşüklüğü olarak sıralanabilir.[166] Bu sebeplerin haricinde ve daha da önemlisi tarım sektörünün geleceğini etkileyen kararlar, IMF ile yapılan antlaşmalar sonrası uygulanan kararlardır. Bu kararlar kısaca şöyledir; var olan destekleme sisteminden vazgeçilerek girdi ve çıktıya dayalı yani küçük üreticiyi hedefleyen doğrudan gelir sistemine geçilmesi, hububat, tütün ve şeker pancarı gibi Türk tarımında önemli yer kaplayan ürünlerin destekleme alımlarının kaldırılması ve fiyatlarının dünya fiyatları ile eşitlenmesi, hükümetin çiftçilere verdiği kredi desteklemelerinin kaldırılması, çeşitli KİT'lerin özelleştirilmesidir (Çaykur, Tekel, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., İstanbul Gübre Sanayi A.Ş., Türkiye Gübre Sanayi A.Ş., Türkiye Zirai Donatım Kurumu). Tüm bu durumlar, çiftçiye verilen ekonomik desteğin sınırlandırılmasına neden olmuştur. Ayrıca ülkemizdeki tarım ürünleri maliyeti, dünyadaki tarım ürünleri maliyeti ile aynı olmadığı için, Türkiye fiyat eşitlemesinden zararlı çıkmıştır.[167] Uygulanan yanlış politikalar üzerine, mevsim normallerinin üzerine çıkan hava sıcaklığı 2007 yılında kuraklığa neden olmuştur. Tarım sektörü kuraklıktan olumsuz şekilde etkilenmiştir.[168]

2005-2006 yıllarında döviz kurlarının dengede kalmasıyla maliyet fiyatlarının gerçekçi olması ve ekonomiye duyulan güven ile fiyat istikrarı sağlanması sanayi sektörünü ilk etapta olumlu etkilemiştir. Özellikle makine ve tekstil alanı haricinde üretim ve buna bağlı artış satışlara yansımıştır. Euro'nun Dolar karşısında değer kazanması ile beraber, ülkede yapılan ithalat Dolar, ihracat ise Euro üzerinden olduğu için sanayi sektörü kazancı fazla olmuştur. [169] Daha sonra, artan enflasyondan kaynaklanan sorunlar, sanayide rekabet gücünün düşmesine neden olmuştur. Özellikle imalat sanayinde oluşan sorunlar ise, ülkede teknolojinin üretilen bir düzeye ulaşamaması, ar-ge faaliyetlerine yeterli kaynak ayrılmaması, girdi fiyatları ve finansman giderlerinin yüksek olmasıdır.[170] Ülkemizde ithalatta ve milli gelirden alınan paylarda öncü sektör olan sanayi sektörü, hizmet sektörü ile başa baş konuma gelmiştir.

Burada bahsedilmesi gereken ve ekonomiyi etkileyen önemli bir husus, enflasyon konusudur. 2006 yılından itibaren uygulamaya geçen açık enflasyon rejimi hedeflemesi, yüksek faiz/ucuz döviz ile ithalatı cazip hale getirmiştir. İthalatın karşısında yerli üretim

---

[166] Neslihan Yalçınkaya, M. Hakan Yalçınkaya, Coşkun Çılbant, Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, Manisa, 2006, s. 99.

[167] Gökhan Günaydın, Türkiye Tarım Sektörü, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım ve Mühendislik Dergisi, Kozan Ofset Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., Ankara, 2006, s. 21. Zeki Doğan, Seçkin Arslan, Ayberk Nuri Berkman, Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, Ocak, 2015, s. 34.

[168] Karakayalı, 2009, ss. 574-575.

[169] Mesut Doğan, Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 28, İstanbul, Temmuz, 2013, s. 226. İnternet Erişimi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3353 . Erişim tarihi: 17.01.2018.

[170] Karakayalı, 2009, s. 302.

dayanamamış ve ucuz döviz borçlanmayı gerektirmiştir. Bunların bir sonucu olarak, cari açık artmış ve ülkede tamamen büyüme yurtdışından gelecek sermaye akımına yani ithalata bağlanmıştır.[171]

Sanayi sektörünün aynı zamanda, Türkiye ekonomisinin dış ticaretinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Ekonomik büyümeden bahsederken, lokomotif sektör sanayi ve diğer ana sektörlerin ithalat ve ihracatı nasıl etkilediğini anlatmak gerekmektedir. Bu nedenle, Tablo 21'de ana sektörlerin ithalat ve ihracat içerisindeki payları gösterilmektedir.

Tablo 21: Ana Sektörlerin Dış Ticaret İçerisindeki Payı (%)

Yıllar	Tarım		Madencilik		İmalat Sanayi	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2005	4,6	2,4	1,0	14,0	93,7	80,7
2006	4,1	2,1	1,3	15,8	93,8	79,1
2007	3,5	2,7	1,7	14,9	94,2	78,8
2008	3,0	3,2	1,6	17,7	94,8	74,4

Kaynak: Özdemir ve Durusoy, 2011, s. 466.

Tablo 21 verileri, ithalata dayalı büyüyen ekonominin aynı şekilde devam ettiğinin bir göstergesidir. Özellikle sanayi sektörü payında, imalat sektörü baz alınmıştır. Bunun nedeni, diğerlerine göre üretimin imalat sektöründe yapılması ve 2004 yılından sonra ekonomide bu sektörün ön planda olmasıdır.

Madencilik sektörü gelişme gösterirken, hala ithalata bağımlı olduğu görülmektedir. Diğer verilerle kıyaslandığında, bir tek tarım sektöründe ihracat düşüş halindedir. İthalat incelenecek olursa, yine bir tek tarım ithalatı artış göstermiştir. Kriz öncesi dönemde, tarım sektörünün ekonomideki rolünün çok azaldığı görülmektedir. Lokomotif sektör olan imalat ise, hala dışa bağımlı halini sürdürmektedir.

Türkiye ekonomisinde enflasyon ve cari açık sorunu devam ederken, büyümenin niteliğini kavramak için mal gruplarının dış ticaretteki paylarından bahsetmekte yarar vardır. Aşağıda Tablo 22, dış ticaretin mal gruplarına göre dağılımı göstermektedir.

[171] Deniz Kaya, Türkiye'de Enflasyon Neden Düşmüyor?, Şubat, 2016. İnternet Erişimi: https://www.gelenek.org/turkiyede-enflasyon-neden-dusmuyor . Erişim tarihi: 17.01.2018.

Tablo 22: Dış Ticarette Geniş Ekonomik Grupların Payı (%)

Yıllar	Sermaye Malı		Ara Malı		Tüketim Malı		Diğer	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2005	10,8	17,4	41,2	70,1	47,4	11,9	0,4	0,4
2006	11,0	16,7	44,1	71,3	44,1	11,5	0,6	0,3
2007	12,8	15,9	46,0	72,7	40,7	10,9	0,4	0,4
2008	12,7	13,8	51,3	75,1	35,7	10,6	0,3	0,3

Kaynak: Özdemir ve Durusoy, 2011, s. 469.

Tablo 22 incelendiğinde, Türkiye'de en çok ara malı ithalatının yapıldığı görülmektedir. Bu sıralamayı sermaye malı takip etmekte ve ardından tüketim malı gelmektedir. Veriler ışığında, ihracatta tüketim malının düştüğü ve sermaye ile ara malın ihracatının ise azaldığı gözlenmektedir. Bunun kaynağı, sermaye malları ve özellikle yarı-mamul ara mallarının ihracatındaki artıştır. Türkiye'de ara malların ithalat payı ortalama yüzde 70'ler bandındadır. Bu ara malların çoğunluğu, sanayi için işlem görmüş hammaddeler ile işlem görmemiş yakıt ve yağlardan meydana gelmektedir. Ara malı ihracatı ve ithalatının bu şekilde artışı, Türkiye ekonomisinde kaygıya yol açmakta ve "ithalata dayalı ihracat ve üretim modelinde ithalatlaşma" olarak yorumlanmaktadır.[172]

2008 yılında dünya ekonomisinde yaşanan kriz öncesi Türkiye ekonomisinde sektörlerin gelişimi anlatılmış ve büyümedeki düşüşten bahsedilmiştir. Aşağıda ise, kriz sonrası ülkemizde günümüze kadar meydana gelen ekonomik gelişmeler anlatılmaktadır.

2.1.5. 2008 Küresel Finans Krizi Beraberinde Türkiye'de Orta Gelir Tuzağı (2009-2017)

2007 yılının ortalarında Amerika Birleşik Devletleri konut piyasalarında sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlar 2008 yılında krize dönüşüp, diğer ülkeleri etkisi altına alarak küresel finans krizi haline gelmiştir. Krizin başlıca nedenleri arasında, likidite bolluğu sonucunda verilen krediler, menkul kıymetlerin aşırı değerlenmesi, saydamlık eksiği ve derecelendirme kuruluşlarının yetersizliği yer almaktadır. Bu dönemde, denetleyici kuruluşlar müdahalede gecikmiş ve kriz ortamı oluşmuştur. Amerika' da banka iflasları ve mali sistemdeki devletleştirmelerden sonra kriz reel sektöre yansımış ve küresel büyüme oranlarını düşürmüştür. Ayrıca enflasyonist etki yaratmıştır.[173]

[172] Yeldan ve diğerleri, s. 55.

[173] Doğan Alantar, Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, Türkiye Ekonomik ve Mali Araştırmalar Vakfı, Maliye ve Finans Yazıları Dergisi, Cilt 1, Sayı 81, İstanbul, 2008, s. 1.

Türkiye'de krizin etkileri 2008'in son çeyreğinden başlayarak, hala etkileri sürmektedir. 2001 krizi Türkiye tarihinde yaşanan en büyük kriz olmasına rağmen, ekonomi çabuk toparlanmıştır. Ekonomik büyümesi yavaşlayan Türkiye, 2008 krizi ile durgunluk içine girmiştir. Ayrıca bu kriz, diğerlerine kıyasla daha kalıcı hasar bırakarak, ekonomide var olan borçlanma, dış açık gibi sorunları sürekli hale getirmiştir. Bunların bir sonucu olarak, gelir seviyesi günümüze kadar 8.000-10.000 Dolar aralığında seyretmeye devam etmiştir. Ülke Orta Gelir Tuzağı'na yakalanmıştır.

Tablo 23 ile seçili yıllar bazında kriz sonrası Türkiye ekonomisi büyüme seyri incelenerek Orta Gelir Tuzağı'nın ekonomide yeri belirlenmiştir. Bunu yaparken, harcamalar yöntemiyle GSYİH hesaplanması yönteminden faydalanılmıştır. Bunun sebebi, büyümenin kaynaklarını analiz etmektir.

Tablo 23: Küresel Finans Krizi Sonrası Büyüme Süreci (Bin TL)

Göstergeler	2009	2015	2017
GSMH	999.191.848	2.338.467.494	3.106.536.751
Devlet Nihai Tüketim Harcamaları	157.576.388	324.551.507	450.496.428
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	619.462.058	1.411.800.255	1.834.155.684
Gayri Safi Sabit Sermaye Yatırımları	223.566.234	694.786.860	931.869.607
İhracat	225.554.296	545.979.015	770.552.594
İthalat	233.399.242	606.9711.060	910.767.701

Kaynak: TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Temel Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Listesi, İnternet Erişimi: http://www.sbb.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx . Erişim tarihi: 23.01.2018.

Tablo 23'te günümüze kadar Türkiye GSMH rakamları, yeni harcamalar yöntemine göre ve cari fiyatlarla 2009 baz yılı alınarak gösterilmektedir. 3 Milyon TL'ye varan GSMH içerisindeki en büyük pay, tüketim harcamalarından oluşmaktadır. Özel tüketim harcamaları neredeyse milli gelirin yüzde 60'ını meydana getirmektedir. Yaklaşık son on beş yılın dikkat çekici en büyük değişimi, dış ticaret alanında gerçekleşmiştir. Burada kriz sonrası 2009 yılı, 2015 yılı ve günümüze ait en güncel verilerin olduğu 2017 yılı açıklanmıştır. Bunun sebebi, 2014 yılına kadar ekonomi toparlanmış gibi gözükse de 2015 yılından itibaren krizin uzun süreli etkilerinin ortaya çıkmasıdır. 2015 yılından başlayarak döviz kuru yükselişi ve

enflasyonun tekrar iki haneli rakamlara çıkması gibi pek sorun ekonomide baş göstermiştir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu konudan detaylı olarak bahsedilmesi planlanmıştır.

Tablo 23'den anlaşıldığı üzere, Türk ekonomisi tüketime ve ithalata bağımlı olarak GSMH artışı sağlamıştır. Bu tip ekonomilerde üzerinde durulması gereken nokta, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğinin sağlanıp sağlanmadığıdır. Eğer sağlanmadıysa, ekonominin neden durağanlaştığının anlatılması gerekmektedir. Türkiye ekonomisi son veriler incelendiğinde, durağanlaşan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, büyümenin stabil bir hal almasının nedenlerinin açıklanması gerekmektedir. Ekonomik büyümeyi anlatırken öncelikle, Tablo 24'te kişi başına gelirdeki değişim ve büyüme hızı gösterilmiştir. Bunun nedeni, orta gelir seviyesinde yer almaya devam eden ülkemizin yüksek gelir seviyesine yaklaşıp yaklaşmadığını öğrenmek yani tuzaktaki konumu görmektedir.

Tablo 24: Seçili Yıllar Bazında Krizin Büyüme Üzerindeki Etkisi

Yıllar	Nüfus (Bin Kişi)	Kişi Başına GSYİH ($)	Kişi Başına GSYİH Büyüme Hızı (%)
2009	71.339.185	9.580	-5,9
2015	78.271.472	12.000	4,1
2017	80.745.020	10.930	5,5

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/country/turkey . Erişim tarihi: 03.06.2018.

Tablo 24'te yer alan veriler ışığında, nüfus artışının büyüme hızı üzerinde negatif etkiye sahip olduğu görülmektedir. 1929 Büyük Buhran'ı gibi uzun süreli olmayan küresel ekonomik kriz, dünya çapında çabuk sona ermiştir. Fakat Türkiye için aynı durum söz konusu değildir. Kriz sonrası büyüme oranı oldukça gerilemiş hatta negatif olmuştur. Bunun sebebi, küresel ekonomideki daralma ile Türkiye ihracat talebinde meydana gelen düşüştür. İhracatın en fazla yapıldığı ülkeler olan Avrupa Birliği ülkeleri, o dönemde krizden etkilenerek resesyona girmiştir. Ayrıca kriz ortamı yerleşik hanehalkının, dünyaya ve en başta ülkedeki ekonomiye olan güvenini azaltmıştır.[174] Bunun sonucunda, GSMH'nin yaklaşık yüzde 70'ini meydana getiren tüketim harcamaları azalınca, milli gelir de düşmüştür. Görüldüğü üzere, Türkiye orta gelir seviyesinde 10.000 Dolar bandını aşamamış ve büyüme hızının düşmesiyle ekonomide resesyon ortamı oluşmaya başlamıştır.

[174] Birgül Gülsün Yılmaz, 2008-2009 Krizi, Galatasaray Üniversitesi, İktisat Bölümü. İnternet erişimi: http://iktisat.gsu.edu.tr/wp-content/uploads/4.2007-2008-krizi.pdf . Erişim tarihi: 03.06.2018.

2000'li yılların ortalarına kadar dış ticaret ile büyümeyi başaran Türkiye'de, Tablo 23 ve Tablo 24 incelendiğinde ihracat ve ithalat artışına rağmen, ekonomide büyümenin beklenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Durağanlaşan Türkiye ekonomisinde büyümenin niteliğini incelemek için, sektörel bazda GSMH incelenerek, bu sektörlerin konumu Tablo 25 yardımıyla açıklanmıştır.

Tablo 25: GSMH İçerisinde Ana Sektörlerin Değişim Oranı (%)

Yıllar	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
2009	9,1	-4,6	-8,1
2015	9,4	5,1	6,6
2017	4,7	9,2	10,7

Kaynak: TÜİK, Göstergeler Tablosu, internet erişimi: www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2216. Bumko, Büyüme, internet erişimi: http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html . Erişim tarihi: 03.06.2018.

Tablo 25, ülkede sektörlerin milli hasıla içindeki oranının bir önceki yıla göre ne kadar değiştiğini gözler önüne sermektedir. Tabloya göre bu durum, üretimin azalmasıdır. 2009 yılında krizin dış ticaret taleplerine yaptığı kötü etki kendini göstermiştir. Sanayi ve hizmetler sektörü GSMH içerisindeki değişimi, negatiftir. Buna rağmen söylenebilecek tek olumlu gelişme, 2008 yılında biten IMF antlaşmasının tarım sektörü üzerindeki baskısının sona ermesidir. Ve bunun ilk meyvesi olarak, milli hasıla içerisinde tarım sektörü oranı pozitif değerini korumayı başarmıştır. Ancak tablo gösteriyor ki, özellikle 2015 sonrası tarım sektörüne gereken özen gösterilmemiş ve bu sektörün payı günümüzde çok azalarak, ancak yüzde 4 civarında değişim yaşanmıştır. Ülkemizde nüfusun büyük çoğunluğunun tarım üzerinden geçindiği bilinmektedir.[175] Bunun uzun vadeli bir sonucu olarak, nüfusun önemli bir kısmının tarım üzerinden geçiniyor olması 2008 krizinden bu yana ekonomik büyümede durağanlaşmaya neden olmuştur.

Bu noktadan sonra cevaplanması gereken; büyümenin neden durağan hale geldiği ve büyüme oranının pozitif değerlerde seyretmesine rağmen neden hala orta gelir seviyesinden çıkılmadığı sorusudur. Bu sorunun yanıtını cevaplamak amacıyla, makroekonomik göstergelerden yararlanılmaktadır. Yukarıda verilen bilgiler ve bu makroekonomik göstergeler aracılığıyla, Eichengreen vd.'nin ortaya koyduğu büyümede yavaşlama yaklaşımına göre ülkemizdeki durağanlık tespit edilmektedir. Aşağıda Tablo 26, 2009 yılından başlayarak makroekonomik büyüklükleri vermektedir.

[175] Yalçınkaya ve diğerleri, s. 99.

Tablo 26: Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Göstergeleri

Yıllar	GSYİH Büyüme Hızı (%)	Döviz Kuru (TL/$)	İhracat/İthalat (%)	Cari İşlemler Dengesi (Milyon $)	Enflasyon (%)	İç Borç Stoku (Milyon TL)	Dış Borç Stoku (Milyon TL)
2009	-4,7	1.547	72,5	-11.358	6,3	330.005	112.044
2010	8,5	1.500	61,4	-44.416	8,6	352.841	121.305
2011	11,1	1.670	56,0	-74.402	6,5	368.778	150.291
2012	4,8	1.793	64,5	-47.962	8,9	386.542	146.359
2013	8,5	1.901	60,3	-63.621	7,5	403.007	183.185
2014	5,2	2.188	65,1	-43.597	8,9	414.649	197.868
2015	6,1	2.270	69,4	-32.118	7,7	440.124	238.121
2016	3,2	3.021	71,8	-33.137	7,8	468.644	291.306
2017	7,4	3.648	67,2	-47.378	11,1	535.448	341.045

Kaynak: Bumko, Ekonomik Göstergeler, internet erişimi: http://www.bumko.gov.tr/TR,7045/ekonomik-gostergeler-1950-2018.html . Erişim tarihi: 03.06.2018.

Tablo 26, Türkiye ekonomisinde ithalata dayalı ekonomik büyümenin devam ettiğini göstermektedir. Eichengreen vd. yaptıkları bir çalışmada, 1957-2007 yıllarını baz alarak bazı ülkeler üzerinde Orta Gelir Tuzağı'nı araştırmışlardır. İktisatçılar, bu araştırmanın sonucunda büyümede yavaşlama yaklaşımını ortaya koymuştur. Bu yaklaşıma göre orta gelir seviyesine çıkmadan önce yedi yıl boyunca ülke ekonomisinin büyüme oranı ortalama yüzde 3.5 ve üzeri; orta gelir seviyesine çıktıktan sonra ise yedi yıl boyunca ülkenin büyüme oranı ortalama yüzde 2 oranında düşüş göstermektedir. Ayrıca bu süreçte ülkedeki kişi başına gelir 10.000 Dolar ve üzeri seyretmektedir.[176] Türkiye için Tablo 26 ve daha önce verilen bilgiler ışığında bir değerlendirme yapıldığında, ülkede büyümenin yavaşladığı açıkça görülmektedir. Ayrıca, yavaşlamadan öte diğer problem ile birlikte gelir seviyesinde de düşüş meydana gelmiştir. Aşağıda bu durumun nedenleri ayrıntı şekilde açıklanmıştır.

Türkiye 2008 krizi ve etkilerini tahmin etmekte gecikmiştir. Kriz sırasında ve sonrasında gereken önlemlerin alınmasında gecikme yaşanmıştır. Kriz sonrası küresel

[176] Barry Eichengreen, Donghyun Park, Kwanho Shin, When Fast-Growhing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China, Asian Economic Papers, Volume. 11, Number. 1, The Earth Institute at Columbia University and the Massachusetts Institute of Technology, 2012, p. 46.

ekonomideki sorunlar ve dış ticaret talebindeki daralma ile ülkede büyüme hızı negatife dönüşmüştür. Kriz ayrıca iç talepte de daralmaya neden olmuştur. İç talepteki daralmanın olumlu bir etkisi, enflasyon oranının yüzde 6'larda seyretmesi olmuştur. Ancak krizin etkisinin dünya üzerinde devam ediyor olması nedeniyle, daralan uluslararası likidite ortamı Türkiye için dış finansman ihtiyacının artışına sebep olmuştur. Bu nedenle dış borç stokunun artışı söz konusu olmuştur. Dış borcun artışı ise, reel faizler üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Enflasyon oranında görülen azalma sonucu, faiz indirimi uygulayan Merkez Bankası, dış borç artışı ile yeniden faizleri yükseltmek zorunda kalmıştır.[177] Tablo incelendiğinde, yıllar içerisinde dış borç artışı ile enflasyon oranlarının da eş zamanlı artışı görülmektedir.

2009 sonrasında küresel ekonomide görülen zayıflık ile dış talepte yani ihracatta düşüş meydana gelmiştir. 2010 yılında ekonomisi düzelen, döviz kurunun düşük olduğu ve enflasyonu tek haneli seyreden Türkiye, ihracat karşısında ikame edebileceği güçlü iç talep imkanı yaratmayı başaramamıştır. Dış borç ihtiyacının azaltılması, ithalata bağımlı olan ekonomide ihracatı güçlendirmekten geçmektedir. Ancak uygulanan politikalar ile bunun aksi meydana gelmiş ve dış borçlanma tercih edilmiştir.[178] Bunun bir sonucu olarak, özellikle 2011 yılında cari işlemler dengesi açığı artmıştır.

Krizin etkisinden kurtulan gelişmiş ülkeler yeniden küresel ekonomiyi genişletmeye başlamıştır. Yeni ekonomik konjonktürde, sermaye akımları kompozisyonu değişmiştir. Bunun anlamı, sermaye akımlarının gelişmekte olan ülkelere kayması olmuştur. Kriz sırasında ekonomisi düzelten gelişmekte olan ülkelerde, düşük enflasyon oranı, yüksek faiz oranı, azalan risk primleri gibi olumlu göstergeler gelişmiş ülkelerin hedefi haline gelmiştir. Burada gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı tehdit, yoğun sermaye girişidir. Daha önce 1997-98 Asya krizi ve 2008 krizinde tecrübe edildiği gibi, yoğun sermaye girişi ile yaşanan likidite bolluğu kısa sürelidir. Sürdürülebilir büyüme için doğru bir dayanak noktası değildir.[179] Nitekim, 2011 yılı sonrası Türkiye'de görülen senaryo bu şekilde gelişmiştir. Gerekli önlemler yeterli ve zamanında alınmamış, ülkemize giren sermaye akımı ile tüketim ve yatırım harcamaları yapılmıştır.

2013 yılında Türkiye ekonomisinin dış dünyada risk algısını değiştirecek bir olay yaşanmıştır. Bu olay, Fed Başkanı Bernanke'nin "Fed Tahvil Alım Programı"na ilişkin yorumlarından sonra Türkiye "kredi temerrüt takası" (CDS) primlerinin hızla

[177] TÜSİAD, 2008, ss. 13-16.
[178] TÜSİAD, 2009, ss. 24-25.
[179] TÜSİAD, 2010, s. 15.

yükselmesidir.[180] CDS primi, borçların ödenmeme riskine karşı sigorta maliyeti anlamına gelmektedir.[181] Yılın sonuna doğru yaşanan siyasi belirsizlikle beraber yeniden artan risk primi, yabancı sermaye akımının azalmasına neden olmuştur. Sermaye girişinin azalışı ile üretimin olmadığı Türkiye ekonomisinde borçlanma yoluna gidilerek, 2013 yılından sonra dış borç stokunun yükselmesine sebebiyet vermiştir.

2017 yılı incelendiğinde önlemlerin yeterli gelmediği, son on yıllık süreçte özellikle tüketim harcamaları artışının dış ticareti arttırdığı bilinmektedir. Özellikle, elektronik eşya gibi yüksek teknolojili ürünlerin yer aldığı tüketim harcamaları ülke ithalatını yüksek seviyelere çıkartmıştır. Gelişen ve büyüyen dünya ekonomisi ile artan dış ticaret hacmi, ithalata bağımlı büyüyen Türkiye için sürekli artan cari işlemler açığı kısır döngüsüne neden olmuştur.

Ayrıca üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta, kur artışlarıdır. 2008 öncesi yaşanan finansal piyasalarda ki likidite bolluğu ile ithalat özendirilmiş ve özel sektöre döviz ile kredi kullanımı teşvik edilmiştir. 2009 sonrası dünya ekonomisinin durgunluğa girmesi ile kredi geri ödemeleri sorun haline gelmiştir. Bu sebepten ötürü iç piyasada yaşanan borçlanma, kur artışlarına sebep olmuştur. Zaman içerisinde kur artışı, özellikle dolar cinsinden kişi başına geliri düşürerek büyümeyi engeller hale gelmiştir.

Çalışmanın son bölümüne geçmeden önce, Güney Kore ekonomi tarihi ve ekonomik gelişiminden bahsedilerek, ülkenin yüksek orta gelir seviyesine çıkışta ki büyüme yolu detaylı şekilde açıklanmaktadır. Türkiye'nin ithalata bağımlı ve durağanlaşan ekonomisi ile Güney Kore'nin teknolojiye bağlı büyümesi kıyaslanarak, ülkemizin 1980 sonrası kalkınma planlarında yapılan hatalar anlatılmaktadır. Burada amaç, kısa sürede yüksek gelir seviyesine terfi eden Güney Kore'nin deneyimlerinden ders çıkartmaktır.

2.2. GÜNEY KORE EKONOMİSİ VE GELİŞİMİ

Güney Kore 1950'lere kadar sömürü halinde yaşamış ve sonrasında savaşarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Savaş sonrası dünyanın en fakir ülkelerinden biri haline gelen Güney Kore, günümüzde gelişmiş ülkeler arasında 13. sırada yer almaktadır.

1961 yılında yapılan askeri darbe sonrası planlı kalkınma dönemi ile ülke ekonomisinde büyük bir sıçrama yaşanmıştır. Ekonomide planlı kalkınma dönemini başlatan

[180] TÜSİAD, Türkiye Ekonomisi 2014, Ekonomik Araştırmalar Bölümü, Net Copy Center Özel Baskı Çözümleri, İstanbul, Aralık, 2013, s. 11.

[181] Mesut Ayvalı, Credit Default Swap (CDS) Nedir? CDS Neyi Anlatır?, 16 Ocak 2014. İnternet erişimi: http://www.bireyselyatirimci.com/credit-default-swap-cds-nedir/ . Erişim tarihi: 10.06.2018.

devlet başkanı Park Chung-hee, şu sözler ile ekonomik bağımsızlığın önemini vurgulamıştır; " Nasıl mali açıdan kendine yardım edemeyecek durumdaki biri başkalarına muhtaçsa, ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan bir ulusun da tüm umudu kelimenin tam anlamıyla ormanda balık aramaktan farklı değildir. " .[182]

Aşağıda General Park Chung-hee'nin temellerini attığı ve mucize olarak anılan Güney Kore'nin ekonomik yükselişi detaylı şekilde anlatılmıştır.

2.2.1. Güney Kore Ülke Tarihi: Sömürge Yönetiminden Bağımsızlığa Geçiş

"Sabah Dinginliği Ülkesi" adıyla bilinen Kore, yakın tarihte sömürge yönetimi altında yaşamış bir ülkedir. İlk olarak milattan sonra 688 yılında Birleşik Kore Krallığı adıyla kurulan devlet Çin egemenliği altında hüküm sürmüştür. Jeopolitik konumu yüzünden Kore, eskiden beri Çin ve Japonya arasında anlaşmazlıklara sebep olmuştur. 17 Nisan 1895 yılında Simonoseki Barışı ile birlikte Çin, Kore üzerindeki etkisini Japonya'ya bırakmıştır. Rus-Japon Savaşı'na kadar bu durum resmi olmadan devam etmiştir.

Japonya boyunduruğu altında yaşayan Kore, 1904-1905 yıllarında Rus-Japon Savaşı sırasında tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Savaştan galip ayrılan Japonya, Kore'yi resmen egemenliği altına almıştır.

Sömürge döneminde ülke modern teknoloji ile tanışmıştır. Özellikle 1945 yılından sonra teknoloji kullanılan sektörlerde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. O dönemin teknoloji transfer yolu Japon yatırımlarıdır. İkinci bir transfer kanalı ise, Japonya'da öğrenim gören ya da mesleki eğitim alan Koreli mühendis ve teknisyenlerden oluşmuştur. Ayrıca Kore'de çalışan Japonlar teknolojik gelişmeye yön vermişlerdir. Kore halkı işgal sırasında edindiği kısıtlı teknolojik bilgileri, işgal sonrası kullanarak içselleştirmeyi başarmıştır. Özellikle ihracat sektörlerinde teknolojik kapasitenin gelişmesinde, sömürge döneminin katkısı büyüktür. Sentetik olmayan iplik ve kumaş üretim teknolojisi, bu duruma verilebilecek en güzel örneklerdendir. Aynı zamanda, çoğu ihracat firması sömürge döneminde kurulmuştur.[183]

İlerleyen yıllarda, İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın yenilgisi ile Sovyetler Birliği Kore'yi işgal etmiştir. Bunun üzerine Amerika Birleşik Devletleri ülkeye asker göndermiş ve Kore ikiye bölünmüştür.

---

[182] Hans Ulrich Luther, Güney Kore Bir Model Olabilir Mi?, Çeviren, Erol Özbek, Belge Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, Haziran, 1984, s. 24.

[183] Larry E. Westphal, Yung W. Rhee, Garry Pursell. Korean Industrial Competence: Where It Came From, World Bank Staff Working Papers, No. 469, Washington, USA, 1981, pp. 46-47.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun aldığı bir karar ile Güney ve Kuzey Kore olarak ayrılan ülkenin seçim yoluyla tek bir hükümet çatısı altında birleşmesi ön görülmüştür. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), seçim heyetinin Kuzey'e geçmesine izin vermemiş ve seçimler yalnızca Güney Kore'de yapılmıştır.

15 Ağustos 1948 tarihinde Kore Cumhuriyeti resmen kurulmuştur. Ülkenin kuzey kesiminde ise, 9 Eylül 1948 tarihinde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.

1950 yılında Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti yani Kuzey Kore, Kore Cumhuriyeti yani Güney Kore'ye savaş ilan etmiştir. Üç yıl süren Kore Savaşı'nda Türk Hükümeti, Güney Kore'ye destek olmuştur. Bu amaçla, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri çerçevesinde Türk hükümeti, askerini cepheye yollamıştır. 27 Temmuz 1953 yılında sona eren savaş sonucu iki Kore devletinin birleşmesi sağlanamamıştır.[184]

2.2.2. Güney Kore'de Askeri Müdahale ile Planlı Kalkınma Dönemine Geçiş

1950 ve 1953 yılları arasında meydana gelen Kore Savaşı sonucunda Güney Kore, dünya üzerindeki fakir ülkeler sınıfında yer almıştır. Savaş öncesi dönem incelendiğinde, 1945 yılında Kore'de toplam 1.7 milyon ton kapasiteli 8 çimento fabrikası, 35 tane elektrik malzemesi üreten fabrika, gemi motoru, lokomotif ve vagon üreten bir imalat sanayi olduğu bilinmektedir. Ayrıca, yaklaşık 10.000 dokuma tezgahı ve 325.000 iğin bulunduğu tekstil fabrikaları ile ayakkabı, deri ürünleri ve kontraplak üreten fabrika vardır.[185] Ancak bahsedilen imalat sanayinin çoğu, ülkenin kuzeyinde yer almaktaydı. Kore'nin kuzey kesiminde metal ürünlerin yüzde 90'ı, kimyasal ürünlerin ise yüzde 83'ünün üretildiği görülmektedir. Güney kesim ise ülkenin, tarım ve tekstil ağırlıklı üretim yapan bölümüdür. Sanayi endüstrisinde yalnızca makine üretiminin yapıldığı Güney Kore, bu üretimin yüzde 74'üne hakimdir. Savaş sonrası ülkenin güneyinde ve tarım arazilerinin çoğunlukta yer aldığı Güney Kore, metal ve kimya endüstrisine hakim olan Kuzey Kore'ye göre ekonomik gelişim açısından daha şanssız bir durumla karşı karşıya kalmıştır.[186]

1960'lara kadar Güney Kore'de düzenlenen ekonomi politikaları ve dış ticaret politikaları başarılı olamamış, ülke Amerika'nın dış yardımları vasıtasıyla ayakta kalmıştır. 1945-1959 yılları arasında alınan dış yardım yaklaşık 2.700 Milyon Dolardır. Planlı kalkınma dönemi öncesi temel ekonomi politikaları; ithal ikameci dış ticaret politikası ve aşırı değerli

[184] Muharrem Bakkal, Süreyya Bakkal, Murat Göbekoğlu, Son 30 Yılda Türkiye Ve Güney Kore'nin Ekonomik Performansı, Hiperlink Yayınları, Net Copy Center Baskı, İstanbul, Aralık, 2012, ss. 13-18.

[185] Whee Yung Rhee, Bruce Rosse-Larson, Garry Pursell, Korea's Competitive Edge, Published for World Bank, The Hopkins University Pres, Baltimore, 1984, p. 44.

[186] Umut Çakmak, Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1980), Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 1, Isparta, 2016, s. 153.

döviz kuru politikasından oluşmuştur. Fakirlik tuzağı riski taşıyan ülkede sosyal ve politik istikrarsızlık, kronikleşen ödemeler bilançosu açığı gibi önemli makro ekonomik sorunlar baş göstermiştir. Bunlara ek olarak, o dönemde ülkede sanayileşmenin artması için gereken sermaye birikimi de mevcut değildir. Askeri müdahaleye kadar ayrıca, kamu ve özel sektörde eğitim yatırımlarına ağırlık verilerek, beşeri sermaye arttırılmıştır.[187]

1961 yılında yapılan askeri darbe ile General Park Chung iktidara gelmiştir. O dönemde 80 Dolar olan kişi başına düşen gelir, ülkede köklü bir ekonomi politikası değişikliğini zorunlu kılmıştır. Amerika'nın yaptığı dış yardımlar 1957 yılından sonra azalmış ve yeni iktidarın ekonomik düzenlemeleri sayesinde planlı kalkınma dönemine geçilmiştir.

Planlı kalkınma dönemine geçişten önce, darbeye sebebiyet veren ekonomik ortamı ve ekonomideki sorunları anlatmak gerekmektedir. Bu bağlamda, Japon sömürgesi olan ve sonradan Amerikan desteği ile ayakta kalan ülke ekonomisinin yapısından bahsetmekte fayda vardır.

O dönemde gündemde olan cari açık sorunu ve hızlı enflasyon artışı için, Singman Ri yönetimindeki yerli ekonomik danışmanlar, uzun vadeli ithal ikamesini savunmuşlardır. Amerika ise, Güney Kore ürünlerinin dünya pazarındaki değişim koşullarının ülke aleyhine dönmesine rağmen, ihracat yapılmasını desteklemiştir. Singman Ri, Kuzey Kore ile rekabet etmek amacıyla yerli yatırım malları sanayisi kurmak istemiş ve bu sebeple ağır sanayiyi geliştirmek istemiştir. Buna karşılık Amerika, devleti ihracata yönelik hafif sanayiyi (tekstil vb.) teşvik etmesini istemiştir. Amerika sebep olarak ise, Güney Kore'de hammadde, teknik bilgi, enerji ve nitelikli işçinin olmamasını göstermiştir. Ayrıca, hafif sanayinin emek-yoğun niteliği sayesinde işsizliğin azaltılabileceğini savunmuştur. Hafif sanayi ihracı için, yine Amerikan desteğine ihtiyaç duyulmuş, kereste ve pamuk gibi hammaddeler ile gerekli makine ve enerji şebekeleri ABD'den ithal edilmesi gerekmektedir. Amerika bu yolla, Güney Kore'nin kendine olan bağımlılığını süresini uzatmak istemiştir.

Amerikan dış yardımları ile geçinen Güney Kore hükümeti çıkar çatışması yaşamıştır. Bu sırada görevde olan Singman Ri, ülkede bireysel özgürlükleri baskı altına almış ve yönetimde yolsuzluk, torpil gibi görevi kötüye kullanmıştır. 1960 yılında büyük öğrenci gösterileri Ri'yi istifaya zorlamıştır. Amerikan desteği olmayan başkan, istifa etmiş yerine Miyon Çang sivil hükümeti kurulmuştur.

[187] Charles Harvie, H. H. Lee, Export Led Industrialisation and Growth-Korea's Economic Miracle 1962-89, Working Paper 03-01, University of Wollongong, Australia, January, 2003, p. 10. İnternet Erişimi: https://ro.uow.edu.au/commwkpapers/67/ . Erişim tarihi: 15.06.2018.

Yeni hükümet Amerika'nın desteğini kaybetmemek adına, istediği tüm ekonomik reformları yapmıştır. Bu reformlar arasında Çang hükümetinin, kendi para birimi olan Von'u Dolar karşısında devalüe etmesi Güney Kore kamuoyu tarafından olumsuz karşılanmıştır. Çünkü, Von'un değerinin düşmesiyle ABD daha fazla Kore malı ve hizmeti satın alma avantajı elde etmiş, Koreli tüketici ise ithal mallara daha yüksek fiyatlar ödemeye başlamıştır. Amerika'nın Güney Kore üzerindeki egemenliğinin artması halkı rahatsız etmiştir. Bu durum sonucu ithal malı ülkeye daha az girmeye başlamış ve insanlar yalnızca zorunlu malları alabildikleri için iş hayatı durma noktasına gelmiştir. Bu bunalım ortamı, 1961 askeri darbesinin temelini oluşturmuştur.

2.2.3. İhracata Dayalı Büyüme ile Teknolojide İmitasyon Süreci ve Alt Orta Gelir Tuzağı

1961 yılında yaşanan askeri darbe, bugünün Güney Kore'sinin temellerini atmıştır. Yönetime gelen Park Chung-Hee, önceliği ekonomik büyümeye vererek, siyasi ve ekonomik kalkınmada köklü değişiklikler yapmıştır. Ülkede sanayileşme ile kalkınma hedefi doğrultusunda, 1960'ların başından itibaren ihracat odaklı kalkınma planları oluşturulmuştur. Hükümet, plan amaçlarının uygulanması için özel sektörü kullanmış ve sıkı bir teşvik politikası uygulamıştır.[188]

Beşer yıllık dönemleri kapsayan kalkınma planları, 1962 yılında yürürlüğe girmiştir. Beş yıllık kalkınma planları zaman içerisinde gelir artışı, ekonomik yapıdaki değişim ve ekonomik önceliklere göre farklılık göstermiştir.[189] Birinci kalkınma planı 1962-1966 yıllarını kapsamaktadır. Birinci kalkınma planında, istihdamın arttırılması ve dış borçların ödenmesi için ihracat artışına öncelik verilmiştir.[190] Planda bahsedilmesi gereken önemli bir ayrıntı vardır. Bu ayrıntı, teknolojiye verilen önemdir. İlk plandan itibaren devlet teknoloji ve bilim alanında aktif rol üstlenmiştir. Hızlı şekilde bilim ve teknoloji gelişimi ile ulusal yenilik sistemi oluşturularak, dünya standartlarının yakalanması amaçlanmıştır.[191]

---

[188] Nesrin Sungur Çakmak, Güney Kore'de Gemi İnşa Sanayinin Tarihi, Deniz Haber Ajansı, 17 Aralık 2009, İnternet erişimi: http://www.denizhaber.com.tr/guney-korede-gemi-insa-sanayinin-tarihi-haber-22948.htm . Erişim tarihi: 17.06.2018.

[189] Sumru Öz, Küresel Rekabette Son Aşamaya Ulaşmak: Güney Kore, TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu,Graphis Matbaa San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, Kasım, 2008, s. 6.

[190] Feride Doğaner Gönel, Güney Kore-Türkiye Planlı Kalkınma Deneyimlerinin Karşılaştırması, Yıldız Teknik Üniversitesi, 26 Nisan 2001, s. 3. İnternet erişimi: http://www.yildiz.edu.tr/~gonel/akademikdosyalari/yayinlar/planlikalkinma.pdf . Erişim tarihi: 17.06.2018.

[191] Yılmaz Özdemir, 2007. Aktaran; Mustafa Çalışır, Ahmet Gülmez, Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırması, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2010, s. 41.

Hükümet bu dönemde "Ekonomi ve Bilim Konseyi"ni kurmuştur. Bu kurulun görevi, ekonomik bilgileri değerlendirerek tavsiyelerde bulunmak olmuştur. Ekonomiye doğrudan müdahale etmek amacıyla, Ekonomik Planlama Organizasyonu (EPB) kurulmuştur.[192]

Oluşturulmaya başlanan ulusal yenilik sistemi, ithal edilen teknolojinin uyarlanması ve taklit edilmesine dayalı bir sistemdir. Hükümet, yabancı teknolojinin elde ediliş şeklini o dönemde dikkatle incelemiş ve takip etmiştir. O dönemde yurt içinde piyasaları korumak devletin başlıca amacı haline gelmiştir. Bu bağlamda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kısıtlayarak, lisans anlaşması yoluyla teknoloji transferini gerçekleştirmiştir. Bu politika sayesinde, teknoloji transfer maliyetinin düşürülmesi ve teknoloji ihraç eden yabancı firmalara bağımlılığın azaltılması hedeflenmiştir. Planın son yılında, Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KIST) kurulmuştur. KIST, sınai teknolojinin geliştirilmesi ve yerli sanayiye yabancı teknoloji transferi için bir fırsat kapısı olarak görülmüştür. KIST'ın görevleri arasında; sanayilere teknoloji ithalinde uygun seçimi sağlamak, gerekli olan değişim, geliştirme ve uyumu yaparak bilgiyi yayma konusunda yol göstericilik yapmak vardır. Güney Kore için KIST, yerli sanayi ve yabancı ülke ileri teknolojisi arasında bir köprü olarak görülmüştür.[193]

Yıllardır Amerikan yardımları ile varlığını devam ettiren devlet, kalkınma planında kendi dinamizmiyle büyümenin temellerini atmıştır. Burada bahsedilen kendi dinamizmi ile bir ekonominin büyümesi kavramı, o ekonomide dış kaynak kullanımı olmadan yani cari açık vermeden büyüyebilmektir. Kendine yetebilen bir sanayi yapısı oluşturmak amacıyla planda; gübre sanayi, çimento, sentetik elyaf, petrol rafineleri ve elektrifikasyon sanayileri özellikle vurgulanmıştır.[194] Bu bağlamda birinci kalkınma planında çeşitli politika önerileri yapılmıştır. Bu politika önerileri; bütçe, vergi ve para politikaları ile beraber kambiyo rejimi ve mali piyasalar üzerinde yapılması gereken reformlardan oluşmuştur. Planda dış ticaret politikalarına önem verilerek, kapsamlı şekilde yer verilmiştir. Burada amaç, ihracat yapan firmalara ucuz kredi ile teşvik, vergi avantajları ile ayrıcalık sağlama yoluyla ihracat artışını meydana getirmektedir.

Plan sonucunda, uygulanan politikaların işe yaradığı görülmüştür. Milli gelir ve ihracatta yüksek oranda artış meydana gelmiştir. Ancak bu hızlı artış, enflasyona neden olmuştur. Fiyatlar ciddi şekilde artış göstermiştir. Birinci planın son dönemlerinde yüzde 23'ü aşan enflasyon oranı, ikinci plan döneminde fiyat istikrarının sağlanması için acil önlemler

[192] Okan 1998, s. 65. Aktaran; Çalışır ve Gülmez, s. 41.
[193] Çalışır ve Gülmez, s. 41.
[194] TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu, Ülke Örnekleri İle Kalkınma ve Sanayileşme Modeli, s. 71.

alınmasını zorunlu kılmıştır.[195] Bu dönemde milli gelir artışının yanında enflasyonun artışı Orta Gelir Tuzağı habercisi olarak adlandırılabilir.

İkinci kalkınma planı 1967-1971 yıllarını kapsamaktadır. Bu planda hedef, demir-çelik, makine imalat ve kimya sanayileri ile ithal ikameci sanayinin hızlı şekilde kurulması olmuştur. Sanayinin modernize edilmesi ön planda tutulmuştur.[196] Ülkede yarım kalan yatırım projelerinin tamamlanması için ihracat sektörü ihmal edilmemiş ve yabancı sermayeye yönelik sıkı tedbirler devam etmiştir.[197] İlk plan döneminde yapılan reformların olumlu sonuçları, bu plan döneminde kendini göstermiştir. Yapılan mali reform sonucunda, tasarruflar bankacılık sektörüne yönlendirilmiş, kambiyo rejimi reformu ile de yüksek değerli döviz kuru normal düzeye indirilmiştir. Dış ticaret reformu ile ihraç mallarının üretiminde kullanılan makine ve parçaların ithali kolaylaşmıştır. Bu da ihracat artışına neden olmuştur. Reformlar sonucu meydana gelen hızlı milli gelir ve ihracat artışı, yurtiçi tasarruf oranlarını da hızlı şekilde arttırmıştır. İkinci plan dönemi geneli incelendiğinde, yurtiçi tasarruf oranları ne kadar yüksek olsa da özel ve kamu yatırımları artışını karşılamaya yetmediği görülmüştür. Bu sebepten ötürü, dönem içerisinde tasarruflar arttırılmıştır. Tasarruf artışı bu dönemde, dış borçlanmanın azaltılmasının gerekliliğini daha da önemli hale getirmiştir.[198] Ekonomide yaşanan bu durumu rakamlarla anlatmak gerekirse; örneğin, yurtiçi tasarrufların GSYİH'ye oranı 1964 yılında yüzde 8,7 iken, 1968 yılında yüzde 15,1'e yükselmiştir. İhracatı arttırma amacıyla, ihracatçı sektörlerin kredi faizlerinde indirime gidilmiştir. İhracat kredisi faiz oranı yüzde 8 oranından, önce yüzde 6,5 oranına, 1967 yılında ise yüzde 6 oranına düşürülmüştür.

İlk kalkınma planı döneminde kredilerin yıllık ortama faizi yüzde 18 olmuş, ikinci plan döneminde bu oran yüzde 23'e yükselmiştir. Genel kredi faizlerinde görülen artışa rağmen, ihracat kredi faiz oranlarındaki düşüş Güney Kore ekonomisinde ihracatı geliştirme politikalarının bir göstergesidir. Uygulanan politikalar sonucunda, 1960'ların başında 120 Milyon Dolar olan ihracat rakamı, 1970 yılında katlanarak artmış ve 882 Milyon Dolara çıkmıştır. İhracat artışının ekonomiye olan olumlu etkisinin yanında, firmalar üzerinde bazı olumsuz etkileri olmuştur. Yurt içinde ihracat yapan bazı firmalar için, kredi faizlerinin artışı borçlanma maliyetlerinin artışına yol açmıştır. Kambiyo rejimi reformu ile 1964 yılında yapılan devalüasyon sonrası, ithal edilen ara ve sermaye malları fiyatı da artmıştır. Bunların

[195] Byung-Nak Song, The Rise of the Korean Economy, Oxford University, New York, 2003. Aktaran; Öz, ss. 6-7.
[196] TMMOB, s.71.
[197] Doğaner Gönel, s. 4.
[198] Öz, ss. 7-8.

sonucunda Güney Kore firmaları, ticari bankalara olan kredi borçlarını ödeyemeyecek konuma düşmüştür.[199]

İhracatı geliştirmek için bu dönemde, "Aylık İhracatı Geliştirme Toplantıları" yapılmıştır. Toplantılara hükümet ve özel sektörden temsilciler katılmıştır. Toplantılarda, ihracatın performansı değerlendirilirken, diğer yandan karşılaşılan sorunların çözümüne yanıt aranmıştır. Ayrıca en iyi performans gösteren ihracat firmalarına hükümet çeşitli avantajlar sağlamıştır. Hükümet tarafından belirlenen yıllık ihracat hedeflerini tutturan firmalara, kredi kullanım ve borçlanma kolaylığı, vergi indirimleri ile idari kolaylıklar sağlanmıştır. Hedefe ulaşamayan firmalar bu ayrıcalıklardan faydalanamamıştır.

Güney Kore ekonomisinin büyüme temeline ihracatın nasıl oturduğunu anlamak için, uygulanan diğer politikalardan da bahsetmek gerekmektedir. Politikalardan ilki, ihracat-ithalat bağlantı sisteminin kurulmasıdır. Sistemin amacı, ithal girdi kullanan ihracatçı sektörlere yüksek kar sağlayacak olan ithal malları belirlemektir. Dönem boyunca döviz kazançlarından vergi alınmamıştır. İhracatçı firmalar gümrük tarife ve kotalarına tabi tutulmamıştır. Ayrıca ithal mallar için ihracatçı firmaların ellerinde döviz bulundurma serbestisi de getirilmiştir. İthal girdi olarak kullanılan hammadde ithalatı, devlet tarafından desteklenmiş hatta ihracat sigortası kapsamında güvence altına alınmıştır. 1964 yılında "İhracat Endüstri Komplekslerinin Geliştirilmesi İçin Kanun" yürürlüğe girmiş ve Guro ile Seul şehirlerinde ihracat kompleksleri kurulmuştur. 1967 yılında "İhracatı Geliştirme Kanunu" ve "Geçici Önlemler Kanunu" gibi yasal düzenlemeler ile hükümet ihracat sektörünü desteklemiştir. Öte yandan döviz kurunun yükselmesini önlemek amacıyla devlet, kayan band sistemini kullanmıştır.[200] Kayan band sistemi, dövizin uzun sürede ulaşacağı kurun belirlenmesidir. Dolar alanlar, satanlar yani doları kullananlar her ay ya da her üç ayda bir belirlenen fiyat bandında alt ve üst limitler arasında doların ne kadar olacağını önceden bilmektedirler.[201]

İkinci plan döneminde, teknolojiye verilen önem devam etmiştir. 1967 yılında Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST) kurulmuştur. Bakanlık, ülkede bilim ve teknoloji gelişimi ile

---

[199] Shin-Haing Kim, Finance and Growth of the Korean Economy from 1960 to 2004, Seoul Journal of Economics, Volume. 20, No. 4, 2007, pp. 383-384. İnternet Erişimi: http://www.sje.ac.kr/modules/repec/forthcoming_view.html?&p=7&no=165 . Erişim tarihi: 20.06.2018.

[200] Ilho Yoo, Korea's Economic Development: Lessons and Suggestions for Developing Countries, Korean Social Science Journal, Volume. XXXV, No. 1, 2008, pp. 47-48. İnternet Erişimi: http://www.kossrec.org/wp-content/uploads/2015/04/KSSJ_200806_2_%EC%9C%A0%EC%9D%BC%ED%98%B8.pdf . Erişim tarihi: 20.06.2018. Ji-Hong Kim, Korean Economic Development Strategy, Korea Development Institute (KDI), 2009, p. 25. İnternet erişimi: http://old.cafrad.int/Workshops/Tanger21-23_04_09/Session9_3.pdf . Erişim tarihi: 20.06.2018.

[201] Güngör Uras, Kur Ayarlamaları İçin Kayan Parite Sistemi, Milliyet Gazetesi Köşe Yazıları, 17 Ağustos 1999, İstanbul. İnternet Erişimi: http://www.milliyet.com.tr/1999/08/17/t/yazar/uras.html . Erişim tarihi: 20.06.2018.

ar-ge teşviki başta olmak üzere çeşitli amaçlar edinmiştir. Ayrıca hükümete bilim ve teknoloji ile uyumlu bir toplum oluşturulması konusunda destek vermiştir. Kurum, 1960'ların sonunda imalat sanayinde özellikle kimyasal gübre, petro-kimya ve petrol arıtımı gibi süreç sanayilerinde başlatılan büyük projelere mühendis temini ve tasarım hizmetlerinde yardımcı olmuştur.[202]

Güney Kore, ilk iki plan dönemi boyunca gelir seviyesi açısından büyük gelişme gösterememiştir. 1962 yılında 87 Dolar olan kişi başına milli gelir, 1965 yılında 105 Dolar, 1970 yılında ise 243 Dolar'a ancak yükselmiştir.[203] 1950'lerde Kore Savaşı sonrası dünya üzerindeki fakir ülkeler sınıfına dahil olan Güney Kore için planlı dönem ekonomik toparlanmanın temelini oluşturmuştur. Ülke, 1969 yılında alt orta gelir seviyesine çıkmayı başarmıştır.

Üçüncü kalkınma planı, 1972-1976 yıllarını kapsamaktadır. Bu planda ağır sanayi ve kimya sektörünün geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak, 1960'larda uygulanan ihracat odaklı kalkınma stratejisi 70'lere gelince sorunlara yol açmıştır. 1970'lerin başında ekonomide, endüstri üretimi durgun hale gelmiştir. Büyüme oranı 1971 yılında yüzde 9,2 iken, 1972 yılında bu oran yüzde 4,9'a düşmüştür. Yatırımların milli gelire oranı da aynı yıllarda yüzde 4'lük düşüş göstermiştir. Ekonomide bu durgunluğun nedeni, Güney Kore'nin ana ihracat partneri olan ABD ve Japonya'nın büyüme oranlarındaki azalmadır. Ayrıca, ABD'den ithal edilen mamul mallara konulan ekstra vergi ile Güney Kore ihracatçıları zor durumda kalmıştır.[204] Ayrıca bu dönemde yaşanan petrol krizi sonucu, ithal mallara gelen zamlar da firmaları zor duruma düşürmüştür.

Planlı kalkınmanın üçüncü döneminde ekonomi politikalarının özü, ağır sanayi ve kimya sektörlerine daha çok finansal kaynak sağlamak ve düşük vergi oranları ile bu sektörleri desteklemek olmuştur. Ancak yurtiçi tasarruflar bu iki sektörün ihtiyaç duyduğu yatırımları desteklemede yetersiz kalmıştır. Bunun bir sonucu olarak, ülkede dış borçlanma artmıştır. Aynı yıllarda ülkede gelir dağılımı ile ilgili de sorun yaşanmaya başlanmıştır. İlk kalkınma planından itibaren sanayiye verilen öncelik ile bu sektör oldukça gelişmiştir. Bu durum, tarım sektörü ile arasındaki farkın giderek açılmasına yol açmıştır. Bu da kent ve kır arasında gelirin adaletsiz dağılımına neden olmuştur. Gelir uçurumunu kapatmak amacıyla

[202] Çalışır ve Gülmez, 2010, ss. 41-42.

[203] The Bank of Korea. Aktaran; Kwan S. Kim, The Korean Miracle (1962-1980) Revisited: Mtyhs and Realities in Strategy and Development, Kellogg Institute, Working Paper 166, 1991, p. 63. İnternet Erişimi: https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/166_0.pdf . Erişim tarihi: 25.06.2018.

[204] C. R. Frank, K. S. Kim ve L E Westphal, Economic Growth in South Korea since World War II, (Ed.) C R Frank, K S Kim ve L E Westphal, Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea, NBER, 1975, Chapter Two, p. 21. Aktaran; Çakmak, 2016, s. 156.

devlet, tarım fiyat destekleme politikalarına başlamıştır. Destekleme politikası gelir farklılığını kapatmak için yeterli olmamış ayrıca bütçe açığına sebep olmuştur. Aradaki farkın azalması için hükümet, Yeni Toplum Hareketi politikasını yürürlüğe koymuştur.[205] Bu politika literatürde, Saemaul olarak bilinmektedir. Kırsal kesimin modernizasyonu amacıyla yapılmıştır. Politikanın en önemli özelliği, kırsal kesimin devlet desteği ile ortaklaşa bazı işleri yapması ve yürütmesi olmuştur.[206]

Üçüncü plan döneminde devlet tarafından az sayıda firmaya destek verilmiş ve bu sayede ağır sanayi ve kimya sektöründe yüksek ölçekli tesislerin kurulması amaçlanmıştır. Ölçek ekonomisinden faydalanılan bu politikada, devletin sıkı kontrolü söz konusu olmuştur. Bu dönem boyunca Güney Kore'de sanayileşmenin temelleri atılmıştır. Sanayileşmenin yanında, ekonomik karar birimleri ile politikaları hayata geçiren birimlerin ayrılması da bu dönemde gerçekleşmiştir. Ekonomik Planlama Kurulu, beş yıllık planları hazırlayıp uygularken; ağır ve kimya sanayi politikası ile devlet başkanına bağlı ekonomi sekretaryası ilgilenmiştir. Sanayi sektörü idaresinin Ekonomik Planlama Kurulu'ndan ayrılıp, ekonomi sekretaryasına geçirilmesi, Güney Kore için büyük ölçüde zaman tasarrufu sağlamıştır.[207]

Bu dönemde sanayileşme ve kalkınmanın az gelişmiş bölgelere yayılması hedeflenmiştir. Bu amaçla yeni sanayiler ülkenin güney bölgesine kurulmuştur. Yeni kurulan sanayiler sayesinde ülkede işsizlik azalmıştır. Bahsedilen yeni sanayi kolları; gemi inşaatı, demir-çelik, petro-kimya ve elektrikli ev aletlerinden oluşmuştur. Bu sanayilerin gelişimi için devlet vergisel ve finansal destek vermiştir.[208]

İlk iki kalkınma planında ihracat artışını hedefleyen hükümet, üçüncü planda strateji değiştirmiş ve sanayi yoluyla ihracatı çeşitlendirme yönünde kararlar almıştır. Dördüncü plana geçmeden önce, bu değişikliğin Güney Kore'yi nasıl etkilediğini açıklamakta fayda vardır. Luther'in kaleminden, ilk üç yıllık plan dönemlerinde ekonomide gerçekleşen gelişme şöyle aktarılmıştır: [209]

[205] Öz, s. 8.

[206] Korea Saemaul Undong Center. İnternet Erişimi: https://www.saemaul.or.kr/eng/sub/whatSMU/definition.php . Erişim tarihi: 25.06.2018.

[207] Doğaner Gönel, s. 5.

[208] TSPAKB, Güney Kore ve Türkiye Sermaye Piyasaları, Printcenter Matbaa, İstanbul, Nisan, 2004, s. 3.

[209] Frankfurter Allgemeine Zeitung, 8 Ocak 1979, s. 8. Aktaran; Luther, 1984, ss. 81-82.

Yıllık ortalama yüzde 10'luk bir büyüme hızıyla (Güney Kore'de) GSMH son on beş yıl içerisinde 2,3 milyar dolardan 31,5 milyar dolara çıktı. Yarım nesillik bir süre içinde bir köylüler ülkesi, adı dünya ticaret istatistiğinde ilk 20 devlet arasında geçen bir sanayi devleti haline geldi. Tarım, ormancılık ve balıkçılık alanlarında 1962-1977 döneminde yıllık büyüme sadece yüzde 4,2 iken, sanayi kesimi ortalama olarak yüzde 17,6, alt yapı ve hizmetler sektörü yaklaşık yüzde 10 oranında büyüdü. Aynı zamanda ekonomide belirgin bir yapı değişimi gerçekleşti. Gayrisafi milli hasılada sanayi üretiminin payı yüzde 17'den yüzde 30'un üzerine çıkarken, tarım ve balıkçılığınki yüzde 37'den yüzde 24'e düştü. Sanayi kesiminde gelişmenin ağırlığı görülür biçimde kimya ve ağır sanayideydi, bu iki sektör bu arada sanayi üretiminin yüzde 42'sini oluşturur hale geldi. İstihdam yapısındaki değişikliklerde buna uygun oldu. Artık Korelilerin sadece yaklaşık yüzde 40'ı tarım kesiminde çalışıyor. On beş yıl önce bu oran henüz yüzde 60'ın üzerindeydi. Sanayideki işgücü oranı yüzde 9'dan yüzde 22'ye çıktı.

Üçüncü kalkınma planı döneminde teknoloji yatırımları hız kesmeden devam etmiştir. Bu bağlamda atılan bir adım, Kore Mühendislik Şirketi'nin kurulması olmuştur. Hazırlanan projelerin uygulanması ve Koreli mühendislerin katılımını arttırmak için, anahtar teslim projelerden vazgeçilmiştir. Bunun yerine, yabancı sermaye ile yerli mühendislerin deneyimlerinden fayda sağlanarak, yabancı mühendislik şirketleriyle ortaklıklar kurulmuştur. Kore Mühendislik Şirketi 1971-1977 yılları arasında detaylı tasarım ve mühendislik projesi olan 60 proje yürütmüş ve yerli firmalara teçhizat tedarik etmiştir. Ayrıca yerli firmalar için fabrika inşası konusunda hizmet vermiştir.[210]

Kore Bilim ve Teknoloji Bakanlığı 1975 yılında sınai teknoloji geliştirme politikası yayınlamıştır. Politikada, gelişmekte olan ülkelerdeki sanayilerin yabancı teknoloji hakkında ki bilgi yoksunluğu ve sınırlı kadrolar ile doğru tercih yapamadıklarından bahsedilmiştir. Bu sebeple, Güney Kore'de bilim ve teknoloji gelişimi için sınai teknolojinin geliştirilmesinin şart olduğu dile getirilmiştir. Devletin sanayilere teknoloji ithalinde yol gösterici olması ve önerilerde bulunarak aynı zamanda teşvik edici olması gerektiği üzerinde durulmuştur.[211]

Dördüncü kalkınma planı 1977-1981 yıllarını kapsamaktadır. Bu plan dönemine damga vuran olay, General Park iktidarının sona ermesidir. Suikast sonucu öldürülen Park'tan sonra, Güney Kore kısa süreli siyasi sıkıntı yaşamıştır. Artan ihracat hacminin kredilerle destekleniyor oluşu, ülkede dış borcun artmasına neden olmuştur. Dış borç yükünün artışı, ülkenin dış tasarruflarının azalmasına yol açmıştır. Ancak bir önceki kalkınma planı döneminde ağır sanayi ve kimya sektörüne önem verilmesi sonucunda, ithal malzeme gereksinimi bu dönemde ön plana çıkmıştır. Güney Kore, dış borcunun yanı sıra bu

[210] Günay, 2005, ss. 163-167. Aktaran; Çalışır ve Gülmez, 2010, s.42.
[211] Çalışır ve Gülmez, 2010, s. 42.

gereksinimi karşılama ikilemine düşmüştür. Geçen beş yıllık sürede hükümet, ülke sanayisinin dünya pazarında rekabet gücü kazanabilecek şekilde yapılanması için çaba sarf etmiştir. Bu amaçla, makine imalatı ve elektronik imalatı gibi kaliteli işgücü gerektiren teknoloji yoğun sanayilere önem verilmiştir. Ayrıca planda, demir-çelik ve petro-kimya sanayide önem verilen sektörler arasında yer almıştır. Plan dönemi sonunda, Güney Kore Asya ülkeleri arasında sanayileşen ülkelerden biri olarak adını duyurmayı başarmıştır. Ülkede kaliteli mallar düşük maliyetle üretilmiştir. Bu yolla, elektronik, makine ve gemi ihracatı artmıştır. Yapılan ağır sanayi makinesi ve dizel motorlar ile ilgili yatırımlar, devlet desteği sayesinde ikiye katlanmıştır.[212]

Dördüncü plan döneminde hızlı büyümenin beraberinde getirdiği gelir dağılımı eşitsizliğini gidermek için politik hedefler konulmuştur. Hükümetin bu plan içinde temel hedefi, büyümenin niteliksel boyutuna odaklanmak olmuştur. Ayrıca plan hazırlanırken öncelik verilen konulardan biri, enflasyon ile mücadeledir. Çünkü, petrol krizi sonrası fiyatların yükselişi, talep enflasyonunun yanında maliyet enflasyonuna da sebebiyet vermiştir. Fiyat istikrarının bozulduğu bu yıllarda, para arzı artışı yıllık yüzde 20 olarak sabitlenmiştir. Bu dönemde de, ihracata yönelik ithalatın geliştirilmesi sağlanmış ve gerçekçi döviz kuru uygulaması korunmuştur. Bu bağlamda, ihracat destekleri ve vergi avantajları arttırılmış ayrıca ihracatçı firmaların dış borçlanması kolaylaştırılmıştır. Devlet işgücünün hizmet içi eğitimine önem vererek, ar-ge üzerindeki dolaylı desteğini de arttırmıştır. Serbest ticaret bölgeleri ve dünya pazarında ticaretin genişletilmesi maksadıyla, bu dönem "Ticaret Yapan Firma Sistemi" kurulmuştur.[213]

1980'lere doğru Güney Kore sanayisi kendi araştırmalarını kendisi yapabilecek seviyeye ulaşmıştır. KIST, daha uzun dönemli araştırmalara yöneltilmiştir. Devlet, yabancı teknolojinin elde edilme şekline özen göstermiş ve ar-ge kapasitesini arttırmıştır. Bu dönemde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kısıtlayıcı politikalar izlenmiştir. Lisans anlaşmaları teknoloji transferinin maliyetini düşürücü bir politika aracı olarak hizmet etmiştir. Bu sayede Güney Kore, uluslararası firmalara olan bağımlılığını azaltmıştır.[214]

1980'lere kadar kalkınma planları dahilinde Güney Kore'nin ekonomik büyümesini anlatmak için, aşağıda gösterilen tablolardan yararlanılmıştır. Tablolar, Orta Gelir Tuzağı kapsamında seçili çeşitli göstergelerden meydana gelmiştir.

---

[212] TMMOB, s. 72.

[213] Öz, ss. 8-9.

[214] Mustafa Çalışır ve Ahmet Gülmez, Güney Kore'nin Başarısının Arkasındaki Ar-Ge Gerçeği ve Türkiye ile Bir Karşılaştırma, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Sayı 1, Cilt 2, 2007, s. 34.

Tablo 27: Planlı Kalkınma Döneminde Sektörlere Göre Güney Kore Milli Geliri (1960-1980)

Sektörler	1960	1965	1970	1975	1980
Tarım (% GSMH)	36,2	37,3	26,3	24,3	14,1
İmalat (% GSMH)	11,2	16,9	17,1	19,9	21,5
Sanayi (% GSMH)	17,0	23,0	24,4	26,3	31,4
Hizmetler (% GSMH)	39,6	34,2	40,3	39,9	43,2

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/country/korea-rep . Erişim tarihi: 25.06.2018.

Tablo 27, Güney Kore'nin ekonomik büyümesine kaynaklık eden sektörler hakkında bilgi vermektedir. Kalkınma planlarında sanayi sektörüne öncelik verilen Güney Kore'de, tarım sektörünün payında azalış meydana gelmiştir. Ülkede en fazla gelişim, imalat sektöründe olmuştur.

Ülkedeki ekonomik gelişmelerden bahsetmek için, aşağıda verilen tablodan yararlanılmaktadır.

Tablo 28: Güney Kore Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri (1960-1980)

Göstergeler	1960	1970	1980
Kişi Başına Gelir ($)	79	248	1.860
GSYİH (Milyar $)	2	8	62.2
Büyüme Oranı (%)	1,2	8,8	-2,1
Enflasyon (%)	-	16,9	28,7
Tasarruf Oranı (%)	0,8	16,2	20,8
Yatırım oranı (%)	10,9	24,6	32,1
Dış Ticaret Dengesi (Milyon $)	-273	-992	-4.384
İhracat (Milyon $)	33	882	17.214
Dış Borçlar (Milyon $)	-	2.245	27.170
Döviz kuru (Won/$)	65	316.7	659.9
İşsizlik Oranı (%)	11,7	4,5	4,5
Nüfus (Bin Kişi)	25.012	32.240	38.123
Nüfus Artış Hızı (%)	2,9	2,1	1,5
Eğitim Harcamaları (%GSMH)	-	3,4	3,5
Ar-Ge Harcamaları (%GSMH)	-	0,37	0,56

Kaynak: World Bank. İnternet erişimi: https://data.worldbank.org/country/korea-rep . Bank of Korea and National Statistical Office. Aktaran; Harvie ve Lee, 2003, s. 3; Kim-Shin, 2007, s. 409-411. Çakmak, 2016, s. 159.

Güney Kore ekonomisi, Tablo 28'de gösterildiği üzere son yirmi yılda çok değişmiş ve gelişmiştir. 1960'larda ülkenin kişi başına geliri 79 Dolar iken, 1980'lerde 1.860 Dolara yükselmiştir. Bu rakamlar ülkenin geliştiğini gösteriyor olsa bile diğer yandan, 1969 yılında alt orta gelir seviyesine yükselen Güney Kore'nin bu seviyede takılı kaldığı görülmektedir. Doğru istihdam planıyla işsizlik oranı tek haneli rakamlara düşmüştür. Bununla beraber nüfus artışının çok olmadığı düşünüldüğünde, ülkede çalışan kesimde ciddi bir artışın meydana geldiği görülmektedir. Planlı kalkınma döneminde, ar-ge ve eğitim harcamalarına önem veren Güney Kore, 1980'lerde nitelikli işçi çalıştırabilir ve ithal edilen teknolojiyi taklit edebilir hale gelmiştir. Ülke aynı dönemde, ihracat çok artmıştır. Son yirmi yılda, 33 Milyon Dolardan 17.214 Milyon Dolara yükselen ihracat, ithal mallar ile finanse edilmiştir. Yurtdışından kredi finansmanı ile sağlanan ithal mallar, ülkenin dış borcunu yükseltmiştir. İthal mallara bağımlı

olan ihracat, bu dönemde yeni sanayileşen ekonomide ithalatı da hızla arttırmış ve dış ticaret açığına neden olmuştur. Ülkede birbirine bağlı olarak, döviz kuru ve enflasyonda yükselmiştir. Ekonomik büyümesi eksilere gerileyen ülkede ufak çaplı bir kriz oluşmuştur. Bu nedenle, 1980'lerde Güney Kore dış kaynak arayışına girmiştir.

Aşağıda ekonominin bu durumdan nasıl kurtulduğu ve alt orta gelir tuzağından nasıl çıktığı anlatılmaktadır. Güney Kore'nin enflasyon ve dış borç batağından sıyrılırken, aynı dönemde benzer sorunların görüldüğü Türkiye'de uygulanan kalkınma planlarında yapılan hata ve eksiklerden bahsedilmektedir.

2.2.4. Chaebol'lerin Egemenliği ile Alt Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış ve Yüksek Gelir Seviyesine Geçiş Dönemi

1980'lere kadar ekonomisi tarıma dayalı olan Güney Kore, kalkınma planları sayesinde ekonomisini geliştirmiş ve sanayiye dayalı hale dönüştürmüştür. Böyle bir ekonomide konjonktürel dalgalanma ve enflasyon görülmesi muhtemeldir. 1980'lerin başında Güney Kore, ekonomik büyümede yavaşlama ve dış borçların artışı ile enflasyonun yükselmesi gibi sorunlarla karşı karşıya gelmiştir.

Yukarıda bahsi geçen sanayi gelişimi, ülkede yeni kurulan firmalardan ziyade var olan belirli firmalara destek verilmesi yoluyla meydana gelmiştir. Bu da ülkede 80'lerde Chaebols olarak adlandırılan çok büyük ölçekli holdinglerin oluşmasına neden olmuştur.[215] Bu şirketler; LG, Hyundai, SK, Lotte ve Samsung'dur. Günümüzde de, bu beş şirket piyasanın yüzde 44'üne hakim konumdadır.[216] Devlet özel sektörde bu büyük firmalara danışarak seçtiği belirli endüstrileri; destek, teşvikler ve tarife koruması yoluyla uluslararası rekabete hazır hale getirmiştir.[217]

Güney Kore ekonomisinin toparlanma ve yüksek gelir seviyesine çıkma dönemi bu noktadan sonra başlamıştır. 1980'lerde benzer sorunlar yaşayan ve ekonomik göstergeleri Güney Kore'den daha iyi olan Türkiye, ne yazık ki bu durumu bir avantaja dönüştürememiş dış borçlarıyla savaşmaya devam etmiştir. Güney Kore ise kalkınma planlarında özellikle ar-geye verdiği önem sayesinde, 80'lerden sonra Chaebols egemenliğinde kısa sürede yüksek gelir seviyesine atlamıştır. Güney Kore çok yol kat ederek 90'ların ortasında güçlü ve gelişmiş bir ekonomiye sahip olmuş, Türkiye ise orta gelir seviyesine bile ulaşamamıştır.

---

[215] Harvie ve Lee, s. 13.

[216] Peter Pae, South Korea's Chaebol, 6 Nisan 2018, Bloomberg Web Site. İnternet Erişimi: https://www.bloomberg.com/quicktake/republic-samsung . Erişim tarihi: 29.06.2018.

[217] Ha-Joon Chang, Sanayileşmenin Gizli Tarihi, Çeviren. Emin Akçaoğlu, 6. baskı, Efil Yayınevi, Haziran, 2015, ss. 19-20.

Ancak 2000'lerden sonra üst gelir seviyesine atlayan ülkemiz, sonrasında yerinde saymaya devam etmiştir. Çalışmanın temel sorularından biri olan Güney Kore'de yaşanan sıçrama döneminin nasıl gerçekleştiği anlatılırken, aynı dönem Türkiye ekonomisinde uygulanan kalkınma planlarından da bahsedilmektedir. Burada amaç, günümüzde hala kalkınma planları ile ekonomi yönetimi yapılan ülkemizde, geçmiş planlarda yapılan hataları göstermektir.

1980 yılında Türkiye'de kişi başına düşen gelir, 1.680 Dolar iken; Güney Kore'de bu rakam 1.632 Dolar olmuştur. Her iki ülkede de, bu dönemde uygulanan kalkınma planları sonrasında dengeler değişmiştir. Güney Kore, yedi yıl gibi kısa bir sürede alt orta gelir seviyesinden, yüksek orta gelir seviyesine çıkmayı başarmıştır. 1995 yılında gelişmiş ülke statüsüne kavuşan Güney Kore, 1997 Asya Krizi ile ekonomik kalkınma planları uygulamasını sonlandırmıştır. Yerine ülkede, kısa vadeli planlar yapılmaya başlanmıştır.

Güney Kore'de yüksek gelirli ülke seviyesine çıkana kadar, beşinci, altıncı ve yedinci olmak üzere, üç kalkınma planı daha uygulanmıştır. Yedinci kalkınma planı hükümet değişikliği ile sonlandırılmış ve yerine beş yıllık yeni ekonomi planı uygulanmıştır.

1980'lerin ortasına kadar Güney Kore, yüksek enflasyon ve dış borçlarıyla uğraşmıştır. 1982-86 yıllarını kapsayan beşinci planın temel amacı, makro ekonomik istikrarı sağlamak olmuştur. Ekonomide kamu ve özel sektör paylarının değişimi ile serbest rekabet bu planda daha çok vurgulanmıştır. Belirtilen dönemde, kamu elindeki bankaların hisselerinin çoğu özel sektöre satılmıştır.[218] Piyasa sisteminin yeterince gelişmesi ile o dönemde sanayi sektörünün kamu sektöründen daha hızlı büyümesine yol açmıştır.

Türkiye gibi Güney Kore'de 1980'lerde serbest piyasa ekonomisini benimsemiştir. Devlet müdahaleciliği azaltılmış, finansal ve ticari liberalizasyon hareketleri başlamıştır.[219] Beşinci plan döneminde devletin en önemli hedefi, piyasa ekonomisinde yaratıcı ve yenilikçi potansiyeli ortaya çıkarmak olmuştur. O yıllarda yaşanan sorunlardan biri olan, ekonomik büyümenin yavaşlamasını önlemek amacıyla, ihracatı geliştirmeye yönelik politikalara öncelik verilmiştir. İhracata dayalı büyümenin hız kazanması için şu politikalar uygulanmıştır; gemi ve makine gibi dayanıklı malların ihracının yoğun olarak teşvik edilmesi, dış pazar çeşitliliğinin sağlanması, imalat sanayinde kullanılan ara malların ithalat vergilerinin düşürülmesidir. Kalkınma planıyla yönetilen ekonomilerde hızlı büyümenin ilk yan etkilerinden biri olan dış borçlar sorunu için ise, yurtiçi tasarrufların arttırılması hedeflenmiştir. [220] Bu dönemin maliye politikaları kapsamında; kamu harcamalarının

[218] Doğaner Gönel, s. 8.
[219] Erşanlı, 1997, s. 59. Aktaran; Çalışır ve Gülmez, s. 43.
[220] TSPAKB, s. 3.

kısılması, ihracat yapan firmalar için amortisman ve ar-ge ile ilgili vergi indirimleri ve gelir dağılımını düzeltmek amacıyla reformlar yapılmıştır.[221]

Bu plan döneminde, makine ve elektrik sanayileri gibi teknoloji yoğun sanayileri karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak nitelikte dönüştürmek hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için, yeni teknolojilerle beşeri sermaye gücü yetiştirilerek başta sanayi ve diğer sektörlerde verimliliğin artması amaçlanmıştır. Bilim ve teknoloji politikaları, önceki kalkınma planlarında olduğu gibi bu planda da önem verilen konular arasında yer almıştır. Ülkede üstün nitelikli bilim adamı ve mühendis sayısını arttırmak, üretimde teknoloji yeteneğini yükseltmek için ulusal ar-ge projeleri yürürlüğe konmuştur. Yürürlükteki projeler ve sınai teknoloji geliştirme faaliyeti sayesinde özel sektör kuruluşlarının kendi laboratuarlarının kurulması teşvik edilmiştir.[222]

Beşinci plan döneminde 1982 yılı itibariyle ülkede, fiyat istikrarı sağlanmıştır. Bu başarının kaynağı özellikle üç etken olmuştur. Bu etkenler; dönemin enerji ve hammadde fiyatları ile doların düşük seviyelerde kalması sonucu ithalata ödenen miktarı düşürmüş olması, devletin çabaları sonucu enflasyon beklentisinin azalması ve verimlilikte meydana gelen hızlı artış olmuştur.[223] Fiyat istikrarında sağlanan başarı ile, Güney Kore'de o dönemde dünyadaki en yüksek büyüme hızına ulaşılmıştır. O yıllarda meydana gelen ikinci petrol krizine rağmen, Güney Kore 1986 yılında kişi başına gelirini cari fiyatlarla 5.000 Doların üzerine çıkartarak cari açık vermeden büyüme dönemine adım atmıştır.

Cari açık probleminin çözümünde bahsedilmesi gereken önemli bir nokta ise, 1985 yılında Japon Yeni'nin değerlenmesi konusudur. Değerlenmeye başlayan para birimi Yen ile birlikte Japonya, bazı mallarda uluslararası pazar payını Güney Kore'ye kaptırmıştır.[224]

1987-1991 yıllarında uygulanan altıncı kalkınma planı Güney Kore için, gelişmiş bir ekonomi ile sosyal refah ve dengeli büyümenin hedeflendiği bir dönemi oluşmuştur. Ülke ekonomisinde ilk kez yurtiçi tasarruflar yatırımları 1986 yılında aşmış ve sonrasında hep cari işlemler fazlası verilmiştir.[225] Bunun anlamı, ülkede kendi dinamizmi ile büyüme dönemine girilmiş olmasıdır. Farklı bir ekonomik büyüme evresine girilen ülkede, kalkınma planlarında da değişiklikler görülmüştür. Bu değişikliklerden en önemlileri, altıncı kalkınma planından itibaren ekonomide karar mekanizmasının değişmesi ve farklı alanlardan beş yüz aşkın uzmanın planın hazırlanmasında yer almasıdır. Ekonomi politikasında meydana gelen

[221] Öz, s. 9.
[222] Çalışır ve Gülmez, s. 43.
[223] Öz, s. 10.
[224] Doğaner Gönel, s. 8.
[225] TSPAKB, s. 4.

değişiklikler; finansal desteğin azaltılması, özelleştirme, parasal kontrollerin dolaylı olarak yapılması, dış borçların azaltılması ile döviz kuru rejiminin iyileştirilmesi olmuştur. Planda, serbest piyasa ekonomisine yönelik yapılan yenilikler ile ülke ekonomisinde verimliliğin ve uluslararası rekabet gücünün arttırılması amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için, firmaların büyümesini kısıtlayan resmi düzenlemeler ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca finans, döviz kuru rejimi ve ithalat büyük ölçüde serbestleştirilmiştir.[226] Diğer planlardan farklı olarak, bu planda belirli sanayi kollarına öncelik verilmemiş küçük ve orta boy işletmelerde destek kapsamına alınmıştır. Planda halkın isteği doğrultusunda 1988 yılında revizyona gidilmiştir. Revizyonda, arazi sahipliğinde, finansal işlemler ve Chaebol'lerin elindeki güç ile işçi-işveren ilişkilerinde birçok yenilik yapılmıştır.[227]

Bu dönemde bahsedilmesi gereken ve Güney Kore için dönüm noktası olan bir durumun anlatılması gerekmektedir. Literatürde üç düşükler olarak adlandırılan, düşük petrol fiyatları - düşük uluslararası faiz oranları - düşük dolar ile beraber Güney Kore 1988 yılında 14.2 Milyar Dolar fazla vermiştir.[228]

1992-1996 yıllarında uygulanmak üzere yedinci beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. Ancak, hükümet değişikliği nedeniyle plan iptal edilmiştir. Yeni hükümet "Yeni Ekonomi Beş Yıllık Plan" adıyla yeni bir planı yürürlüğe koymuştur. Yeni plan, 1993-1997 yıllarını kapsamıştır. Bu planda amaç, gelişmiş Güney Kore ekonomisini küreselleştirmek olmuştur. Temel politika olarak, global ekonomiye geçiş sürecinde gereksinim duyulan reformların hayata geçirilmesi benimsenmiştir. Planda, ülkedeki iş imkanlarını arttırmak ve ülke firmalarını uluslararası boyutta daha rekabetçi hale getirmek hedefler arasında yerini almıştır. Ekonominin büyüme potansiyelinin de yükseltilmesi amaçlanan planda, finansal liberalizasyon, sanayileşme ve teknolojik gelişme hükümetin önem verdiği konular arasındadır.[229]

Yapılan reformlar sonucu, yeni ekonomi planı dönemi sonlanmadan Güney Kore, 1995 yılında yüksek gelirli ülkeler seviyesine çıkmayı başarmıştır. 1980'lerde ekonomik performansı Güney Kore'nin üzerinde olan Türkiye ise aynı dönemde yüksek gelir seviyesine çıkmayı başaramamıştır. Anlatıldığı üzere, kalkınma planlarında yer verdiği teknoloji politikaları sayesinde Güney Kore rekabet gücünü arttırmış ve ekonomisini güçlü kılmıştır.

---

[226] Öz, s. 11.
[227] TMMOB, s. 75.
[228] Doğaner Gönel, s. 10.
[229] In-Chul, Kim, Korea's Capitalistic Planning Model: Policy Lessons for Mongolia, The Journal of the Korean Economy, Vol. 11, No. 1, April, 2010, s. 183. İnternet Erişimi: https://core.ac.uk/download/pdf/51181030.pdf , Erişim tarihi: 29.06.2018.

Orta Gelir Tuzağı'na takılmadan gelişen Güney Kore ekonomisi sosyal ve ekonomik göstergeleri aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 29: Yüksek Gelirli Ülke Statüsüne Çıkmadan Önce Makro Ekonomik Görünüm

Göstergeler	1985	1990	1995
Kişi Başına Düşen Gelir ($)	2.450	6.360	11.600
GSYİH (Milyon $)	100.273	279.349	556.131
Büyüme Oranı (%)	7,7	9,8	9,5
Enflasyon (%)	2,4	8,5	4,5
Tasarruf Oranı (%)	32,3	39,3	37,9
Yatırım Oranı (%)	32,5	39,6	39,0
Dış Ticaret Dengesi (Milyon $)	-1.900	-1.623	-5.106
İhracat (Milyon $)	26.442	70.787	144.224
Dış Borçlar (Milyon $)	46.729	37.350	49.748
Döviz kuru (Won/$)	870.2	707.7	771.2
İşsizlik (%)	3,98	2,45	2,06
Nüfus (Bin Kişi)	40.805	42.869	45.092
Nüfus artış hızı (%)	0,98	0,98	1,00
Eğitim Harcamaları (%GSMH)	4,02	3,08	2,9
Ar-ge Harcamaları (%GSMH)	1,52	1,87	2,37

Kaynak: World Bank, https://data.worldbank.org/country/korea-rep; Knoema Corparation, Republic of Korea, https://knoema.com/atlas/Republic-of-Korea/topics/Economy,

Quandl İnternet Sitesi, Korea Total Investment, https://www.quandl.com/data/ODA/KOR_NID_NGDP-Korea-Total-Investment-of-GDP . Erişim tarihi: 29.06.2018.

Tablo 29, ekonomide yer alan gelişmeleri göstermektedir. Tabloda dikkat çeken ilk ayrıntı, ihracat rakamlarındaki artıştır. Bu artış, 1990'larda dış ticaret dengesini eksilerden kurtaramadıysa da ithalat ile ihracat arasındaki farkı azaltmıştır. Yıllar içinde artan yatırım ve tasarruf oranlarının, doğru alanlara kanalize edilmesi yoluyla teknoloji ağırlıklı üretim yapılmaya başlanmıştır. Üretim artışı ve ekonomide libarelleşme ile artan ihracat beraberinde

ithalat artışını da getirmiştir. Ani ithal malı artışı, 1990'da enflasyon oranının artmasına sebep olmuştur. Ülkede uygulanan sıkı para politikası sonucu gelişen, yüksek faiz düşük kur politikası ile sermaye girişi artmıştır. Bu sermaye girişi, özel sektör yabancı kredilerinde artış ile olmuştur. Bu durumun pozitif etkisi, yatırım artışları ve büyüme hızının yükselmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. [230] Alınan krediler sonrası, 1995 yılında ülkenin dış borçları yükselmiştir. Sermaye girişi artışı ve uygulanan döviz kuru politikası nedeniyle ulusal para birimi Won aşırı değerlenmeye başlamış, 1995 yılında 1 Dolar, 771 Won'a yükselmiştir. Bu durum ülkenin uluslararası alanda rekabet gücünün olumsuz şekilde etkilenmesine yol açmıştır. Yüksek büyüme performansı gösteren ülkede, kişi başına milli gelir 11.000 Dolara çıkmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin milli geliri, 2.000 Dolar civarında seyretmiştir.

Güney Kore eğitim harcamaları milli gelirin yüzde 4'ünü oluştururken, Türkiye'de bu oran yüzde 1,73 olmuştur. Türkiye'de 1990'larda ar-ge harcamalarının milli gelirden aldığı pay yüzde 0,32 iken, Güney Kore'de aynı yıllarda bu oran yüzde 1,87'ye ulaşmıştır. Ülkemizde ar-ge payı on yıl içerisinde çok az artış göstermiş ve 1995 yılında yüzde 0,38 olmuş, Güney Kore'de ise bu oran yüzde 2,37'ye yükselmiştir.

Yüksek gelir seviyesine çıkma yolunda, Güney Kore'nin sanayi sektörüne ağırlık vermiş olmasını unutmamak gerekir. Özellikle imalat sanayine verilen önemin doğal bir sonucu olarak milli gelir içerisinde sektörlerin payları farklılık göstermiştir.

Tablo 30: Güney Kore GSMH Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	1985	1990	1995
Tarım	11,6	7,6	5,3
İmalat Sanayi	23,8	24,6	25,2
Hizmetler	44,6	46,8	49,4

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS?locations=KR , https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=KR , https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=KR . Erişim tarihi: 30.06.2018.

Tablo 30, Güney Kore'de teknoloji ağırlıklı sektörlerin milli gelirdeki payının yıllar içinde artmış olduğunu göstermektedir. Teknoloji kullanımının diğer sektörlere nazaran daha az olduğu tarım sektörünün payı, yüksek gelir statüsüne ulaşıldığında yüzde 5'lere kadar düşmüştür. İmalat sanayi ve hizmetler sektörü milli gelir oluşumunda öncü konumdadır.

[230] Seyhun Doğan, Halil Özekicioğlu, Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2005, s. 149.

Aşağıda Türkiye'de 1980 sonrası uygulanan kalkınma planlarından bahsedilerek, bu planlarda yapılan hatalar anlatılmaktadır.

Güney Kore büyüme hızını arttırıp, gelir seviyesini üst düzeye taşırken Türkiye ekonomisinde düzelme yerine, 1980 sonrası darbe ve hükümet değişikliği ile kalkınma planları uygulanamaz hale gelmiştir. 1960-1980 yılları arasında Güney Kore'de bilim ve teknoloji politikalarına önem verilirken, Türkiye'de bu durum tam tersi olmuştur. Ülkemizde 1960-1980 yılları arasında TÜBİTAK ve sanayi bakanlığına bağlı Bilim ve Teknoloji Dairesi kurulmuş ancak herhangi bir faaliyette bulunulmamıştır. Yalnızca üçüncü beş yıllık kalkınma planında, yurt içi teknoloji üretiminin önemi gündeme gelmiştir.[231]

Ülkemizde 1979-1983 yılları arasında uygulanan dördüncü beş yıllık kalkınma planında ilk kez teknoloji politikasından bahsedilmiştir. Bu politikada, ülkemizde meydana gelen sorun alanları detaylıca anlatılmıştır. Bahsi geçen alanlar, ar-ge faaliyetleri için ayrılan kaynakların yetersiz olması, ülkenin kalkınma planları ile uyumlu bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulmamış olması, ar-ge kuruluşları ile sanayi arasında bir bağ oluşturulmamış olması, transfer yolu ile sağlanan teknolojinin benimsememesi ve teknoloji transfer maliyetinin yüksek oluşu gibi sorunlardır. Teknoloji politikalarının tek başına değil de, sanayi, istihdam ve yatırım politikaları ile birlikte bazı sektörlerin kendi teknolojilerini üretebilecek hale gelmesi şeklinde geliştirilmesi öngörülmüştür.[232]

Belirtilen sorunların çözümü için, Türk Bilim Politikası 1983-2003 adıyla ayrıntılı bilim ve teknoloji politikasının ortaya koyulduğu bir çalışma yapılmıştır. Dönemin devlet bakanı önderliğinde, yaklaşık üç yüz kadar bilim adamı ve uzmanın katılımıyla hazırlanan çalışmada, ilk kez ülkemizin ar-ge kapasitesi ve insan gücü ile harcamaları tespit edilmiştir. Ayrıca ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerimiz baz alınarak bilim ve araştırma konusundaki önceliklerimiz ortaya konmuş ve bilim alanında hedeflerimiz uzun vadeli şekilde belirlenmiştir. Belirtilen hedeflere ulaşmak amacıyla, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) kurulmuştur.[233] Aynı dönemde bilim ve teknolojiye dair gelişme olarak, ulusal düzeyde bilgi akışının sağlanması için TÜBİTAK bünyesinde, Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TURDOK) kurulmuştur. Yine bu dönem, KOBİ'lere önem

[231] Selin Arslanhan ve Yaprak Kutsal, Güney Kore İnovasyondaki Başarısını Nelere Borçlu? Türkiye İçin Çıkarımlar, Tepav Politika Notu, Eylül, 2010, s.1.

[232] DPT, Dördüncü Kalkınma Planı, 1979, ss. 658-659..

[233] Aykut Göker, Türkiye'de 1960'lar ve Sonrasındaki Bilim ve Teknoloji Politikası Tasarımları Niçin Tam Uygulamadık?, ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği "Ulusal Bilim Politikası" Paneli, ODTÜ, Ankara, 2002, s. 5.

verilmeye başlanan dönemdir. Bu bağlamda, Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi (SEGEM) kurulmuştur. SEGEM kuruluşu, bugünkü KOSGEB'in kuruluşunun öncüsü olmuştur.[234]

1980 askeri darbesi ile birlikte Türkiye'de dördüncü kalkınma planı işlevselliğini yitirmiş ve yukarıda bahsedilen politikalar hayata geçirilmemiştir. Kalkınma planı kaldırıldıktan sonra uygulanan ekonomi politikası, piyasanın kendi işleyişi ile oluşmuş ve fiyatlar yol gösterici olmuştur. Bu süreçte ekonomi dışa açılmış ve kamu sektörünün öncülüğü son bulmuştur.

1985-1989 yılları arasında uygulanan beşinci beş yıllık kalkınma planı, Türkiye için gerçek anlamda yapısal reforma gidilmeyen ve ekonomide görülen sorunların hep kısa vadede çözülmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Planın başlıca hedefleri, ülkede görülen ekonomik, sosyal ve endüstriyel sorunların çözümüne yönelik ar-ge çalışmalarına öncelik verilmesi olmuştur. İthal edilen teknolojinin uyarlanması için teknoloji ağırlıklı sektörlerin belirlenmesi ve yatırımların bu sektörler üzerine yapılması politikaları planda yer almıştır. Ayrıca kalkınma planında, özel sektör kurumlarının teknoloji ile uyumlu hale gelmesini teşvik eden politikalara da yer verilmiştir.[235]

Kalkınma planı kapsamında, 1988 yılında DPT bilim ve teknoloji raporu yayınlamıştır. Bu raporda, Türkiye'nin bilim, teknoloji ve araştırma alanında sorunlarına detaylıca yer verilmiş ve sorunların çözümü için uygulanması gereken yollar anlatılmıştır. Özellikle teknoloji transferi konusu üzerinde durulan raporda, ülkemizde beşinci kalkınma planı dönemine kadar izlenen sanayi politikalarının bilimsel ve teknolojik araştırma gerektirmeyen tarzda ve ithalata dayalı olduğu vurgulanmıştır. Bu dönemde bazı özel sektör kuruluşları (Şişe Cam Endüstrisi, Sabancı Holding, Koç Holding, Eczacıbaşı Holding, Etibank ve Pektim Araştırma Merkezi) kendi ar-ge merkezlerini kurmuştur. Ayrıca, Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVEKA), 1987 yılında Avrupa Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı'na (EARN) bağlanmıştır.[236]

Planda ve yayınlanan raporda belirtilen hedefler önderliğinde, 1989 yılında teknolojik araştırma yatırımları arttırılmış, üniversite ve kamu kurumlarının ar-ge projeleri desteklenmiştir.[237] Ancak tüm bunlar ülkede, kendi teknolojisini üretebilecek bir yapının oluşmasını sağlamamıştır.

---

[234] M. Bakkal, S. Bakkal ve Göbekoğlu, s. 56.

[235] DPT, Beşinci Kalkınma Planı, 1985, s. 159.

[236] DPT, Bilim-Araştırma-Teknoloji Ana Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1988. Aktaran; M. Bakkal, S. Bakkal ve Göbekoğlu, s. 58.

[237] Kemal Güleç, Cumhuriyetin 75. Yılında Bilim, Teknoloji, Araştırma Politikalarının Sanayileşmeye Etkileri, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1998. Aktaran; M. Bakkal, S. Bakkal ve Göbekoğlu, s. 58.

1990-1994 yıllarında uygulanan altıncı beş yıllık kalkınma planı, diğer planlardan farklı hazırlanmıştır. Bu planı, önceki planlardan farklı kılan bilim ve teknoloji alanında somut hedefler konulmuş olmasıdır. Ülke tarihinde ilk kez belirlenen hedefler; teknoloji alt yapısının kurulması için 33 bin olan araştırmacı sayısının iki katına çıkartılması, her 10 bin kişiye düşen araştırmacı personel sayısının 15 kişiye yükseltilmesi ve milli gelir içerisinde araştırma ve geliştirme harcamalarının yüzde 1'e çıkartılması şeklindedir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için, hükümet öncelikle üniversitelere tahsis edilen kadro sayısını iki katına çıkartmayı uygun görmüştür.[238]

Planda belirtilen hedeflere ulaşılması için uygulanması gereken politikalar şu şekilde belirlenmiştir;

- Uluslararası alanda rekabet gücünün sağlanabilmesi için, ileri teknolojilerin transfer yolu ile ülkeye girişinin yapılması,
- Araştırma ve kamu kurumları ile sanayi kuruluşları ve üniversiteler arasında bilim ve teknoloji alanında ilerlemek için gerekli iş birliği yapılması,
- Üniversitelere sunulan ar-ge desteğinin arttırılması,
- Dünyadaki gelişmelere ayak uydurabilmek ve bilgi akışını sağlamak amacıyla, Türk bilim insanlarının uluslararası kuruluşlarda çalışmasını teşvik etmek ve çeşitli projelere katılımını sağlamak,
- Ar-ge çalışmalarının ihtiyaç alanlarına yöneltilerek, hükümetin ar-ge fonu ayırması,
- Bilgisayar kullanımı yaygınlaştırılması ve bilgi teknolojisi alanında ihtiyaç duyulan uzman insan gücünün yetiştirilmesine ağırlık verilmesi,
- Hizmetler sektöründe olduğu kadar üretim alanında ve ar-ge faaliyetlerinde de bilgisayar kullanımının arttırılmasıdır.[239]

Yukarıda bahsedilen hedefler doğrultusunda, KOBİ'lerin teknolojiye uyum sağlaması amacıyla Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiyi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur. Bu dönemde KOSGEB, üniversite çevrelerinde teknoparkların kurulması ve geliştirilmesinde yönetim görevleri üstlenmiş ve girişimcileri desteklemiştir. Ayrıca 1991 yılı ülkemizde, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı'nın (TTGV) kurulması önemli bir adım olmuştur.[240]

[238] M. Bakkal, S. Bakkal ve Göbekoğlu, s. 58.
[239] DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989, ss. 309-311.
[240] M. Bakkal, S. Bakkal ve Göbekoğlu, s. 61.

Türkiye'de esas bilim ve teknoloji politikalarının temelini oluşturan ve 1993 yılında yürürlüğe konan, "Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003" dokümanıdır. Bu doküman altıncı kalkınma planı ile benzer hedefler taşımıştır. Kalkınma planından farklı olarak, özel sektöre değinilmiş ve ülke içerisinde ar-ge harcamalarının özel sektör payının yüzde 30'a yükseltilmesi gerektiği belirtilmiştir.[241]

Altıncı kalkınma planında bahsedilmiş olan ve BTYK'nin hazırlamış olduğu 1993-2003 yıllarını kapsayan dokümandaki teknoloji politikaları maalesef hayata geçirilememiştir.[242] Teknoloji alanında az da olsa ilerleme 1993 yılından sonra meydana gelmiştir. Yaşanan gelişmeler kısaca şöyledir; Türk Patent Enstitüsü'nün kuruluşu ile ilgili kanun hükmünde kararname çıkarılmış, Türkiye 1993 yılında internet üzerinden dünyaya bağlantı sağlamış ve aynı yıl Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) kurulmuştur. Sanayi kuruluşlarının proje kapsamında yürüttüğü ar-ge faaliyetlerini, TÜBİTAK hakemliğinde ve en fazla yüzde 50'si olmak şartıyla hükümet geri ödemesiz şekilde karşılamaya başlamıştır.[243]

Altıncı kalkınma planında, ülkemizde önceki kalkınma planlarında yapılan hatalar tekrar etmiş yani günü kurtarma politikaları izlenmiştir. Teknolojinin yer almadığı sektörlerin payı ihracatta artarken, yüksek teknolojili ürünler ithal edilmeye devam edilmiştir.

Yukarıda Güney Kore'nin 1980 sonrasında teknolojik gelişmeye önem vererek, nasıl yüksek gelir seviyesine çıktığı anlatılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin kalkınma planlarında yer alan teknoloji hedeflerinden bahsedilmiştir. Teknolojiye verilen önemde geç kalınması ve politikaların uygulanmaması sonucu Türkiye, dışa bağımlı bir ekonomik yapıya sahip olarak yüksek gelir seviyesine ulaşamamıştır. Güney Kore ise Orta Gelir Tuzağı'na takılmadan 1995 yılında yüksek gelirli ülkeler arasında yerini almıştır.

2.2.5. Asya Krizi'nden Günümüze: Güney Kore'nin Dünya Liderliği

1995 sonrası yalnızca Güney Kore'yi değil tüm dünyayı etkisi altına alan, Asya Krizi meydana gelmiştir. Güneydoğu Asya ekonomilerinde 1996 sonrası yaşanan ihracat yavaşlaması ve birçok sektörde kapasite fazlasının oluşması yaşanacak krizin ön habercileri olmuştur. 1997'de Tayland gayrimenkul ve mali sektöründe yaşanan sıkıntılar Güney Kore'de bazı holdinglerin (chaebol) iflasına neden olmuştur. Bu holdinglerin iflası, Güney Kore'nin

[241] TÜBİTAK, Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993-2003, 1993, s. 6.

[242] Aykut Göker, Onuncu Yılında Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003; 3 Şubat 1993 Günü Yapılan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Toplantısında Alınan Kararlar ve Uygulama Sonuçları, Ankara, Eylül, 2003, s. 29. İnternet Erişimi: http://www.inovasyon.org/pdf/AYK.TBTP.1993-2003Uyg.Durumu.pdf . Erişim tarihi: 05.09.2018.

[243] TÜBİTAK, Bilim ve Teknoloji Politikası ve TÜBİTAK'ın Misyonu, 1997. Aktaran, M. Bakkal, S. Bakkal ve Göbekoğlu, s. 62.

ticaret partneri olan Japonya'da ekonomik durgunluğa sebebiyet vermiştir. Tayland menşei ile başlayan kriz Güney Kore, Japonya, Malezya ve Endonezya'yı da etkisi altına almayı başarmıştır.

O dönemde Güney Kore ekonomisi gelişmiş olsa bile, çeşitli sorunlar baş göstermiştir. Uygulanan döviz kuru politikası sonucunda, sermaye girişi hızla artmış ve bu da ulusal paranın değerlenmesine yol açmıştır. Aşırı değerlenme sonucunda uluslararası rekabet gücünün azalması, ihracat performansı ile büyüyen Güney Kore için sorun haline gelmiştir. Böylece, artan sermaye girişinin büyüme hızını arttırmak gibi pozitif bir etkisi olsa da, dolaylı olarak rekabet gücünü olumsuz etkilemiştir. Güney Kore'de yaşanan krizin temel nedeni, talep yetersizliği sorunları karşısında kırılganlık yaşayan aşırı sermaye birikimi olmuştur.[244]

Bahsedilen sermaye girişi, alınan krediler yani borçlanma yoluyla meydana gelmiştir. Aile holdingleri (chaebol) ve bankalar, o dönemde ülkede devlet garantisi altında "batmayacak kadar büyük ve önemli" görülmüştür.[245] Bu güvenle firmalar, kredi yoluyla aşırı borçlanma ve yatırım yoluna gitmiştir. Ancak Güney Kore, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne (OECD) üye olduktan sonra güvenilen devlet garantisi azalmıştır.[246] Uluslararası piyasalardan yüksek miktarlarda borçlanmaya giden Güney Kore bankaları, bunu iç piyasada büyük ölçekli şirketlere kredi olanağı olarak sağlamıştır. Kredi kullanan chaebol'ler ülkede aşırı bir yatırım artışına neden olmuştur. Bu durum bankacılık sektöründe krizi hassas bir noktaya getirmiştir.[247] Böylece mali kuruluşların borç yükleri artmıştır. Mali kesim böyle hassas bir dönemden geçerken, risk yönetimi ilkeleri önemsenmemiş ve mali sektörde denetime yer verilmemiştir.

O dönemde Güney Kore ekonomisinin karşılaştığı diğer sorunlar; imalat sektöründe işgücü yetersizliği, uluslararası arenada yerli ürünlerin rekabet gücünün azalması ve iç piyasanın dışa açılması olmuştur.[248]

Meydana gelen Asya Krizi sonucu, yabancı bankalar Güney Kore bankalarına verdikleri kısa vadeli borçları geri istemiştir. Ancak, Güney Kore bankaları aldıkları borçları iç piyasada uzun vadeli kredileri finanse etmek için kullanmıştır. Ülkedeki ekonomik ortamın

[244] Mehmet Arslan, IMF, Krizler ve Türkiye, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 14, Ankara, 2001, s. 12.
[245] Doğan ve Özekicioğlu, s. 149.
[246] Sung Yeung Kwack, Factors Contributing to the Financial Crisis in Korea, Journal of Asian Economics, Volume. 4, Number. 4, 1998, p. 616.
[247] Berk Mesutoğlu, Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Güney Kore Örneği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu – MSPD Çalışma Raporları, No: 2001/1, 2001, s. 4.
[248] Apak, s. 97. Aktaran; Doğan ve Özekicioğlu, s. 150.

etkisiyle borçlu konumdaki yurtiçi şirketleri ödeme güçlüğü çekmeye başlamıştır. Bu durum ülkede kendi içinde borç krizine yol açmıştır.[249]

Güney Kore ekonomisinde o dönemin en temel sorunlarından biri, ağır borç yükü olmuştur. Faiz oranlarının uzun süre düşük tutulması, firmalar tarafından hesapsızca kredi borcu altına girilmesine neden olmuştur.[250] 1997 yılında finansman güçlüğü çeken otuz firmadan yedisi iflasını ilan etmiştir. Mali kuruluşların kredilerinin batmasındaki artış, Güney Kore için uluslararası piyasada güven kaybına yol açmıştır. Bu kayıp ülkede yabancı sermayelerin geri çekilmesine neden olmuştur. Bu sayede yaşanan döviz kıtlığı, Won'un Dolar karşısında değer kaybetmesine ve mali piyasalarda istikrarsızlığa yol açmıştır.

Asya ekonomilerinde yaşanan güven kaybı mali çöküş ile beslenerek, borçları arttırmış ve krizin etkilerini yoğunlaştırmıştır. Alınan yeni borçların Dolar cinsinden oluşu, ülke ekonomilerine çok fazla zarar vermiştir.[251]

Güney Kore'nin o dönem dış piyasalara açık olması, krizden daha çok etkilenmesine yol açmıştır. Sermaye hareketlerinde yapılan düzenlemelerin gevşetilmesi ile sermaye borçlanması ithal mal yatırımlarına yönelmiştir. Bunun sonucunda ekonomik büyüme artmış ancak cari işlemler açığı büyümüştür. Ağır borç yükü ülkeyi spekülatif saldırılara açık hale getirmiştir. Ayrıca 1990'ların başında, ülkede hukuksal sistem uluslararası standartlara göre modernize edilememiştir. Bankalarda görülen finansal zayıflığın düzeltilmemesi, 90'ların sonlarına doğru finansal serbestleşme ile beraber, ekonomide dış etkilere karşı hassasiyeti arttırmıştır. Özellikle 1996'dan sonra Japon Yeni'nde görülen değer kaybı, Güney Kore ihracatında negatif etkiye sebep olmuştur. Aynı dönemde ABD hisse senedi değerlerindeki artış yatırımları o ülkeye çekmiştir. Bu nedenle Güney Kore'de yatırımlar ABD'ye kanalize edilirken, ülke sermayesi daha fazla dışarı çıkmış ve ülkeye gelen yabancı sermaye ise çok azalmıştır.[252]

Krizin aşılması için Güney Kore, doğrudan Amerikan ve Japon hükümetlerinden yardım istemiştir. ABD yetkilileri Güney Kore'nin hem bankalarla hem Japonya ile anlaşmaya gitmesini istememiş ve engel olmuştur.[253]

Aralık 1997 tarihinde Güney Kore IMF ile stand-by anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Anlaşma kapsamında, Dünya Bankası'ndan 57 Milyar Dolar'lık yardım alınmıştır.

---

[249] Özlem Onaran, Krizlerden Kriz Beğenin; Türkiye ve Güney Kore Usulleri, Derleyen. Masif Kürkçügil, Bizim İçin Ağlama IMF!, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 66.

[250] Callum Henderson, Asia Falling, Mc-Graw-Hill, USA, 1998, p. 244. Aktaran; Doğan ve Özekicioğlu, s. 151.

[251] Paul Krugman, Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü, Çeviren. Neşenur Domaniç, Literatür Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2001, s. 107.

[252] Kwack, ss. 614-616.

[253] Korkut Boratav, Yeni Dünya Düzeni Nereye?, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2004, s. 113.

Bu yardım, ilk etapta piyasaları rahatlatıp bir güven ortamı oluşturmuş ancak sonrasında ülkedeki dış borcun hükümetin açıklamasından daha fazla olduğu duyulunca piyasalara güven sarsılmıştır.[254]

Bahsedilen anlaşmada, piyasaya olan güvenin artması ve döviz piyasasında istikrarın sağlanması başlıca hedeflenen konular arasındadır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için yürürlüğe konulan politikalar ise, bütçe açığının kapatılması ve para arzının kontrolü ile gümrük tarifelerinin kaldırılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir. Ayrıca öncelikle bankacılık sektörü olmak üzere finans alanının yeniden yapılandırılması ve işgücü piyasasında esnekliğin arttırılması da politikalar arasındadır.[255]

IMF paketinin şartları Güney Kore için ağır olmuştur. Örneğin, hedefler arasında 1998 GSYİH büyümesinin yüzde 3, cari işlemler açığının ise yüzde 1 olması yer almıştır. Ayrıca para ve maliye politikalarının sıkılaştırılması ile ülkede şirket ve banka hisselerinde yabancı payının çoğalması da paket kapsamına girmiştir. Ancak hedeflerin gerçekleştirilmesi bir yana, borç yükünün artışı ile şirketlerin iflası sonucu oluşan işsizlik ve şirket ile bankalardaki talep daralması beklentiler arasına girmiştir. Bu bağlamda ekonomide büyümenin artışı yerine azalması hatta negatif büyümenin meydana gelmesi öngörülmüştür. Nitekim tahminler doğru çıkarak, aynı yıl ekonomik büyüme negatif gerçekleşmiştir.[256]

IMF-Dünya Bankası istekleri doğrultusunda, 1998 yılında Won yüzde 42 oranında devalüe edilmiştir. Ülkede ihracat ve ithalat rakamlarında aynı yıl düşüş meydana gelmiştir. Burada IMF, hem bütçe açığını hem ödemeler dengesini hedeflemiştir. Dünya Bankası standartlarına göre bütçe açığının küçülmesi, enflasyon kontrolünü kolaylaştırmak ve ödemeler dengesi sorunlarının çözümü anlamına gelmektedir. Makro-ekonomik reformun sağlanması için görülen en önemli araç, döviz kuru olmuştur. Ulusal paranın devalüe edilmesi sonucu, ekonomide köklü arz ve talep değişmelerine yol açmıştır. IMF'ye göre her zaman ulusal para aşırı değerli olarak görülmüş ve genellikle yapısal uyum kredilerinden önce ön koşul olarak ülkelerden istenmiştir. Bu durumun ülke içinde zararı, ani ve beklenmedik fiyat artışlarına neden olan büyük bir devalüasyon, reel gelirde ciddi düşüşe sebebiyet vermiştir. Ancak bu durumun dikkat çeken bir diğer ayrıntısı ise, bu tarz bir devalüasyonun dış borçların ödenmesinde kolaylık sağlamış olmasıdır.[257]

IMF o dönemde merkez bankasının bağımsızlaştırılmasını da şart koymuştur. Bankacılık sektöründe ise köklü reformların gereğini vurgulamıştır. Bu amaçla oluşturulan

[254] Henderson, s. 244.
[255] Mesutoğlu, s. 4.
[256] Doğan, Özekicioğlu, s. 159. Henderson, ss. 244-245.
[257] Doğan, Özekicioğlu, s. 160.

programda, devlet güvencesinden yararlanan bankaların, kar amaçlı kuruluşlara dönüştürülmesi sağlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için ülke bankalarında, kredi kapasiteleri ve risk yönetim teknikleri ile iç denetim sistemlerinin geliştirilmesine yönelik program uygulanmıştır. Bankaların varlıklarını sürdürebilmeleri amacıyla, sermaye artışı ve takipteki kredilerine çözüm bulmaları için birleşmeler yoluyla yabancı sermaye sağlamaları şartıyla kamu fonlarından destek almışlardır. Ayrıca, şube ağları küçültülerek, personel sayıları azaltılmıştır. O dönemde sektörün denetimi hedeflenerek bağımsız bir üst denetim kurumu olan, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) ile bankaların kamulaştırılıp rehabilite edilmesi için Kore Mevduat Sigortası Şirketi kurulmuştur. Yeni sistemi tehdit eden bankalar, BDDK yoluyla kurulan bu şirkete devredilmiştir. Mart 1998'de, sermayesi arttırılan bankaların özel sektöre satılması amacıyla yeni bir komite oluşturulmuştur.[258]

Ayrıca IMF istikrar paketinde, ithalatta liberalizasyona geniş kapsamda yer verilmiştir. Yerine getirilmesi gereken bu şartın ülke ekonomisi için çeşitli olumsuz sonuçları olmuştur. Ticari liberalizasyon sonucunda, gümrük gelirleri azalmış ve bütçe açığı meydana gelmiştir. Ayrıca, ithal lüks tüketim malları ülkeyi istila ederek yerli üretimi saf dışı bırakmıştır. Borç alınan para sonucu oluşan bu tüketim çılgınlığı, dış borcun daha çok artmasına yol açmıştır.[259]

İstikrar programı kapsamında Güney Kore'de devlete bağlı ağır sanayi, haberleşme, enerji ve ulaşım sektörlerinde özellikle tekel konumundaki kuruluşlar özelleştirilmiştir. Bu kuruluşlar; Kore Teknoloji Bankası Kurumu, Namhae Kimya Kurumu, Kore Ağır Sanayi Kurumu, Kore Telekom, Kore Sigara Fabrikası, Kore Gaz, Daehan Petrol Boru Hattı, Ulusal Ders Kitabı Şirketi ve Kore Isıtıcı Fabrikası'dır ve bunların özelleştirilmesi IMF istekleri arasında yer almıştır.[260]

IMF ile yapılan anlaşmada, Güney Kore'den vergi alanında da yapısal değişikliğe gidilmesi talep edilmiştir. Dolaysız vergi reformu, vergi mükellefleri için bilgi ve danışmanlık hizmetlerine daha fazla kaynak aktarılması, vergi idaresi için denetim ve koordinasyon birimi ile birlikte vergi politikaları birimi kurulması yapılması beklenen değişiklikler arasındadır.[261]

Güney Kore, IMF anlaşmasında yer alan bütün maddeleri tamamlamıştır. 1999 yılı başlarında, elektronik ürünlerine yönelik ABD ve Batı Avrupa talepleri ile iç tüketim artışı Güney Doğu Asya ülkelerinde piyasaların canlanmasını sağlamıştır. Bölge içindeki ticaretin

[258] Doğan ve Özekicioğlu, s. 162.

[259] Michel Chossudovsky, Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çeviren, Neşenur Domaniç, Çivi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 73. Aktaran; Doğan ve Özekicioğlu, s. 164.

[260] Doğan ve Özekicioğlu, s. 164.

[261] IMF, Korea Letter of Intent and Momerandum of Economic Policies, 2003. Aktaran; Doğan ve Özekicioğlu, s. 165.

artışı ve petrol fiyatlarındaki yükselişin üretici konumdaki ülkeleri rahatlatması küresel ekonomiyi iyileştirmiştir. Bunlarla beraber Japon Yeni'nde meydana gelen değerlenme, 99'un sonlarına doğru Güney Kore piyasasını olumlu etkilemiştir. Dünya Bankası verilerine göre, aynı yıl toparlanıp büyümeye geçen ülkede, GSYİH artışı yüzde 9,5 oranında gerçekleşmiş, akabinde 2000 yılı GSYİH artışı ise yüzde 8,5 olarak kayıtlara geçmiştir.

İstihdamda artışın yeniden sağlandığı 2000 yılında, döviz kuru istikrarı da sağlanmıştır. Hızla meydana gelen gelişmeler ülkede ekonomiye olan güveni arttırmıştır. Yapılan reformlarla ülkede hem mali sistem geliştirilmiş hem de firma bazında uygulanan kurumsal yönetimi iyileştirici değişimlerle de desteklenmiştir.[262]

Güven ortamında iyileşen piyasalarda görülen üretim artışı, özellikle ABD ve Avrupa kaynaklı talep artışı ile Güney Kore için bir fırsat haline gelmiştir. Ekonomi yeniden ihracat ağırlıklı büyüme yoluna yönelmiştir.[263] 2001 yılında ise iç ve dış nedenlerden ötürü ekonomide büyüme hız kesmiştir. O dönemde meydana gelen petrol fiyatlarının hızlı artışı, enerji ihtiyacının yüzde 50'sini ithalatla karşılayan ülkenin, dış ticaret hadlerini olumsuz etkilemiştir. Aynı yıl ülkenin önde gelen holdinglerinden Daewoo'nun satışı için yapılan görüşmeler ve çalışanların bu yeni yapılanmaya yönelik olumsuz tutumu, ülkenin yavaşlama nedenleri arasındadır.[264]

Dünya ekonomisinin durgun olduğu 2002 yılında, Güney Kore yeniden bir yapılanma programı uygulamıştır. Ülkede bu programda uygulanan makroekonomik politikalar sayesinde, yüzde 7 gibi yüksek oranda bir büyüme gerçekleşmiştir.[265]

2003 yılında ise ülkede ekonomik büyüme hızı yüzde 3'lere düşmüştür. Bunun nedeni, ülke içindeki emek piyasası ve özel sektör ile mali sektördeki yapısal sorunlar olmuştur. Ayrıca dış etken olarak, SARS hastalığı ile Kuzey Kore nükleer silah krizi de büyüme hızında ki düşüşte etkili olmuştur.[266]

2004 yılı ve sonrasında güçlü ekonomisiyle hızla toparlanıp büyüme sürecine devam eden ülke, 2008 küresel krizinden nasibini almıştır. 2007 yılında 18 Milyar Dolar olan ödemeler dengesi hesabı, ertesi yıl 3 Milyar Dolara inmiştir. Ülkedeki enflasyon oranı ise neredeyse yüzde 100 artış göstererek; kriz sürecinde yüzde 2,5 oranından yüzde 4,7 oranına

[262] Merih Celasun, 2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme, 2002. İnternet Erişimi: http://content.csbs.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf . Erişim tarihi: 15.09.2018.
[263] Öz, s. 17.
[264] OECD, Economic Survey of Korea, Paris, 2001.
[265] OECD, Economic Survey of Korea, Paris, 2003.
[266] OECD, Economic Survey of Korea, Paris, 2004.

yükselmiştir. 2009 yılında işsizlik oranı çok az artmış, yüzde 3,2 oranından yüzde 3,6 oranına çıkmıştır. Önemli bir husus ise ülke içi rezervlerin yaklaşık yüzde 20 azalmış olmasıdır.[267]

Ülkede kriz boyunca ve sonrasında da mali politikalarda değişiklik yapılmıştır. Bu bağlamda özellikle vergilendirmede reforma gidilmiştir. O dönemde Güney Kore'nin uyguladığı genişletici maliye politikası ülkeyi resesyondan kurtarmıştır.[268] Küresel krizden çok fazla etkilenmeyen gelişmiş ülke, 2017 yılına kadar ekonomik gücünü arttırmaya ve dünyada markalaşmaya devam etmiştir.

Yukarıda sözel olarak anlatılan Güney Kore ekonomisi, Tablo 31'de rakamlarla özetlenmektedir.

Tablo 31: Güney Kore Ekonomik Görünümü (2000-2017)

Göstergeler	2000	2005	2010	2017
Kişi Başına Düşen Gelir ($)	20.740	17.790	21.260	28.380
GSYİH (Milyon $)	561.633	898.137	1.094.000	1.531.000
Büyüme Oranı (%)	9,3	3,9	6,5	3,1
Enflasyon Oranı (%)	2,3	1,0	3,2	2,3
Tasarruf Oranı (%)	34,1	33,3	34,8	36,1
Yatırım Oranı (%)	32,9	32,1	32,0	30,7
Dış Ticaret Dengesi (Milyon $)	16.8	2.3	5.7	95.8
İhracat (Milyon $)	175.9	165.1	270.7	573.9
Dış Borçlar (Milyon $)	142	160	370.8	376.9
Döviz Kuru (Won/$)	1.130	1.024	1.156	1.276
İşsizlik Oranı	4,2	3,7	3,7	3,8

[267] Bendreff Desilus, Economic Performance of Mexico and South Korea After 2008 Crisis, 2015, s. 8. İnternet erişimi: https://www.boeckler.de/pdf/v_2015_10_23_desilus.pdf . Erişim tarihi: 20.09.2018.

[268] Seok-Kyun Hur ve Seong-Tae Kim, Fiscal Policies of Korea through the Global Financial Crisis, Korea and World Economy, Volume. 13, No. 3, December, 2012, p. 408.

Nüfus (Bin Kişi)	47.008	48.184	49.554	51.466
Nüfus Artışı (%)	0,83	0,21	0,49	0,42
Eğitim Harcamaları (%GSMH)	3,90*	3,90	4,86*	5,07*
Ar-Ge Harcamaları (%GSMH)	2,39	2,99	3,45	4,22

Kaynak ve Notlar: World Bank verileri. Economic Indicators of South Korea, İnternet Erişimi: https://import-export.societegenerale.fr/en/country/south-korea/growth-indicators. OECD Data, İnternet Erişimi: https://data.oecd.org/conversion/exchange-rates.htm. UNESCO Data, İnternet Erişimi: http://data.uis.unesco.org/?queryid=181. South Korea Debts, İnternet Erişimi: https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ks&v=94 . Export, http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136864514.htm . Erişim tarihi: 20.09.2018.

*2005 yılı, 2010 yılı ve 2017 yılı verilerine ulaşılamadığı için, sırasıyla 2006, 2011 ve 2015 yılı verileri alınmıştır.

Tablo 31, Güney Kore ekonomisinin yaklaşık olarak son yirmi yıllık gelişimini göstermektedir. Asya krizi sonrası toparlanan ekonomide ilk dikkat çeken, döviz kuru istikrarının sağlanmış olmasıdır. Bu istikrar ülke içinde enflasyon sorununun çözümü anlamına gelmiştir. Artan ihracat ve ithalat rakamları, döviz kuru istikrarı ile fiyat artışı yaratmamış ve böylece enflasyon oranları da stabil hale gelmiştir. 2000'li yılların ortalarında görülen mali problemler ve Kuzey Kore ile dış ilişkiler büyüme oranlarının düşmesine neden olmuştur. Bu durgunlukla beraber ABD'de başlayıp tüm dünyaya yayılan 2008 finans krizi ile ekonomide, dış borç artışı yaşanmıştır.

Kriz sonrası özellikle Amerika ve Avrupa'da elektronik tüketiminin artışı, Güney Kore'ye hızla toparlanma şansı vermiştir. Elektronik ürün üreten ülkede, 2010 yılında ihracat artmış, 2017'de ise Güney Kore dünya devleri arasında yerini almıştır. Son on yılda ihracatını ikiye katlayan ülke, dış ticaret fazlası vermektedir.

Ekonomik büyümesi ileri teknoloji ihracatı ile sağlanan ülke, 2000'lerden itibaren ulusal teknoloji yol haritasını hazırlamıştır. Ayrıca Bilim ve Teknoloji Bakanlığı yeniden yapılandırılmıştır. Milli gelir içerisinde ar-geye ayrılan pay son yirmi yılda iki katına çıkarak; yüzde 2,39 oranından, yüzde 4,22 oranına yükselmiştir. Türkiye'de ise ekonomi inişli çıkışlı bir halde, kalkınma planlarına devam edilmektedir. 1996-2000 yılları arasında yedinci kalkınma planı, 2001-2005 yıllarında sekizinci kalkınma planı, 2007-2013 döneminde

dokuzuncu kalkınma planı ve son olarak 2014-2018 onuncu kalkınma planı yürürlüğe girmiştir. 2000'lerden günümüze Türkiye'de teknoloji kullanımı artışı yönünde politikalar izlenmiştir. Bu bağlamda, internet altyapısı arttırılmış, mobil telefon kullanımı teşvik edilmiştir. Günümüze kadar özellikle mobil abone sayısında yüksek artış meydana gelmiştir. Ayrıca, kamu hizmetlerinin vatandaşlara daha hızlı ve sürekli olarak sunulması amacıyla internet üzerinden e-devlet hizmeti kullanıma açılmıştır.[269] Günümüzde bu hizmet giderek yaygın hale gelmektedir.

Kalkınma planlarında somut olarak ar-ge hedefleri konmamıştır. Ancak, sekizinci kalkınma planında kamu-özel sektör ile üniversitelerin iş birliğinin bilim ve teknoloji adına çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Dokuzuncu kalkınma planında ise, bilgi ve iletişim teknolojilerinin altyapısının geliştirilmesinin öneminden bahsedilmiştir.

Türkiye'de ar-ge harcamalarının milli gelir içerisindeki payı 2000'lerde yüzde 0,4 oranında iken, günümüzde bu oran ancak yüzde 1'lere ulaşmıştır.

Güney Kore planlı dönem öncesinde ve sonrasında da, eğitim yatırımlarına önem vererek, beşeri sermaye etkisiyle yüksek teknolojili üretimi hızlandırmıştır. Gelişmiş ülkeler seviyesine ulaştıktan sonra Güney Kore eğitime verdiği önemi sürdürmüştür. 2000'lerin başında eğitim harcamalarının milli gelire oranı yüzde 4'lerdeyken, günümüzde bu oran yüzde 5'e çıkmıştır. Türkiye'de bu oran 2000'li yılların başında yüzde 2,5 iken, bazı yıllar eğitime hiç pay ayrılmamıştır. 2012 yılından sonra düzenli olarak eğitim harcamaları gerçekleşmiş ve bu harcamaların oranı, milli gelirin içerisinde yüzde 4'lük bir paya sahip olmuştur.

Güney Kore atlattığı iki büyük krize rağmen, ekonomik gücünü sürdürmeye devam ederek kişi başına gelirini 25.000 Doların üzerine çıkarmayı başarmıştır. Türkiye kişi başına geliri ise hala 8.000-10.000 Dolar bandında yer almaktadır.

Aşağıda gelişme dönemi boyunca Güney Kore'de GSYİH sektörel değişim Tablo 32 yardımıyla açıklanmaktadır.

[269] DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara, 2006, ss. 39; 120.

Tablo 32: Güney Kore GSYİH Sektörel Dağılımı (%) (2000-2017)

Yıllar	Tarım	İmalat Sanayi	Hizmetler
2000	3,9	26,0	51,6
2005	2,8	25,5	53,5
2010	2,2	27,8	53,6
2017	1,9	27,5	52,8

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=KR , https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS?locations=KR , https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=KR . Erişim tarihi: 23.09.2018.

Güney Kore ekonomisinde en etkin sektör, hizmetler sektörüdür. Tarım sektörünün payı, ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak düşmüştür. Dünya liderleri arasına girebilmek için ülkede yıllardır özellikle sanayi sektörüne yatırım yapılmış, tarım sektörüne öncelik verilmemiştir. Bu yatırımlar 2000'lerden sonra meyvesini vermiş ve ülkeyi teknoloji üretiminde markalaştırmıştır. Ülke gelirinin yüzde 50'sini oluşturan hizmetler sektörü, 2005 yılından sonra çok gelişmiştir. Özellikle üzerinde durulması gereken nokta, tanıtımı çok iyi yapılan ülkede, son on yılda gelen turist sayısının iki katına ulaşmış olmasıdır.[270] Gelirin geri kalanı ise neredeyse sanayi sektöründen elde edilmektedir. Sanayi sektöründe üretilen başlıca ürünler; elektrik ve elektronik ekipmanlarıdır. Özellikle, kişisel bilgisayar, cep telefonu, mikrodalga fırınlar, radyolar ve saatlerdir.[271]

Ülkenin büyümesine katkı sağlayan ve GSMH'nin artışını sağlayan ihracat, uluslararası rekabet gücünün yüksek olduğu sanayi ürünlerinden meydana gelmektedir. Gemi inşası, bilgisayar, otomobil, petrol içeren mineral yakıtlar, yarı iletkenler başlıca ihracat ürünleridir. Başlıca üretici firmalar ise; Hyundai Motor (araba ve parçaları), Hynix Yarı İletken (yarı iletkenler), SK Holding (petrol, gaz), Dosan Ağır Metal Sanayi (metal sanayi), S-Oil (petrol, gaz) , Lotte Kimyasal (özel kimyasallar) ve KT&G (tütün ve tütün ürünleri) olarak ülkede faaliyet göstermektedirler.[272]

Çalışmanın son bölümünde, yukarıda anlatılanlar perspektifinde Türkiye ve Güney Kore karşılaştırılması yapılmaktadır. Çıkan sonuçlar değerlendirilerek, ülkemizde Orta Gelir Tuzağı'ndan çıkışta yapılması gerekenler anlatılarak bir yol haritası çizilmektedir.

---

[270] TETSİAD, Güney Kore Ülke Raporu, s. 15. İnternet erişimi: http://www.tetsiad.org/files/raporlar/guneykore.pdf . Erişim tarihi: 24.09.2018.

[271] U.S. Library of Congress, South Korea Industry, İnternet erişimi: http://countrystudies.us/south-korea/50.htm . Erişim tarihi: 24.09.2018.

[272] Daniel Workman, South Koreas's Top 10 Exports, World's Top Exports, 2018, İnternet Erişimi: http://www.worldstopexports.com/south-koreas-top-10-exports/ . Erişim tarihi: 24.09.2018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE-GÜNEY KORE EKONOMİSİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Yıllardır 8.000-10.000 Dolar bandında kişi başına gelir seviyesine sahip olan Türkiye'nin, yüksek gelirli ülkeler statüsüne çıkabilmek için çeşitli stratejilere ihtiyacı vardır. Çalışmanın ilk iki bölümünde bahsedildiği üzere Türkiye, günümüzde dünya devlerinden biri olarak adlandırılan Güney Kore ile 1980'lerin başında benzer ekonomik göstergelere sahip olmuştur. Bu bölümün amacı, Türkiye ile Güney Kore ekonomik göstergeleri Orta Gelir Tuzağı bağlamında incelenerek problem analizi yapılması ve sonrasında tuzaktan çıkışta bir strateji oluşturabilmektir.

3.1. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Türkiye ve Güney Kore ekonomileri arasında Orta Gelir Tuzağı'nı oluşturan ekonomik faktörler karşılaştırılmaktadır. Bu ekonomik faktörler; milli geliri, sermaye birikimi, ar-ge, rekabet gücü, toplam verimlilik artışı, enflasyon, beşeri sermaye, istihdam artışı, üretim kapasitesi, tasarruf oranları ve yatırım ilişkileridir. Çalışmanın son bölümünde bu faktörler başlıklar halinde karşılaştırılarak betimleyici analiz yapılmaktadır. Bu analiz sayesinde ülkemizde ekonomik büyümeye engel olan problemler detaylıca ele alınmaktadır.

3.1.1. Milli Gelir

Orta Gelir Tuzağı'nın bir ölçütü olarak ilk gözden geçirilmesi gereken gösterge kişi başına düşen gelirdir. Şekil 8'de, Türkiye ve Güney Kore arasındaki kişi başına gelir düzeyini yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Şekil 8: Yıllar İtibariyle Türkiye-Güney Kore Kişi Başına Milli Geliri

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=KR-TR . Erişim tarihi: 25.09.2018.

Şekil 8'de, Güney Kore ve Türkiye'nin 1980-2017 yılları arasında kişi başına milli gelir seyri karşılaştırılmıştır. 1980'li yılların başında aynı gelir seviyesine sahip olan iki ülkenin 90'lı yıllara gelindiğinde aralarındaki farkın giderek açıldığı görülmektedir. Güney Kore 1985 yılından sonra atılım yaparak gelir seviyesini arttırmıştır. Türkiye ise 2000'li yıllardan sonra gelir seviyesini arttırsa da, Güney Kore seviyesine erişememiştir.

3.1.2. Tasarruf Oranları

Orta Gelir Tuzağı için, yurtiçi tasarruf oranı önemli bir unsurdur. Ekonomik büyümenin tek kaynağı yurtiçi tasarruf oranı ile açıklanamaz ancak ülkelerdeki büyüme oranlarındaki farkı tasarruf-yatırım ilişkisi ile açıklayabildiğimiz için, bu unsur önemlidir. Literatürde çeşitli çalışmalar, tasarruf oranı yüksek olan ülkelerin düşük olan ülkelere kıyasla daha çok yatırım yaptığını göstermektedir.[273]

[273] Martin Feldstein ve Charles Horioka, Domestic Saving and International Capital Flows, The Economic Journal, 90, 1980; Norman Loayza, Klaus Schimdt-Hebbel ve Luis Serven, Saving in Developing Countries: An Overview, The World Bank Economic Review, 14(3), 2000. Aktaran; Bozkurt, s. 92.

Şekil 9: TR-GK Tasarruf Oranları Karşılaştırması (Milyar $)

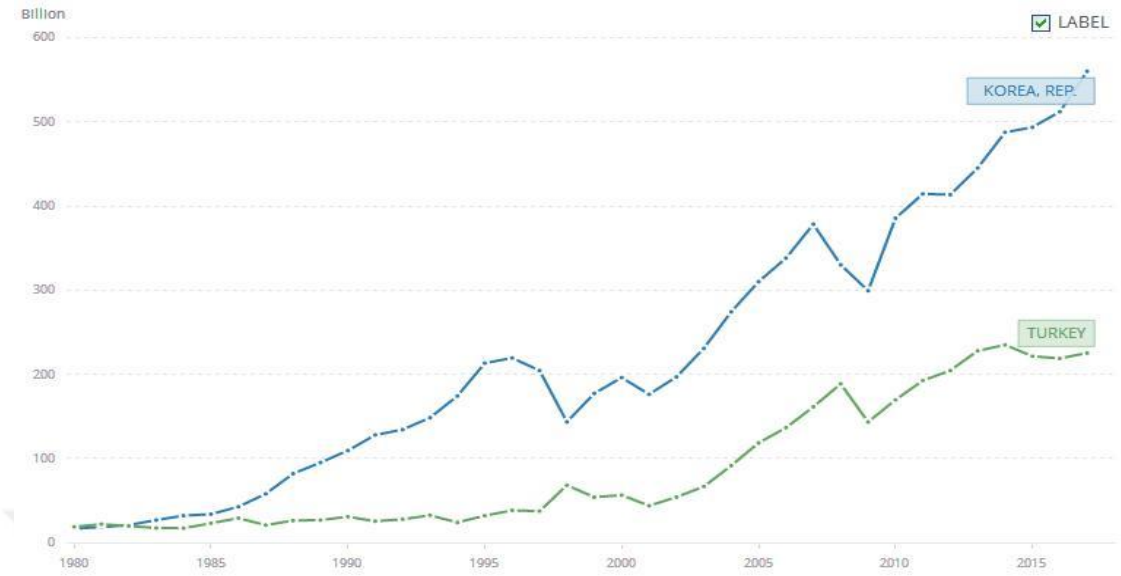

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD?end=2017&locations=KR-TR&start=1980&view=chart . Erişim tarihi: 26.09.2018.

Şekil 9'da gösterildiği üzere, Türkiye ve Güney Kore yurtiçi tasarruf miktarları yıllar içerisinde farklılık göstermiştir. 1980 yılında Güney Kore yurtiçi tasarruf miktarı 16.695 Milyar Dolar iken, Türkiye'de bu rakam aynı yıl 18.776 Milyar Dolar olmuştur. 1985 yılına kadar bu miktar yakın seviyelerde seyretmeye devam etmiştir. Ancak 1985 sonrası Güney Kore tasarruf miktarının Türkiye ile kıyaslandığında iki katından fazla arttırıldığı görülmüştür. 2004 yılı sonrasında yurtiçi tasarruf miktarında artış görülen ülkemizde, 2017 yılında yurtiçi tasarruflar 224.423 Milyar Dolara ulaşmıştır. Güney Kore ise aynı yıl içerisinde 559.805 Milyar Dolar tasarruf etmiştir.

Şekil 10: TR-GK Tasarruf Oranları Mili Gelir İçerisindeki Payı

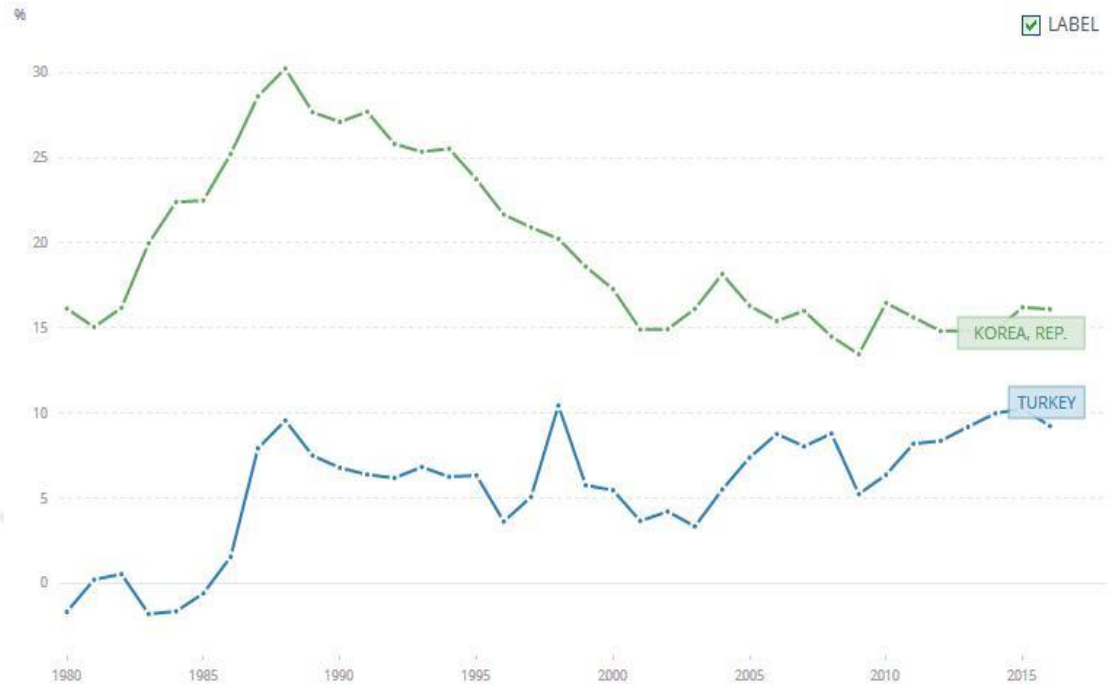

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?end=2017&locations=KR-TR&start=1980&view=chart . Erişim tarihi: 26.09.2018.

Şekil 10'da, Türkiye ve Güney Kore'de 1980 yılından itibaren yurtiçi tasarrufların milli gelire oranı gösterilmiştir. 80'lerin başında Türkiye milli gelirinin yüzde 30 civarı tasarruf için ayrılırken, Güney Kore'de bu oran yüzde 25 seviyelerinde seyretmiştir. Güney Kore yükseliş dönemine geçerken yurtiçi tasarruflarını artmış ve bu oran 1985 ve 1990 yılları arasında yüzde 40'lara kadar çıkmıştır. Türkiye'de düşme eğilimi göstererek, 90'larda yüzde 16 oranına inen yurtiçi tasarruf oranı, 2000 sonrasında yüzde 20'lerde seyretmiştir. 2017 yılı verileri incelenecek olursa, Güney Kore yurtiçi tasarruf oranı yüzde 36,5 iken, Türkiye yüzde 23,6 oranındadır. Güney Kore ve Türkiye içinde dikkat edildiğinde, yurtiçi tasarruflarını arttırdıkları tarihten itibaren gelir seviyelerinde de artış meydana geldiği görülmektedir. Buradan yola çıkarak yurtiçi tasarruf oranları ve milli gelir arasında bir bağıntı vardır demek mümkündür.

3.1.3. Enflasyon

Enflasyon unsuru, Orta Gelir Tuzağı ölçütleri arasında yer almasa bile ekonomik büyüme incelemelerinde kullanılan bir göstergedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde yer verilmiştir. Aşağıda Şekil 11, iki ülke arasında tüketici fiyatları karşılaştırması yapılmıştır.

Şekil 11: TR-GK Tüketici Fiyatları Karşılaştırması

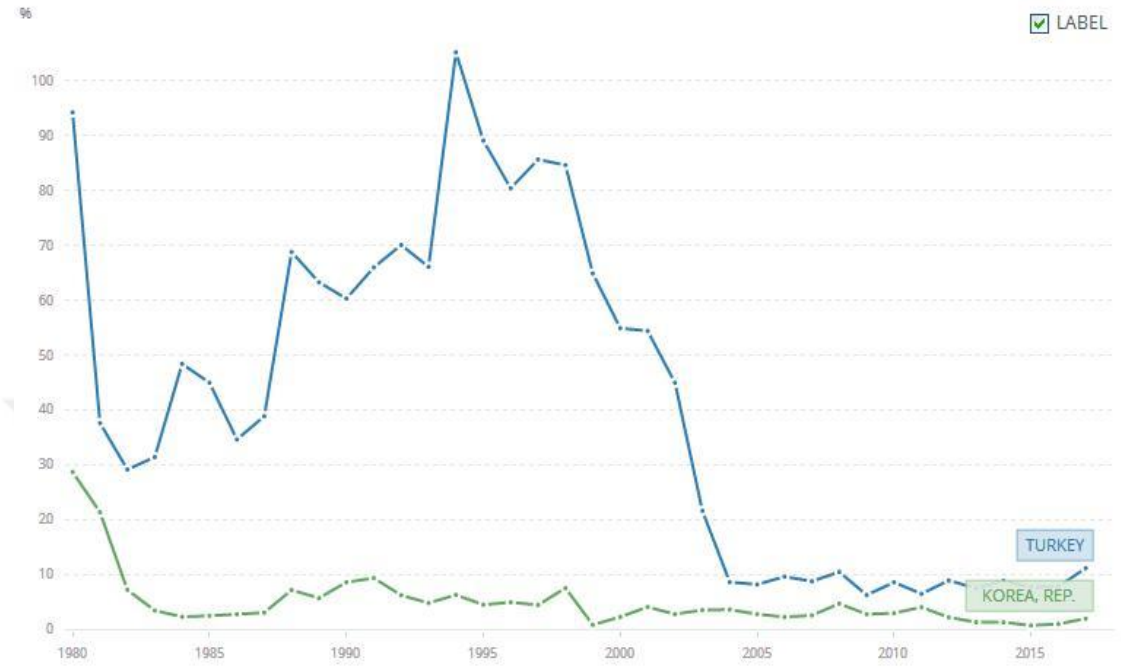

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 . Erişim tarihi: 26.09.2018.

Yukarıda Şekil 11, 1980 yılından 2017 yılına kadar Güney Kore ile Türkiye tüketici fiyatları gösterilmiştir. Tüketici fiyat endeksi, bir ülkedeki hanehalkının tüketimine yönelik mal ve hizmet fiyatlarının zaman içerisindeki değişimini göstermektedir. Askeri darbenin yaşandığı yıl olan 1980'de Türkiye enflasyonu yüzde 94'lere kadar çıkmıştır. Aynı dönemde ekonomisi henüz iyileşmeyen Güney Kore enflasyonu ise yüzde 28 civarında seyretmiştir. Sonraki yıllarda düşüş trendine geçen Güney Kore tüketici fiyat oranları günümüze kadar stabilitesini korumayı başarmıştır. Ekonomisi gelişirken yüzde 10'lara inen tüketici fiyatları, gelir seviyesi arttıkça yüzde 5'lere inmiştir. 2000'li yıllar ve sonrasında yüzde 2-3 dolayında seyretmiştir. Son olarak 2017 yılı tüketici fiyat oranı Güney Kore'de, yüzde 1,95 oranında olmuştur.

Türkiye açısından durum Güney Kore kadar parlak olmamıştır. Geçmişten günümüze dalgalı bir seyir süren tüketici fiyatları, kırılgan ekonomiden çok etkilenmiştir. Yüksek orta gelir seviyesine çıkılan 2004 yılı sonrasında enflasyon oranları stabil hale gelen ülkemizde son olarak 2017 yılında yüzde 11 oranında görülmüştür.

Şekil 12: TR-GK GDP Deflatörü

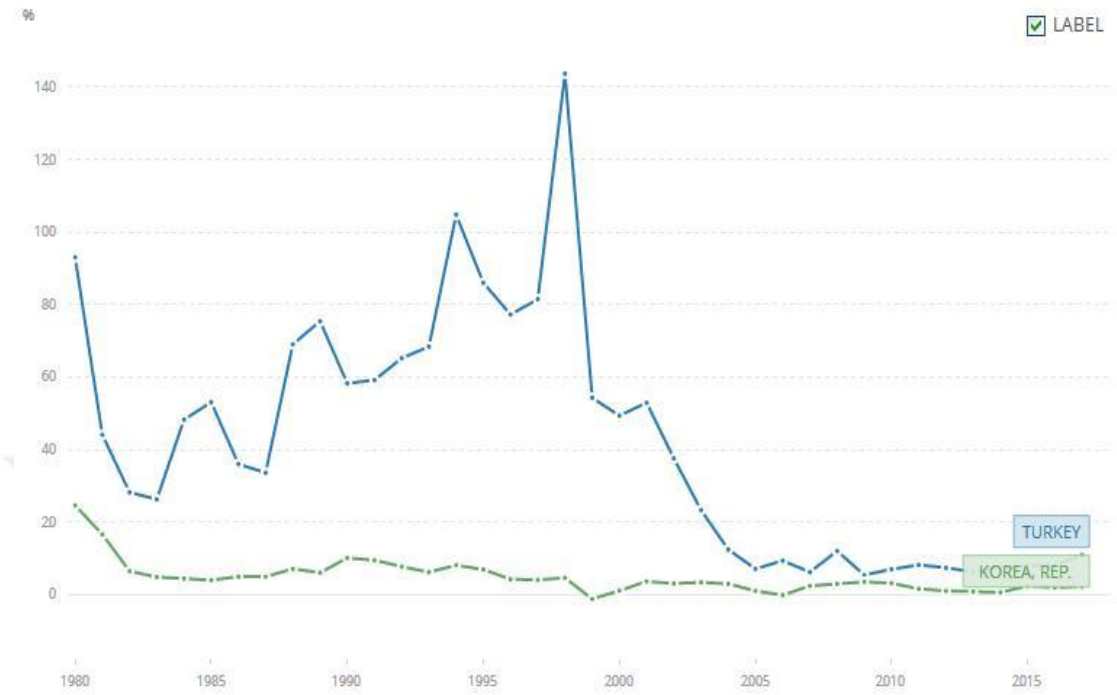

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 . Erişim tarihi: 26.09.2018.

Şekil 12'de, iki ülkenin GSYİH deflatörü karşılaştırılmıştır. Tüketici fiyatlarından farklı olarak bu deflatör, ekonomide üretilen tüm mal ve hizmet fiyatlarını kapsayan bir endeks çeşididir. Türkiye ekonomisinin kırılgan yapısı Güney Kore ile karşılaştırıldığında ön plana çıkmaktadır. 1980'li yıllarda enflasyon oranı yüzde 93'ü gören ülkemizde, bu oran zamanla yüzde 33'lere kadar düşmüştür. Ancak özellikle 1994 yılında yaşanan büyük kriz ile ilk kez yüzde 100'ün üzerine çıkan enflasyon, 1998'de yüzde 143 oranını görmüştür. 2000'li yıllardan sonra gelir seviyesi artışı ile düzelen ekonomi sonucu enflasyon oranında düşme eğilimi görülmüştür. Son olarak 2017 yılında GSYİH deflatörü yüzde 10 oranında hesaplanmıştır.

Güney Kore'de ise 1982 yılında son olarak GSYİH deflatörü yüzde 6,4 olarak hesaplanmıştır. Sonrasında ise bu oran hep yüzde 5'in altında seyretmiştir. 2017 yılı verileri incelenecek olursa, Güney Kore GSYİH deflatörü yüzde 2,2 oranındadır.

3.1.4. Üretim Kapasitesi

Orta Gelir Tuzağı ölçütleri arasında üretim kapasitesi de önemli bir yer kaplamaktadır. Aşağıda Şekil 13, Türkiye ve Güney Kore'nin üretkenlik karşılaştırmasını göstermektedir.

Şekil 13: Yıllar İtibariyle TR-GK Üretkenlik Karşılaştırması

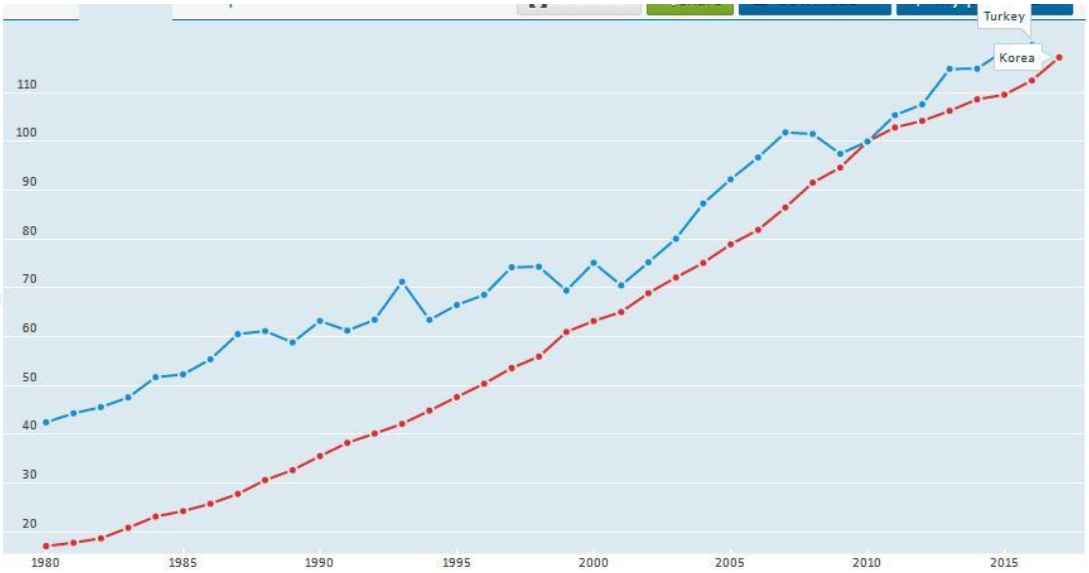

Kaynak: OECD, internet erişimi: https://data.oecd.org/lprdty/gdp-per-hour-worked.htm#indicator-chart%20. Erişim tarihi: 27.09.2018.

Şekil 13 incelendiğinde, iki ülkenin yıllar içerisinde üretkenlik miktarındaki değişim görülmektedir. Üretkenlik, bir ekonomide çıktıların üretim için kullanılan kaynak miktarına oranı olarak ifade edilmektedir. Şekilde Güney Kore'nin üretkenliğinin sürekli bir artış seyrettiği görülmektedir. Güney Kore 1980 yılında yüzde 16 olan üretkenlik kapasitesini, 2000'li yıllardan sonra yüzde 60'ın üzerine çıkartmıştır. Türkiye ise 1980 yılında yüzde 42 oranında üretkenlik kapasitesine sahip iken, üretkenliğini arttırmayı başaramamış ve uzun yıllar yüzde 40-70 bandında yer almıştır. 2000'li yıllardan sonra üretkenliğin arttığı ülkemizde 2007 yılında yüzde 100 oranının üzerine çıkıldığı gözlenmiştir. Son olarak Güney Kore 2016 yılı üretkenlik oranı yüzde 112 iken, Türkiye 2016 üretkenlik oranı yüzde 119 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 14: Yıllar İtibariyle TR ve GK İşçi Üretkenliği

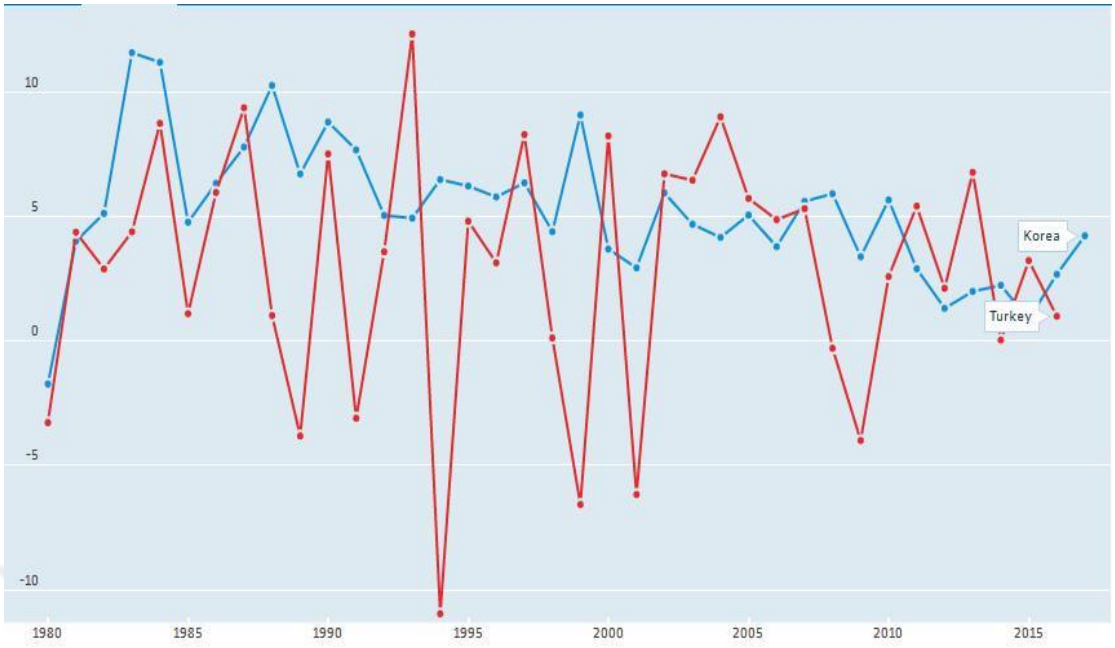

Kaynak: OECD, internet erişimi: https://data.oecd.org/lprdty/labour-productivity-and-utilisation.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 27.09.2018.

Şekil 14, iki ülke içinde üretime katkı sağlayan unsurlardan biri olan işçi üretkenliğini göstermektedir. Kırılgan bir yapıya sahip olan Türkiye ekonomisi ile gelişmemiş Güney Kore ekonomisinde 1980 yılında işçi üretkenliğinin negatif olduğu görülmektedir. Aynı yıl Türkiye işçi üretkenliği yüzde -3,3 iken, Güney Kore işçi üretkenliği yüzde -1,7 olarak hesaplanmıştır. 1980 sonrasında pozitife ulaşan bu unsur, Güney Kore'de Türkiye'ye oranla daha hızlı artmıştır. Yukarıdaki şekilden, ülkemizde özellikle kriz dönemlerinde işçi üretkenliğinin keskin biçimde negatife döndüğü görülmektedir. Güney Kore'de ise durum tam tersidir. Sağlam temellere oturan ekonomi, bu ülkede işçi üretkenliğini stabil hale getirmiştir. 2016 yılında Güney Kore'de yüzde 2,7 oranında hesaplanan bu oran, Türkiye'de yüzde 1 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 15: Yıllar İtibariyle TR ve GK İşçi Faydası

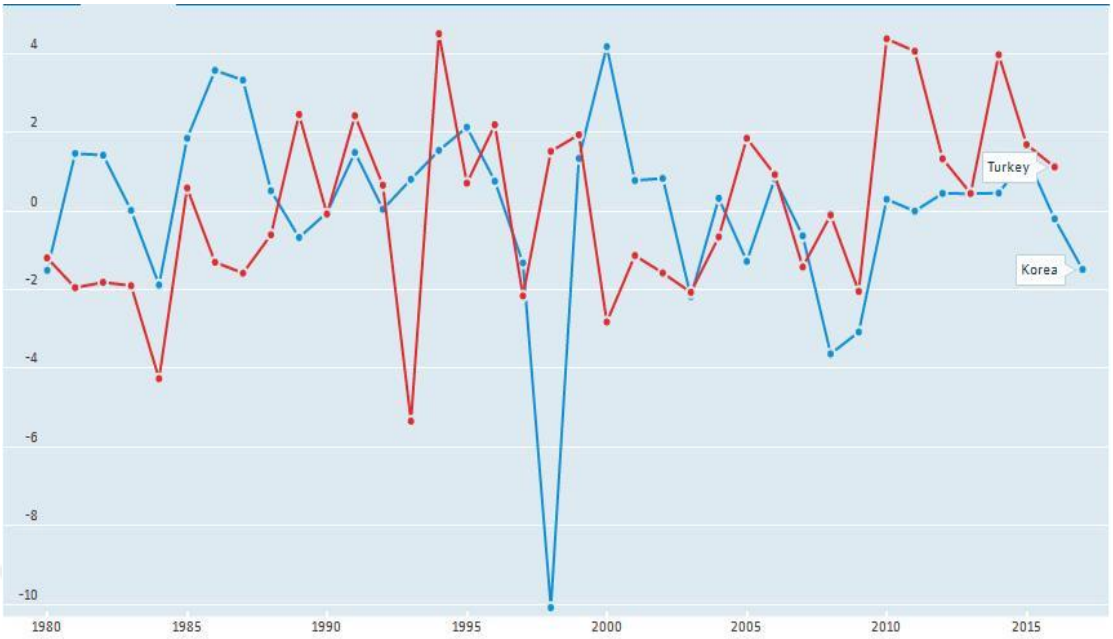

Kaynak: OECD, internet erişimi: https://data.oecd.org/lprdty/labour-productivity-and-utilisation.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 27.09.2018.

Şekil 15, Türkiye ve Güney Kore'de işçi faydasını göstermektedir. Şekilde dikkat çeken ilk nokta 1995-2000 yılları arasında Güney Kore'de görülen ani düşüştür. Bu düşüşün sebebi, yaşanan Asya krizidir. Türkiye'de ise aynı düşüş 1990-1995 yılları arasında görülmüştür. Bunun nedeni ise yaşanan 94 krizidir. 1980 yılında her iki ülkede ortalama yüzde -1 oranında işçi faydasına sahip olmuştur. 2016 yılı verileri incelendiğinde, Güney Kore işçi faydası yüzde –0,2 oranında, Türkiye işçi faydası ise yüzde 1,1 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 16: Türkiye Üretim Kapasitesi

Kaynak: Trading Economics, Türkiye Üretim Kapasitesi. İnternet Erişimi: https://tradingeconomics.com/turkey/capacity-utilization . Erişim tarihi: 27.09.2018.

Şekil 16, Türkiye'nin 2005-2017 yılları arasında üretim kapasitesini göstermektedir. Bu tarihler ülkenin yüksek orta gelir seviyesine çıkışından günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Tüm dünyayı etkileyen 2008 krizi sonrası Türkiye üretim kapasitesi düşmüş ancak 2010 ve sonrasında yeniden yükselmiştir. Ülkemizde üretim kapasitesi yüzde 75-80 bandında seyretmektedir.

Şekil 17: Güney Kore Üretim Kapasitesi

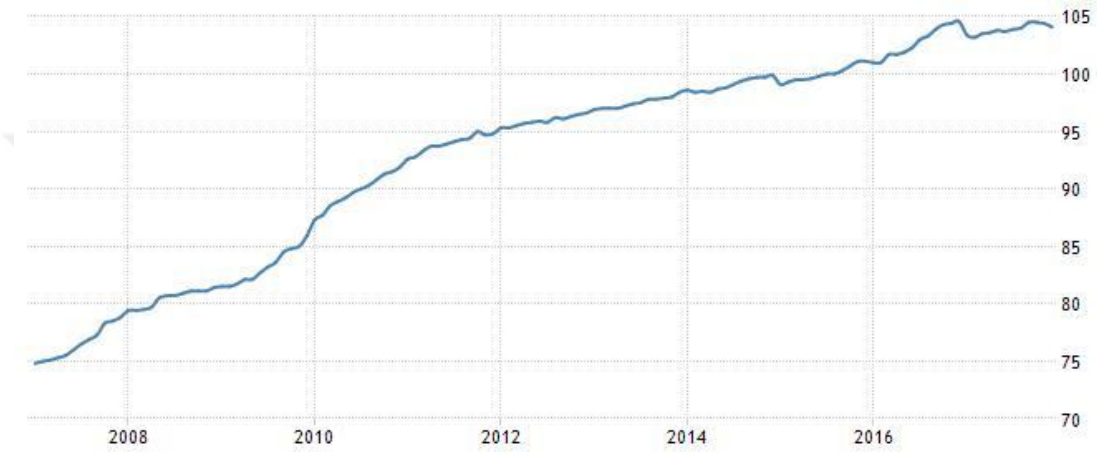

Kaynak: Trading Economics, Güney Kore Üretim Kapasitesi. İnternet Erişimi: https://tradingeconomics.com/south-korea/capacity-utilization . Erişim tarihi: 27.09.2018.

Şekil 17, Güney Kore üretim kapasitesini göstermektedir. 2005 yılı sonrası verileri alınan göstergede, Türkiye'nin yüksek orta gelir seviyesine çıkışı dikkate alınmıştır. Küresel ekonomik krizin dünyaya hakim olduğu 2008 yılında, Güney Kore'de bu durumdan etkilenmiş ve 2010 yılına kadar üretim kapasitesi stabil kalmıştır. Sonrasında ise yükselişe geçen Güney Kore ekonomisi üretim kapasitesini yüzde 100'ün üzerine çıkartmıştır.

3.1.5. Rekabet Gücü

Orta Gelir Tuzağı ölçütlerinden biri olan rekabet gücü, bir ülkenin dünya üzerindeki yerini göstermektedir. Uluslararası İşletme Okulu (IMD) tarafından hazırlanan ve 2018 yılı verilerine göre toplam 258 ülkenin karşılaştırıldığı endekste, 27. sırada Güney Kore, Türkiye ise 46. sırada yer almıştır. Rekabetçilik endeksinde ilk beşte sırasıyla, ABD, Hong Kong Özel Yönetim Alanı ile Çin, Singapur, Hollanda, İsviçre ve Danimarka yer almaktadır.

Şekil 18'de, Türkiye ile Güney Kore arasında rekabet gücü kıyaslanmıştır.

Şekil 18: Rekabetçilik Endeksi

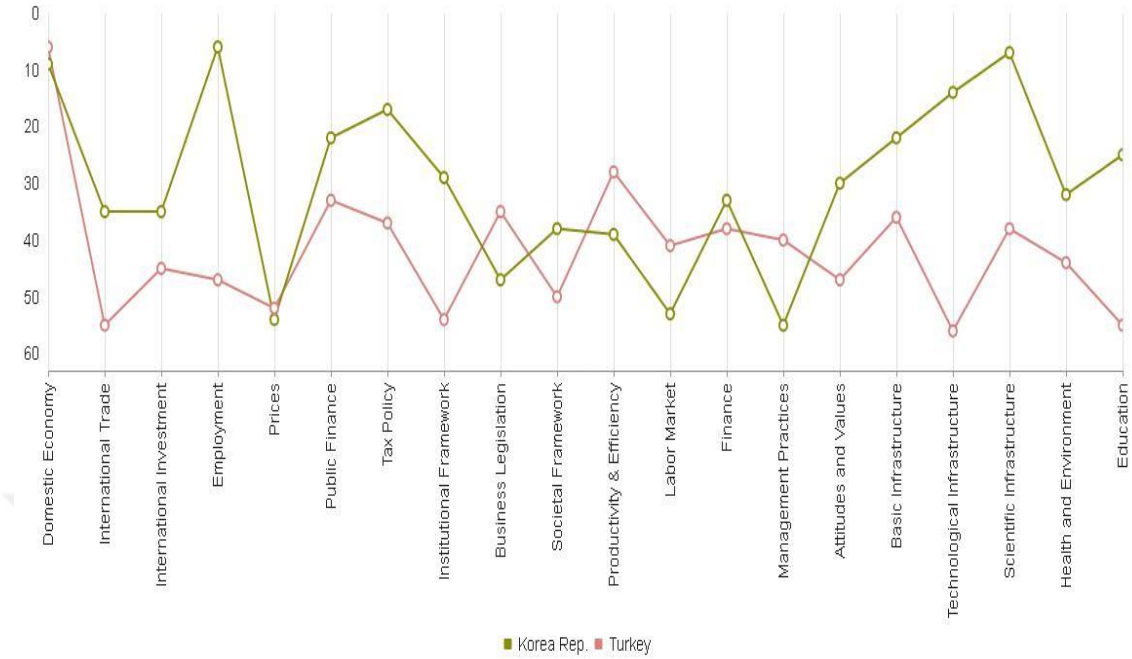

Kaynak ve Notlar: IMD, internet erişimi: https://worldcompetitiveness.imd.org/customsearchresults/countryprofilecomparisonresult . Erişim tarihi: 28.09.2018.

Domestic Economy: Ulusal Ekonomi

International Trade: Uluslararası Ticaret

International Investment: Yabancı Yatırımlar

Employment: İstihdam

Prices: Fiyatlar

Public Finance: Kamu Maliyesi

Tax Policy: Vergi Politikası

Institutional Framework: Kurumsal Yapı

Business Legislation: Ticaret Hukuku

Societal Framework: Toplumsal Yapı

Productivity and Efficiency: Üretkenlik ve Verimlilik

Labor Market: İşgücü Piyasası

Finance: Finans

Management Practices: Yönetim Uygulamaları

Attitudes and Values: Tutum ve Değerler

Basic Infrastructure: Temel Altyapı

Technological Infrastructure: Teknolojik Altyapı

Scientric Infrastructure: Bilimsel Altyapı

Health and Environment: Sağlık ve Çevre

Education: Eğitim

Korea Republic: Güney Kore Cumhuriyeti

Turkey: Türkiye

Şekil 18'de, 2018 yılı verileri ile Türkiye ve Güney Kore arasında rekabetçilik endeksi unsurları karşılaştırılmıştır. Çoğu unsurda Güney Kore önde yer alırken, bazı alanlarda Türkiye önde yer almıştır. Örneğin; ticaret hukuku, işgücü piyasası, üretkenlik ve verimlilik, yönetim uygulamaları konusunda ülkemiz Güney Kore'yi geride bırakmıştır. Fiyatlar ve ulusal ekonomi unsurlarında ise iki ülke verileri hemen hemen aynı seviyede görülmektedir.

3.1.6. Yatırımlar

Yatırımlar, bir ülkede büyümenin temel figürü olarak literatürde yer almaktadır.[274] Aşağıda Şekil 19, Türkiye ve Güney Kore yatırımlarını göstermektedir.

Şekil 19: Yıllar İtibariyle Türkiye ve Güney Kore Yatırımları (%GSYİH)

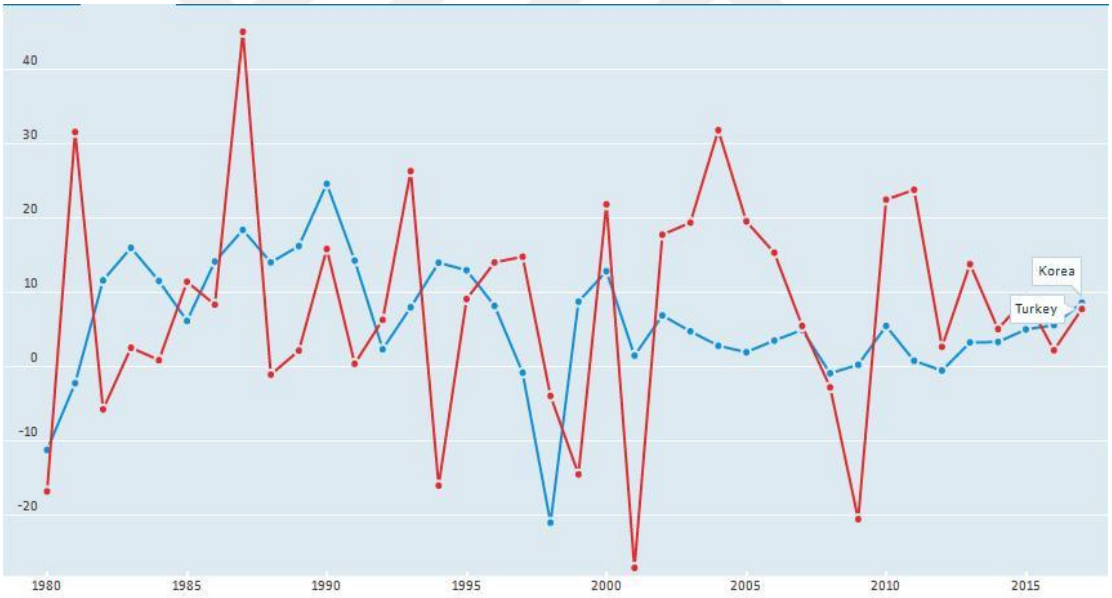

Kaynak: OECD, internet erişimi: https://data.oecd.org/gdp/investment-gfcf.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 29.09.2018.

Şekil 19, 1980-2017 yılları arasında iki ülkenin yatırım oranlarını göstermektedir. Türkiye'de 1980 askeri darbesi ile 1994, 2001 ve 2009 gibi kriz yıllarında yatırımların negatif olduğu gözlenmektedir. Güney Kore'de ise 1994 krizi haricinde yatırım oranlarının negatif olduğu görülmemektedir. 1980 yılında Güney Kore yatırım oranı yüzde -11 iken, Türkiye

[274] Fatma Pınar Erdem ve Cihan Yalçın, Türkiye ve Güney Kore Ekonomilerinde Yakınsama: Mikro ve Makro Gözlemler, TCMB Ekonomi Notları, S. 30, Ankara, 2016, s. 6.

yatırım oranı yüzde -16 civarında seyretmiştir. Sonraki yıllarda Güney Kore stratejik olarak yatırımlarını kademeli şekilde arttırmış, Türkiye ise ekonomik yapısı gereği dalgalı bir seyir izlemiştir. Son olarak 2017 yılı verileri yatırım oranları Türkiye için yüzde 7,8, Güney Kore için yüzde 8,6 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 20: Türkiye ve Güney Kore Yatırım Miktarları (Milyon $)

Kaynak: OECD, internet erişimi: https://data.oecd.org/gdp/investment-gfcf.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 29.09.2018.

Şekil 20'de her iki ülkenin 1980 yılından günümüze kadar yatırım miktarları milyon dolar cinsinden gösterilmiştir. 90'lı yıllarda Türkiye ve Güney Kore yatırım miktarları 27.000-95.000 Milyon Dolar skalasında seyretmiştir. 1990 sonrası ekonomisi gelişen Güney Kore yatırımları arttırarak gelir seviyesini yükseltmiştir. Türkiye ise yaşadığı krizler ile kırılgan ekonomisi sonucu yatırım miktarını Güney Kore kadar yükseltememiştir. 2005 yılında yüksek orta gelir seviyesine çıktıktan sonra yatırımları arttıran Türkiye, 2013 yılında Güney Kore'yi yakalamıştır. 2013 yılında her iki ülkenin yatırım miktarı 482.306 Milyon Dolara ulaşmıştır. Son olarak 2017 yılı verileri baz alındığında ülkemiz yatırım miktarının Güney Kore'den fazla olduğu görülmektedir.

3.1.7. Sermaye Birikimi

Orta Gelir Tuzağı ile ilişkilendirilen unsurlardan biri de, sermaye birikimidir. Yüksek gelirli ve üst orta gelirli ülkelerde sermaye stokunun GSYİH içerisindeki payının yüksek

olduğu görülmektedir. Alt orta gelirli ve düşük gelirli ülkelerde ise bu payın, yükseliş eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir.[275]

Aşağıda Şekil 21, Türkiye ve Güney Kore sabit sermaye stokunun GSYİH içindeki payını göstermektedir.

Şekil 21: Türkiye ve Güney Kore Sabit Sermaye Stoku (%GSYİH)

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 . Erişim tarihi: 29.09.2018.

Yukarıda Şekil 21'de, her iki ülkenin sabit sermaye stokunun milli gelirdeki payı 1980-2017 yılları arasında gösterilmiştir. Güney Kore, Türkiye'ye nazaran sabit sermaye stok oranını 1980 yılından itibaren yüksek tutan bir ülke olmuştur. Aynı yıl Türkiye'de bu oran yüzde 15 iken, Güney Kore'de yüzde 33 olarak hesaplanmıştır. Türkiye sabit sermaye stok oranı ortalaması günümüze kadar yüzde 20'lerde seyrederken, Güney Kore bu oranı yüzde 30'un altına düşürmemiştir. Son olarak 2017 yılı verilerine bakılacak olursa Güney Kore sabit sermaye oranı yüzde 31, Türkiye sabit sermaye oranı ise yüzde 29,8 olmuştur.

[275] Bozkurt, s. 82.

Şekil 22: Yıllar İtibariyle TR ve GK Sabit Sermaye Birikimi (Milyar $)

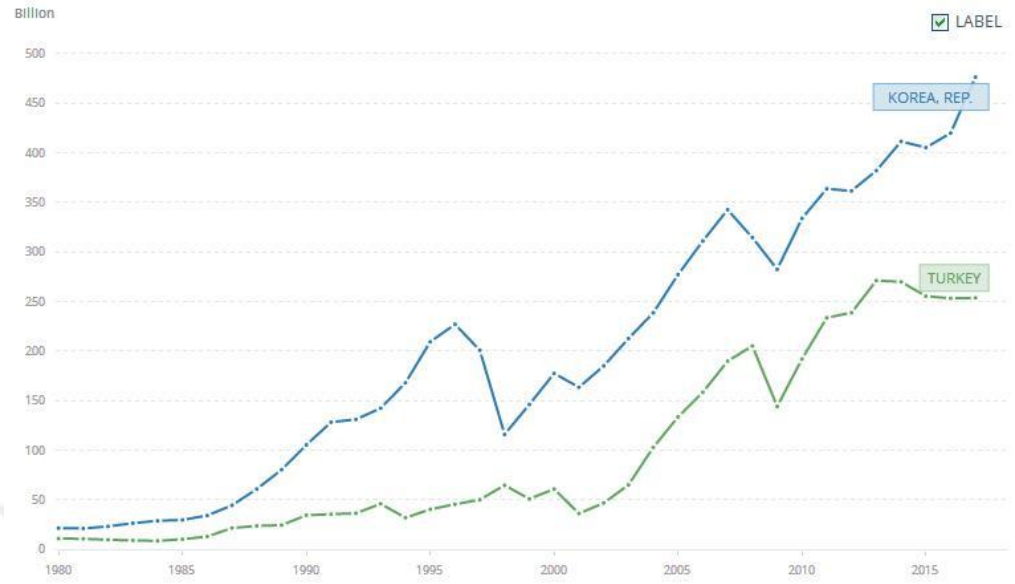

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.CD?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 . Erişim tarihi: 29.09.2018.

Yukarıda Şekil 22'de, her iki ülkenin sabit sermaye birikimi milyar dolar cinsinden gösterilmiştir. Güney Kore'nin gelir seviyesinin yükselmeye başladığı yıl olan 1985'e kadar, Türkiye ile yakın miktarlarda sermaye birikimi yapıldığı görülmektedir. 1985 yılı sonrasında Güney Kore sermaye stokunda artış gözlenmiştir. Bu artış, 1998 Asya krizine kadar devam etmiştir. Kriz sonrası yeniden toparlanan ekonomide, sermaye stoku artmış ancak 2008 küresel kriz nedeniyle düşüş eğilimi göstermiştir. Küresel kriz sonrası hızlı toparlanan ekonomi, 2017 yılı sermaye birikimi 476.384 Milyar Dolar olmuştur.

Türkiye'de ise sermaye birikimine önem verilmediği görülmektedir. 2000'li yıllara kadar sermaye miktarı 60.000 Milyar Doları geçmemiştir. Yüksek orta gelir seviyesine ulaştıktan sonra ülkemizde sermaye stoku, 100.000 Milyar Dolar civarında seyretmiştir. Türkiye'de 2017 yılı itibariyle 253.706 Milyar Dolar sabit sermaye stoku mevcuttur.

3.1.8. Teknoloji

Teknoloji üretimi ile bu teknolojiyi satabilmek, bir ülke için rekabet gücünü arttırması açısından önem arz etmektedir. Aşağıda Şekil 23 ile Türkiye ve Güney Kore teknoloji ürün ihracatı bakımından kıyaslanmıştır.

Şekil 23: Teknoloji Ürünleri İhracatı Karşılaştırması

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.ICTG.ZS.UN?end=2017&locations=KR-TR&start=1980&year_high_desc=false . Erişim tarihi: 30.09.2018.

Şekil 23, Güney Kore ve Türkiye'nin teknoloji ürünleri ihracatının toplam ihracat içerisindeki payını göstermektedir. 2000'li yıllarda Güney Kore'nin yüzde 35 olan teknoloji ürün ihracat payı Türkiye ile kıyaslandığında çok yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizde teknoloji üretimi yapılmadığı için, ürün ihracatı da gerçekleşememektedir. 2016 yılı verileri incelendiğinde, Güney Kore teknoloji ürün ihracatı yüzde 22 iken, Türkiye teknoloji ürün ihracat oranı yüzde 1,3 olmuştur.

Şekil 24: Teknoloji Ürünleri İthalatı Karşılaştırması

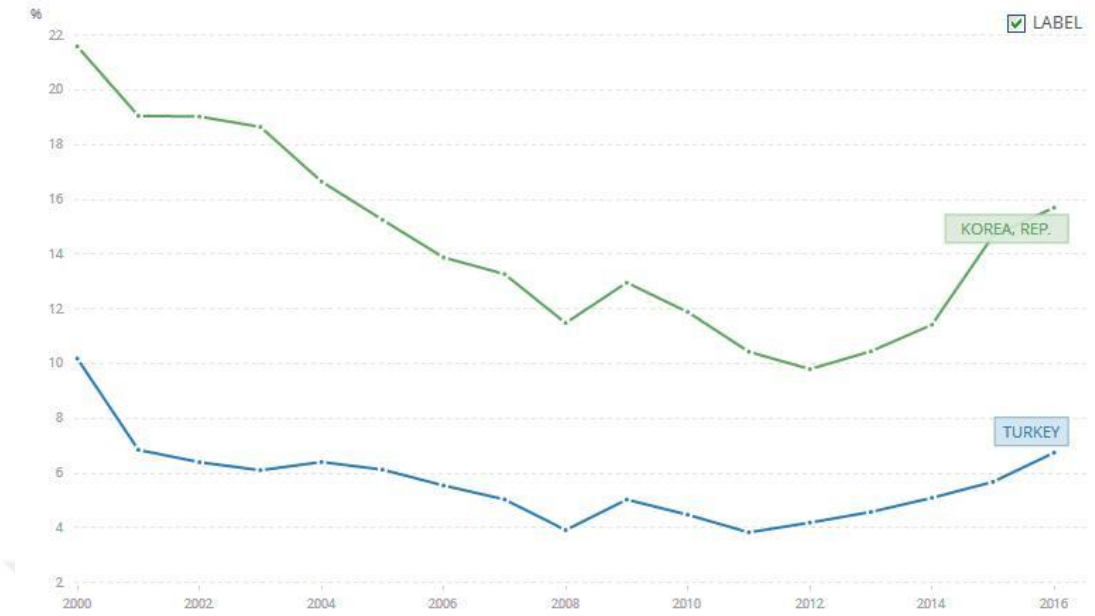

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.ICTG.ZS.UN?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 . Erişim tarihi: 30.09.2018.

Şekil 24'te, 2000 yılından 2016 yılına kadar Türkiye ve Güney Kore teknoloji ürünleri ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı gösterilmiştir. Güney Kore, Türkiye'ye oranla daha fazla ürün ithalatı yapmaktadır. Güney Kore'de 2000 yılında yüzde 21 olan ithalat payı, 2016 yılında yüzde 15'e düşmüştür. Ancak ülke aynı şekilde, bu ürünlerin ihracını da yapabilmektedir. Türkiye'de ise durum tam tersidir. Teknoloji ürün ithalatı Güney Kore'ye göre düşük olsa da, bu ürünlerin ihracatı ülkemizde çok azdır. Türkiye'de 2000 yılında yüzde 10 olan bu oran, 2016 yılında yüzde 6'ya inmiştir.

Şekil 25: İnternet Erişiminde TR-GK Karşılaştırması

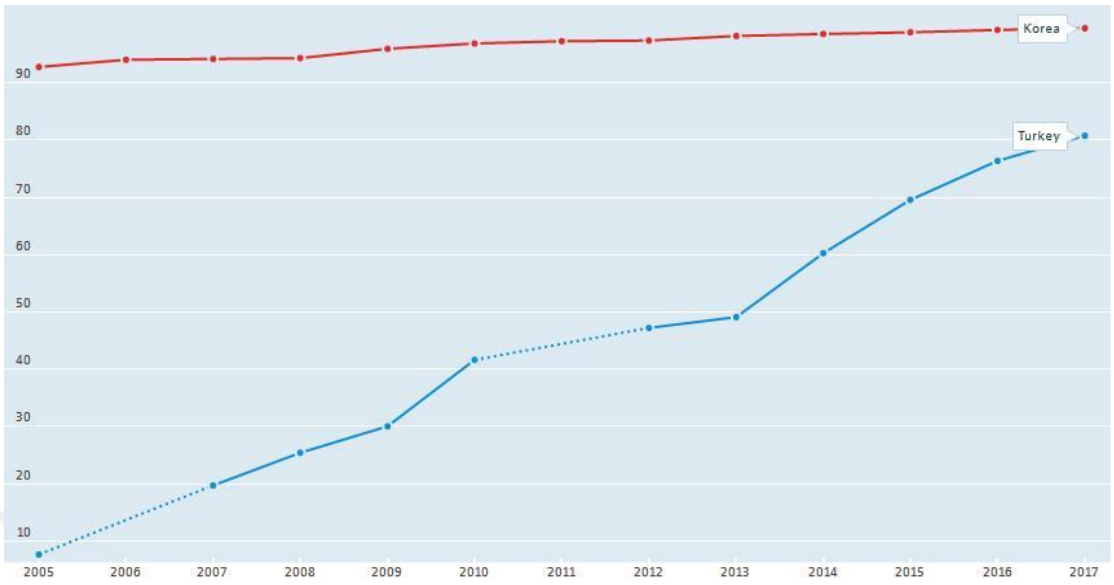

Kaynak: OECD, internet erişimi: https://data.oecd.org/ict/internet-access.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 01.10.2018.

Şekil 25'te, Türkiye'nin yüksek orta gelir seviyesine ulaştıktan sonraki dönem ile Güney Kore'de internet erişimi kıyaslanmıştır. Bazı yıllarda Türkiye verilerine ulaşılamamıştır. Ulaşılan yıllarda Güney Kore'ye göre Türkiye'nin internet kullanımının çok düşük olduğu görülmektedir. En son elde edilen 2017 yılı verilerine göre, Güney Kore'de internet erişimi yüzde 99,5 oranında iken, Türkiye'de hala bu oran yüzde 80'dir.

Şekil 26: Yıllar İtibariyle Patent Başvuru Sayısı (Bin Kişi)

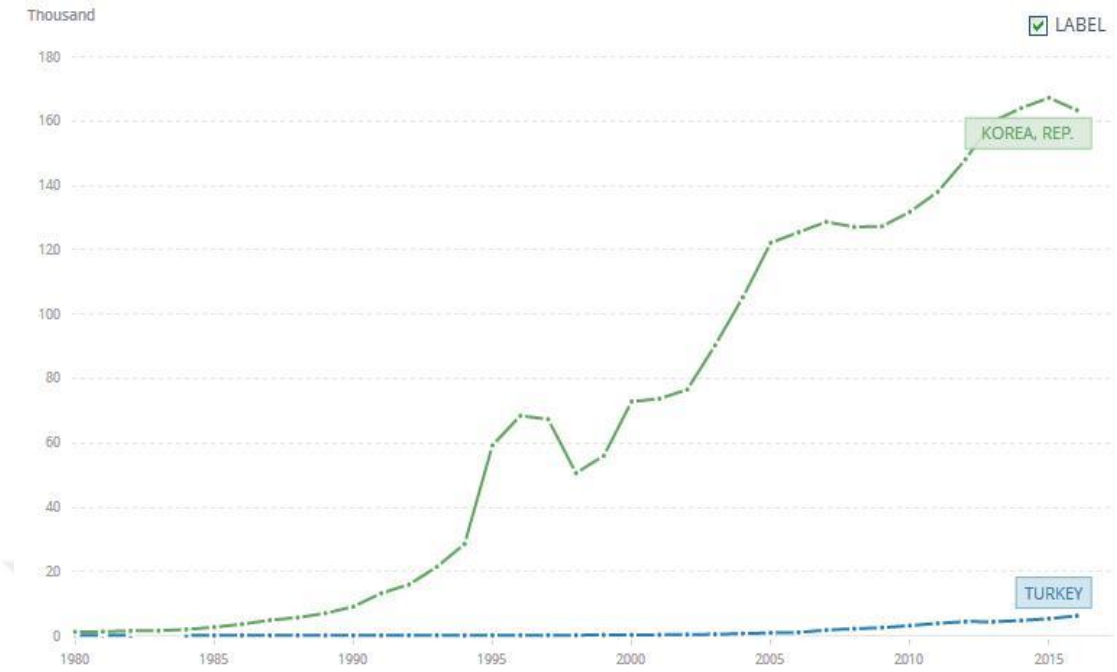

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD?end=2016&locations=KR-TR&start=1980 . Erişim tarihi: 01.10.2018.

Şekil 26'da, her iki ülkeye yapılan patent başvuruları gösterilmiştir. Teknolojisi gelişmiş ve teknolojiye önem verilen bir ülke olan Güney Kore'de bunun doğal bir sonucu olarak, patent başvuru oranı yüzde 100'ü geçmiştir.

3.1.9. Beşeri Sermaye

Orta Gelir Tuzağı ölçütleri arasında beşeri sermayeden bahsetmek gerekmektedir. Beşeri sermaye denilince akla ilk olarak eğitim gelse bile özgürlük endeksleri Orta Gelir Tuzağı literatüründe önemli bir yer kaplamaktadır. Aşağıda Şekil 27'de, 2018 yılı itibariyle Türkiye ve Güney Kore arasında özgürlük endeksleri karşılaştırılmıştır.

Şekil 27: Özgürlük Endeksi Türkiye ve Güney Karşılaştırması

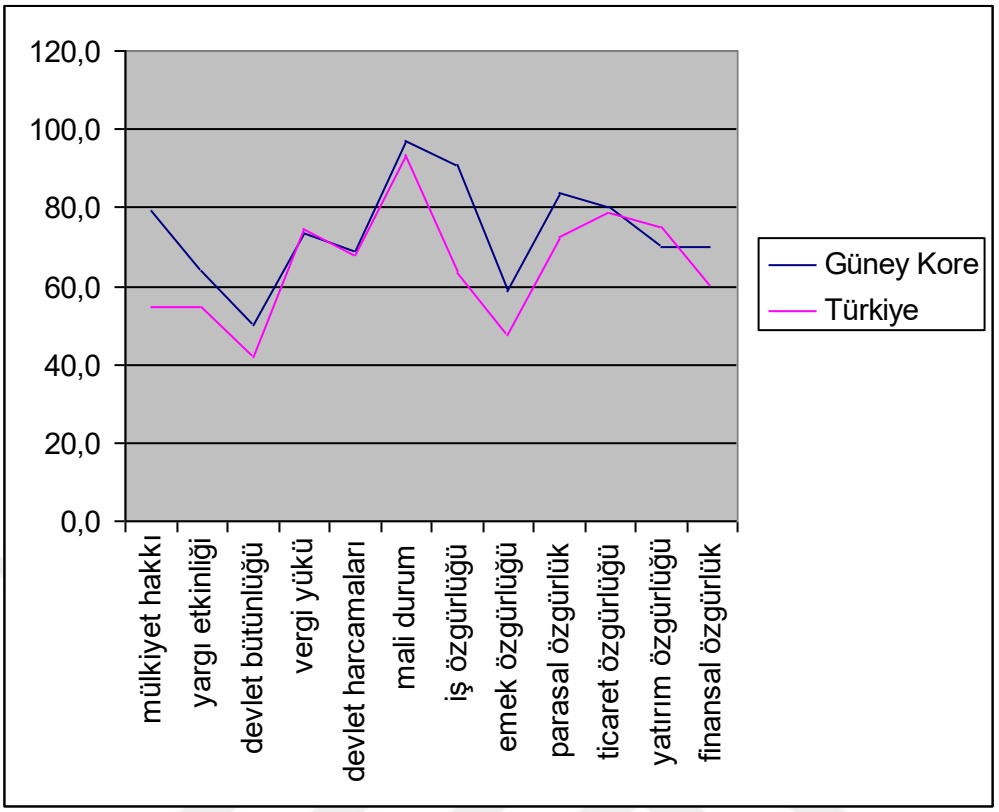

Kaynak: Özgürlük Endeksi. İnternet Erişimi: https://www.heritage.org/index/explore . Erişim tarihi: 01.10.2018.

Şekil 27'de, Güney Kore ve Türkiye özgürlük endeksleri açısından kıyaslanmaktadır. Dünya sıralamasına bakılacak olursa, Güney Kore 27. sırada, Türkiye ise 58. sırada yer almaktadır. Toplam özgürlük endeksi skorları ise, Güney Kore'nin 73,8; Türkiye'nin 65,4'tür.[276] Çeşitli özgürlük alanlarında Güney Kore ile kıyaslanan Türkiye, vergi yükü ve yatırım özgürlüğünde daha yüksek puanla öne geçmiştir. Diğer ekonomik özgürlük alanlarında ise Güney Kore önde yer almaktadır.

Aşağıda, Güney Kore ve Türkiye PISA testi sonuçları karşılaştırılmıştır. OECD ülkeleri arasında ilk olarak 2000 yılında yapılan PISA testi, ortaöğretim öğrencilerinin farklı bilim dallarındaki başarı seviyelerini gösteren bir programdır. Program, örgün öğretime kayıtlı 15 yaş grubu öğrencilerin bulunduğu tüm okullarda uygulanmaktadır. PISA testi üç kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; matematik okuryazarlığı, fen bilimleri okuryazarlığı ve okuma

[276] Ekonomik Özgürlük Endeksi, internet erişimi: https://www.heritage.org/index/visualize . Erişim tarihi: 01.10.2018.

becerileridir.[277] Son yapılan PISA testi verilerine göre 72 ülke arasından Türkiye 424.3 puanla 50. sırada, Güney Kore 519.0 puanla 9. sırada yer almıştır.[278]

Şekil 28: PISA Testi Matematik Okuryazarlığı Performansı Karşılaştırması

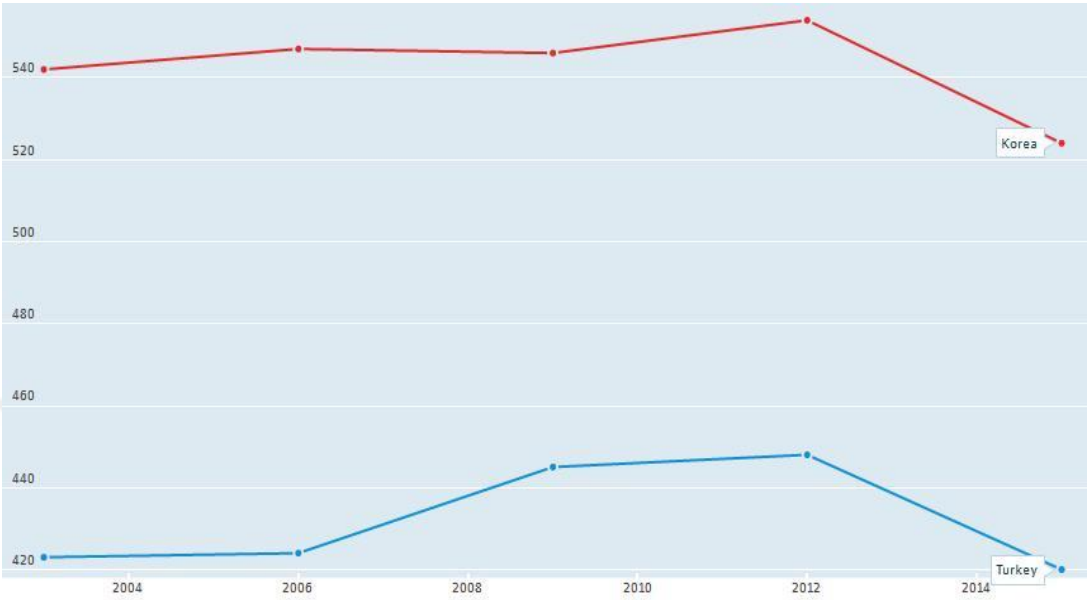

Kaynak: OECD PISA Testi, internet erişimi: https://data.oecd.org/pisa/mathematics-performance-pisa.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 02.10.2018.

Yukarıda Şekil 28, her iki ülkede yapılan PISA testi matematik okuryazarlığı performansları hakkında bilgi vermektedir. 2003 yılında Türkiye matematik performansı 423 puan, Güney Kore matematik performansı ise 542 puan olmuştur. 2015 yılı verileri incelenecek olursa Türkiye 420 puana düşmüş, Güney Kore ise 524 puana düşmüştür. Her iki ülkenin de matematik okuryazarlık performansında düşüş meydana gelmiştir.

[277] PISA Türkiye, internet erişimi: http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 . Erişim tarihi: 02.10.2018.

[278] PISA Testi Dünya Sıralaması, internet erişimi: http://factsmaps.com/pisa-worldwide-ranking-average-score-of-math-science-reading/ . Erişim tarihi: 02.10.2018.

Şekil 29: PISA Testi Okuma Becerileri Performansı Karşılaştırması

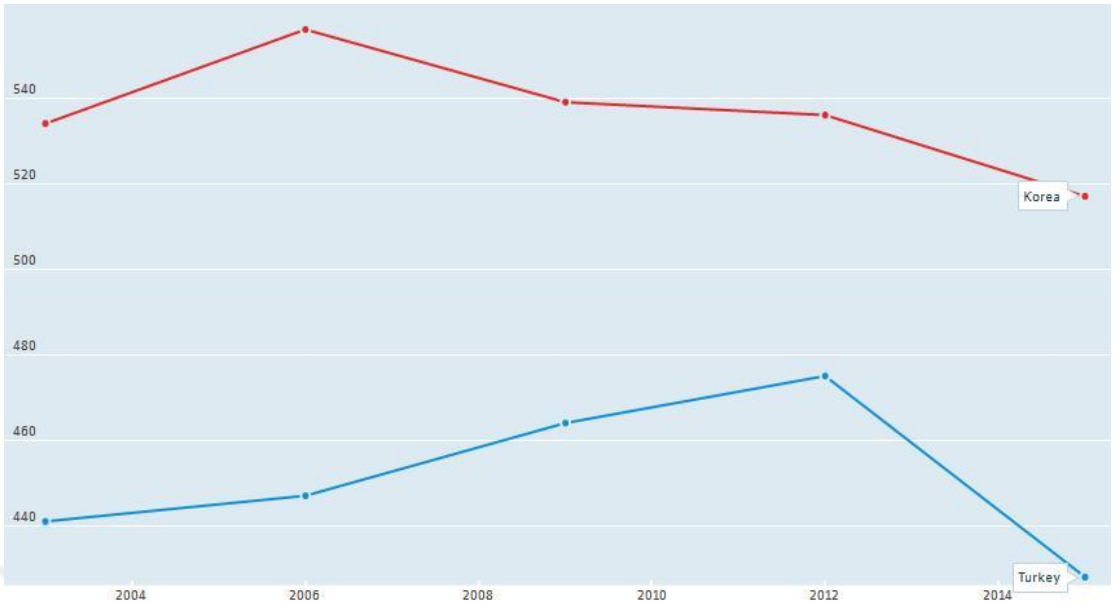

Kaynak: OECD PISA Testi, internet erişimi: https://data.oecd.org/pisa/reading-performance-pisa.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 02.10.2018.

Yukarıda Şekil 29'da, Güney Kore ve Türkiye'nin okuma becerileri karşılaştırılmıştır. 2003 yılında 441 puanla başlayan Türkiye, 2015 yılında 428 puana düşmüştür. Güney Kore ise 2003 yılında 534 puanla başlamış, 2015 yılında 517 puan almıştır.

Şekil 30: PISA Testi Fen Bilimleri Okuryazarlığı Performansı Karşılaştırması

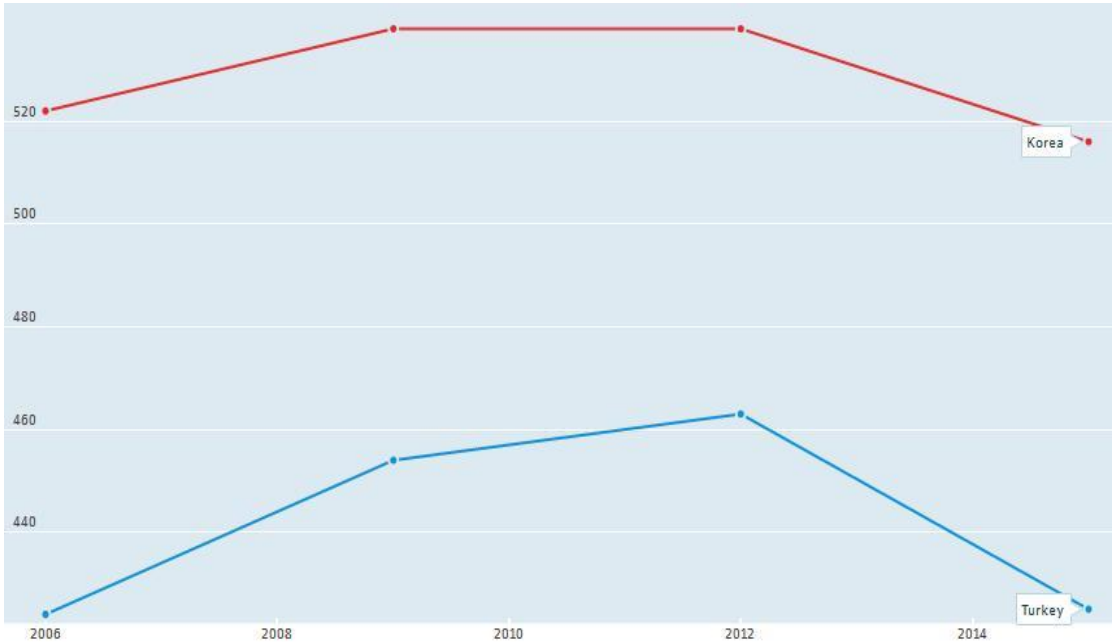

Kaynak: OECD PISA Testi, internet erişimi: https://data.oecd.org/pisa/science-performance-pisa.htm#indicator-chart . Erişim tarihi: 02.10.2018.

Şekil 30'da, OECD'nin sitesinden alınan verilere göre 2006 yılından itibaren Türkiye ve Güney Kore karşılaştırılmıştır. Türkiye fen okuryazarlık performansı ilk başta 424 puan iken, 2015 yılı performansı öncesinde yaşanan yükselişin ardından düşerek 425 puana ulaşmıştır. Güney Kore'de de aynı dalgalı durum söz konusudur. İlk test sonucu 522 puan iken, 2015 yılı test sonucu 516 puan olmuştur.

Şekil 31: Yükseköğretimde Okullaşma Oranı Karşılaştırması

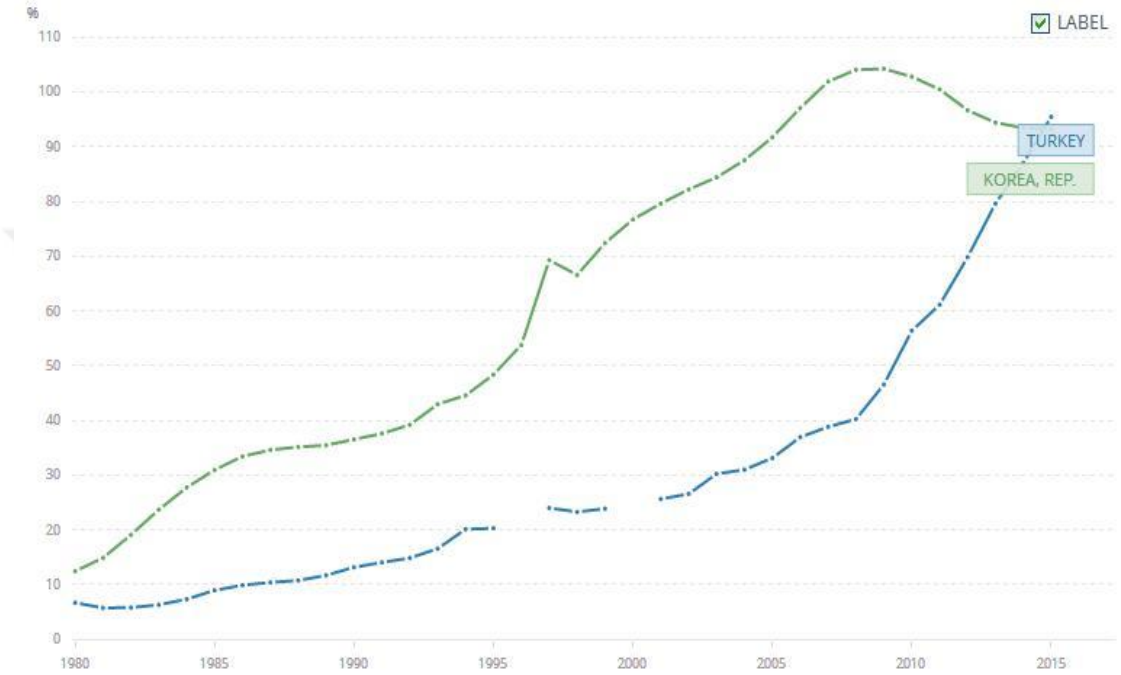

Kaynak: World Bank verileri. İnternet erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR?end=2016&locations=TR-KR&start=1980 . Erişim tarihi: 02.10.2018.

Şekil 31'de, her iki ülke için yükseköğretim okullaşma oranları gösterilmiştir. 1980 yılından itibaren Güney Kore eğitime çok önem vermiştir. Türkiye ile Güney Kore yükseköğretimde okullaşma oranlarının en yakın oldukları dönem 80'lerin başlarıdır. Türkiye, Güney Kore kadar eğitime önem vermemiştir. 97 yılına kadar yükseliş seyri gösteren okullaşma oranı, Güney Kore'nin 98 Asya krizi etkisi ile bir miktar düşmüştür. 99 sonrasında yükseliş trendine geri dönmüş ve ülkede 2007 itibariyle yüzde 100'lere varan okullaşma oranı gerçekleşmiştir. Türkiye ise Güney Kore'yi geriden takip etmiş, yalnızca 2015 yılında geçmiştir. 2015 yılı Türkiye yükseköğretim okullaşma oranı yüzde 95 iken, Güney Kore'de aynı yıl bu oran yüzde 93 olmuştur.

3.1.10. Toplam Faktör Verimliliği

Orta Gelir Tuzağı için önemli bir diğer konu ise, toplam faktör verimliliğinin yüksek olmasıdır. Çalışmanın ilk bölümünde bahsedildiği üzere, toplam faktör verimliliği Solow modeli ile açıklanmaktadır. Solow modeline göre nüfus oranındaki artış ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Bu etki sonucu, durağan dengeden başka bir dengeye geçerken uzun dönemde işgücü başına düşen durum dengesinin, sermaye ve hasıla düzeyini azalttığı bilinmektedir. O nedenle bu modelde, sermaye ve işgücü kullanım artışları milli gelirden çıkartılmaktadır. Kalan kısmın ise teknolojik gelişmelerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Teknolojik gelişme haricindeki kısım, toplam faktör verimliliği adını alır. Kısaca toplam faktör verimliliği; büyüme içerisinde işgücü ve sermaye artışının haricindeki, nedenlerin birleşik etkisidir.

Şekil 32 ile iki ülkenin toplam faktör verimliliği karşılaştırılmıştır.

Şekil 32: Yıllar İtibariyle Toplam Faktör Verimliliği Karşılaştırması

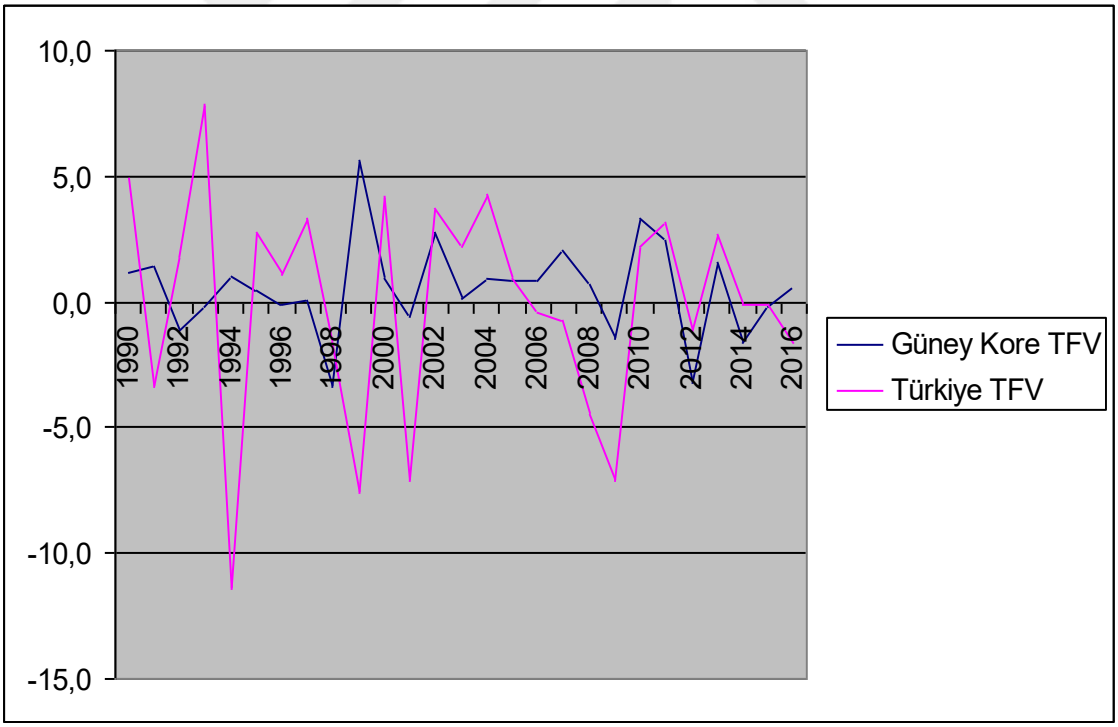

Kaynak: Toplam Ekonomi Verileri Arşivi, internet erişimi: https://www.conference-board.org/data/economydatabase/index.cfm?id=30565 . Erişim tarihi: 03.10.2018.

Şekil 32'de elde edilen veriler doğrultusunda 1990 yılından itibaren Güney Kore ve Türkiye toplam faktör verimlilikleri gösterilmiştir. Her iki ülke içinde toplam faktör verimliliğinin dalgalı bir seyir sürdüğü söylenebilmektedir. Türkiye'de özellikle 1994 ve 2009

yıllarında sırasıyla yüzde -11,4 ve -7,1 oranı ile negatif bulgu elde edilmiştir. Ülkemiz ekonomisi kriz dönemlerinde oldukça kırılgan bir yapıya sahiptir. 1999 depremi ve 2001 krizinde ise diğer krizler kadar çok etkilenilmemiştir. Güney Kore gelişen ekonomisi ile genel olarak stabilitesini korumuş görünse de, 1998 Asya krizi sırasında toplam faktör verimliliği negatif hesaplanmıştır. Bu oran yüzde -3,4 olmuş ve 1990 yılından bu yana bu değere ulaşılmamıştır.

3.1.11. İstihdam Artışı

İstihdam artışı konusu, ekonomik büyüme için önem arz eden konulardan biridir. Literatür incelendiğinde yüksek gelir seviyesine sahip ülkelerin işsizlik oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bir ülke büyümesinde istihdam artışını sağlamak zorundadır.

Aşağıda Şekil 33'de Türkiye ve Güney Kore istihdam oranları karşılaştırılmıştır.

Şekil 33: Türkiye ve Güney Kore İstihdam Oranı Karşılaştırması

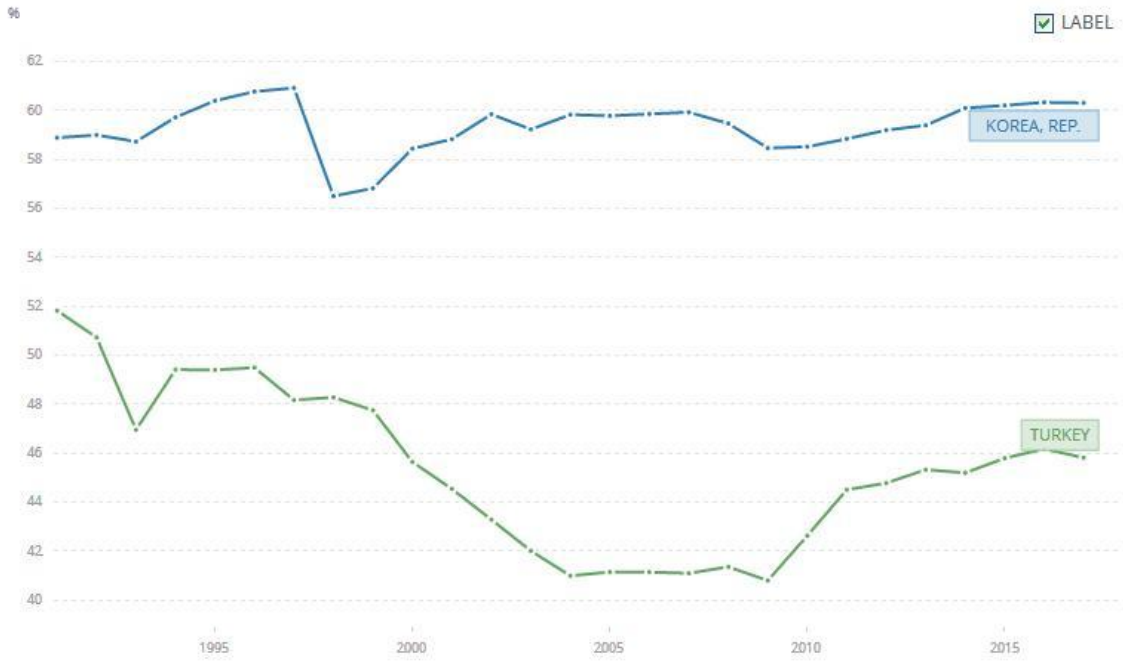

Kaynak: World Bank verileri. İnternet Erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS?locations=KR-TR . Erişim tarihi: 03.09.2018.

Şekil 33, elde edilen veriler doğrultusunda 1991 yılından günümüze iki ülkedeki 15 yaş ve üstü toplam istihdam oranlarını göstermektedir. 1985 sonrası ekonomisi gelişen ve gelir seviyesi artan Güney Kore, istihdam konusuna önem vermiştir. 90'lı yılların başında Türkiye'de istihdam oranı yüzde 51, Güney Kore'de ise yüzde 58 oranındadır. Güney

Kore'de yükselen bu oran yalnızca 98 yılı Asya krizi sırasında yüzde 56'ya düşmüş, sonrasında hep yükseliş trendine girmiştir. 2005 yılından sonra ülkede istihdam oranı stabil seyretmiştir. Türkiye'de ise durum daha değişiktir. 90'ların başında Güney Kore ile yaklaşık aynı oranlara sahip olan ülkemizde istihdam oranı 1994 krizi sırasında ve 2000'li yıllardan sonra düşüş eğilimine girmiştir. Bu durum çok uzun sürmemiş, 2005 yılı yüksek orta gelir seviyesine çıkış sonrası istihdam oranı ortalama yüzde 40 ile durağan bir hal almıştır. 2010 yılından sonra ise yüzde 45 oranına kadar yükselmiştir. Sonuç olarak 2017 verileri incelendiğinde Güney Kore istihdam oranı yüzde 60, Türkiye istihdam oranı ise yüzde 45 olarak hesaplanmıştır.

3.2. TÜRKİYE'DE ORTA GELİR TUZAĞI VE TUZAKTAN ÇIKIŞ STRATEJİLERİ

Türkiye'nin yüksek orta gelir seviyesine ulaştığı 2004 yılından itibaren yapılan çalışmalar incelendiğinde, kimi ekonomistler Türkiye'nin tuzağa takıldığını kimileri ise tuzak riski ile karşı karşıya olduğunu savunmaktadır. Orta Gelir Tuzağı kavramı ortaya çıktığında ilk matematiksel ölçütü, ABD'nin kişi başına gelirinin yüzde 20'sine sahip olan ülkeler orta gelirli olarak belirlenmiştir.[279] Türkiye, ABD ekonomisi ile kıyaslandığında kişi başına gelirin yüzde 10 ile yüzde 40 oranında orta gelir seviyesine takılıp kaldığı görülmektedir.[280] Aşağıda Türkiye'nin kişi başına geliri, Orta Gelir Tuzağı çerçevesinde matematiksel olarak ölçülmektedir.

Tablo 33: Türkiye ile ABD Kişi Başına Gelir Karşılaştırılması

Yıllar	TR Kişi Başına Gelir ($)	ABD Kişi Başına Gelir ($)	TR/ABD*100
1980	1.564,25	12.597,67	156.424,90
1981	1.579,08	13.993,17	157.907,57
1982	1.402,41	14.438,98	140.240,81
1983	1.310,26	15.561,43	131.025,70
1984	1.246,83	17.134,29	124.682,58
1985	1.368,40	18.269,42	136.840,29
1986	1.510,68	19.115,05	151.067,81
1987	1.705,90	20.100,86	170.589,61
1988	1.745,37	21.483,23	174.536,69
1989	2.021,86	22.922,44	202.186,14

[279] Woo, p. 314.

[280] Lili Wang, Yi Wen, Escaping the Middle Income Trap: A Cross Country Analysis on the Patterns of Industrial Upgrading, Federal Reserve Bank of St. Louis, Research Division Working Paper Series, USA, 2018, p. 2.

1990	2.794,35	23.954,48	279.435,36
1991	2.735,71	24.405,16	273.571,08
1992	2.842,37	25.492,95	284.237,36
1993	3.180,19	26.464,85	318.019,20
1994	2.270,34	27.776,64	227.034,04
1995	2.897,87	28.782,18	289.787,02
1996	3.053,95	30.068,23	305.395,08
1997	3.144,39	31.572,69	314.438,95
1998	4.496,50	32.949,20	449.650,32
1999	4.108,13	34.620,93	410.812,79
2000	4.316,55	36.449,86	431.655,39
2001	3.119,60	37.273,62	311.960,32
2002	3.660,07	38.166,04	366.006,98
2003	4.718,46	39.677,20	471.845,68
2004	6.040,88	41.921,81	604.088,49
2005	7.384,26	44.307,92	738.425,85
2006	8.034,61	46.437,07	803.460,67
2007	9.709,72	48.061,54	970.972,00
2008	10.850,87	48.401,43	1.085.087,04
2009	9.036,27	47.001,56	903.626,67
2010	10.672,40	48.375,41	1.067.240,02
2011	11.340,82	49.793,71	1.134.082,36
2012	11.720,31	51.450,96	1.172.031,39
2013	12.542,72	52.782,09	1.254.272,15
2014	12.127,46	54.696,73	1.212.746,07
2015	10.984,81	56.443,82	1.098.480,52
2016	10.862,73	57.588,54	1.086.272,54
2017	10.540,62	59.531,66	1.054.061,80

Kaynak: World Bank verileri, internet erişimi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR-US . Erişim tarihi: 03.10.2018.

Tablo 33'te ülkemizin kişi başına gelir seviyesi ABD'nin kişi başına gelirinin yüzde 20'sine ulaşıp ulaşmadığı ölçülmüştür. 1980 askeri darbe sonrası, oranların azaldığı görülmektedir. Türkiye ekonomisi 1985 yılından sonra toparlanmaya başlamış ve 1989 Türk Lirası'nı Koruma Kanunu ile meydana gelen artış, 1994 yılına kadar devam etmiştir. 1994 krizi ile Türkiye'de kişi başına geliri azalmış ve ABD kişi başına gelir oranına göre

düşmüştür. 1995 sonrasında 2000'li yıllara kadar toparlanan ekonomide, yeniden 2001 kriziyle dalgalanma yaşanmıştır. Özellikle 2004 yılı itibariyle gelişen Türkiye ekonomisinin artan kişisel gelirinde, 2008 küresel krizi sonrasında bir düşüş görülmüştür. Tablodaki oranların tamamı incelendiğinde Türkiye, Orta Gelir Tuzağı'nda denilebilmektedir.

Orta Gelir Tuzağı konusunda ülkemizde acilen alınması gereken önlemler şöyle sıralanabilir.[281]

3.2.1. Fiyat İstikrarı ile Finansal İstikrarın Sağlanması

Bir ekonomide büyümenin kalıcı hale gelmesi için fiyat istikrarı ve finansal istikrarın bir arada olması gereklidir. Fiyat istikrarı, dalgalanma meydana gelmeden ekonomide uzun süre düşük enflasyon oranının sağlanmasıdır. Finansal sistemin dengelerini bozabilecek beklenmedik durumlara karşı ekonominin dayanıklılığı, finansal istikrar olarak ifade edilir. Özellikle küresel çapta yaşanan 2008 krizi ile dünyada makroekonomik istikrar için finansal istikrarın bir önkoşul olduğu görülmüştür. Ülkelerin merkez bankaları, finansal sistemdeki riskleri göz önünde tutmaya başlamıştır. Finansal istikrar para politikasının etkinliğini önemli ölçüde arttırdığı için, bu istikrarın sağlanamadığı ülkelerde toplumsal refahın azaldığı gözlenmiştir. Türkiye ve dünyadaki merkez bankalarının gündeminde, fiyat istikrarıyla birlikte finansal istikrarın sağlanması da yer almaktadır.[282]

Fiyat artışlarının yaşanmaya başladığı 1960-1970 yıllarından sonra Güney Kore yatırım planlarını değiştirmiş ve fiyat ile finansal istikrarı aynı anda sağlamayı başarmıştır. 1970'li yıllarda ücret artışının sağlanacağı sektörlerde yatırım yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle, yatırımların yapıldığı ve ücretlerin tarım sektörüne göre daha iyi olduğu, kimya ve ağır sanayi sektörü ekonomide egemen hale gelmiştir. Türkiye'de ise dış ticarete en büyük katkıyı sağlayan Motorlu Taşıtlar sektörüdür. Orta-ileri teknoloji sınıfında yer alan bu sektöre yapılacak olan yatırımlar kısa vadede istikrarın sağlanabilmesi açısından atılabilecek adımlar arasındadır. Uzun vadede ve kalıcı fiyat-finansal istikrarın sağlanması için öncelikle ülkemizin özellikle tarım sektöründe kendi kendine yetebilir hale gelmesi şarttır.

3.2.2. Kurumsal Reformlar

İktisat eğitimi verilirken ve literatür taramasında, kurumların fazla ön plana çıkmadığı görülmektedir. Hatta ekonomi alanında önemli bir model olan, tam ve rastlantısal

[281] MÜSİAD, 2012, s. 105-131.

[282] TCMB, Para Politikası, internet erişimi: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Finansal+Istikrar/ . Erişim tarihi: 05.10.2018.

piyasalardan meydana gelen Standart Arrow-Debreu modeli, piyasa dışı kurumları modele dahil etmemiştir. Standart modelde, birçok mülkiyet hakkına sahip olunabilirliği varsayılmaktadır. Bu varsayımlar arasında, sözleşmelerin taraflardan birinin isteği ile hükümsüz sayılacağından korku duymadan imzalandığı da yer almaktadır. Bu sebeple, mülkiyet haklarını koruyan ve sözleşmeleri yürürlükte tutan kurumların varlığı büyük önem taşımaktadır. Başka bir deyişle, piyasaların faaliyetini sağlamak için bir yasa ve mahkeme sistemi olması zorunludur.

Bu noktada, bir ekonominin gelişimi ve ülkede refah düzeyinin artışının sağlanması için kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkeler, artan mali harcamalar ve uzun vadeli işsizlik gibi göze çarpan ekonomik ve sosyal maliyetlerin krize yol açmaması için, yeniliklere açık şekilde kendi kurumlarını geliştirmelidirler. Kurumsal reformlarda temel adım, kurumsal çeşitliliği kabul etmektir.[283]

Örneğin; bu çalışmada bahsedildiği üzere, 1960'lar ve 1970'lerde Güney Kore devleti ile chaebol arasındaki yakın kurumsal bağlar korunarak ülke kalkınması sağlanmıştır. Türkiye'de de son dönemde buna benzer bir işbirliği gerçekleşmiştir. Üniversite-özel sektör işbirliği adı altında yapılan ar-ge projeleri, geleceğe büyük yatırımdır. Üniversitelerde, özel sektör desteği ile çeşitli ar-ge çalışmalarına başlanmış olması, bu sayede eğitimin iş hayatına taşınması ve öğrencilerin yetiştirilmesi açısından atılan önemli bir adımdır. Ayrıca bu yolla kurumlar kendilerini geliştirmekte ve geçmiş yıllara göre ar-ge harcamaları için daha fazla bütçe ayırmaktadır.

3.2.3. Mali Politikada Disiplin Sağlanması

Olası bir ekonomik krizi önlemek ya da krizden etkilenmemek için, yalnızca fiyat ve finansal istikrar yeterli değildir. Mali disiplin ile de ekonominin desteklenmesi gerekmektedir. Uzun vadede güçlü bir ekonomiye sahip olmak, kamu ekonomisinin varlığı ile oluşur.

Mali disiplinin sağlanabilmesi ve uzun vadeli olabilmesi için para politikaları ile uyumlu maliye politikalarına ihtiyaç vardır. Bu amaçla ekonominin, para ve maliye politikalarının uyum içinde çalışmasını sağlayan kurumlara ihtiyacı bulunmaktadır.

Güçlü bir kamu ekonomi, kamu harcamalarının etkinliğinin artışı yolu ile meydana gelir. Performans esaslı harcama yönetimine verilen önemin artışı, kamu harcamalarında etkinliğin artışına yol açar.

[283] Dani Rodrik, Tek Ekonomi Çok Reçete Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik Büyüme, Çev. Neşenur Domaniç, Efil Yayınevi, Ankara, 2009, ss. 157-187.

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere, büyümenin temel şartlarından biri yatırımdır, yatırımın yapılması için de tasarruf zorunludur. Tasarrufların düşük düzeyde kaldığı bir ekonomide, büyümenin uzun vadeli olması beklenemez. Güney Kore sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, yüksek tasarruf oranlarına borçludur. Mali kuruluşların sıkı bir şekilde denetlendiği ülkede, güvenli bir ortam yaratılmıştır. Özellikle bankalar üzerinde denetim, tüketici kredilerindeki kısıtlamalar ve enflasyonla mücadele, ülke içinde tasarruf oranlarının artışında etkili olmuştur. Geliri artmaya başlayan hanehalkı, tüketim yerine devlet kontrolündeki güven ortamında tasarrufa yönelmiştir. Türkiye ekonomisi bu açıdan incelendiğinde, özellikle tasarrufların arttırılması zorunlu hale gelmiştir. Ülkemizde son yıllarda verilebilecek en güzel tasarruf örneği, özel sağlık sigortalarının ve emeklilik sisteminin çalışanlarda zorunlu hale getirilmesidir.

3.2.4. Üretim Politikasında Değişim

Türkiye'nin gelişimi için benimseyeceği büyüme modelinde ihracatın önemi büyüktür. İhracat artışı ile sağlanan gelir, ülkemizde yatırım artışına sebep olurken kalkınmaya büyük katkı sağlayacaktır. Yapısal bir sorun haline cari açık probleminin çözümünde üretimde ihracata yönelik strateji izlemek gerekmektedir.

Güney Kore, ihracat artışı ile büyümesini sağlamış bir ülke olarak dünyada sayılı örneklerdendir. Başlangıçta ithal ikameci politika izlenen ülkede, ekilebilir alan kısıtlı olduğu için tarım sektörü dışında odaklanılmış büyüme stratejisi uygulanmıştır. İlk yıllarda tekstil, giyim ve ayakkabı ihracatı yapılırken, yatırım malları ve endüstriyel ara mallar ithal edilmiştir. Bu sırada ithal edilen mallar, imitasyon yöntemi ile ülke içinde üretilmeye başlamıştır. Ar-ge çalışmalarının her geçen gün arttığı ülkede, lisans ve patent kullanım hakları satın alınarak, özellikle Japonya'dan teknoloji transferleri yapılmıştır. Daha sonra elektronik ürünler ve makine sektörleri ihracatı teşvik edilmiş ve inovasyon odaklı bir ekonomiye geçilmiştir. Üretim politikasını yıllar içerisinde kademeli olarak tarımdan, sanayiye geçiren Güney Kore, Türkiye için bir emsal niteliğindedir.

Türkiye'de ekonomik büyüme için, üretimin ihracatı arttırıcı şekilde yapılması en başta gelen koşuldur. Düşük maliyetli ihracat finansmanının sağlanması ve ihracattan elde edilen vergilerde avantaj sunulması, ihracatı rekabetçi bir alan haline dönüştürür. İhracat gelişimi için, ürün çeşitliliği de önemli bir konudur. Üretimde ürün çeşitlenmesi özellikle teknoloji ve inovasyon anlamında gerçekleştirilirse, ihracat alanında Türkiye dünya üzerinde rekabet edebilir hale gelir.

Ürün çeşitliliği haricinde diğer önemli konu, ihracatta pazar çeşitliliğidir. İhracat hacminin artışı, pazar çeşitliliğine dayanır. Örneğin, son yıllarda Türk iş adamlarının Avrupa dışındaki pazarlara yönelmesi, olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerle ticaret bloku oluşturulması, genişleme sürecinin önemli bir parçasıdır.

Türkiye, kaynaklarının zengin olmaması nedeniyle, üretimde özellikle ara mallarda dışarıya bağımlıdır. Dikkat edildiğinde, büyümenin arttığı dönemlerde, üretimle birlikte ithalat artışı da söz konusu olmuştur. Ülkemizde cari açığın temelini oluşturan ithalat, ekonominin temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu nedenle, üretimi arttırırken ithalatın düşmesini sağlamak da dikkat edilmesi gereken hususlardandır.

Türkiye ithalatının önemli kısmı mineral yakıtlar ve yağlardan oluşmaktadır. Yani, enerji ihtiyacı, ülkenin ithalat probleminin kaynağıdır. Petrol ve doğalgaz gibi ülkemizde kıt olan kaynaklardan elde edilen ürünlerin payı da ithalatta göz ardı edilemeyecek seviyededir. Örneğin, bu ürünlerin yerli üretimini yapabilmek amacıyla rafineri sayısını arttırmak, ülkeye çok büyük fayda sağlayacaktır.

Bir diğer önemli ithalat kalemleri ise, motorlu taşıtlar, elektrikli makine ve cihazlar, kazanlar, demir çelik gibi ürünler olduğu için ülkemizde teknolojik ilerleme şarttır. Üretim stratejisinde bu durum öncelikli olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye'de emek yoğun tüketici mal üretiminin yapıldığı bir üretim politikası yerine, bilgi yoğun mal üretimi yapılan bir üretim politikasına geçiş, temel hedefler arasında olmalıdır.

3.2.5. Teknoloji Politikasında Etkinlik

Yukarıda değinildiği üzere, ekonomik büyüme için ve cari açık probleminin çözümü için teknoloji, en önemli araçlardan biridir. Sağlam bir teknoloji politikasının uygulamaya sokulması, yatırımın verimliliğini arttırarak, katma değeri yüksek ürün ihracatı sağlar ve böylece cari açığı arttırmadan ekonomide büyüme gerçekleştirilir.

Güney Kore, başarılı eğitim, sanayi ve tasarruf politikaları sonucu ekonomisini, sanayi sektörü gelişmiş bir ülke statüsüne yükseltmiştir. Sanayileşmiş ülke ekonomisinden, bilgi temelli ekonomiye geçiş için, inovasyon odaklı stratejiler uygulamıştır. Bu stratejilerin ilk adımı, 1972'de teknoloji ithalatını kolaylaştırmak için çıkartılan Teknoloji Gelişimini Teşvik Kanunu'dur. Ardından Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü'nde Teknoloji İthalatı Danışma Merkezi kurulmuştur. Teknoloji ithalatının finansmansı için ise, Kore Kalkınma Bankası "teknoloji geliştirme fonu" kurulmuştur. Teknoloji ithalatının yanı sıra, Amerika ve Japonya'dan mühendisler getirtilmiştir. Güney Koreli mühendisler ise, yabancı

mühendislerden hızlıca işi öğrenmişlerdir. Devlet ayrıca Samsung, Hyundai Grubu ve LG Grubu gibi büyük şirketlere teşvik sağlamıştır. Bu şirketler kendilerine ait ar-ge merkezleri kurmuş ve teknoloji odaklı üretim yapmayı sürdürmüşlerdir. Günümüzde bu firmalar, küresel marka olarak tanınmaktadır.

Stratejik bir plan ile basamaklar halinde tıpkı Güney Kore'de gerçekleştirildiği gibi ülkemizde de ar-ge yatırım desteklerinin arttırılması gerekmektedir. Bu amaç için hali hazırda yürürlükte olan KOSGEB'in Ar-ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programları, Tematik Proje Destek Programları, TÜBİTAK ar-ge destekleri örnek olarak verilebilir. Bu tip projeler, şirketler için de uygulanmalıdır. Proje sonuçlarından elde edilen ürünleri boşa gitmemesi amacıyla, o ürünler için ticarileştirilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Teknoparklardaki fiziki altyapının güçlendirilmesi ve buralardaki çalışma şartlarının yeniden düzenlenmesi de, teknoloji politikalarında etkinliği gerektirmektedir. Bu merkezlerde eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmesi, uygulanması gereken fikirlerden biridir. Bunun için, özel sektör ile kamu sektörü iş birliği şarttır.

Küresel alanda rekabetçi olabilmek için, sermayenin üretime katkısını arttırmak gerekmektedir. Ekonomik büyüme ve ürüne katma değer sağlamanın yolu, teknoloji ve tasarım ile mümkündür. Bu nedenle, KOBİ'lerin yeni iş ve istihdam alanı meydana getiren, teknoloji ve endüstriyel tasarım çalışmalarına mali olarak destek verilmelidir. Ayrıca bu desteklerin, KOSGEB, Kalkınma Ajansları ve Patent Endüstrileri tarafından geliştirilmesi gerekir.

3.2.6. Beşeri Sermaye Politikalarının Geliştirilmesi

Güney Kore'nin günümüz ekonomi koşullarına sahip olmasında, beşeri sermayeye önem verilmesinin payı büyüktür. Planlı kalkınma döneminin başından itibaren GSMH içinde kamu ve özel sektör en az yüzde 10 oranında eğitime pay ayırmıştır. Savaştan çıkan nüfusun okuma-yazma oranı yaklaşık olarak yüzde 50 iken, kısa sürede ilköğretimde tam okullaşma sağlanmıştır. Ülkede beşeri sermaye oluşumu, kademeli olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ilköğretime odaklanılarak tam okullaşma sağlandıktan sonra, ortaöğretim kapasiteleri çoğaltılmıştır. Ekonomide sanayileşme gerçekleştikten sonra, 1990'lı yıllarda yükseköğretimde okullaşma oranı arttırılmıştır. Sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda ilerleyen beşeri sermaye politikaları, işsizliğe de neden olmamış ve sonuç olarak toplam faktör verimliliği artışı meydana gelmiştir.

Ülkemizde beşeri sermaye denilince akla gelen önemli sorunlar, eğitim ve istihdam alanındadır. Türkiye'de işsizlik problemi kronikleşerek, 2001 sonrası yüksek büyümeye

rağmen varlığını sürdürmüştür. Ancak, yapılan reformların etkisiyle, 2010 ve 2011 yılları sonrası iktisadi faaliyetler artmış ve istihdam yasalarına yansıyan bu artış, işsizlikte gözle görülür derecede gerileme meydana getirmiştir. İşsizliğin düşük seviyelerde olmasının yanı sıra, işgücüne katılımın artışı da bir ekonomi için önem arz etmektedir. İşgücüne katılım oranının düşük olduğu bir ülkede, potansiyel emeğin atıl kalması durumu mevcuttur.

Türkiye'de özellikle kadınların işgücü piyasalarına girmelerinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu konunun uzun vadeli çözüme kavuşması, kız çocuklarının okullaşma oranının arttırılması ile mümkündür. Kadınların farklı yetenekleri ve üretkenlikleriyle, ekonomiye sağlayacakları katkıya dair sosyal bilinçlendirme faaliyetleri, istihdam politikalarının temelini oluşturmalıdır.

Diğer bir sorun ise, işgücü piyasasında var olan katılıklardır. Burada katılıklardan kasıt, işçi çalıştırma konusunda konulmuş olan kurallar ve maliyetlerin yüksekliğidir. Bu durum, işverenlerin yeni istihdam fikrine uzaklaşmalarını sağlayarak, rekabetçi piyasa oluşumunu engellemektedir. Bu bağlamda, işverenler için en büyük sorun, ücret dışı istihdam maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Bu amaçla, sosyal güvenlik prim yükleri ve vergi yüklerinin indirgenmesi gerekmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu primlerini düzenli olarak ödeyen işverenler için, bir indirim verilmesi genel bir teşvik niteliği taşıyabilir.

Başka bir unsur ise, işten çıkartma maliyetlerinin işveren için fazla yüklü olmasıdır. İşverenler bu nedenle bir işçiyi işe alırken, iki kere düşünmek durumunda kalmaktadır. Bu amaçla, kıdem tazminatlarının şirketler için gider olarak yazılması, önemli bir teşvik sayılacaktır.

Üretim için önemli faktörlerden biri, toplam faktör verimliliğidir. Burada faktörlerden kasıt, teknoloji, sermaye ve işgücüdür. İşgücü açısından değerlendirmek gerekirse, çalışma saati başına kaç ürün üretildiği değil de, işçilerin ne ölçüde verimli olduğu önem arz etmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Güney Kore'ye kıyasla Türkiye, toplam faktör verimliliği çok düşük seviyede seyretmektedir. Ülkemizde verimliliği ve kaliteyi sağlamak amacıyla, eğitime önem verilmesi şarttır.

Nitelikli bir emek gücü oluşumunun temel koşulu, eğitimdir. Teknolojide önde gelen gelişmiş ülkeler incelendiğinde, eğitim sistemlerinin ezbere değil, düşünmeye dayalı olduğu görülmektedir. İnsanlar küçük yaşlardan itibaren düşünmeyi, sorgulamayı ve araştırmayı öğrenebilmektedirler. Böyle yetişen bir toplum, daha üretken ve verimli olarak dinamik bir ekonomi için katkı sağlamaktadırlar. Türkiye'de de özellikle ezberci eğitimden kaçınılması gerekmektedir. Eğitimin yükseköğrenim döneminde, disiplinler arası bir eğitim programına tabi tutulması düşünebilir bir tavsiyedir. Mesleki eğitim kurumları ile üniversite müfredatları

incelendiğinde, iş hayatının gereksinimlerini karşılayabilecek nitelikte olmadığı görülmektedir. Örneğin, lisans döneminin son yılından önce öğrencilerin bir yıllık deneyim kazanmaları için, iş hayatına atılması ve sonrasında okullarına devam etmeleri sağlanabilir. Bu sayede öğrencilerin mezun olunca, iş hayatına adapte olmaları kolaylaştırılabilir. İşverenler açısında olumsuz bir durum olan deneyimsizlik sorunu, müfredatın iş hayatına uyarlanması ile ortadan kalkmış olacaktır.

3.2.7. Yatırım ve Tasarruf Politikalarına Verilen Önemin Artması

Ülke ekonomileri açısından, büyümenin uzun soluklu yani sürdürülebilir olması için, tasarruf zorunlu bir faktördür. Bunun nedeni ise, büyümenin en önemli unsurlarından olan yatırımın artması için, tasarrufların yüksek olması gerekmektedir.

Güney Kore, mali kuruluşların denetimini devlet kontrolünde yaparak ekonomide güven ortamı sağlamıştır. Tüketici kredilerine uygulanan yüksek faizler yoluyla devlet, geliri artan halkı tasarruf yapmaya teşvik etmiştir. Ayrıca posta yolu ile tasarruf sistemi kurularak, küçük tasarruf sahipleri dahil olmak üzere ülkedeki herkese ulaşılmıştır. Örneklendirmek gerekirse, 1980 yılına kadar ülkede renkli televizyon gibi lüks tüketim malları satışı yasaklanmıştır. Devletin lüks tüketime koyduğu yüksek vergiler, halkın tüketim yerine tasarrufa yönelmesini sağlamıştır. O dönemde elde edilen tasarruflar, ailelerin sahip olduğu şirketlerine yatırım yapmaları için bir teşvik aracı olmuş ve ülkede sermaye birikimi bu yolla hızlanmıştır.

Ülkemizde bu durum değerlendirilecek olursa, kronikleşmiş sorun haline gelen cari açık problemi çözümünde, yurtiçi tasarrufların arttırılması konusu büyük önem taşımaktadır. Çünkü, Türkiye'de tasarruf oranının düşük olması nedeniyle yatırımlar karşılanamamaktadır. Bu durum, dış finansman ihtiyacına sebep olmaktadır. Tasarrufların yalnızca kamu kesiminde değil, özel kesimde de teşvik edilmesi gerekmektedir. Türkiye'de son dönemde, kısa vadeli kredi imkanlarının artışı ile tüketim tetiklenmiştir. Bu durum tasarrufların azalmasına yol açmıştır. Bu sistemin düzeltilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, tasarruf faizi ile kredi faizi arasındaki kar marjının ayarlanarak bir düzenlemeye tabi tutulması, ekonomi açısından yararlı olacaktır.

Bunun yanı sıra, tüketimi teşvik eden finansal yapı yerine, yatırım araçları sayısı arttırılmalıdır. Ayrıca, Türk halkında yatırım olarak görülen, gayrimenkul alımı mantığının değiştirilmesi gerekmektedir.

Yatırımları arttırma konusunda ise, yatırımcılara sağlanacak mali avantajlar önemli bir yer tutar. Örneğin; kamu ve özel sektör işbirliğiyle yapılan projelerde, belirli kriterleri yerine getirenlere, KDV ödemeleri ile ilgili kolaylık sağlanabilir.

Turizm cenneti olarak anılan ve turizm gelirleri yüksek olan ülkemizde, etkin bir tanıtım yapılması, yabancı yatırımcıları çekmek için önemli rol oynayacaktır.

Ülkemizde ekonomik büyüme için önem arz eden ihracatın desteklenmesi amacıyla, Türkiye çapında lojistik ağı kurulması gerekmektedir. Gerek hava gerekse kara lojistik merkezleri kurulmalı ve taşımacılık maliyetlerinin en aza indirgeneceği şekilde projeler uygulamaya konulmalıdır.

SONUÇ

Tarih boyunca bir ekonomide büyüme ve büyümenin kaynakları, iktisatçılar tarafından araştırılan ve merak edilen bir alan olmuştur. Dünya çapında bir ülkenin büyümesi, kişi başına düşen gelirini arttırması ve toplumsal refah seviyelerini en yükseğe çıkartma çabası, teknoloji gelişimi ile birlikte çoğalmıştır. Teknoloji gelişimi, ülkeler arası veri iletişimini kolaylaştırmış ve kıyaslamayı beraberinde getirmiştir. Gelişmiş ülkelerin çok yüksek refah seviyesine çıkması ve Güney Kore gibi geçmişte yoksul olup bunu hızla tersine çeviren ülkelere rağmen, günümüzde hala birçok ülke ekonomik olarak sıkıntı yaşamaktadır. Son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntıların başında, Orta Gelir Tuzağı gelmektedir. Bu sebeple çalışmada, tuzağa yakalanmadan yüksek gelir seviyesine çıkan Güney Kore ile tuzakta yer alan Türkiye karşılaştırılmıştır.

Bir ekonomide kişi başına gelir düzeyinin belirli bir seviyede takılı kalması olarak tanımlanan Orta Gelir Tuzağı aynı zamanda, erişilen belirli bir gelir seviyesinden sonra ekonominin durgunluk içine girmesi olarak da özetlenmiştir. 2004 yılında yüksek orta gelir seviyesine erişen Türkiye için, bu durum geçerli olup, ülke ekonomisinin durgunluk içerisine girdiği görülmektedir.

Çalışmada Türkiye'de yaşanan 1980 askeri darbesinden sonra ekonomi, sektörel olarak analiz edilmiştir. Bu yıllarda Türkiye ile Güney Kore benzer ekonomik sorunlar yaşamış ve yakın ekonomik göstergelere sahip olmuştur. İkinci bölümde, bu analiz ile ekonomik gelişmenin durağanlaştığı yıllar araştırılmıştır.

1980-1990 dönemi Türkiye tarihinde, dışa açılımın yaşandığı ve kamu yatırımlarının minimum düzeyde tutulduğu yıllardır. Özel sektörün özendirildiği ve yabancı sermayenin serbestçe dolaştığı ülkede, yatırımcılar reel sektöre değil finans sektörüne yatırım yapmayı

tercih etmiştir. Bu özendirilmenin yanında kamu dengesinin düzeltilmesi için, kamu kesimi fiyat ayarlamalarında piyasa koşulları dikkate alınmaya başlanmıştır. Ayrıca memur maaşları, emekli ikramiyeleri gibi harcama kalemlerinde yapılan kısıtlamalar iç talepte daralmaya neden olmuştur. Bu daralma sonucu ihracat teşvikleri ön planda tutulmuş ve ihracat artmıştır. Ekonomide karar mekanizmasının uluslararası sermayeye geçmiş olması, ihracat artsa bile o dönemde dış açıkta azalma görülmemesine neden olmuştur. İhracat ürünlerinin üretimi için gerekli enerji, yatırım ve ara mallarının ithal ediliyor oluşu, ithalat bağımlılığını düşürmemiştir.

Dışa bağımlılık ile artan borçlar 1994 yılında Türkiye'yi büyük bir ekonomik krize sürüklemiştir. Sıkı maliye ve para politikalarının ilke edinildiği o yıllarda, IMF ekonomi üzerinde belirleyici rol oynamıştır. Yüksek enflasyon ve reel ücretlerdeki düşüş, ekonomiye olan güveni sarsmıştır. Belirsizlik ortamı sonucunda, devletin borcu yeniden artmış ve yine borçla kapatılmaya çalışılmıştır.

Türkiye 2001 yılında yeni bir döviz krizi yaşamıştır. IMF ile yeniden bir program hazırlanmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı olarak adlandırılan bu program, ekonomiyi olumlu etkilemiş ve 2004 yılında Türkiye yüksek orta gelir seviyesine çıkmayı başarmıştır.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nda diğerleri gibi yabancı sermayenin ekonomiye yön vermesinin önü açılmış ve ulusal sanayinin rekabet gücünü arttıracak stratejiler sunulmamıştır. 2008 yılına kadar IMF programlarının kesintisiz uygulandığı ülkemizde, yüksek büyüme oranları gerçekleşmiştir. Küresel likidite bolluğu sayesinde finansman zorluğu çekmeyen Türkiye, ihracatını ve üretimini arttırmıştır.

Üretimini yabancı sermaye ile gerçekleştiren, dışa bağımlı Türkiye ekonomisi, yaşanan küresel kriz ile adım adım Orta Gelir Tuzağı'na takılmaya başlamıştır. 2008 krizi tüm dünyayı etkilediği gibi, ülkemizde de büyüme sürecini durağanlaştırmış ve dış açık sorununu sürekli hale getirmiştir. Bu sorunun çözümü için ihracatın arttırılması gerekirken, ülkemizde hala ihracat karşısında ikame edilebilecek güçlü iç talep imkanı yaratılamamıştır. Son on yıl incelendiğinde ise sorunun daha ciddi bir hal aldığı görülmektedir.

Üst orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelir seviyesine çıkan Güney Kore ise, 1950'lere kadar sömürü halinde yaşamıştır. Ağır bir savaş sonrası bağımsızlığın ilan edildiği ülkede, kendine yetebilen sanayi yapısı oluşturulması amacıyla reformlar yapılmıştır. Yapılan reformlar başarılı olmuş ve milli gelirde artış sağlanırken, ülke kısa sürede alt orta gelir seviyesine çıkmıştır.

Ülkede, 1980 ve 1988 yılları arasında serbest piyasa ekonomisini benimseyerek sanayi sektörünün hızlıca büyümesine izin verilmiştir. Devlet müdahalesi azaltılmıştır. Ekonomik

büyüme hızının yavaşlamaması için, ihracata öncelik verilmiştir. Gemi, makine gibi dayanaklı malların ihracatı teşvik edilmiştir. İmalat sanayinde kullanılan ara malların ithalat vergisi düşürülmüştür. Dış borçlar sorunu için ise, yurtiçi tasarruflar arttırılmış ve kamu harcamalarında kısıntıya gidilmiştir. Sanayi ve diğer sektörlerde verimlilik artışı için, yeni teknolojilerle beraber beşeri sermaye gücü yetiştirmek hedeflenmiştir.

Tüm bunların sonucu olarak 1988 yılında ülke, yüksek gelir seviyesine ulaşmayı başarmıştır.

Orta Gelir Tuzağı faktörleri aracılığıyla çalışmanın üçüncü bölümünde her iki ülkenin büyüme serüveni karşılaştırılmıştır. Faydalanılan ekonomik faktörler; milli gelir, tasarruf oranları, enflasyon, üretim kapasitesi, rekabet gücü, yatırımlar, sermaye birikimi, teknoloji, beşeri sermaye, toplam faktör verimliliği ve istihdam artışıdır.

1980 yılından bu yana Türkiye-Güney Kore arasında kişi başına düşen milli gelir seyri karşılaştırıldığında, aynı gelir seviyesine sahip olunduğu, ancak 1990'lardan sonra aradaki farkın açıldığı görülmektedir. 2017 yılı Güney Kore kişi başına milli geliri 28.380 Dolar iken, Türkiye'de bu rakam 10.540 Dolar olmuştur.

Yatırım-tasarruf oranı ilişkisi, ülkeler arasında ekonomik büyüme oranlarının farkını gösterdiği için Orta Gelir Tuzağı kapsamındadır. 1980 yılında Türkiye 18.776 Milyar Dolar yurtiçi tasarrufu yaparken, Güney Kore o dönemde 16.695 Milyar Dolar seviyesinde kalmıştır. Türkiye 2017 yılı yurtiçi tasarruf miktarı 224.423 Milyar Dolar iken, gelişmiş Güney Kore ekonomisinde bu miktar 559.805 Milyar Dolar olmuştur. Araştırmalar sonucunda büyümenin temel figürü olarak nitelendirilen yatırımın Güney Kore'de kademeli şekilde arttığı, Türkiye'de ise kırılgan ekonomisi gereği dalgalı seyir halinde olduğu görülmüştür. 2017 yılında Türkiye'de GSYİH'nin yüzde 7,8'ini yatırımlar oluştururken, Güney Kore'de GSYİH'nin yüzde 8,6'sı yatırımlardan meydana gelmiştir. Türkiye için büyümedeki engel, yüksek olan yatırım oranının, tasarruflar ile karşılanamamasıdır. Güney Kore'den yola çıkılacak olursa, Türkiye'nin iki katı tasarruf miktarına sahip olduğu için yatırımları karşıladığı ve ekonomisinin büyümekte olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise, tasarruf oranının düşüklüğü, büyümede durağanlaşmaya ve özellikle cari açığa neden olmaktadır.

Güney Kore tüketici fiyatları incelendiğinde, orta gelir seviyesinde yer aldığı yıllarda yüzde 28'lere kadar çıkan enflasyon, ekonomi geliştikçe seyrini değiştirmiştir. Düşüş trendine geçen enflasyon, yüksek gelir seviyesine çıktıktan sonra ülkede stabil hale gelmiştir. Türkiye için ise durum farklı gelişmiştir. Günümüze kadar dalgalı seyir süren tüketici fiyatları, ülkedeki kırılgan ekonomiden çok etkilenmiştir. 2004 yılı sonrasında yüksek orta gelir

seviyesinde yer alan Türkiye'de stabil olan enflasyon oranları, 2017 yılında yüzde 11 olarak yükseliş seyrine geçmiştir.

Orta Gelir Tuzağı'nda üretim kapasitesi önemli bir faktördür. Türkiye ve Güney Kore üretkenlik kapasiteleri karşılaştırıldığında, Güney Kore'nin üretkenliğinin sürekli bir artış seyrettiği görülmüştür. Güney Kore üretkenlik kapasitesini yüzde 60'ın üzerine çıkartırken, Türkiye ise uzun yıllar üretkenliğini arttıramamış ve yüzde 40-70 bandında yer almıştır.

Orta Gelir Tuzağı ölçütlerinden biri olan rekabet gücü, ülkelerin dünya üzerindeki yerini göstermektedir. Rekabet gücünün belirlenmesi amacıyla hazırlanan endekste ilk beşte sırasıyla, ABD, Hong Kong Özel Yönetim Alanı ile Çin, Singapur, Hollanda, İsviçre ve Danimarka yer almaktadır. Son verilere göre 258 ülkenin karşılaştırıldığı endekste, Güney Kore 27. sırada, Türkiye ise 46. sırada yer almıştır.

Sermaye birikimi de Orta Gelir Tuzağı ile ilişkilendirilen unsurlardan bir tanesidir. Yüksek ve üst orta gelirli ekonomilerde, sermaye stokunun GSYİH içerisindeki payının yüksek olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmada, Türkiye ile Güney Kore sabit sermaye birikimleri karşılaştırılmıştır. Güney Kore yüksek gelirli ülkeler sınıfına çıkana kadar, sabit sermaye birikimi Türkiye ile yakın miktarlarda olmuştur. Sonrasında yükselen sermaye birikimi, ancak 1998 Asya krizi ile 2008 küresel kriz döneminde bir miktar düşmüştür. Hızla toparlanan gelişmiş Güney Kore ekonomisinin, 2017 sermaye birikimi 476.384 Milyar Dolar olmuştur. Türkiye'de ise sermaye birikimine önem verilmediği görülmektedir. 60.000 Milyar Doları geçmeyen sermaye birikimi miktarı, üst orta gelir seviyesine ulaşıldıktan sonra 100.000 Milyar Dolar civarında seyretmeye başlamıştır. 2017 yılı Türkiye sermaye birikimi miktarı ise 253.706 Milyar Dolar olmuştur.

Bir ülkede rekabet gücünün artması için teknoloji üretimi ve bu teknolojiyi satabilmek önemlidir. Bu açıdan Türkiye ve Güney Kore teknoloji ürün ihracatı karşılaştırılmıştır. 2000'li yıllarda yüzde 35 oranında olan Güney Kore teknoloji ürün ihracatı, Türkiye ile kıyaslandığında çok yüksek seviyededir. Son veriler incelendiğinde Türkiye yüzde 1,3 oranında teknoloji ürün ihracatı yaparken, Güney Kore'de bu oran yüzde 22 düzeyindedir. Türkiye'de teknoloji üretimi yapılmadığı için, ihracatı da yapılamamaktadır. Ayrıca, yıllar itibariyle yapılan patent başvuru sayısı da iki ülke arasındaki farkı gözler önüne sermiştir. Güney Kore'de bu başvuru sayısı yüzde 100'ü geçerken, Türkiye'de ise durum parlak değildir.

Orta Gelir Tuzağı ölçütleri arasında önemli bir yere sahip olan beşeri sermaye unsuru, Güney Kore'nin yükselişinin temellerinden biri sayılmaktadır. Beşeri sermaye denilince akla ilk olarak eğitim gelse bile, özgürlük endeksleri bu tuzağın literatüründe önem arz etmektedir.

Türkiye ve Güney Kore özgürlük endeksleri kıyaslandığında, dünya üzerinde bu iki ülke sırasıyla 58. ve 27. olmuştur. Toplam özgürlük endeksi skorları ise Güney Kore'nin 73,8 puan; Türkiye'nin 65,4 puandır. Kriterler arasında yalnızca vergi yükü ve yatırım özgürlüğünde Türkiye'nin puanları yüksektir.

Beşeri sermayenin temeli olan eğitim alanında Türkiye ve Güney Kore karşılaştırılırken, çalışmada PISA testleri sonuçlarından yararlanılmıştır. OECD ülkeleri arasında yapılan PISA testi, ortaöğretim öğrencilerinin farklı dallardaki başarı seviyelerini ölçen bir testtir. Üç kategoriden oluşan bu testte, 72 ülke arasında Türkiye 50. sırada, Güney Kore 9. sırada yer almaktadır. Son veriler karşılaştırıldığında, matematik okuryazarlığı performansında Türkiye 420 puan, Güney Kore 524 puan almıştır. Okuma becerileri performansı karşılaştırıldığında, Türkiye 428 puan, Güney Kore ise 517 puan almıştır. Fen bilimleri okuryazarlığı performansı karşılaştırıldığında ise Türkiye test sonucu 425 puan, Güney Kore test sonucu 516 puan olmuştur.

Orta Gelir Tuzağı için bir diğer önemli unsur ise toplam faktör verimliliğidir. Solow modeli ile açıklanan toplam faktör verimliliğinin teknolojik gelişmelerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Türkiye ve Güney Kore toplam faktör verimlilikleri incelendiğinde, her iki ülkede de verimliliğin dalgalı bir seyir halinde olduğu söylenmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde kırılgan ekonomisi ile Türkiye'de negatif toplam faktör verimliliği elde edilmiştir. Gelişmiş ekonomisi ile Güney Kore'de ise, genelde stabilite korunmuş ancak 1998 Asya krizinde negatif toplam faktör verimliliği hesaplanmıştır.

Son olarak, ekonomik büyüme için önemli olan unsurlardan istihdam artışı da çalışmada yer alan ölçütlerden biri olmuştur. Araştırmalar sonucunda yüksek gelir seviyesine sahip ülkelerdeki işsizlik oranlarının düşük olduğu görülmüştür. Güney Kore'nin özellikle yüksek gelir seviyesine çıktıktan sonra istihdam konusuna önem verdiği görülmüştür. 1990'lı yılların başında Türkiye istihdam oranı yüzde 51, Güney Kore istihdam oranı ise yüzde 58 olmuştur. 2017 yılı verileri karşılaştırıldığında; Türkiye yüzde 45, Güney Kore yüzde 60 oranında istihdam yaptığı görülmüştür.

Bu çalışmanın sonucunda, Güney Kore ve Türkiye karşılaştırmasından yola çıkılarak ülkemiz adına yararlı olabilecek önlemlerden bahsedilmiştir. Güney Kore ekonomisinden dersler çıkartılarak hazırlanan önlemler, başlıklar halinde açıklanmıştır. Bu başlıklar kısaca; fiyat istikrarı ile finansal istikrarın sağlanması, kurumsal reformların yapılması, mali politikada disiplin sağlanması, üretim politikasında değişim yapılması, teknoloji politikasında etkinliğin sağlanması, beşeri sermaye politikalarının geliştirilmesi, yatırım ve tasarruf politikalarına verilen önemin artması şeklinde sıralanmıştır.

Güney Kore ekonomisinin hızlı yükselişinde en büyük pay, eğitime aittir. Yapılan eğitim yatırımları ile nitelikli işgücü altyapısı sağlanmıştır. Öncelik ilkokul düzeyinde eğitime verilmiş olup, ülkede ki okuma yazma oranı yükseltilmiştir. Güney Kore'nin yüzde 100'ü bulan okuma yazma oranına karşılık, Türkiye'de bu oran hala yüzde 95 civarındadır. 1960-1970'lerden sonra Güney Kore'de, ilkokul düzeyindeki eğitim seviyesi istenilen düzeye gelince, ikinci kademe eğitime önem verilmeye başlanmıştır. Elinde bulunan tarım imkanlarını değerlendirmeyi hedefleyen Güney Kore, kırsal yerleşimdeki ortaokul sayısını ve eğitim seviyesini arttırmaya yönelik yatırımlar yapmıştır. Ülkede, çiftçiliğin ve balıkçılığın bulunduğu alanlarda eğitim seviyesi artış gösterince, lise kademesi için yatırım yapılmaya başlanmıştır. Güney Kore'de lise eğitimi ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; akademik eğitim ve mesleki eğitimdir. Bu liseler arası geçiş yapılamadığı gibi, mesleki eğitim mezunu insanların üniversite eğitimi almaları yasaklanmıştır. Burada amaç, herkesin eğitim aldığı meslek üzerinde uzmanlaşmasını sağlamak olmuştur. Eğitime yapılan bu yatırımların, ülke ekonomisine katkısı ve üretim şeklinin tarımdan sanayiye geçişine etkisi büyüktür.

Türkiye'nin ekonomik gelişimi için ilk adım, eğitim alanında olmalıdır. Okur-yazar oranının daha düşük olduğu, ülkenin doğusunda yer alan bölgelere öncelik verilmelidir. Burada ulaşımın zor olduğu ya da kış şartlarında ulaşımın hiç sağlanamadığı köylerde yaşayan insanlara, eğitim hakkı sağlanmalıdır. Ayrıca, ülkemizde kadın okuma yazma oranı, erkeklere göre daha düşüktür. Bunun için gerekli çalışmalar yapılarak, kız çocuklarının eğitim hayatına dahil edilmeleri gerekmektedir. Türkiye'nin bu bölgelerinde yaşayan insanlar için, ulaşım olanakları ve okul sayısı arttırılmalıdır. Okuma yazma oranının daha yüksek olduğu ülkenin batı kesiminde ise, öğrencilerin doğru mesleğe yönlendirilmesi çok önemlidir. Ortaokuldan başlayarak öğrencilerin yetenekli oldukları alanlar belirlenerek, lise öğrenimlerinde bu yönde bir tercih yapılması gerekmektedir. Mesleki el becerilerine sahip öğrencilerin, meslek liselerine yönlendirilerek iş hayatına kazandırılmaları önem arz eder. Ülkemizde son yıllarda bu alanda çalışmalara başlanmıştır. Örneğin, sanayi-devlet iş birliği ile, devlet sanayi sitelerinde çıraklık eğitimleri için destek vermektedir. Güney Kore'de sanayinin temeli mesleki eğitim almış bireyler ile atılmıştır. Türkiye'de sanayi gelişimi için nitelikli eğitim alan insan gücüne ihtiyaç vardır.

İlk ve orta öğrenim ile lise öğreniminden sonra Güney Kore yüksek, öğrenime de yatırım yapmıştır. Sanayisi gelişen ülkede, rekabet gücünü arttırmak amacıyla bilime verilen önem artmıştır. Bilime verilen önem sayesinde, emek yoğun olan sanayide üretim şekli, bilgi yoğun olarak değişmiştir. Ülkede üniversiteler kurulmuş ve kendi bünyelerinde ar-ge için ödenek ayrılmıştır. Ayrıca üniversite-sanayi iş birliği yapılmış, öğrencilere mezun olmadan

staj programlarına dahil edilmiş ve iş hayatını tanıma imkanı sağlanmıştır. Hükümet, özel sektöre de ar-ge için çeşitli teşvikler sağlamış ve üretici firmalara ihracat konusunda sağlanan imtiyazlarla, devlet-özel sektör her zaman iş birliği içinde olmuştur. Güney Kore, yaptığı ar-ge yatırımlarıyla ithal ettiği teknolojinin taklidini yapmayı başarmıştır. Ülkede, bu yolla teknoloji üretimine geçilmiş ve ülkenin kendi kendine yetebilir hale gelmesi sağlanmıştır. Sonrasında ise diğer ülkelerle rekabet edebilir hale gelmek için Güney Kore, üretiminde uzmanlaşmaya giderek, spesifik alanlara yönelmiştir. Örneğin, yarı iletken tel üretimi ve araba parçaları üretiminde uzmanlaşmıştır.

Türkiye'de yıllar itibariyle incelendiğinde, bilime yeterince önem verilmemiştir. Ar-ge yatırımlarının yetersiz olduğu ülkede, teknoloji özellikle 1980'lerden sonra ithal edilmektedir. 1980'li yıllarda, o dönemin temel teknolojisi olan PSTN isimli sabit şebeke santral ürünleri ve telefon hatları ülkemizde üretiliyorken, yapılan özelleştirme ile bu üretim durdurulmuştur. Yabancı ortaklar üretimi ve ar-ge yatırımlarını durdurmuş, ithal etmeyi tercih etmişlerdir. Günümüzde, telekom alanında üretim yok denecek kadar azdır. Bu alanda yapılan üretim ise, ithalata bağımlı olarak gerçekleşmektedir.

Türkiye'nin kalkınma yolunda başarılı olamadığı alanlardan biri ise, markalaşmaktadır. Örneğin, Güney Kore hükümeti destekleriyle ülkede, telefon ve bilgisayar alanında kendi markası olan Samsung büyümüş ve dünya devleri arasında yer almayı başarmıştır. Hazırlanan "Dünyanın En İyi 500 Markası" listesinde, Güney Kore'den 12 şirket yer alırken, Türkiye'den listeye giren şirket olmamıştır. Türkiye, Güney Kore'nin başarısından ders çıkartarak markalaşmaya önem vermelidir. Günümüzde Türk Hava Yolları gibi dünya çapında bilinen bir marka haline gelmiş olan birkaç firmamız olsa bile, yeterli değildir. Türkiye'nin tekstil, hazır giyim sektörü gibi uzmanlaşmış olduğu alanlarda, markalaşması gerekmektedir. Bu sayede ekonomik gelişmenin sağlanması ile ancak teknoloji üretimi yapar hale gelinebilir.

Sorunların devletin tek başına çözemeyeceği göz önüne alınarak, halkın da sorumluluk alıp fedakarlıkta bulunması gerekmektedir. Örneğin, Güney Kore'de halk yerli ürün tüketimine özen göstermiştir. Ayrıca, eğitim amacıyla yurtdışına giden öğrenciler mezuniyet sonrası ülkelerine dönerek, hizmet vermişlerdir. Türkiye'de de, çalışma koşulları iyileştirilmeli ve beyin göçünün önüne geçilmelidir. Hanehalkı tüketimi konusunda ise, gerekirse ithal mallarına ek vergi konulmalı ve tüketim kısıtlanmalıdır.

Son olarak unutulmaması gereken temel nokta, eğitimdir. Uzun süreli kalkınmanın anahtarı; nitelikli insan kaynaklarıdır. Bir ülkenin esas kalkınması, eğitim ile gerçekleşmektedir. Türkiye'nin düzeltmesi gereken ilk alan, eğitimdir.

KAYNAKÇA

1980'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi, **Ekonomitrend**, 13 Şubat 2015, http://www.ekonomitrend.com/1980li-yillarda-turkiye-ekonomisi/ , (03.11.2017).

Acar, Fatih. Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013), **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, Ekim-Aralık 2013, ss. 15-32.

Acemoğlu, Daron. **Introduction to Modern Economic Growth**, Princeton University Press, New Jersey, 2009.

Aksöz, İbrahim. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hedefleri ve Stratejisi, **Atatürk Üniversitesi Konferansı**, 1968, ss. 72-84, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/34252, (15.10.2017).

Alantar, Doğan. Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, **Türkiye Ekonomik ve Mali Araştırmalar Vakfı, Maliye ve Finans Yazıları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 81, İstanbul, 2008, ss. 1-10, http://www.finanskulup.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/SayY_81_Ekim_2008.pdf, (20.01.2018).

Alçın, Sinan ve Billur Güner. Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 1, İstanbul, 2015, ss. 27-45.

Apak, Sudi. **Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik İstikrar Uygulamaları**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993. Aktaran; Alptekin, Volkan. IMF İstikrar Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1980-2004), **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, ss. 469-490, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289262, (20.10.2017).

Arslan, Mehmet. IMF, Krizler ve Türkiye, **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı. 14, Ankara, 2001, ss. 5-21.

Arslanhan, Selin ve Yaprak Kutsal. Güney Kore İnovasyondaki Başarısını Nelere Borçlu? Türkiye İçin Çıkarımlar, **TEPAV Politika Notu**, Eylül, 2010.

Ata Kurumsal, https://www.atakurumsal.com/turkiyede-en-cok-ihracati-yapilan-urunler-ve-ihracat-yapilan-ulkeler/ , (05.01.2018).

Ata Kurumsal, https://www.atakurumsal.com/turkiyede-en-cok-ithalat-yapilan-urunler-ve-ulkeler/ , (05.01.2018).

Aydoğan, Esenay. 1980'den Günümüze Türkiye'de Enflasyon Serüveni, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 1, Manisa, 2004, ss. 91-110.

Ayvalı, Mesut. **Credit Default Swap (CDS) Nedir? CDS Neyi Anlatır?**, 16 Ocak 2014, http://www.bireyselyatirimci.com/credit-default-swap-cds-nedir/, (10.06.2018).

Bağımsız Sosyal Bilimciler, **2008 Kavşağında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum**, Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2008. Aktaran; Karabıyık, İlyas ve Metin Uçar. Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi, **Sakarya Üniversitesi Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 2, 2010, ss. 37-58.

Bağımsız Sosyal Bilimciler-İktisat Grubu, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler, **Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği**, Ankara, Haziran, 2001.

Bakkal, Muharrem, Süreyya Bakkal, Murat Göbekoğlu. **Son 30 Yılda Türkiye Ve Güney Kore'nin Ekonomik Performansı**, Hiperlink Yayınları, NetCopy Center Baskı, İstanbul, Aralık, 2012.

Bank of Korea and National Statistical Office. Aktaran; Harvie, Charles, H. H. Lee. Export Led Industrialisation and Growth-Korea's Economic Miracle 1962-89, **Economics Working Paper 03-01,** University of Wollongong, Australia, January, 2003; Kim, Shin-Haing. Finance and Growth of the Korean Economy from 1960 to 2004, **Seoul Journal of Economics**, Volume. 20, No. 4, 2007, pp. 377-418.

Bilgili, Yüksel. **Makro İktisat Ders Notları**, İkinci Sayfa Dizisi, İstanbul, 2014.

Boratav, Korkut. **100 Soruda Gelir Dağılımı**, Gerçek Yayınevi, 3. baskı, İstanbul, 1976.

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005**, İmge Kitabevi, 11. baskı, Ankara, 2007.

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, İmge Kitabevi, 22. baskı, Ankara, 2016.

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi: 1908-1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987. Aktaran; Cinel, Emek Aslı. Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri (1980-2011), **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Cilt. 4, Sayı. 8, 01-04-2014, ss. 15-26.

Boratav, Korkut. **Yeni Dünya Düzeni Nereye?**, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 2004.

Bozan, Eray. **2001 Ekonomik Krizinin 5 Nedeni ve Sonuçları**, 5 Aralık 2017, https://ekonomist.co/ekonomist/ekonomi/2001-ekonomik-krizi-nedeni-sonucu-8466/, (15.12.2017).

Bozkurt, Eda, Serap Bedir, Dilek Özdemir ve Erol Çakmak. Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Örneği, **Maliye Bakanlığı Maliye Dergisi**, Sayı: 167, Ankara, Aralık, 2014, ss. 22-39.

Bozkurt, Eda. **Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ve Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Araştırma**, (Doktora Tezi), T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.

BUMKO, http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html , (15.01.2018).

Celasun, Merih. **2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme**, 2002, http://content.csbs.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/i053.pdf, (15.09.2018).

Ceylan, Reşat. Yakınsama Hipotezi Teorik Tartışmalar, **Sosyo Ekonomi Dergisi**, 2010, ss. 48-60.

Chang, Ha-Joon. **Sanayileşmenin Gizli Tarihi**, Çev. Emin Akçaoğlu, 6. baskı, Efil Yayınevi, Haziran, 2015.

Chossudovsky, Michel. **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, Çeviren, Neşenur Domaniç, Çivi Yayınları, İstanbul, 1999. Aktaran; Doğan, Seyhun ve Halil Özekicioğlu. Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2005, s. 147-176.

Çakmak, Umut. Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1980), **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, Isparta, 2016, ss. 151-171.

Çalışır, Mustafa ve Ahmet Gülmez. Güney Kore'nin Başarısının Arkasındaki Ar-Ge Gerçeği ve Türkiye ile Bir Karşılaştırma, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, Sayı 1, Cilt 2, 2007, ss. 32-42.

Çalışır, Mustafa ve Ahmet Gülmez. Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırması, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, ss. 23-55.

Çelebi, Esat. Türkiye'de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000), **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, İstanbul, 2001, http://journal.dogus.edu.tr/index.php/duj/article/view/226, (15.11.2017).

Çetinkaya, Şahin. Orta Gelir Tuzağı Tehlikesi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz, **İstanbul Kültür Üniversitesi 2. Üretim Kongresi**, İstanbul, Nisan 2016.

Dağdemir, Özcan ve Mesud Küçükkalay, Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 3, Kasım, 1999, ss. 121-138.

Danık, Gürkan. **1960-1980 Türkiye Ekonomisi, Sanayi Politikası ve Siyasal Durum**, 2016, https://www.paranomist.com/1960-1980-turkiye-ekonomisi-sanayi-politikasi-ve-siyasal-durum.html (15.10.2017).

Demirgil, D. **Büyük Ekonomi Ansiklopedisi**, Sabah Gazetesi, Cem Ofset Anonim Şirketi.

Desilus, Bendreff. Economic Performance of Mexico and South Korea After 2008 Crisis, **Hans Böckler Foundation**, 2015, https://www.boeckler.de/pdf/v_2015_10_23_desilus.pdf, (20.09.2018).

Devlet Planlama Teşkilatı, **1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar: Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi ve Bazı Değerlendirmeler**, Ankara, 1990. Aktaran; Dağdemir, Özcan ve Mesud Küçükkalay. Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 3, Kasım, 1999, ss. 121-138.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 1989.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 1985.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Bilim-Araştırma-Teknoloji Ana Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 1988.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, İstanbul, 1963.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara, 2006.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 1979.

Devlet Planlama Teşkilatı. **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 1967.

Devlet Planlama Teşkilatı. Katılım Öncesi Ekonomik Program, **Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları**, Ankara, Ekim, 2001, http://www.sbb.gov.tr/Lists/KatilimOncesiEkonomikProgramlar/Attachments/12/Kat%C4%B1l%C4%B1m_%C3%96ncesi_Ekonomik_Program_2001.pdf, (17.11.2017).

Devlet Planlama Teşkilatı. **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,** Ankara, 1972.

Dilber, İlkay. **Büyüme Teorileri**, Kitapana Yayınevi, İzmir, 2018.

Dinler, Zeynel. **KPSS İktisat**, Ekin Yayın Dağıtım, 6. baskı, Bursa, Eylül, 2011.

Doğan, Mesut. Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı. 28, Temmuz, 2013, İstanbul, ss. 211-231, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3353, (17.01.2018).

Doğan, Seyhun ve Halil Özekicioğlu. Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2005, ss. 147-176.

Doğan, Zeki, Seçkin Arslan, Ayberk Nuri Berkman. Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 1, Ocak, 2015, ss. 29-41.

Doğaner Gönel, Feride. Güney Kore-Türkiye Planlı Kalkınma Deneyimlerinin Karşılaştırması, **Yıldız Teknik Üniversitesi**, 26 Nisan 2001, http://www.yildiz.edu.tr/~gonel/akademikdosyalari/yayinlar/planlikalkinma.pdf, (17.06.2018).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Dönemi, **Ekodialog**, http://www.ekodialog.com/turkiye-iktisat-tarihi/dorduncu-bes-yillik-kalkinma-donemi.html , (28.10.2017).

Dündar, Onur, **Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Ekonomisi İçin Riskler ve Sakınma Stratejileri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Economic Indicators of South Korea, https://import-export.societegenerale.fr/en/country/south-korea/growth-indicators , (20.09.2018).

Eğilmez, Mahfi, **Kendime Yazılar**, 2012, http://www.mahfiegilmez.com/2012/12/orta-gelir-tuzag-ve-turkiye.html , (05.01.2018).

Eğilmez, Mahfi, **Kendime Yazılar**, 2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/07/orta-gelir-tuzagnda-turkiye.html , (15.01.2017).

Eğilmez, Mahfi. **Değişim Sürecinde Türkiye Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme**, Remzi Kitabevi, 7. baskı, İstanbul, 2018.

Eğilmez, Mahfi. **Makro Ekonomi Türkiye'den Örneklerle**, Remzi Kitabevi, 10. baskı, İstanbul, Eylül 2017.

Eichengreen, Barry, Donghyun Park and Kwanho Shin. When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China, **Nber Working Paper Series**, No. 16919, March 2011.

Eichengreen, Barry, Donghyun Park and Kwanho Shin. When Fast-Growhing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China, **Asian Economic Papers**, Volume. 11, Number. 1, The Earth Institute at Columbia University and the Massachusetts Institute of Technology, 2012.

Ekonomik Özgürlük Endeksi, https://www.heritage.org/index/visualize, (01.10.2018).

Erdem, Ekrem, Ömer Şanlıoğlu, M. Fatih İlgün. **Türkiye'de Hükümetlerin Makro Ekonomik Performansı (1950-2007)**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009. Aktaran, Tok, Eyüp. **Türkiye Ekonomisinin Liberalleşme Süreci (1923-1990)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2017.

Erdem, Fatma Pınar ve Cihan Yalçın. Türkiye ve Güney Kore Ekonomilerinde Yakınsama: Mikro ve Makro Gözlemler, **TCMB Ekonomi Notları**, Sayı. 30, Ankara, 2016.

Eren, Aslan. **Türkiye Ekonomisi**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2006.

Erol, İbrahim ve Ece Demiray Erol. **Makro Ekonomi**, Emek Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, Manisa, 2011.

Erşanlı, **byy**.,1997. Aktaran; Çalışır, Mustafa ve Ahmet Gülmez. Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırması, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, ss. 23-55.

Eşiyok, B. Ali. İktisadi Dönemler İtibariyle Türkiye Ekonomisinde Kalkınma (1923-2004), **Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü**, Ankara, Şubat, 2006.

Export, http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136864514.htm , (20.09.2018).

Feldstein, Martin ve Charles Horioka. Domestic Saving and International Capital Flows, **The Economic Journal**, 90, 1980. Aktaran; Bozkurt, Eda. **Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ve Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Araştırma**, (Doktora Tezi), T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.

Felipe, Jesus, Arnelyn Abdon and Utsav Kumar. Tracking the Middle Income Trap: What Is It, Who Is in It, and Why?, **Levy Economics Institute of Bard Collage Working Paper, No. 715**, April 2012.

Frank, C. R., K. S. Kim ve L E Westphal. Economic Growth in South Korea since World War II, (Ed.) C R Frank, K S Kim ve L E Westphal. Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea, **NBER**, 1975, Chapter Two, p. 21. Aktaran; Çakmak, Umut, Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1980), **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, Isparta, 2016, ss. 151-171.

Frankfurter Allgemeine Zeitung, 8 Ocak 1979. Aktaran; Luther, Hans Ulrich. **Güney Kore Bir Model Olabilir Mi?**, Çev., Erol Özbek, Belge Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, Haziran, 1984.

Göker, Aykut. **Onuncu Yılında Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003; 3 Şubat 1993 Günü Yapılan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Toplantısında Alınan Kararlar ve Uygulama Sonuçları**, Ankara, Eylül, 2003, ss. 1-32. İnternet Erişimi: http://www.inovasyon.org/pdf/AYK.TBTP.1993-2003Uyg.Durumu.pdf , (05.09.2018).

Göker, Aykut. Türkiye'de 1960'lar ve Sonrasındaki Bilim ve Teknoloji Politikası Tasarımları Niçin Tam Uygulamadık?, **ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği "Ulusal Bilim Politikası" Paneli**, ODTÜ, Ankara, 2002, ss. 1-24 , (02.09.2018).

Güleç, Kemal. **Cumhuriyetin 75. Yılında Bilim, Teknoloji, Araştırma Politikalarının Sanayileşmeye Etkileri**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1998.

Günay, **byy**., 2005. Aktaran; Çalışır, Mustafa ve Ahmet Gülmez. Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırması, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, s. 41-42.

Günaydın, Gökhan. Türkiye Tarım Sektörü, **TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Kozan Ofset Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., Sayı. 76-77, Ankara, 2006.

Harvie, Charles, H. H. Lee. Export Led Industrialisation and Growth-Korea's Economic Miracle 1962-89, **Economics Working Paper 03-01,** University of Wollongong, Australia, January, 2003, https://ro.uow.edu.au/commwkpapers/67/, (15.08.2018).

Hatipoğlu, Yıldız Zeliha, Ceyhun Haydaroğlu ve Melih Coşgun. Türkiye'de Darbelerin Ekonomi Politiği, **Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi**, Eskişehir, 15-17 Temmuz 2011, http://docplayer.biz.tr/32553329-Turkiye-de-darbelerin-ekonomi-politigi.html, (15.10.2017).

Henderson, Callum. Asia Falling, Mc-Graw-Hill, USA, 1998, p. 244. Aktaran; Doğan, Seyhun ve Halil Özekicioğlu. Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2005, ss. 147-176.

Hepaktan, Cemal Erdem ve Asil Aklaya. Türkiye'de Gelir Dağılımının Bölgesel Yönden İncelenmesi, **C.B.Ü. İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 2, Manisa, 2001, ss. 39-54.

Hur, Seok-Kyun ve Seong-Tae Kim. Fiscal Policies of Korea through the Global Financial Crisis, **Korea and World Economy**, Volume. 13, No. 3, December, 2012, pp. 395-418.

IMD, https://worldcompetitiveness.imd.org/customsearchresults/countryprofilecomparisonresult , (28.09.2018).

IMF. **Korea Letter of Intent and Momerandum of Economic Policies**, 2003. Aktaran; Doğan, Seyhun ve Halil Özekicioğlu. Güney Kore ve Türkiye'de Uygulanan IMF Politikaları, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2005, ss. 147-176.

Islam, Nazrul. Beyond the Middle Income Trap: What Kind of High Income Country Can China Become?, **Working Paper Series**, Vol. 20, October 2013, http://www.agi.or.jp/workingpapers/WP2013-20.pdf , (29.06.2017).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Dönemi, **Ekodialog**, http://www.ekodialog.com/turkiye-iktisat-tarihi/ikinci-bes-yillik-kalkinma-donemi.html , (23.10.2017).

İktisat Sözlüğü, Gelir Dağılımı Nedir?, https://www.iktisatsozlugu.com/nedir-2188-GEL%C4%B0R%20DA%C4%9EILIMI , (10.06.2017).

Jones, Charles I. Sources of U.S. Economic Growth in a World of Ideas, **The American Economic Review**, Vol. 92, No. 1, March 2002, pp. 220-229, https://web.stanford.edu/~chadj/SourcesAER2002.pdf , (19.06.2017).

Karaçor, Zeynep. Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, Konya, 2006, ss. 367-377.

Karahan, Hatice, ve diğerleri. Kalkınma Yolunda Yeni Eşik: Orta Gelir Tuzağı, **MÜSİAD Araştırma Raporları: 79**, Mavi Ofset Yayıncılık, İstanbul, 2012, http://www.musiad.org.tr/F/Root/Pdf/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Raporlar%C4%B1/T%C3%BCrkiye%20Ekonomisi%20Rapolar%C4%B1/Turkiye_Ekonomisi_Raporu_2012.pdf , (15.01.2017).

Karakayalı, Hüseyin ve İlkay Dilber. **Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri**, Emek Matbaacılık, Manisa, 2013.

Karakayalı, Hüseyin. **Ekonomi Kuramı**, Emek Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, 8. baskı, Manisa, 2010.

Karakayalı, Hüseyin. **Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Değişimi**, Emek Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, 3. baskı, Manisa, 2009.

Karluk, Rıdvan. **Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm**, Beta Basım Yayın Dağıtım, 10. Baskı, İstanbul, 2005.

Karluk, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi**, 5. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul, 1997.

Kaya, Deniz. **Türkiye'de Enflasyon Neden Düşmüyor?**, Şubat, 2016, https://www.gelenek.org/turkiyede-enflasyon-neden-dusmuyor , (17.01.2018).

Kaynak, Muhteşem. **Kalkınma İktisadı**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk. **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 8. baskı, İstanbul, Eylül 1996.

Kesbiç, Cüneyt Yenal ve Mustafa Çevik. Döviz Kuruna Dayalı İstikrar Politikalarının Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Model Denemesi, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 12, Sayı. 1, Isparta, 2007, ss. 95-116.

Kharas, Homi and Harinder Kohli. What is the Middle Income Trap, Why do Countries Fall into It, and How Can It Be Avoided?, **Global Journal of Emerging Market Economies**, Vol. 3, 2011, pp. 281-289.

Kibritçioğlu, Aykut. İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Rolü, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 53, Sayı. 1-4, 1998, ss.208-230.

Kim, In-Chul. Korea's Capitalistic Planning Model: Policy Lessons for Mongolia, **The Journal of the Korean Economy**, Vol. 11, No. 1, April, 2010, pp. 177-194, https://core.ac.uk/download/pdf/51181030.pdf , (29.06.2018).

Kim, Ji-Hong. Korean Economic Development Strategy, **Korea Development Institute**, 2009, http://old.cafrad.int/Workshops/Tanger21-23_04_09/Session9_3.pdf , (20.06.2018).

Kim, Kwan S. The Korean Miracle (1962-1980) Revisited: Myths and Realities in Strategy and Development, **Working Paper 166**, November, 1991, https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/166_0.pdf , (25.06.2018).

Kim, Shin-Haing. Finance and Growth of the Korean Economy from 1960 to 2004, **Seoul Journal of Economics**, Volume. 20, No. 4, 2007, pp. 377-418, http://www.sje.ac.kr/modules/repec/forthcoming_view.html?&p=7&no=165 , (20.06.2018).

Knomea Corparation, **Republic of Korea**, https://knoema.com/atlas/Republic-of-Korea/topics/Economy, (29.06.2018).

Koçak, Emrah ve Ümit Bulut. Orta Gelir Tuzağı: Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama, **Maliye Bakanlığı Maliye Dergisi**, Sayı: 167, Ankara, 2014, ss. 1-21.

Koraltürk, Murat. Türkiye Ekonomisi 1923-1960, 17.02.2017, https://www.altayli.net/turkiye-ekonomisi-1923-1960.html , (01.09.2017).

Korea Saemaul Undong Center, https://www.saemaul.or.kr/eng/sub/whatSMU/definition.php , (25.06.2018).

Köse, Salih. 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması, **Devlet Planlama Dergisi, DPT'nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayı**, Ankara, 2002, ss. 119-128.

Krugman, Paul. **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü**, Çeviren. Neşenur Domaniç, Literatür Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2001.

Kuştepeli, Yeşim ve Umut Halaç. Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 4, 2004, ss. 143-160, http://debis.deu.edu.tr/userweb//yesim.kustepeli/dosyalar/gelir-sbe.pdf , (10.06.2017).

Kwack, Sung Yeung. Factors Contributing to the Financial Crisis in Korea, **Journal of Asian Economics**, Volume. 4, Number. 4, 1998, pp. 611-625.

Lin, Justin Yifu. Development Strategy, Viability, and Economic Convergence, **William Davidson Working Paper**, No. 409, October 2001.

Loayza, Norman, Klaus Schimdt-Hebbel ve Luis Serven. Saving in Developing Countries: An Overview, **The World Bank Economic Review**, 14(3), 2000. Aktaran; Bozkurt, Eda. **Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ve Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Araştırma**, (Doktora Tezi), T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.

Lucas, R. E. On the Mechanics of Economic Development, **Journal of Monetary Economics**, Vol: 22, 1988, pp.17-27. Aktaran; Bozkurt, Eda. **Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ve Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Araştırma**, (Doktora Tezi), T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.

Luther, Hans Ulrich. **Güney Kore Bir Model Olabilir Mi?**, Çev. Erol Özbek, Belge Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, Haziran, 1984.

Mangır, Fatih. Finansal Deregülasyonun (1989-2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 16, Konya, 2006, s. 449-458.

Mesutoğlu, Berk. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Güney Kore Örneği, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu – MSPD Çalışma Raporları**, No: 2001/1, 2001.

Neo-Klasik Büyüme Modeli, Ekonomihukuk, https://ekonomihukuk.com/buyume-kalkinma/solow-buyume-modeli-neo-klasik-buyume-modeli/ , (20.07.2017) .

OECD Data, https://data.oecd.org/conversion/exchange-rates.htm , (20.09.2018).

OECD PISA Testi, https://data.oecd.org/pisa/mathematics-performance-pisa.htm#indicator-chart , (02.10.2018).

OECD PISA Testi, https://data.oecd.org/pisa/reading-performance-pisa.htm#indicator-chart , (02.10.2018).

OECD PISA Testi, https://data.oecd.org/pisa/science-performance-pisa.htm#indicator-chart , (02.10.2018).

OECD, **Economic Survey of Korea**, Paris, 2001, https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-korea-2001_eco_surveys-kor-2001-en , (15.09.2018).

OECD, **Economic Survey of Korea**, Paris, 2003, https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-korea-2003_eco_surveys-kor-2003-en , (15.09.2018).

OECD, **Economic Survey of Korea**, Paris, 2004, https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-korea-2004_eco_surveys-kor-2004-en , (15.09.2018).

OECD, https://data.oecd.org/gdp/investment-gfcf.htm#indicator-chart , (29.09.2018).

OECD, https://data.oecd.org/ict/internet-access.htm#indicator-chart , (01.10.2018).

OECD, https://data.oecd.org/lprdty/gdp-per-hour-worked.htm#indicator-chart%20. , (27.09.2018).

OECD, https://data.oecd.org/lprdty/labour-productivity-and-utilisation.htm#indicator-chart , (27.09.2018).

OECD, https://data.oecd.org/lprdty/labour-productivity-and-utilisation.htm#indicator-chart , (27.09.2018).

Ohno, Kenichi. The Middle Income Trap Implications for Industralization Strategies in East Asia and Africa, **GRIPS Development Forum**, Japan, 2009, pp. 1-107.

Okan, **byy**., 1998. Aktaran; Çalışır, Mustafa ve Ahmet Gülmez. Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırması, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, ss. 23-55.

Onaran, Özlem. Krizlerden Kriz Beğenin; Türkiye ve Güney Kore Usulleri, Derleyen. Masif Kürkçügil, **Bizim İçin Ağlama IMF!**, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 33-100.

OPEC ve Petrol Krizi, 2 Şubat 2011. İnternet Erişimi: http://www.tuicakademi.org/opec-ve-petrol-krizi/ , (28.10.2017).

Öz, Sumru. Küresel Rekabette Son Aşamaya Ulaşmak: Güney Kore, **TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu**, Graphis Matbaa San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, Kasım, 2008.

Özdemir, Kerim ve Serap Durusoy. **Türkiye Ekonomisi**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Özdemir, Yılmaz, **byy**., 2007. Aktaran; Çalışır, Mustafa ve Ahmet Gülmez. Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırması, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2010, ss. 23-55.

Özgürlük Endeksi, https://www.heritage.org/index/explore , (01.10.2018).

Özgüven, Ali. **İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma, Planlama ve Japon Kalkınması**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.

Pae, Peter. South Korea's Chaebol, 6 Nisan 2018, **Bloomberg Web Site**, https://www.bloomberg.com/quicktake/republic-samsung , (29.06.2018).

Parasız, İlker. **Enflasyon Kriz Ayarlamalar**, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2001. Aktaran; Karaçor, Zeynep ve Volkan Alptekin, 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi, **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 11, Nisan, 2006, ss. 306-342.

Parasız, İlker. **Ekonomik Büyüme Teorileri**, Ezgi Yayınevi, 1. baskı, Bursa, 2003.

Parasız, İlker. **Ekonomik Büyüme Teorileri**, Ezgi Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2008.

Parasız, İlker. **Türkiye Ekonomisi: 1923'den Günümüze Türkiye'de İktisat ve İstikrar Politikaları Uygulamaları**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998. Aktaran, Dağdemir, Özcan ve Mesud Küçükkalay, Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri:

İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 3, Kasım, 1999, ss. 121-138.

PISA Testi Dünya Sıralaması, http://factsmaps.com/pisa-worldwide-ranking-average-score-of-math-science-reading/ , (02.10.2018).

PISA Türkiye, http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 , (02.10.2018).

Quandl İnternet Sitesi, **Korea Total Investment**, https://www.quandl.com/data/ODA/KOR_NID_NGDP-Korea-Total-Investment-of-GDP , (29.06.2018).

Rhee, Whee Yung, Bruce Rosse-Larson and Garry Pursell. Korea's Competitive Edge, **Published for World Bank**, The Hopkins University Pres, Baltimore, 1984, http://documents.worldbank.org/curated/en/969121468774905466/pdf/multi-page.pdf , (15.06.2018).

Rodrik, Dani. **Tek Ekonomi Çok Reçete Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik Büyüme**, Çev. Neşenur Domaniç, Efil Yayınevi, Ankara, 2009.

Romer, Paul M. Endogenous Technological Change, **The Journal of Political Economy**, Vol. 98, No. 5, 1990, pp. 71-102, http://web.stanford.edu/~klenow/Romer_1990.pdf , (05.08.2017).

Sarı, Aydın. Döviz Kuru, Sermaye Malları, Ara Mal ve Tüketim Malı İthalatı Arasındaki Uzun Dönemli Nedensellik Analizi: 2000-2013 Dönemi, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi, Cilt. 2, Sayı. 1, İstanbul, 2015, ss. 32-38.

Snowdon, Brain and Howard R. Vane. **Modern Macroeconomics Its Origins, Development and Current State**, New Edition. Edward Elgar, Cheltenham, UK-Northampton, 2005.

Song, Byung-Nak. **The Rise of the Korean Economy**, Oxford University, New York, 2003. Aktaran; Öz, Sumru. Küresel Rekabette Son Aşamaya Ulaşmak: Güney Kore,

TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, Graphis Matbaa San. Ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, Kasım, 2008.

South Korea Debts, https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ks&v=94 , (20.09.2018).

Soygüzel, Hayri. **1994 Türkiye Ekonomik Krizi ve 5 Nisan Kararları**, 5 Ocak 2017, http://www.ilimvemedeniyet.com/1994-turkiye-ekonomik-krizi-ve-5-nisan-kararlari.html , (15.11.2017).

Sungur Çakmak, Nesrin. Güney Kore'de Gemi İnşa Sanayinin Tarihi, **Deniz Haber Ajansı**, 17 Aralık 2009, http://www.denizhaber.com.tr/guney-korede-gemi-insa-sanayinin-tarihi-haber-22948.htm , (17.06.2018).

Şahin, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitabevi, 4. Baskı, Bursa, 1997.

Taban, Sami. **İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, **Temel Ekonomik Göstergeler**, http://www.sbb.gov.tr/Pages/TemelEkonomikGostergeler.aspx , (15.01.2018).

Tekeli, İlhan. Üçüncü Beş Yıllık Plan Üzerine Genel Bir Değerlendirme, **Mimarlık Dergisi**, Sayı. 11, 1972, ss. 52-80. İnternet Erişimi: http://www.emo.org.tr/ekler/dfe565bb7839b83_ek.pdf?dergi=17 , (25.10.2017).

Temel, Adil, Ercan Boyar ve Şeref Saygılı. Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946-1999), **DPT Planlama Dergisi 42. Yıl Özel Sayı**, 2002, ss. 49-76, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/DPTnin_Kurulusunun_42nci_Yili_Ozel_Sayi.pdf , (01.11.2017).

TETSİAD, **Güney Kore Ülke Raporu**, http://www.tetsiad.org/files/raporlar/guneykore.pdf , (24.09.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS?locations=KR , (30.06.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/country/korea-rep , (25.06.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/country/turkey , (05.01.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=KR , (30.06.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=KR , (30.06.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 , (29.09.2018).

The World Bank verileri, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR-US , (03.10.2018).

The World Bank, 2017, https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2017-2018 , (10.01.2017).

The World Bank, **China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative Society**, 2013.

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 , (26.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD?end=2016&locations=KR-TR&start=1980 , (01.10.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 , (29.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 , (26.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=KR-TR , (25.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.CD?end=2017&locations=KR-TR&start=1980&view=chart , (26.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?end=2017&locations=KR-TR&start=1980&view=chart , (26.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR?end=2016&locations=TR-KR&start=1980 , (02.10.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS?locations=KR-TR , (03.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.ICTG.ZS.UN?end=2017&locations=KR-TR&start=1980 , (30.09.2018).

The World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.ICTG.ZS.UN?end=2017&locations=KR-TR&start=1980&year_high_desc=false , (30.09.2018).

The World Bank, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into , (09.01.2017).

The World Bank, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378832-what-is-the-world-bank-atlas-method , (09.01.2017).

The World Bank, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups , (10.01.2017).

Tho, Tran Van. The Middle Income Trap: Issues for Members of the Association of Southeast Asian Nations, **VNU Journal of Economics Business**, Vol. 29, No. 2, Vietnam, 2013, pp. 107-128.

TMMOB, Ülke Örnekleri İle Kalkınma ve Sanayileşme Modeli, **Sanayi Kongresi Oda Raporu**, 2007.

Tokgöz, Erdinç. **Türkiye İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997)**, İmay Yayınevi, Ankara, 1997. Aktaran, Dağdemir, Özcan ve Mesud Küçükkalay. Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 3, Kasım, 1999, ss. 121-138.

Tokgöz, Erdinç. **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914 - 2001)**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1997. Aktaran; Tok, Eyüp, **Türkiye Ekonomisinin Liberalleşme Süreci (1923-1990)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2017.

Toplam Ekonomi Verileri Arşivi, https://www.conference-board.org/data/economydatabase/index.cfm?id=30565 , (03.10.2018).

Tosuner, Mehmet ve Zeynep Arıkan. **Türk Vergi Sistemi**, Kanyılmaz Matbaası, 18. baskı, İzmir, 2013.

Trading Economics, **Güney Kore Üretim Kapasitesi**, https://tradingeconomics.com/south-korea/capacity-utilization , (27.09.2018).

Trading Economics, **Türkiye Üretim Kapasitesi**, https://tradingeconomics.com/turkey/capacity-utilization , (27.09.2018).

TSPAKB. **Güney Kore ve Türkiye Sermaye Piyasaları**, Printcenter Matbaa, İstanbul, Nisan, 2004.

TÜBİTAK. **Bilim ve Teknoloji Politikası ve TÜBİTAK'ın Misyonu**, 1997, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/arsiv/misyon.pdf , (05.09.2018).

TÜBİTAK. **Türk Bilim ve Teknoloji Politikası 1993-2003**, 1993, https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/2/2btyk_karar.pdf , (05.09.2018).

TÜİK, **Göstergeler Tablosu**, www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2216 , (03.06.2018).

TÜİK, **İstatistik Göstergeler (1923-1960)**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Aralık 2007.

TÜİK, **İstatistik Göstergeler (1923-2010)**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Aralık 2011.

Tüleykan, Hayrettin ve Selçuk Bayramoğlu. Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile Başlayan Finansal Serbestleşmenin Günümüz İktisadi ve Mali Yapısına Yansımaları, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Adıyaman, Sayı. 44, 2016, ss. 401-420, https://www.jasstudies.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3361&Detay=Ozet , (01.11.2017).

Türk, İsmail. **Maliye Politikası**, Turhan Yayınevi, Ankara, 2003. Aktaran; Karaman, Banu ve Melih Özçalık. Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü, **C.B.Ü. İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, Manisa, 2007, ss. 25-41.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, **Para Politikası**, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Finansal+Istikrar/ , (05.10.2018).

Türkiye'de Ekonomik Krizler, **Sinestezi E-Dergisi**, 20 Şubat 2009, https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MT-7hUdTjA4J:https://sinestezi.wordpress.com/2009/02/20/turkiye-de-ekonomik-krizler-1969-1974-1978-ve-1980-krizleri/+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr . (20.10.2017).

Türkiye'de Planlı Kalkınma Dönemi, **Ekonomihukuk**, https://ekonomihukuk.com/turkiye-ekonomisi/turkiyede-planli-kalkinma-donemi/ , (15.10.2017).

TÜSİAD. **2008 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi**, Graphis Matbaa, İstanbul, Aralık 2007, https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1820-2008-yilina-girerken-turkiye-ekonomisi , (15.01.2018).

TÜSİAD. **2009 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi**, Ersis Reklam, Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, Aralık 2008, https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1950-2009-yilina-girerken-turkiye-ekonomisi , (10.06.2018).

TÜSİAD. **2010 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi**, Graphis Matbaa, İstanbul, Aralık 2009, https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/5199-2010-yilina-girerken-turkiye-ekonomisi , (10.06.2018).

TÜSİAD. Türkiye Ekonomisi 2014, **Ekonomik Araştırmalar Bölümü**, NetCopyCenter Özel Baskı Çözümleri, İstanbul, Aralık, 2013, https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/7354-turkiye-ekonomisi-2014 , (10.06.2018).

U.S. Library of Congress, **South Korea Industry**, http://countrystudies.us/south-korea/50.htm , (24.09.2018).

Uçkaç, Aynur. Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları, **Strateji Geliştirme Bakanlığı Maliye Dergisi**, Sayı: 158, Ocak-Haziran 2010, s. 422-430.

UNESCO Data, http://data.uis.unesco.org/?queryid=181 , (20.09.2018)

Uras, Güngör. Dış Alem Net Faktör Gelirleri ve Giderleri, **Dünya Gazetesi**, http://www.gungoruras.com/dunya-dis-alem-faktor-gelirleri-ve-giderleri-2/ , (10.06.2017).

Uras, Güngör. Kur Ayarlamaları İçin Kayan Parite Sistemi, **Milliyet Gazetesi Köşe Yazıları**, 17 Ağustos 1999, İstanbul. İnternet Erişimi: http://www.milliyet.com.tr/1999/08/17/t/yazar/uras.html , (20.06.2018).

Uygur, Ercan. Krizden Krize Türkiye: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Tartışma Metni (1), İkinci Genişletilmiş Taslak, Ankara, 7 Nisan 2001.

Uysal, Yaşar. Bölüşüm İlişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi Türkiye Örneği, **T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, İzmir, Temmuz Ağustos Eylül 1999, ss. 1-292.

Uysal, Yaşar. Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, İzmir, 2007, ss. 248-292.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi, **Ekodialog**, http://www.ekodialog.com/turkiye-iktisat-tarihi/ucuncu-bes-yillik-kalkinma-plani-donemi.html , (28.1.2017).

Ülgen, Gülden. **İktisat Bilimine Giriş**, Der Yayınevi, 3. baskı, İstanbul, Ağustos 2007.

Ülgen, Gülten. **İktisat Bilimine Giriş**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2014.

Ünsal, Erdal. **İktisadi Büyüme**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007.

Ünsal, Erdal. **Makro İktisat**, İmaj Yayınevi, 10. baskı, Ankara, 2013.

Wang, Lili, Yi Wen. Escaping the Middle Income Trap: A Cross Country Analysis on the Patterns of Industrial Upgrading, **Federal Reserve Bank of St. Louis, Researc Division Working Paper Series**, USA, 2018, p. 1-34.

Web sitesi yazarı, Bildiginekonomi, **İhracat ve İthalat Kalemleri**, 01.04.2014, http://bildiginekonomi.net/2014/04/ihracat-ve-ithalat-kalemleri/ , (05.01.2018).

Westphal, Larry E., Yung W. Rhee, Garry Pursell. Korean Industrial Competence: Where It Came From, **World Bank Staff Working Papers**, No. 469, Washington, USA, 1981, http://documents.worldbank.org/curated/en/753411468773414889/pdf/multi0page.pdf , (15.06.2018).

Woo, Wing Thye. China Meets the Middle Income Trap: The Large Potholes in the Road to Catching-up, **Journal of Chinese Economic and Business Studies**, Vol. 10, No. 4, November 2012.

Workman, Daniel. South Koreas's Top 10 Exports, **World's Top Exports**, 2018, http://www.worldstopexports.com/south-koreas-top-10-exports/ (24.09.2018).

Yalçınkaya, Neslihan, M. Hakan Yalçınkaya, Coşkun Çılbant. Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt. 13, Sayı. 2, 2006, Manisa, ss. 97-118.

Yapar Saçık, Sinem. 1980-2006 Döneminde Türkiye'nin Dış Ticaret Politikaları ve Performansı, **Mevzuat Dergisi**, Sayı. 140, Ağustos, 2009, https://www.mevzuatdergisi.com/2009/08a/02.htm , (05.01.2018).

Yeldan, Erinç, Kamil Taşcı, Ebru Voyvoda ve Mehmet Emin Özsan. Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt1: Makro/ Bölgesel/ Sektörel Analiz, **Türkonfed**, Aralık 2012, İstanbul.

Yılmaz, Birgül Gülsün. 2008-2009 Krizi, **Galatasaray Üniversitesi**, İktisat Bölümü, http://iktisat.gsu.edu.tr/wp-content/uploads/4.2007-2008-krizi.pdf , (23.01.2018).

Yoo, Ilho. Korea's Economic Development: Lessons and Suggestions for Developing Countries, **Korean Social Science Journal**, Volume. XXXV, No. 1, 2008, pp. 31-63, http://www.kossrec.org/wp-content/uploads/2015/04/KSSJ_200806_2_%EC%9C%A0%EC%9D%BC%ED%98%B8.pdf , (20.06.2018).